

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almenyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Norman V. Steenstrup

Tårs sogn i Musse herred Lolland

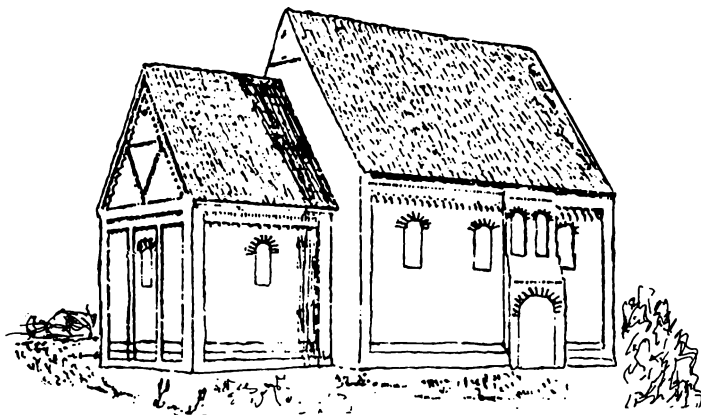

Sammenstilling af lokalhistoriske
vidnesbyrd og persondata

Forlaget Guldborgland

Norman V. Steenstrup

Tårs sogn i Musse herred Lolland

Tårs kirke omkring 1230

Forlaget Guldborgland

Forlaget Guldborgland

ISBN 87-983118-2-4

Trykt af Central-Trykkeriet, Nykøbing F. ^{A/s}

Forord

Opmuntret af den lokale interesse, der viste sig ved udgivelsen af bogen BARONIET GULDBORGLANDS FÆSTEGÅRDE (N. V. Steenstrup og Poul Jensen, 1988) udsender jeg hermed TÅRS SOGN I MUSSE HERRED, hvis indhold slutter sig til den førstnævnte bog, idet den foruden at berette om sognets historie gennem seks hundrede år opstiller tavler over dets husfæstere/ejere efter 1688 samt over håndværkere og herregårdsfunktionærer.

Beskrivelsen af Tårs sogns historie forelå i manuskript allerede i 1986, men afsnittene om husmænd og håndværkere er blevet omarbejdet, så de fremtræder i tabelform som i bogen om fæstegårdene.

Tårs sogn udgør i areal kun en fjerdedel af Guldborgland, men det indtager en særstilling ved at have Berritsgård inden for sit område og Orebygård i sin umiddelbare nærhed.

Jeg takker Poul Jensen for hans hjælp med at skaffe tingbogsudskrifter, navnlig vedrørende statshusmændene på udstykningerne fra Berritsgård og Ødegård.

Til nyligt afdøde amtsrådsmedlem Karl Kristensen står jeg i taknemlighedsgæld for det materiale vedrørende statshusmændene i Killerup og Rørbæk han stillede til min disposition kort før sin død.

Endelig bringer jeg en tak til DE LOLLAND-FALSTERSKE VENSTREBLADES FOND for dens økonomiske støtte til udgivelsen af bogen.

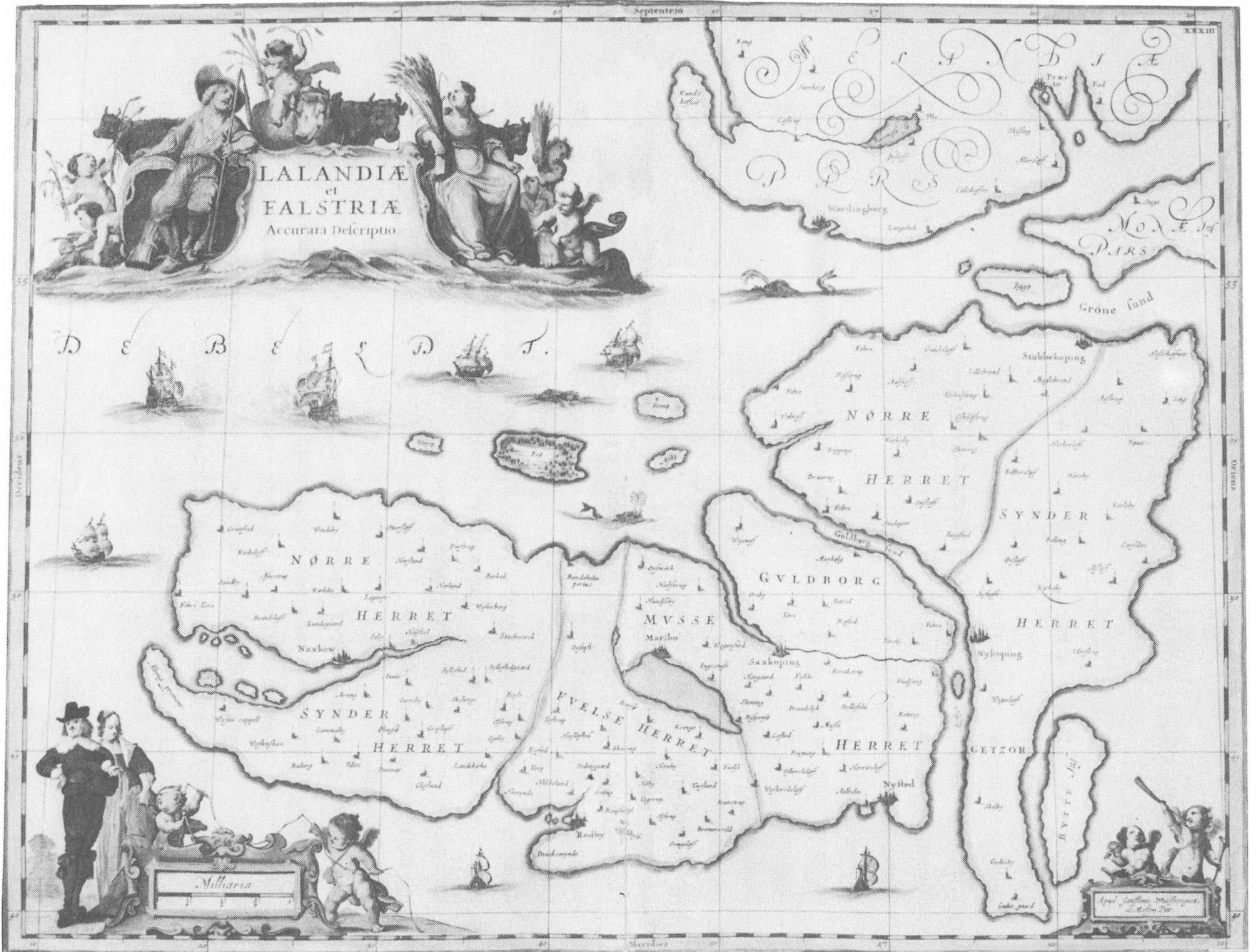
Det er mit håb, at TÅRS SOGN I MUSSE HERRED må vække en tilsvarende interesse som GULDBORGLANDS FÆSTEGÅRDE.

Nyborg i september 1989.

Norman V. Steenstrup.

Indhold

	side
Af Lolland-Falsters særlige historie	7
Tårs sogn	11
Tårs kirke	14
Afladsbreve til Tårs kirke	27
Kirkegården	30
Præstestanden på Lolland	32
Præsterne i Tårs, før og efter Reformationen	37
Tårs præstegård	43
Degne og skolelærere	49
Fattigforsørgelsen	56
Glimt af liv og død i Tårs omkr. 1700 set gennem kirkebogen	58
Epidemier	69
Særprægede navne i sognet	71
Berritsgård, dens historie og ejere	73
Orebygård, dens historie og ejere	85
Skærmyslerne om Luciamæn	
Skovstridighederne mellem Berritsgårds ejer og egnens bønder	95
De gamle ege i sognet	101
Landbruget, bylove	105
Marker, agerskifter og agre i Tårs, Killerup og Kallø	114
Fæstegårde og gårdfæstere (de ældste stedfæstede)	125
Fæstehuse og husfæstere med marklodder	130
Husfæstere uden marklodder	179
Statshusmænd	183
Forpagtere og funktionærer under Berritsgård	197
Håndværkere: Bødkere, gartnere, hjulmænd, jordemødre, malere, murere, møller og møllere, pottemagere, skomagere, smede, skræddere, slagtere, snedkere, teglbrændere, træskomænd, tækkemænd, tømrere, vævere	207
Vejledning, forkortelser, ordforklaring	237
Referencer	238

A F L O L L A N D - F A L S T E R S S Æ R L I G E H I S T O R I E
O G L I D T A F F E M E R N S

Smålandene Lolland og Falster har i lange perioder af Danmarkshistorien haft deres egen skæbne. "Langsomt blev landet vort eget" hedder det i en norsk bog om Norge. Det samme kan siges om Lolland-Falster og Femern, der alle tre mange gange stod under fremmed herredømme. Tidligt forulempede vendiske sørøvere Østersø-sejladsen syd om de to danske øer. I det 12. århundrede blev Femern erobret af danske konger. At sørøveroverfald på de lollandske og falsterske kyster næppe har været en ensrettet foreteelse fremgår af Valdemar Sejrs Jordebog, hvori der står, at Femern har 370 oncis, det slaviske ord for gårde, og 258 danske bol. Øen var på dette tidspunkt dansk kongelej, kongedømme. På Falster havde vender jaget de danske bønder væk fra halvdelen af jorden. Tilsvarende var den lollandske sydkyst blevet vendisk. Valdemar Sejr tilbageerobrede jorden, som blev dansk kongelej. Dette skete for eksempel med Aalholm. Bønderne på det sydøstlige Lolland, og iøvrigt også i Kallø, blev på denne måde Kronens tjenere, der betalte deres landgilde til høvedsmanden på Aalholm.

Da Valdemar den Store i 1169 havde erobret de vendiske lande, tog han fra Rügen fyrst Prislav søn Knud med hjem som gidsel. Prislav var iøvrigt gift med Valdemars søster. Imidlertid kom Valdemar til at sætte så stor pris på Knud Prislaven, at han gjorde ham til fyrste af Lolland. Knud døde barnløs i 1183 og efterfulgtes af forskellige hertuger af Valdemarernes æt. I 1261 uddøde den udpegede linie, hvorefter Lolland og Falster kom under Kronen, medens Femern blev underlagt Holsten. Efter at Erik Menved var blevet konge i 1282, pantsatte han de to øer til sin moder, enkedronning Agnes. Hun giftede sig senere med Gerhard 2. af Holsten, og da hun med denne fik sønnen Johan med det senere tilnavn "den Milde", gled Lolland-Falster ind i holstenernes interessesfære. I første omgang lykkedes det Erik Menved at indløse Nakskov, Saksøbing, Rørbæk, Tuderød i Tårs, Vignæs og Majbølle. Fem år senere måtte han dog atter pantsætte øerne, denne gang til sin dronning, Ingeborg af Sverige, for 12000 mark sølv. Igen er de blevet indløst, thi efter Erik Menveds død kunne hans broder Christoffer 2. i 1328 pantsætte dem til sin halvbroder grev Johan, der samtidig fik indrømmet fri mønt i Saksøbing. Fire år

senere var Danmark delt mellem de to holstenske grever: Johan fik landet øst for Storebælt, grev Gert resten. Den kroneløse Christoffer tog derpå ophold i Sakskøbing, hvor han snart efter blev fanget af to adelsmænd, Hennecke Breide og Johan Ellemose, der satte ild til hans stråtækte hus og førte ham til Ålholm. Imidlertid fattede grev Johan medynk med sin halvbroder, som herefter fik ophold i Nykøbing F., hvor han kort efter døde. På Det Kgl. Bibliotek i Stockholm findes "Den Danske Rimkrønike", som giver et noget sølle indtryk af den uheldige konge, der i sin himmel selv beretter om forløbet af de tragiske begivenheder:

Saa flydhe iek tha i Laalandh indh,
i Saskøbingh iek greben wordhe,
til Aaleholm førdh full blegh om kindh,
bodhæ tyske och danske theth giorde.
Om syær kom iek ther uth meth nød,
til Falster lod iek mek førde,
ther blef iek paa Nykøbingh død
och siden begrafven i Sorøe
M och saa CCC aar,
efther ath Guds søn føddher war,
och ther til XXXI,
iek will det icke lywæ.

Mens han boede i Sakskøbing, besøgte han også Kallø. Herude underskrev han nogle købstadsprivilegier til Nakskov by.

Holstenerstyret på Lolland varede til 1346, da Valdemar Atterdag erobrede de lollandske borge, hvis voldgrave var tillagte af is i den hårde vinter. I 1360 gjorde Valdemar Atterdag sin eneste søn Christoffer til hertug af Lolland. Sønnen døde imidlertid tre år senere, hvorefter Ålholm blev et af Kronens hovedslotte, under hvis lensmænd Musse (Mose) og Fuglse herreder henlagdes. Fæstegårdene under Ålholm var krongods, men efter krigene med Sverige 1658-59 måtte Frederik 3. sælge ud af godset for at dække krigslånene. På denne måde fik Oreby Kalløs gårde.

Grev Johans styre fik på et andet område langvarige følger. I 1330 gav han det lollandske præsteskab en særlov "Privilegier for Guds ords tje-

nerne i Laaland". Det er formentlig gejstligheden på Lolland, der har givet ham tilnavnet "den Milde". Valdemar Atterdag stadfæstede privilegierne i 1360, og de holdt sig, indtil Christian 5.s regering fandt dem uhensigtsmæssige af hensyn til landets øvrige præster. I Tårs blev der takket være kirkepatronen, Christian Ulrich von Harstall på Berritsgård, ydet præsten kompensation i form af tillæg af privilegeret jord. Præstegården, der siden dronning Margrethes tid i forvejen havde været den største i sognet, var efter 1690 på 100 tdr. land. Dens jorder strakte sig nu fra skelbækken mod Rørbæk i syd til skelbækken mod Kallø i nord.

Syv danske dronninger, der med én undtagelse var tyske, har alle haft en stor indflydelse på administrationen af Lolland-Falster: Christoffer 1.s enkedronning Margrethe Sambiria kaldet Sprænghest havde panteretten til øerne. Hun boede i sin enkestand i Doberan ved Rostock. Christian 1.s dronning, Dörthea af Brandenburg, havde panteret til Lolland, som hun beholdt til sin død. Christian 2.s dronning, Elisabeth af Habsburg, fik tilsagt Lolland som livgeding, men Grevens Fejde og Lübecks angreb satte foreløbigt bom for gennemførelsen af denne ordning. Frederik 2.s enke, Sophia af Mecklenburg, kunne i 1588 overtage Lolland og Falster i livgeding. Hun var som sønnen Christian 4. sparsommelig og nøjeregnende. Hun blev for bønderne et strengt herskab, men fik gennemført en del. Der blev ryddet tjørn og gravet afvandingsgrøfter. Hesteeksporten til Lübeck og Femern var betydelig. Derfor gav hun lensmanden på Aalholm ordre til at anlægge en folehave i Kallø. Hun var i det hele taget stærkt interesseret i landbrugets udvikling og skrev: "Vor kvægavl har ved Guds hjælp formeret sig år for år, hvorfor den Almægtige billigvis skal have lov og tak". Ved hendes død i 1631 blev det tronfølgeren prins Christian, der forlenedes med øerne, men efter hans tidlige død boede enken prinsesse Magdalene Sibylle af Sachsen på slottet i Nykøbing F. til sin død. Hun efterfulgtes af enkedronning Sofie Amalie af Braunschweig-Lüneburg, der havde livgedinget til sin død i 1685. Hun var meget tysk indstillet. Hun indførte tyske salmer ved gudstjenesterne i slotskapellet og ansatte ved latinskolen en mecklenburgsk lærer, der ikke kunne dansk. Herover blev biskoppen over Fyn og Lolland-Falsters stift Thomas Kingo fortørnet og skrev i et skarpt brev til hendes søn Christian 5.: "Hvad frugt kan en person gøre hos den vankundige ungdom, der ej forstår, hvad han siger,

Frederik 2.s dronning,
 Sophia af Mecklenburg.
 I sin enkestand boede
 hun på Nykøbing F. slot.
 Dronningen var som sin
 søn Christian 4. meget
 energisk, men hun blev
 sine bønder på Lolland
 og Falster et strengt
 herskab. - I Kallø op-
 rettede hun Folehaven.
 Grøfterne blev i denne
 anledning gjort dybere.

thi det er dog, som det gamle ordsprog lyder, at krage lærte ingen kylling at kagle".- Sofie Amalie efterfulgtes 1699-1714 af enkedronning Charlotte Amalie af Hessen. Den sidste i rækken blev Sofie Magdalene af Bayreuth, Christian 6.s dronning, der boede her indtil sin død i 1770.

Når alle disse dronninger af tysk oprindelse opregnes så omstændeligt, er det for at gøre opmærksom på den meget store indflydelse, der bredte sig ud over de to smålande fra dronningehoffet på slottet i Nykøbing F. Tyske adelsfolk blev indkaldt til at beklæde topstillinger. Deres sønner overtog efterhånden mange hovedgårde, hvor de ansatte tyske skovridere, ridefogeder og betjente. Landmilitzen og militæret stod under kommando af tyske officerer. I kølvandet af denne tyske indflydelse sendte Lübeck sine "pebersvende" til havnebyerne for at varetage handelen. Her grundlagdes handelshuse som Quade og Hincheldey. Fra Femern kom navnene Vett, Mackeprang, Glambeck, Witten, Daldorf, Plambeck og Kruckow. Efter Store Nordiske Krig var Femern blevet lagt direkte under den danske krone, men i 1864 gik øen tabt. Den har gennem otte århundreder ved sin nærhed haft en betydelig indflydelse på Lolland-Falsters udvikling, både direkte og som bro for påvirkningen fra Nordtyskland. Denne påvirkning har været så stor, at man fornemmer et særpræg af befolkningen, psykisk og kulturelt.

T Å R S S O G N
i Musse herred, Maribo amt

Stednavnet Tårs kendes fra tre egne i Danmark: Tårs øst for Hjørring, Tårs nordvest for Nakskov og Tårs nord for Saks København. Den her følgende sognehistorie handler om sidstnævnte, der i et biskoppeligt afladsbrev fra 1362 benævnes Thornes. I et gavebrev til kirken i 1381 skrives Tors, hvilken stavemåde har været brugt sideløbende med Taars ind i dette århundrede. Dialektudtalen har været Tu's indtil vore dage. I et andet afladsbrev fra 1489 anføres Øster Thornes. Det eneste næs, der kan være tale om, er Rommes Nakke i Tårs Skovby.

Tårs sogn har byerne Tårs, Kallø og Killerup. Indtil cirka 1730 fandtes tillige Tuderød (Taderud 1312, Toderudt 1489) bestående af fire gårde og et par huse nordøst for Killerup. De tre gårde og husene blev nedrevet og jorden lagt under hovedgården Berritsgård, der skylder en femte, også nedlagt by Bereth eller Bierrith sit navn. Den fjerde gård i Tuderød eksisterer endnu som matr. nr. 1a, Killerup (Lolle i Gl. Killerup).

Fra Saks København strækker en ådal med store mosepartier sig til Guldborgsund. Fra Radsted mose løber Flintinge å mod øst til sundet og Saks København å mod vest til fjorden. Det meste af dette terræn er i dag dækket af skov og har mistet sit oprindelige præg, der gav en klar adskillelse af landet nord og syd for åløbene. Det er muligt, at landsbyen Kallø har sit navn fra dette topografiske forhold, en kalvø til det egentlige Lolland. I 1509 ses stavemåden Calfø. Landsbyen Killerup skrives i 1502 Kiglerup af Roskilde-kannikken Marquard Pøiske, født på Berritsgård. Han ejede tre gårde i byen, men solgte dem til søsteren Inger Hansdtr.

Terrænet er et fladt morænelandskab, hvis højeste punkt er Grædebanken, 13 m, syd for Berritsgård. Præstegårdsbanken er 11 m, Barnehøj i Kallø 9 m og Skolehøjen i Kallø 8 m. Sognet har en 4 kilometer lang kystlinie til Smålandshavet. Det ovennævnte næs, Rommes Nakke, er en 7 meter høj klint, der tidligere stod markant mellem de to vandområder Kallø Grå og Fladet, som da skar sig længere ind mod henholdsvis Kallø by og Tårs. Umiddelbart øst for næsset ligger et engareal, der kaldes Bjerget eller

Engbjerget, det areal hvorpå høet fra engen bjerges op til tørring og vending. Navnet findes mange steder i det lavtliggende sogn: Langbjerg og Rendebjerg, Blankebjerg og Bierret, der gav navn til Berritsgård.

I sognet lå tidligere en nu forsvunden adelig sædegård, formentlig på den mark, som siden 1775 har været betegnet som hovmark nr.8. Gården hed Bramstofte (Bramtofte 1386). I dette år nævntes fru Grethe, Niels Madsens efterleverske, til gården. I 1397 skrev Fikke Cortsen Moltke, der døde efter 1400, sig til gården. Hendes brodersøn, Hans Johansen Moltke, der nævnes i forbindelse med vedtagelsen af lovsamlingen "Lol-lands Vilkaar" i 1446, har formentlig ejet gården, som hans datter, fru Johansdatter Moltke, ejede i 1498. Hun bragte den til ægtefællen Jep Barritsen, der skrev sig til gården 1490-1511. Gården blev nedlagt som adelsgård før 1598 og blev en fæstegård, der kom under Berritsgård. Den havde i 1664 21 tdr hartkorn. I 1697 blev den lagt under Berritsgårds hovedgårdstakst. I udskiftningsåret 1771 lå der endnu en gård på vejen fra Gammel Killerup til Rørmosen. Det er muligt, at denne gård var den sidste rest af Bramstoftegård i dennes fæstegårdsperiode.

En anden enestegård, Fauerstedgård, der 1664 var på 13,5 tdr hartkorn, blev ligeledes i 1697 lagt under Berritsgårds hovedgårdstakst. Man ved ikke med sikkerhed, hvor den har ligget. Det er muligt, at den har udgjort en del af den senere opførte Ødegård. Denne gård havde indtil udstykningsen til statshusmandsstederne 40 ha. jord i Tårs sogn. Grænsen mellem Rørbæk og Tårs må da have været en anden end i dag. Oprindeligt hørte Berritsgård under Rørbæk, men i 1620 valgte borgmester Knap og byrådsmedlemmerne i Sakskøbing ny sognepræst uden at spørge fru Lisbeth Friis til Berritsgård, hvorover hun blev vred og efter ansøgning fik lov til at overføre Berritsgård til Tårs sogn. Tårs og Radsted har da formentlig grænset til hinanden, men i 1688 blev Majbølle sogn anneks til Sakskøbing. Ved denne lejlighed er Langet utvivlsomt blevet ført tilbage som korridor mellem Sakskøbing og Majbølle. Det to kilometer lange, snorlige skel mellem Rørbæk og Tårs, vest om Ødegård er etableret af Poul Lehn omkring 1785 i forbindelse med den nye Guldborgvej, der blev anlagt til erstatning for den snoede vej fra Gammel Killerup, gennem Tuderød, forbi Jægersborg til Soesmarke og Guldborg færgekro.

Sognets oldtidsminder

I midten af forrige århundrede havde sognet 36 oldtidshøje. I dag er der kun 8 fredlyste tilbage. I Kallø skov ligger Splittorfs høj, opkaldt efter skytten Splittorf, senere skovrider under Berritsgård. Det er en fredet jættestue 8,5 m lang. I Vindemosen ligger resterne af en langdysse, Kyllingehøjen, 40 m lang, 6 m bred. Fra denne blev i 1864 ført en stor sten til Tårs kirkegård og opstillet som mindsten over otte soldater, der døde på det under krigen oprettede lazaret på Berritsgård. Snekkerhøj på matr. nr. 15 i Kallø var sognets største oldtidsminde, som nu er helt borte. Stenene er brugt til vej- og bygningsmateriale. Ved bortgravningen fandt man flere kraftige skeletter. På et af dem var der et svensk soldaterspænde. Skulle der ligge en sandhed i den mundtlige overlevering om en svensk soldat, som befolkningen dræbte på en stor sten i kanten af den ene af vejene fra Jægersborgkrydset til Soesmarke?

Barnehøj, der ligger på matr. nr. 15 i Kallø, har i dag resterne af en jættestue, der på afstand tegner sig som en afdækket stendysse. De i 1893 ved udgravning fundne redskaber opbevares på Stiftsmuseet i Maribo. I "Møllebanken" i Killerup ligger under jordsmonnet rester af en anseelig jættestue med 10 m langt kammer, hvortil førte en 8,5 m lang gang. Højen rummede en større samling oldsager, der findes på Nationalmuseet.

Da man i 1906 foretog udgravning til opførelse af en skole i Kallø by, blev der i "Skolehøjen" gjort et fund fra jernalderen, idet man stødte på 9 urner stammende fra begyndelsen af vor tidsregning. Ved samme lejlighed blev der fundet en bålplads.

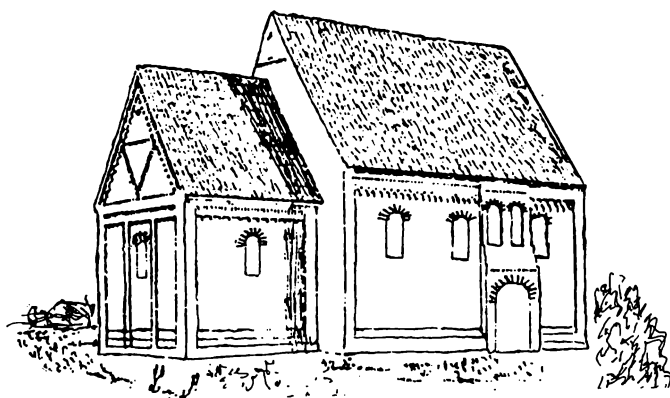

T Å R S K I R K E

For mere end et tusind år siden gjorde Harald Blaatand Danerne kristne. Efter al sandsynlighed har Tårs haft sin egen kirke siden midten af det 11. årh. En første kirke kan have været bygget af store marksten samlet fra agrene under det tidlige landbrug, men det er lige så sandsynligt, at den har været opført som stavkirke af lodrette stolper og stave eller som bulkirke af vandrette fjæle, møjsommeligt hugget af eg fra den skovrige egn. Der kendes ingen levn fra en sådan kirke. Måske vil der engang blive fundet rester under kirkegulvet, forstyrret af senere begravelser.

Den nuværende kirkes historie går tilbage til Valdemar Sejrs kongetid. De fleste af Lolland-Falsters og enkelte af Møns gamle landsbykirker udgør en familie for sig i dansk kirkearkitektur. På sine felttog syd for Østersøen stiftede Valdemar Sejr bekendtskab med det kirkebyggeri, der udgik fra dombyen Ratzeburg. Det var et lombardisk præget byggeri, helt præcist var stilelementerne hentet fra San Lorenzokirken i Verona. Kongen var så fascineret deraf, at han engagerede bygmesteren i Ratzeburg til at ombygge Slesvig domkirke og til at opføre en kirke i Risby ved Slien. I sit nære følge havde kongen stormanden Jacob Sunesen fra Møn. Det var den Jacob Sunesen, der førte forhandlingerne med de tyske fyr-

Tårs kirke er fra omkr.1230. Den havde oprindeligt to indgangsportaler, en nordre for kvinder, en søndre for mænd. Sidstnævnte blev fjernet ved kirkens restaurering i 1859. Kvindeportalen blev samtidig lukket, men endnu ses de romanske blændinger. Krydsbuefrisen er ligeledes bevaret.

ster om løsladelsen af Valdemar Sejr, efter at denne var blevet taget til fange på Lyø i 1223. To år senere tilså Jacob Sunesen kirkebyggeriet i Slesvig, og umiddelbart derefter begyndte han opførelsen af kirken i Stege i Ratzeburg-mesterens stil. Meget hurtigt derefter fulgte Lolland-Falsters kirkebyggeri, først stormandskirken i Tirsted, derefter Tårs-Våbensted-gruppen. Det er Ratzeburg-mesterens fortjeneste, at han med så stort held har kunnet indføje lombardiske detaljer, men det er lokale bygmestres formåen, der har skabt så dansk en gruppe kirkebygninger som her. Kriterierne for Ratzeburg-mesterens stil var følgende:

Plan korgavl

Lisener ved alle hjørner af kor og skib

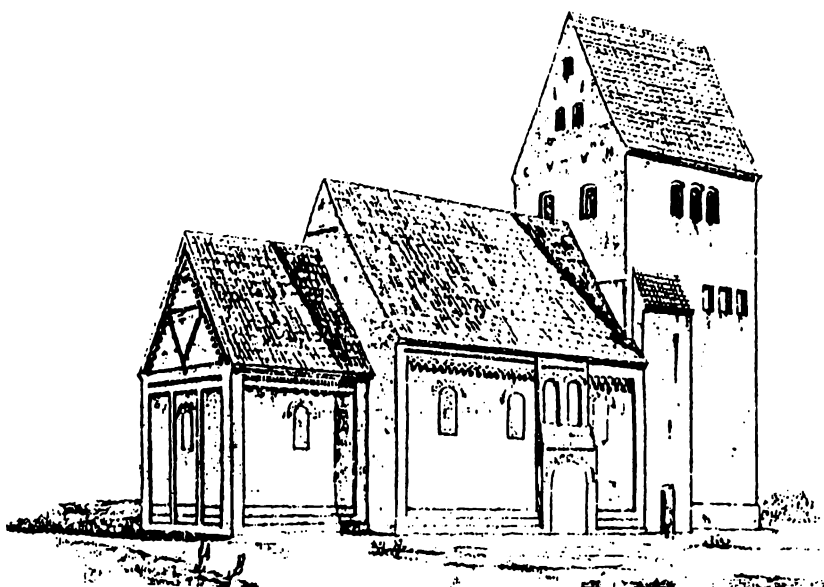
Portaler fra sokkel til gesims

Tvillingblændinger i portalerne

Dobbeltkrydsende buefrise ved gesimsen.

Ovenstående skitse viser, hvorledes kirken har set ud på opførelsestidspunktet, cirka 1230. Kirken havde dengang to indgangsportaler, en mandsportal på skibets sydside og en kvindeportal på dets nordside. Man kan endnu se kvindeportalen, men den søndre forsvandt ved opførelsen af det ny våbenhus til erstatning for det ældre og lavere. Dette skete 1859-61.

Tårs kirke efter at kirkeejeren, Hans Wilhelm von Harstall til Berritsgård, havde ladet tårnet tilbygge i 1668.

Tegning af J. Kornerup. Nationalmuseet DANMARKS KIRKER VIII.

Tårs kirke har været ejet af slægterne Pøiske, Huitfeldt, Harstall og Lehn til Berritsgård og derpå Rosenørn-Lehn til Orebygård. I 1654 købte Hans Wilhelm von Harstall Berritsgård og kirken. Han var staldmester hos den "udvalgte" prins Christian, Christian 4.s ældste søn, på Nykøbing F. slot. I 1668 lod Harstall tilføje kirken det tårn, som kunne ses i det meste af sognet. Kirkens to klokker, der havde hængt i en klokkestabel, fik deres plads i tårnet. Den lille klokke er fra ca. 1300. På sydsiden af koret lå i flere århundreder et gravkapel med direkte adgang fra koret. Dette kapel har sædvanligvis været kaldt det Harstallske kapel.

I årene 1859-61 blev kirken underkastet en restaurering, som desværre blev temmelig hårdhændet. Den blev foretaget i en periode, hvor der i den vestlige verden kun var ringe sans for arkitekturens æstetiske værdier. Kirkens ejer, lensbaron Otto Ditlev Rosenørn-Lehn, der selv var kunstforstående, havde overdraget opgaven til to af datidens betydeligste danske arkitekter, som havde dristighed til at lade romanske vinduer tilmure og erstatte med ny vinduespartier af en kunstlet gotik. Selv det romanske vindue over alterbordet blev tilmuret.

K I R K E N S I N V E N T A R

Alterbordet

Dette er middelalderligt og opmuret af munkesten. Det er 173 cm langt, 112 cm bredt og 97 cm højt. Det er i dag beklageligvis omgivet af en trækasse. I en helgengrav i alterbordets midte lå der tidligere et lille træskrin indeholdende en relikviekapsel med nogle benstumper. Skrinet skal have båret indskriften: "De brachio Sti. Johannis" (af Skt Johannes arm). Relikviet blev taget op i 1809 og indsendt til Kunstkammeret, men gik tabt, vistnok allerede under forsendelsen.

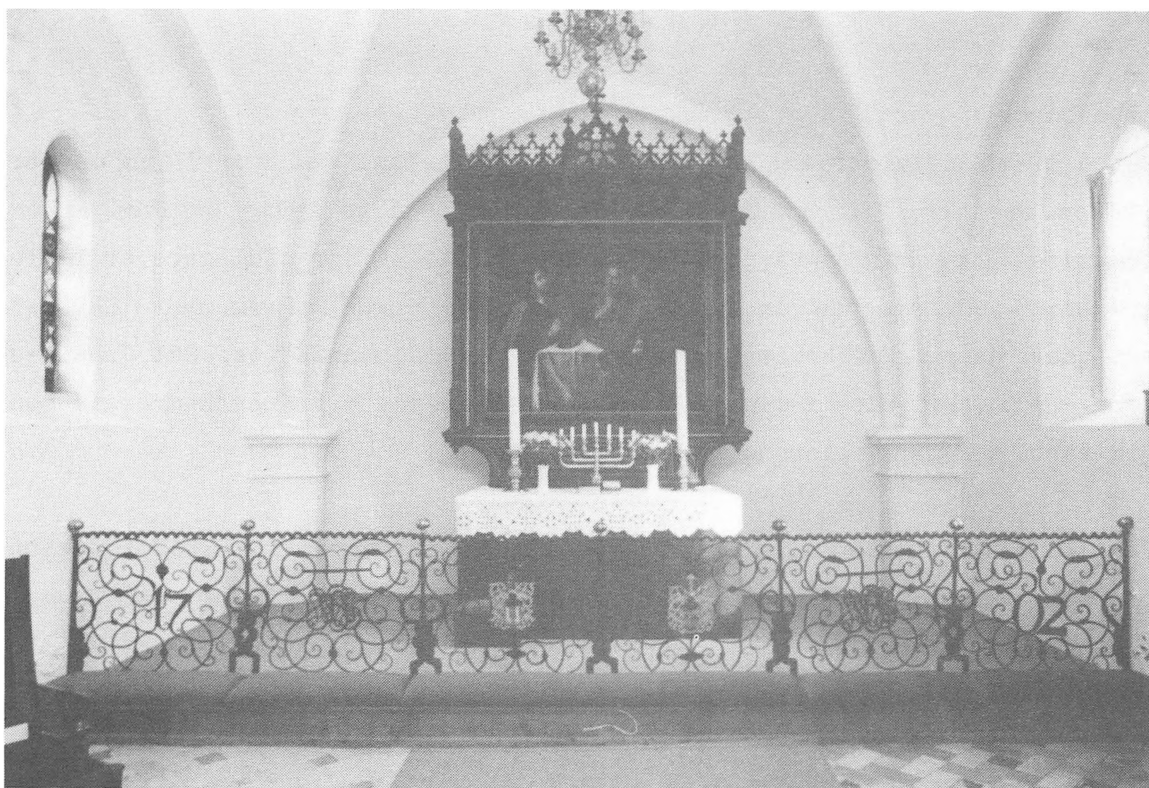
I katolsk tid har der været et sidealter, der formentlig stod i nichen bag opgangen til prædikestolen. Det var rimeligvis det alter, som nævnes i et bevaret afladsbrev fra 1417.

Altertavlen

Altertavlen er et oliemaleri på lærred visende Kristus i Emaus med to af sine disciple. Maleriet, der er af høj kunstnerisk kvalitet, er en kopi af en italiensk barokmesters arbejde. Det er en gave fra udenrigsminister Otto Ditlev Rosenørn-Lehn, der til formålet havde købt det på en rejse i udlandet. Maleriet er anbragt i en nygotisk træramme udført af billedskærer Wille efter tegningsoplæg af arkitekt V.Dahlerup.

Altersølvet

Alterkalken er senbarok. Den er skænket til kirken i 1657. Den er rigt dekoreret med opdrevne blomster og blade og tre englehoveder. Det meget svære, let udsvejfede bæger er forgyldt indvendigt. Under foden sidder en rund plade med et graveret hjelmet våben samt initialerne H W V H (Hans Wilhelm von Harstall). Fodpladen har to stempler B og C H. Vinkanden er skænket 1668. I den bøjlesvungne hank er graveret Christian Ulrich von Harstalls våben og initialer samt årstallet 1668. Kanden blev i 1836 underkastet en omfattende restaurering. Under bunden står mestermærket Johan Peter Lund, Saxkøbing (Bøje 2581). - Oblatæsken er skænket i 1657 af H.W.von Harstall. - Disken er fra 1700 eller 1706 og er en gave fra Chr. U. von Harstall og hustru Sophia von Offenbergh, hvis initialer findes under bunden tilligemed mestermærket Anders Scheel, Nyk.F.

Tårs kirkes kor

Altertavlen er en kopi af en italiensk barokmalers arbejde. Alterbordet er opmuret af munkesten, der er skjult bag en omstilling af træ. Smedejernsgitteret, som er fra 1702, er en gave fra kirkens patronatus Christian Ulrich v. Harstall og dennes hustru, Sophia von Offenberg til Berritsgård.

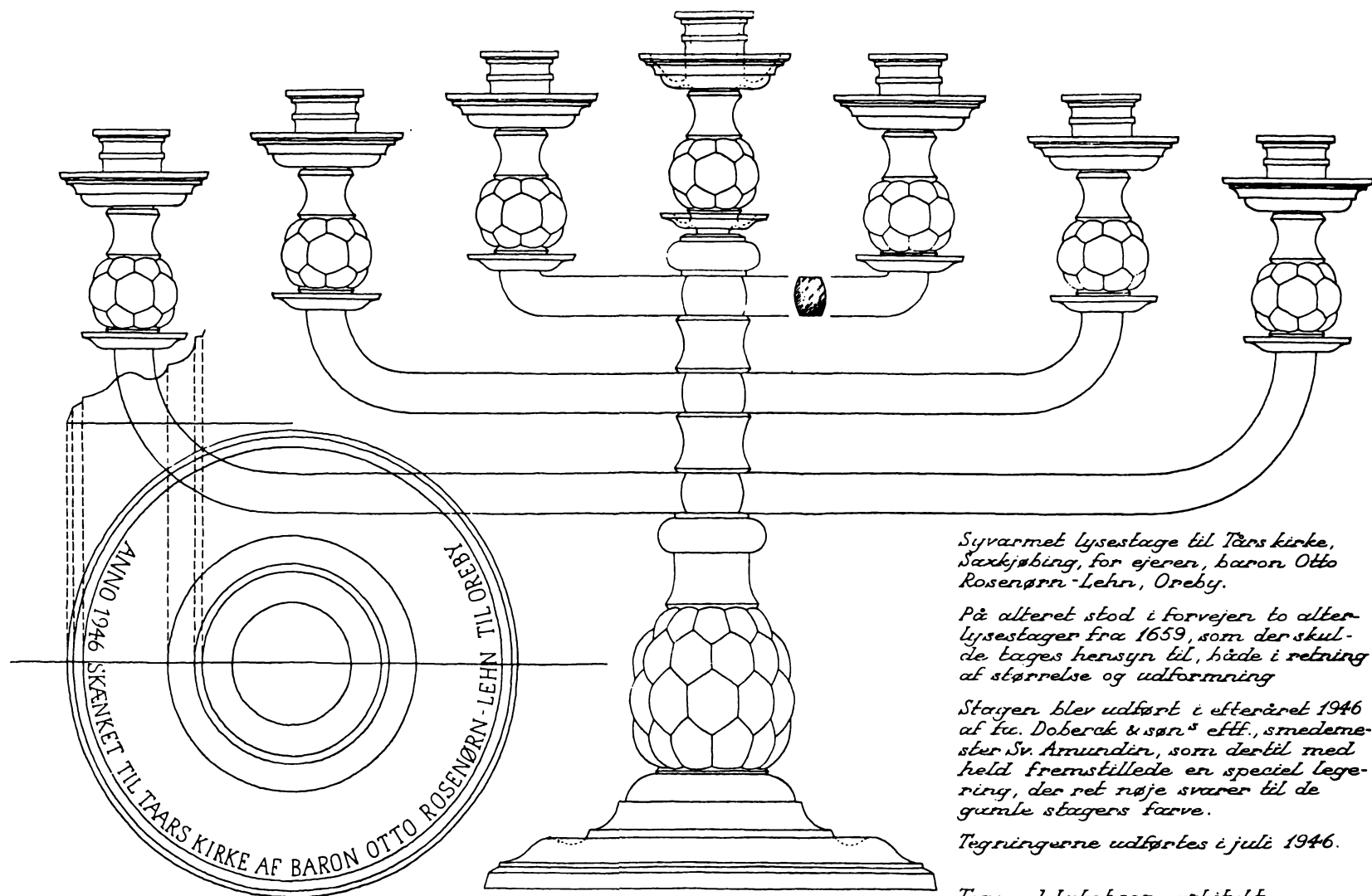
Foto Ole Koch Jensen

Alterstager

Der findes tre alterstager. To af disse er skænket i 1656. Langs kanten findes en graveret versalindskrift: "Anno 1656 Taarse kiercke stagger gifvene af Kalløe Killerup Tuderøed Peder Heldt". Skaftet består af en piniekogle. Fod, skaft og lysskål er støbt hver for sig og holdes sammen af en lang lysetorn, som går lodret gennem stagen. Den tredje stage er syvarmet, støbt i bronze. Den er af lensbaron Otto Rosenørn-Lehn skænket kirken i 1946. Stagen er tegnet af den unge arkitekt Tormod Jacobsen, søn af daværende lærer i Tårs N.P.R.Jacobsen og hustru Mary Jacobsen. Den er fremstillet af Doberck & søns eftf. Svend Amundin.

Døbefonten er af grå sandsten. Den har muligvis været en smuk renaissancefont, men den virker efter en reliefophugning i nyere tid fersk. Den har lav cylindrisk fod med en oprindelig æggestav. Under kummen er hugget en tungebort. Tværmålet er ca. 90 cm. Til fonten hører et dåbsfad af messing. Dette blev oprindelig skænket til kapellet på Oreby slot. (DK VIII, s.947). Fadet er glat, men på randen er graveret tre hjelmprydede våbenskjolde med initialerne CVDG (Christopher von der Groeben), (IH)GS for Jytte Henriksdatter Gyldenstjerne og EW (Eiler Urne) 1622. De to mænd var begge gift med Jytte Gyldenstjerne, og dåbsfadet er skænket, da hun i 1622 giftede sig med den sidstnævnte.

Døbefonten har i tidens løb været placeret mindst fire steder i kirken. I katolsk tid stod fonten ved den vestre gavl, mellem de to portaldøre. Det gjaldt dengang om at have kort vej med barnet fra dør til døbefont, efter at præsten med salt og signen ved døren havde fordrevet djævelen fra barnet. - Efter reformationen blev fonten flyttet længere op i kirken. Tidspunktet kendes ikke. Fra en kirkebogsindføring 7/10 1688 ved vi, at kirkens patron, Christian Ulrich von Harstall, dagen forinden ved en ny flytning havde ladet fonten opstille i kirkens kor. Herfra blev den i 1896 flyttet ned midt i mandssiden, ud for døren til våbenhuset. Denne indgang blev samtidigt lukket, men ved nyordningen sidst i 1981 blev døbefonten anbragt oppe i kirkens venstre side foran korbuen. Våbenhusdøren i syd blev samtidigt genåbnet til brug på søn- og helligdage, medens indgangen gennem tårnet åbnes ved bryllupper og begravelser. Således har skiftende tider krævet vekslende ordninger.

Indskrift på fodst. 1:2

Omskult, 1:2

Syvarmet lysestage til Tårs kirke, Sækkjøbing, for ejeren, baron Otto Rosenørn-Lehn, Oreby.

På alteret stod i forvejen to alterlysestage fra 1659, som der skulde tages hensyn til, både i retning af størrelse og udformning

Stagen blev udført i efteråret 1946 af tv. Doberck & søn.® e/tf., smedemester Sv. Amundin, som dertil med held fremstillede en speciel legning, der ret nøje svarer til de gamle stagers farve.

Tegningerne udførtes i juli 1946.

Tormod Jakobsen, arkitekt
Fuldkoner allé 42. F. NO 7740

Syvarmet lysestage skænket Tårs kirke af lensbaron Otto Rosenørn-Lehn, Orebygård. Tegnet af arkitekt Tormod Jakobsen i 1946 og udført af firma Doberck & søns e/tf., smedemester Sv. Amundin.

Alterskranke og smedejernsgitter

Smedejernsgitteret består af et spinkelt slyngværk, hvori årstallet 1702 og et Jesusmonogram er indflettet i fire af de seks fag, medens de to midterste har malede og forgyldte adelsvåben tilhørende giverne Christian Ulrich von Harstall og ægtefælle Sophia von Offenberg. I Nationalmuseets DANMARKS KIRKER bd. VIII s.958 anføres det, at altergitteret en tid fandtes i Vignæs kirke. Til denne oplysning må fremsættes en kommentar og et spørgsmål. I den ældste bevarede kirkebog i Tårs skriver den daværende sognepræst Claus Danchel i 1688 under 17. søndag efter Trinitatis (=7.okt.) følgende: "bleff Trallverket for Koret med de fem Granateble ofvenpå, udi velb. Hr. Staldmesters (Chr. U.v.Harstall) Overværelse opsat .... den 3. October, huilcket velb. Hr. Staldmester som Kirchens Patron hafde ladit giøre och bekoste udi Kiøbenhafn".

Gitteret fra 1688 har som nævnt fem granatæbler over sceptrene, medens det nuværende med årstallet 1702 har syv sceptre og syv granatæbler. Kunstsmid Otto Frandsen, Odense, som har udført mange smedjærnsopgaver for Nationalmuset, har besigtiget det nuværende gitter i Tårs kirke og udtalt, at det ville have været umuligt at ændre 1688-gitteret til det nuværende 1702-gitter ved blot at tilføje årstallet. Han hævder med bestemthed, at der har været to gitre. Det er de to yderste fag, der bærer årstallet 1702. Udelader man disse to fag, er der "fem granateble" som i 1688. Otto Frandsen kan imidlertid af hammerslagsmærkerne se, at det er den samme mand, der med samme hammer har udført alle seks fag i 1702-gitteret, hvis bredde svarer nøjagtigt til korbredden (5,64 m). Det må være fremstillet til Tårs kirke, uanset at det i en periode mellem 1702 og ca.1850 har stået i den gamle Vignæs kirke, der blev nedrevet i 1870. Denne kirkes korbredde var kun 3,65 m. I Oreby-Berritsgård godsarkiv, mappe J5, ligger et udateret og ikke underskrevet notat, som efter sin placering i mappen må antages at være fra ca. 1850: "Jerngelænderet foran alteret, som er bragt fra Tårs kirke, er endnu ikke indført i kaldsbogen". Da 1702-gitteret ikke passede til arkitekt Ove Petersens ny Vignæs kirke, er det på dette tidspunkt, måske allerede ved restaureringen af Tårs kirke i 1859-1861, bragt tilbage til sin gamle plads. Man må spørge: Hvad blev der af trallverket fra 1688?

Prædikestolen

Prædikestolen er efter oplysningerne i DK VIII s.958 fra ca. 1610. Stolen består af fire fag og svarer i hovedtrækkene til prædikestolen i Maribo domkirke. I buefelterne, som dog i Tårs har plan bund, står fire fint skårne evangeliststatuetter, der har plane bagsider. De er skåret i ét med de små konsoller, hvorpå de står. På de tre hjørner, over søjlerne, sidder store kerubhoveder med stjerneformet fjerkrave, og ved opgangen et fjerde, mindre englehoved med krydsede vinger. Opgang og bærestolpe stammer fra restaureringen i 1859. Den sekskantede himmel er enklere udformet end i Maribo. De udsavede topstykker har kerubhoved og slankt topspir. Det ene af hængestykkerne blev fornyet. Under Kasetteloftets midtfelt er ophængt en udskåret helligåndsdue. Prædikestolens gamle farvelag blev ved restaureringen aføstet. Den har siden stået i blankt egetræ med en del forgyldning og ganske få farver, men er nu opmalet med sine gamle farver (1982). I DK VIII s. 1479 har Nationalmuseet i afsnittet Tilføjelser og Rettelser anført, at prædikestolens evangelist-figurer næppe er gamle, men at de sandsynligvis stammer fra restaureringen. Desværre oplyser Nationalmuseet intet om, hvad det begrundet sin anmærkning med. Den er næppe heller rigtig, thi i byggesagsmappen under Oreby-Berritsgd. Godsarkiv, pakke J 5, L.ark. Sj/L.-F., er der i regningerne fra billedskæreren til baron Otto Ditlev Rosenørn-Lehn nøje specificeret, hvad der er udført af træskærerarbejde. Der nævnes ikke noget om, at der skulle være skåret evangelist-figurer. Tværtimod skriver arkitekt Zeltner til baronen, at man nu har fjernet de gamle malingslag fra figurerne, "som nu står med deres ejendommelige træfarve".

Korbuekrucifikset

Krucifikset i barok er fra 1650. Figuren hænger langt nede i armene. Den er velformet med højt hvælvet bryst, smalle hofter og kraftige ben. Lændeklædet holdes sammen af et reb. Hovedet er vendt mod højre skulder. Øjnene er lukkede. Det har tvedelt hageskæg, tornekransen er snoet. Korsets tværplanke er kort. Foroven er der anbragt en indskriftplade med bogstaverne I.N.R.I, Jesus af Nazareth Jødernes Konge. Korset står på et lille fodstykke, som antyder Golgatha, med dødningehoved, knogler og en slange. Krucifikset er mørkt egetræsmalet og hænger over korbuen.

Prædikestolen med de fire evangelister i nicher er fra ca. 1610.

Efter reformationen fik trefjerdedel af vore kirker prædikestole i løbet af 75 år takket være opfordring fra Peder Palladius: "Predichestolen schall icke være en bogstoel eller en hiffgippe neder paa iorden, deylig opbygt hoes den sønder side af kirchen, Guds salige ord til ære och hæder och saa att huert mennische kand see sin sogneprest under øgen".

Orgel

Orglet er fra 1861, skænket af kirkeejeren Otto Ditlev Rosenørn-Lehn. Om dette skriver Nationalmuseets 2. afd. 17/11 1976 (journ. nr. 988/76): "Det af Jens Gregersen byggede orgel i Tårs kirke er et instrument af betydelig historisk interesse og har derfor krav på en yderst nænsom behandling". I skrivelsen godkender Nationalmuseet et af orgelbygger Svend-Erik Erbs udarbejdet restaureringsforslag.

Stolestaderne

Stolestaderne og et antal løse kirkebænke er i ny-gotik, tegnet af arkitekt V. Dahlerup i 1860. Orgelpulpituret er udført samtidig med stolestaderne. Forud fandtes et pulpitur, hvortil husmænd og karle i det 17. og 18. århundrede var henvist under gudstjenesten, hvis de ikke havde købt stolestade.

Pengetavlen

Nationalmuseet anslår pengetavlen til at være fra omkr. 1650. Dens alder er vanskelig at vurdere. Idémæssigt virker den mere katolsk end protestantisk. Op ad tavlens eller bakkens gavlbræt står en 20 cm høj figur forestillende Skt. Andreas med det symbolske skrå kors foran sig. Til-sigtet eller utilsigtet har tavlen referens til kirken, hvis navn Skt. Andreas nævnes i et afladsbrev fra 1362. Navnet må altså være endnu ældre. Figuren er hvidmalet med underliggende rester af ældre maling. Selve tavlen er egetræsmalet.

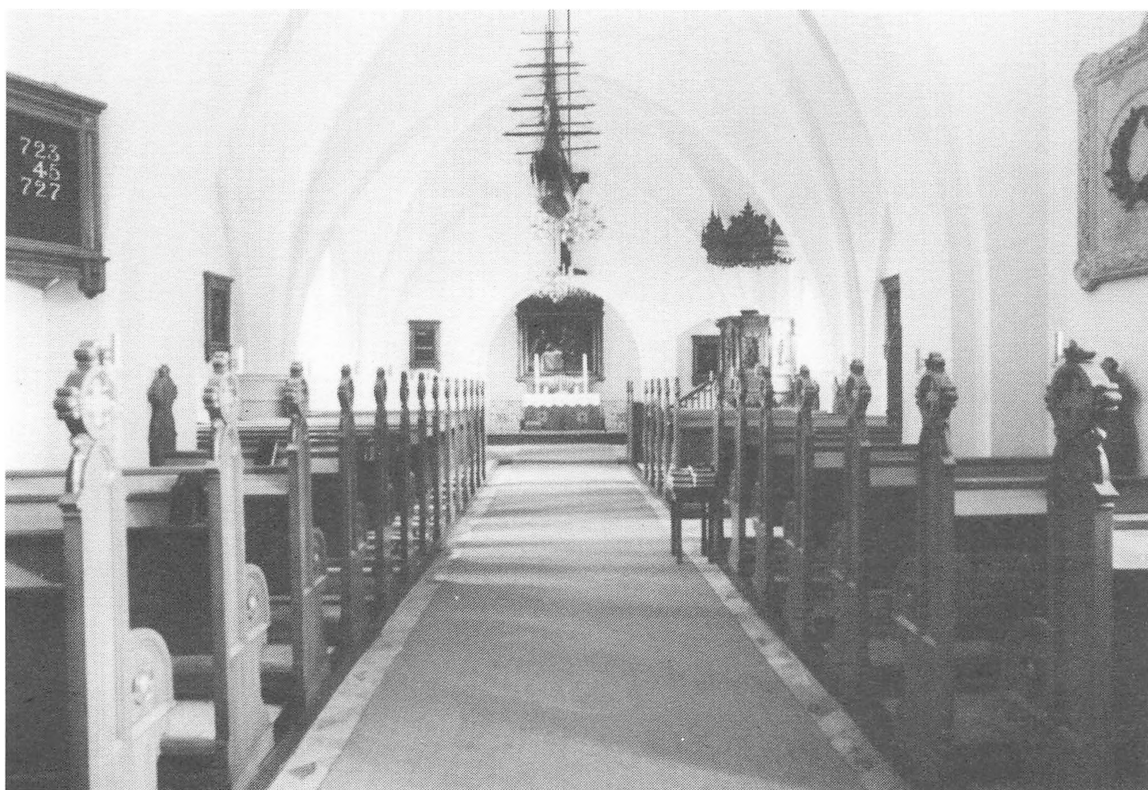
Mindekranse

På nord- og sydvæggen er ophængt to mindetavler med et antal sølvkranse sendt til Otto Ditlev Rosenørn-Lehns bære ved hans begravelse i 1892 på slægtens gravplads ved Tårs kirke.

Genstande, som er gået tabt i tidens løb

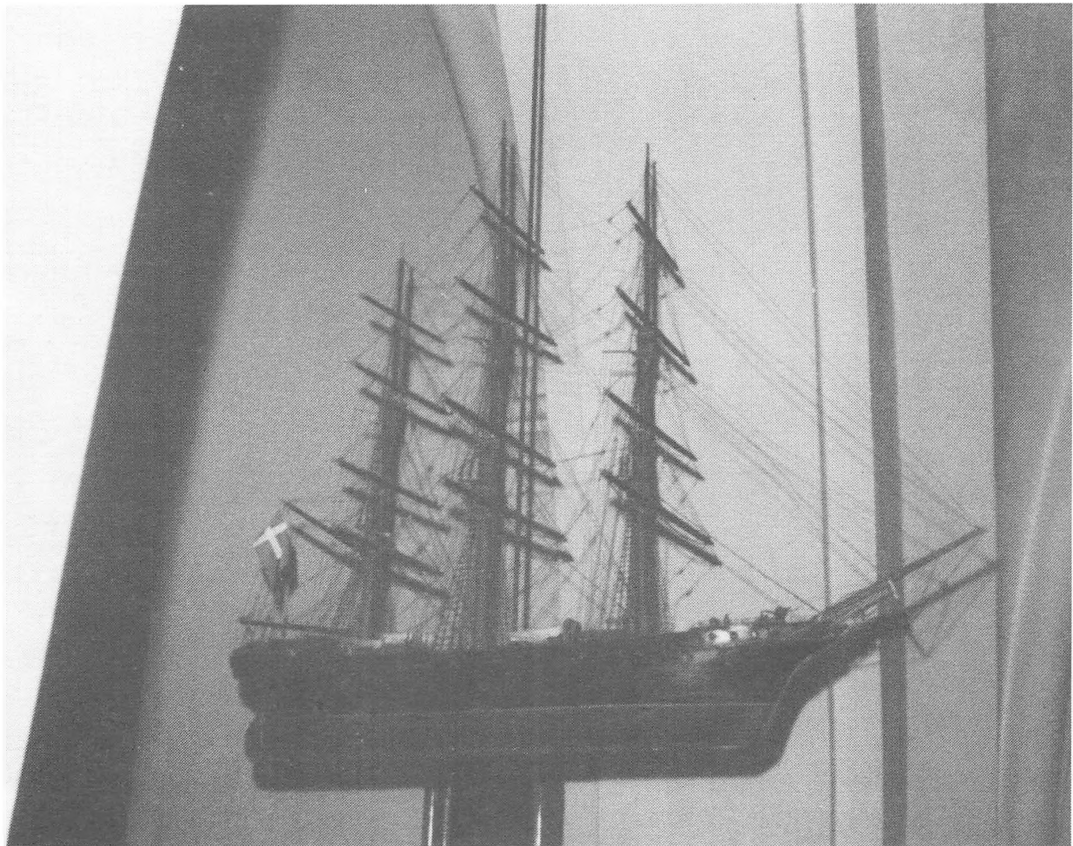
Sejerværk med fire visere udvendigt, nævnt i 1755 som stærkt forfaldent. Epitafium. Danske Atlas nævner et epitafium over Christian Ulrich von Harstall, død 1719, og hustru Sophia von Offenbergh, død 1724.

En "Musquedonner" ved et skab til ornamentter. En kiste til messeklæder. Christian 3.s Danske Bibel i Christiern Pedersens oversættelse, 1550.

Kirkerummet, som det fremtræder efter arkitekterne Th. Zeltner og V. Dahlerups restaurering af kirken i 1859-1861. Sidstnævnte har tegnet kirkestolene.

Foto Ole Koch Jensen

K I R K E S K I B

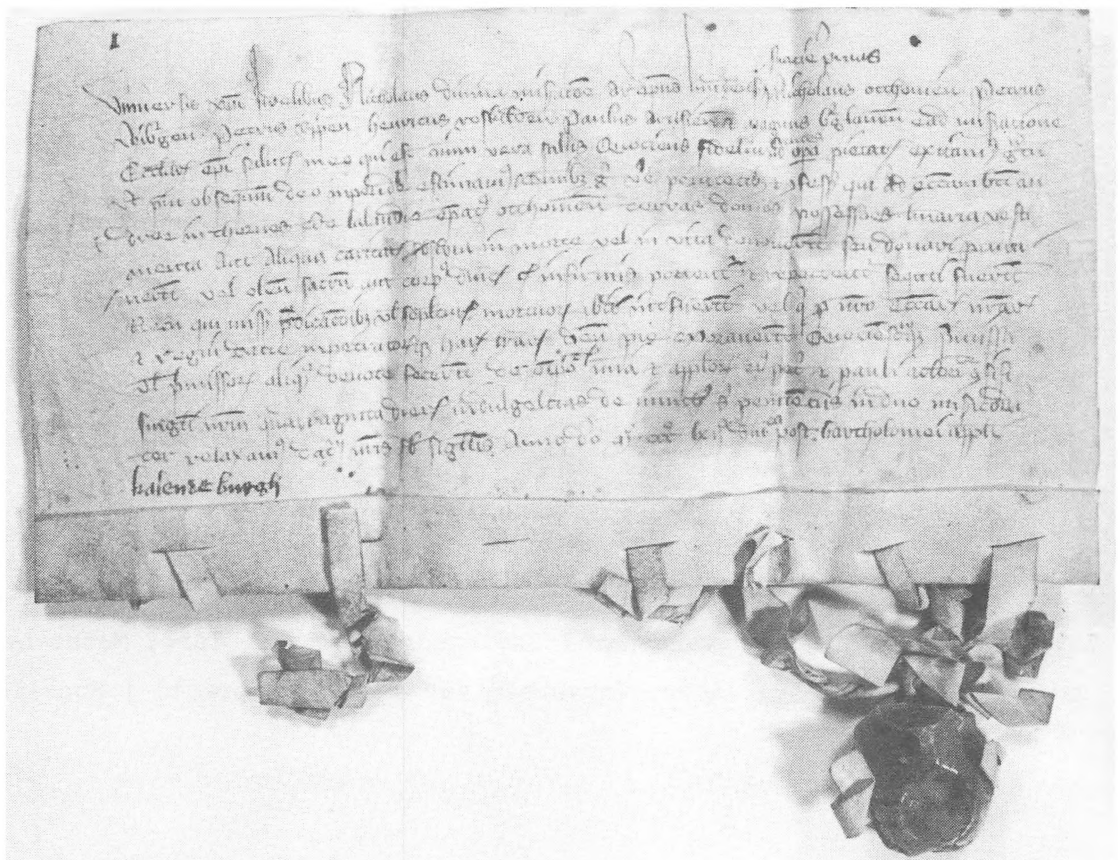
I kirken hænger et modelskib af fregatten "Danmark" skænket i 1924 af af C. Knudsen-Almsted.

Gavebrev

Undertegnede overgiver herved til Taars Kirke Fregatskibsmodellen "Danmark" og beder Kirkens Gejstlighed og Værge at opbevare og værne Skibet som Minde om min afdøde Onkel Gaardejer og Sognefoged Søren Petersen af Taars.

*Taars d. 16. November 1924
Med Højagtelse*

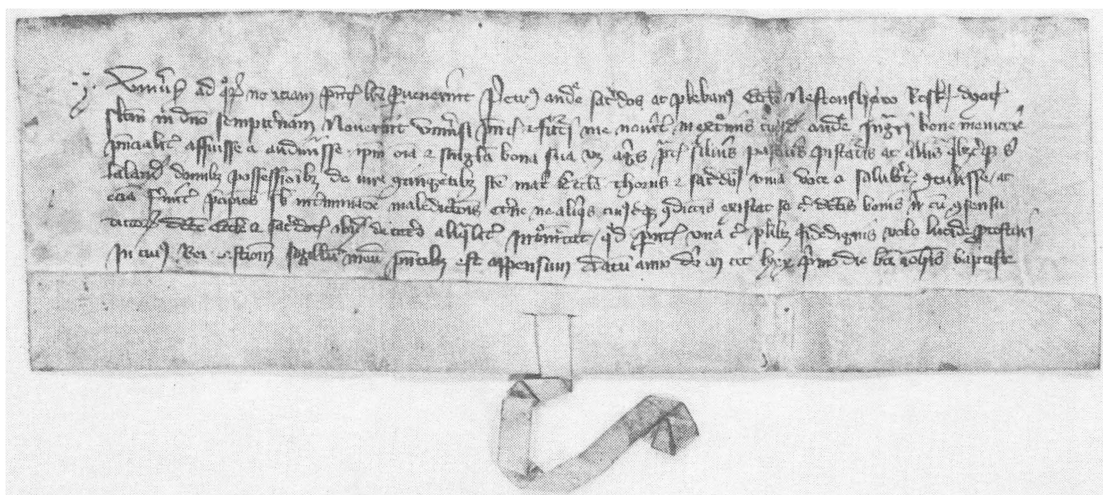
C. Knudsen-Almsted

Eldste bevarede afladsbrev til Tårs kirke, udstedt af bisp Nicolaus i Odense m. fl. Brevet lover 40 dages aflad for besøgende i Tårs kirke. Dateret i Kalundborg 24. august 1362.

AFLADSBREVE TIL TÅRS KIRKE

I katolsk tid blev der i årene 1362, 1417, 1434, 1476, 1489 og 1502 udstedt afladsbreve til Tårs kirke, et helt usædvanlig højt tal for en landsbykirke. Brevene opbevares i Orebygårds private samling, der tillige indeholder en række adkomstdokumenter til Berritsgård og andre gårde. Afladsbrevene er sædvanligvis underskrevet af flere biskopper, hvad modtageren var interesseret i, da hver signatur gav 40 dages aflad. I adskillige tilfælde er første underskriver ærkebisperen i Lund. Udstedt til kirken fik menighedsmedlemmer aflad mod at komme til messen og gå til benhuset (ossariet) på kirkegården. Erik Pontoppidan har i sine *Annales ecclesie Danicæ diplomatici* foretaget renskrivning af de latinske breve, da teksterne flere steder var meget utydelige. Endvidere var der anvendt ikke almindelige forkortelser. Af brevene lærer vi iøvrigt, at Tårs kirke var indviet til Sankt Andreas.

Gavebrev fra Andreas Ingvarsen til Skt. Andreas kirke, Tårs, Musse hrd. dateret 24. juni 1381. Andr. Ingvarsen var sacerdos (præst) i Roskilde

Afskrift af afladsbrev til Tårs kirke, dateret søndag efter Bartholomæus (24. aug. 1362) Erik Pontoppidan, *Annales ecclesiæ Danicæ* II, pag. 210: *Universis Christi fidelibus, Nicolaus, divina miseratione Archiepiscopus Lundensis, Swecie Primas, Nicolaus Ottoniensis, Petrus Wiburgensis, Petrus Ripensis, Paulus Arusiensis & Magnus Burglanensis eadem miseratione Ecclesiarum Episcopi, salutem in eo, qui est omnium vera salus. Quoties fidelium mentes ad opera pietatis excitamus, gratium & pium obsequium Deo impendere estumamus. Omnibus igitur verè penitentibus & confessis qui ad Ecclesiam beati Andree in Thornes Lollandie Episcopus Ottoniensis, terras, domos possessiones luminaria, vestimenta, aut aliqua caritatis subsidia, in morte vel in vita donaverit, seu donari procuraverit, vel oleum sacrum aut Corpus Dominicum, cum infirmis portentur aut reportentur sequuti fuerint. Nec non qui missis, precationibus, vel sepulturis mortuorum ibidem interfuerint, vel qui pro Ecclesiarum nostrarum et Regum Dacie imperatorumque harum terrarum Deum pie exoraverint. Quotiescunque premissa aut premissorum a loquod devote fecerint, Dei Omnipotentis venia & Apostolorum ejus Petri & Pauli auctoritate confisi, singuli nostrum quadraginta dierum indulgentias de injunctis eis penitentiis in Domino misericorditer relaxamus. Datum nostris sub sigillis, Anno Domini 1362, Domonica post Bartholomei Apostoli.*

Kalendeburgh.

Mindesten over otte menige soldater fra krigen i 1864, som døde på krigslazarettet på Berritsgård.

K I R K E G Å R D E N

Kirkegården er hegnet med et meget smukt stendige. Kirkegården er blevet udvidet et par gange, mod vest i 1851 og mod syd i 1930. Den nuværende hovedindgang er en portal fra 1860. Mod nord står en middelalderlig port af munkesten. Dens tærskel - også af munkesten - var omkr. 1950 gennemslidt af århundreders fodtrin. Porten har måske samme alder som kirken.

I kirkegårdens nordvestre hjørne ligger slægten Rosenørn-Lehns gravsted. Her står nogle prægtige tohundredårige ege.

I 1864 blev der sydvest for kirkens tårn indrettet en gravplads med en mindesten over otte soldater, som døde på krigslazarettet på Berritsgård slot. Mindestenen, som blev hentet fra langdyssen Kyllinghøj i Vinde-mosen, bærer den på næste side gengivne inskription.

M I N D E S T E N

over

otte menige soldater døde af sår og sygdom på Berritzgård i 1864

Mindestenen, der er hentet fra langdyssen i Vindemosen, bærer følgende
inskription:

Herunder hviler de jordiske Levninger af
Otte i Forsommeren 1864 paa Berritzgaard Lazareth
af Saar og Sygdom døde menige Krigere

Christen Rasmussen af Brøndbyøster

Kjøbenhavns Amt

Ole Nielsen Bjerre af Rerslev

Holbæk Amt

Hans Lauritzen Bruun af Ørsted

i Slesvig

Peter Mausen af Bobek

i Slesvig

Mikkel Peter Knudsen af Hvining

Skanderborg Amt

Jens Hansen af Skjerne

paa Falster

Anders Christensen af Jannerup

Thisted Amt

Hans Peter Larsen af Oure

paa Falster

Ingen haver større Kjærlighed end denne,
at en sætter sit Liv til for sine Venner.

Joh. Ev. 15.15

P R Æ S T E S T A N D E N P Å L O L L A N D
O G D E N S P R I V I L E G E R E D E S T I L L I N G F Ø R 1687

Fra de første århundreder efter kristendommens indførelse i Danmark aner vi præsten kun som en grå skygge af en skikkelse i sine klerikale klæder. På landet har han virket i sin lille, kapellignende stav- eller stenkirke. Hans gerning har givet ham levebrødet i form af gaver fra de personer, han betjente med de syv katolske sakramenter. Enkelte præster har vel nok ved hjælp af latinske formularer og simoniske midler forsøgt at skaffe sig lidt mere end til dagen og vejen.

På den tid, da Tårs kirke blev opført (ca. 1230), måtte en ung mand, der ville være præst, gøre nogle års vikar- og altertjeneste ved en domkirke indtil han var cirka 25 år. Efter omkring 1400 krævedes der, at han tog teologisk eksamen ved et eller andet universitet. Da Danmark ikke fik universitet før 1479, måtte de unge studerende drage til Rostock, Marburg, Wittenberg eller et andet europæisk universitet. I alt har cirka 5000 danske studenter før 1700 fået deres teologiske eller medicinske uddannelse uden for Danmark.

Gejstlighedens altoverskyggende opgave var gudstjenesten. Der var en på latin afholdt messe, som ingen af landbefolkningen forstod. Intet under, at der ikke var mønsterværdig ro under messen, og at der ofte "blev talt og skogret, som på en gildesbænk". Endvidere skulle præsterne administrere sakramenterne. Barnets første møde med kirken var ved dåben, som skulle finde sted senest ugedagen efter fødslen. Barn, gudmor og faddere blev af præsten mødt ved kirkens kvindeindgang på kirkens nordside. Her lagde præsten et gran salt i munden på barnet for at uddrive djævelen, inden det blev båret ind til døbefonten, hvor det under navngivningen blev dypet helt i det kolde dåbsvand. Også ved trolovelser og bryllupper tog præsten imod nede ved kirkedøren. Brud og brudgom fik hver et tændt lys i hånden, inden de gik op til alteret, hvor der holdtes en messe med afsluttende velsignelse. Af ærbødighed for denne benediktion pålagdes det brudefolkene, at bruden skulle forblive i jomfruelig stand den første nat. - I kirken stod skriftestolen, som enhver voksen måtte søge mindst én gang om året for at undgå åbenbar skrifte.

I katolsk tid blev barnet under dåben dyppet helt i vand. Skikken holdt sig ind i reformationstiden, men Palladius fik gennemført, at vandet skulle være lunken, en nok så human foranstaltning i betragtning af, at barnet ikke måtte være over otte dage gammelt, før det blev døbt. Gengivelse af træsnit i "Unge karles og drenges spejl", 1571.

I det 14. årh. selvstændiggjordes præstestanden, der på Lolland som følge af udefra kommende årssager snart fik en særstilling, som holdt i over tre hundrede år. I Karen Brahes Bibliotek under Landsarkivet for Fyn findes en protokol, på hvis første tekstsider står: "Privilegier og friheder, som er givne Guds ords tjenerne i Lolland udi de gamle bispers tid, og stadfæstede af fremfarne konger og fyrster, efter som disse breves copier beviser. Konning Christian den tredie haver og samme privilegier stadfæstet i sin kongelige Ordinantz Aar MDXXXIX".

Den nævnte kopibog er indrettet af provsten i Fuglse herred, sognepræst Jørgen Christiernsen i Østofte. Den indeholder afskrift af det privilegium for præsterne på Lolland, som grev Johan af Holsten udstedte på Ålholm slot i 1330. Afskriften var efter originaldokumentet på latin. Derefter følger en oversættelse til dansk, som gengives omstående.

Den 20/4 1335 gav biskop Peder i Odense et privilegium til præsterne på Lolland, der havde klaget over den slette mønt, de fik i tiende og offer ved begravelser, ved bryllupper og ved kvinders indledning efter barnefødsel og ved andre lejligheder, så de ikke kunne leve af deres kald. Bispen fastsatte derfor, at disse afgifter skulle erlægges i sterling, men han understregede, at præsten skulle tage hensyn til vedkommendes formueomstændigheder. Folk i små kår betalte ofte i form af "nannest",

"Vi Hans (Johan), med Guds nåde greve i Holsten og Femerne, hilser alle som dette brev ser eller hører, hilsen med Gud. Vi tror fuldkommelig, at det er Guds verdict og mendisken teckeligt at unde dem gunst og nåde, hvilke Gud med sin mildhed haver skicket til den hellige kirkes tjenere og forstandere. Derfor efter værdige fader Peders (ærkebispem i Lund) med samme nåde biskop i Odenses bøn og samtykke, og med vor menige råds vilje tage vi alle præster og hver særdeles, som i Lolandt boende er, i Guds og vor fred og synderlig beskærmelse, og under dem at have en gård med alle sine tilliggelser, som bygget er på kirkens grund, og den har udvalgt deri at bo, så fri og kvit for al tyngde, skat, bethe, gave og alle andre svarhed, som pålagt er eller pålægges skulle, som de friest noget tid haver haft i vore forfædrenes tide. Ville vi og, at fornævnte præsters tjeneste hion, som i deres brod er, og deres tjenere, som bo på kirkens gods, skal ej stævnes til verdens ting eller dom, og ej skulle gøre arbejde, det som rettstyr kaldes, og ej med vore embedsmænd dertil tvinges. Unde vi og fornævnte præster tre og ni marches sage, huare det helst falde kunde".

en afgift i fødevarer. Ved visse indsamlinger, f.eks. på Maria Byrd, Jomfru Marias fødselsdag, der afholdtes 8. sept., skulle det indkomne deles ligeligt mellem præsten, kirketjeneren og de fattige i sognet. Det var gammel skik, at præsten, når vårsæden var sået, gik i spidsen for en procession ud over bymarken med et løftet krucifiks for at lyse velsignelse over agrenes korn. Hvis kirken havde en relikvie, blev den båret med. Det er sandsynligt, at skrinet med et par stumper af Skt. Johannes' arm fra helgengravnen i Tårs kirkes alter lokalt har spillet en rolle i denne tradition i kirkens katolske tid.

Landsbypræsten var tæt knyttet til landbruget. Præstegården var normalt landsbyens største, som han drev med karles hjælp. I krigstruede tider havde han pligt til at sende en af sine karle af sted med hest og gevær. De omstående breve fra provsten i Musse herred viser klart denne pligt.

Brev fra provst Knud Lerche i Nysted til præsterne i Musse herred, om hver at stille en rytterhest til krigstjeneste.

Salutem.

Rev.Dn.Frater, Jeg sender eder en kopi aff hans F.N.Printzens breff mig fraa vor gunstige Her Lensmand igaar tilskicket, dess indhold I selff kand erfare. Nemlig, at det er hans F.N.villie oc begiering att en huer prest forskaffer en blot og bar hest, som kand vel bære en Soldat fraa en sted til en anden i hast, om noget, det Gud forbiude, paa komb, paa det at Soldaterne kunde komme hastig fort til dend sted, som fienden indfald. Saa siunes mig, vi icke bør eller kand met rette udslaa hans F.N. villie, effterdi det sker til dette lands defension oc beste, oc vi bør alle at komme vor fæderne land til hielp. Til met erbinder hans F.N. sig, at dersom nogen hest bleff borte, at forskaffe en igien paa hans egen bekostning. Jeg vil gierne effterkomme hans F. Naades begiering oc forskaffe en hest, naar paaeskis. Jeg forhaaber, at de andre Dannemend, mine Metbrødre her i Herredet, gjør oc lige det samme, oc saa mange, som vil forskaffe en hest, vilde skriffue deris haand under neden paa Printzens Breff met mig, som jeg haffuer gjort, ti det skal strax til Lensmanden igien. Tager ingen forsummelse herfor, lader breffvene hastigt gaa omkring. Thi der ligger stor Magt paa.

Valete. Nysted 17 Martii 1644.

Knud Lerche.

Brev fra provst Knud Lerche i Nysted til præsterne i Musse herred om udredelse af proviant til soldaterne, Nysted 10. juli 1644.

Reverendi, clarissimi Viri, Jeg bekom i aften V.Commissariers skriffuelse, anlangende at de har taxeret Præsterne i dette Herred for Proviant at udgiffue til it tusind Soldater her aff landet paa en Maanedtz tid at underholde, nemlig Kauring Brød -8 Tønder, Flesk it skippund 9 lisspund, Öl -16 tønder 3 færdinger, Smør -4 lisspund 4 skaalpund. Hvorfor ieg beder eder, at I alle samptlig vilde møde i Mosse kiercke nu paa mandag førstkommendis dend 16 Julij hora nona, at vi da med hin anden kand deliberere i denne sag. Proviänten begieris, at dend skall leveris i Nyested den 17 Julij.

Valete

Knud Lerche.

Neostadii 10 Julij 1644.

SÆRLIGE LOLLANDSKE TIENDER SOM
KVÆGTIENDE, HELG - OG ALMISSEKORN

Onsdagen før Hellig Guds Legems Dag, 4. juni, 1539, kundgjordes et åbent brev fra Lollands landsting. Ifølge dette adspurgte hr. Rasmus Jensen, sognepræst i Rødby, den tilstedeværende menige almue, "om nogen af denne kunne drages til minde eller haver hørt i sandhed af nogen, at det haver været sædvane i Lolland at give nogen kvægtiende andensteds end til deres sognepræster". Dertil svarede de menige mænd, at de ikke havde hørt, at nogen kvægtiende havde været udgivet andensteds end til deres sognepræster. Derpå "bedis och fick Her Rasmus Jensen et uvildigt landstingsvidne af 12 Dannemænd", blandt disse Niels Lassen i Kallø.

10de marts 1557 blev det fastslået på Lollands landsting, at bønder og menige Lollands indbyggere skulle udgive helgmessemad (helmisses) og almissekorn til deres sognepræst. Man havde nok villet betale penninge til præsten, derimod ikke mad, eftersom der herskede dyrtid. Alternativt søgte man at slippe for den tiende kær, som de omliggende lande (Sjælland og Fyn) udgav, men tingets afgørelse gik dem imod. Helmissesmaden var en særlig lolland-falstersk ydelse bestående af brød, flæskbøster, gæs og medister.

Ref. Fuglse herreds provstebog, Karen Brahes Bibliotek, Landsarkiv Fyn.

26de maj 1557 blev det på Lollands landsting fastslået, at en bonde, som dyrkede øde jord, der lå til en øde gård, skulle betale almissekorn til sognepræsten. En tilsvarende dom faldt på Musse herreds ting i 1568. Referencer: Fuglse og Musse herreds provstebøger, Karen Brahes Bibliotek, Landsarkivet for Fyn.

Almissekorn (Nyt Hist. Tidsskrift V.s.140) = Almindskorn (Hist. Tidsskr. bd.V, s.555) = Almueskorn (Pontoppidans Ann. Eccl. bd.IV s.634) var en afgift, som var speciel for Lolland-Falster. Kornet skulle leveres ved Mortensdags tid. Det blev ifølge Pontoppidan delt i tre lige store dele mellem præsten, degnen og de fattige. Efter provsten i Fuglse herred, J. Clausen, var det i dette herred ikke de fattige, men kirken, der fik den sidste trediedel. Af byskråen for Radsted fremgår det, at delingen mellem præsten og degnen ikke var lige i dette sogn.

P R Æ S T E R N E I T Å R S
F Ø R R E F O M A T I O N E N

Af præster i Tårs før reformationen kendes kun ganske få. En ligsten opmuret i våbenhusets vestre væg bærer følgende latinske tekst:

D(omi)n(us) Nicolaus ... rector hujus eccl(esie) (th)ornes anno m ccc xl
i(n) p(ro)festo natalis abb(at)is.

I oversættelse:

Hr. Niels...sognepræst til denne kirke i Tårs i Herrens år 1411, dagen før den hellige abbed Benedikts fødselsdag.

Midt på stenen er indridset et billede af en præst, som iført messeklæder frembærer en kalk og oblat. Over hans hoved står en spidsbue med små krabbeblade og under hans fødder en lille løve. I hjørnerne ses 4 nedslidte medailloner, som rimeligvis har indeholdt evangelisttegnene. Stenen lå indtil kirkens restaurering i 1860 foran alteret, men blev ved denne lejlighed optaget og indmuret i våbenhusets væg. Efternavnet er blevet tydet ...kinsen af Nationalmuseet, Finkiusch eller Frokinsch af andre.

Gengivelse efter akvarel af J. Magnus Petersen, 1880.

P R Æ S T E R N E I T Å R S
E F T E R R E F O R M A T I O N E N

Tårs og Vignæs har i perioder været ét pastorat, ja måske fra den tid, da en kirke blev bygget i Tårs. Vignæs kirke, der i 1515 kaldtes kapellet på Vignæs, var i alle tilfælde på dette tidspunkt annekteret Tårs, men i 1532 opnåede menigheden i Vignæs kongelig bevilling til at have egen kapellan. Tidernes ugunst ændrede flere gange på dette forhold.

I det følgende er opstillet rækken af Tårs sogns protestantiske præster:

1. Hans Lerche 15..
2. Lauritz Clausen, død 1578
3. Jørgen Madsen, fra 1578 til sin død 1604
4. Jens Pedersen, død 1607
5. Hans Madsen, fra 1607 til sin død 1639. Han efterfulgtes af sin søn:
6. Mads Hansen, født 1613. Hans ligsten, der i 1860 blev optaget af korgulvet og indmuret i våbenhuset, giver følgende oplysninger om ham:

Sognepræst Madtz Hansen, død 16.. og hans to
hustruer, Ellen Bentzdatter, død 4. maj 1648
i sin alders 38. år og Kirsten Henrichsdatter
7. Frantz Frantzen var sognepræst i Tårs fra 1660 til sin død 1/2 1670. Han var i 1659 blevet udnævnt til sognepræst i Vignæs efter præsten Marcus Poulsen, der døde i 1658. Som følge af krigstilstanden lå Vignæs præstegård øde, da Marcus Poulsen fattig og trængende døde. Menigheden i Vignæs lod derefter syv kaldsmænd i sognet give kaldsbrev til en student Hans Iversen, men provsten fandt, at denne udnævnelse "ikke havde bestandighed", eftersom Hans Iversen ikke var rensat for en beskyldning om drab. Sagen måtte gå om. Man udpegede derefter kapellanen Hans Madsen i Rødby. Han holdt prøveprædiken i Vignæs og blev antaget, men da Hans Madsen kom tilbage til Rødby og fortalte det, tilbød menigheden ham dér lønforhøjelse. Han sendte afbud til Vignæs til provstens og biskoppens store forargelse. Sidstnævnte, der jo sad i Odense, kunne på grund af krigen ikke komme over bælterne. Hans Madsen blev i Rødby. Tredie gang faldt valget på den teologiske kandidat Frantz Frantzen, men han måtte først til København for at blive ordineret. På sørejsen blev han fanget

Ligsten over sognepræst Mads Hansen, 1616-1660, og hans to
hustruer, Ellen Bentzdatter, død 1648 og Kirsten Henrichs-
datter. Ligstenen er opmuret i våbenhusets vestvæg.

Foto Kaare Steenstrup

af svenskerne og ført til Stralsund, hvor han blev holdt i fangenskab et halvt år. Han slap fri i 1660, men nu døde præsten Mads Hansen i Tårs, nok som følge af den hårdhændede behandling nogle svenske soldater gav ham, fordi han fra prædikestolen havde kaldt dem for "hovedløse kroppe". Følgen af disse samfaldende hændelser blev, at Frantz Frantzen blev præst både i Vignæs og Tårs. Han flyttede derefter ind i Tårs præstegård. Tre år senere rammes han af en ny katastrofe: Den stråtakte bolig nedbrændte. Han måtte selv klare genopførelsen. Den følgende jul var der færre penge end normalt i kirkeblokken til uddeling blandt de fattige. Der faldt dog ikke bebrejdelser til den forarmede mand. Hans v. Harstall på Berritsgård ydede et lån, og bønderne gav nogle ekstra flæskesider, så sognets fattige led ikke afsavn. Således er historien om Tårs præstegård, opført i 1664. Den ligger der endnu, men Frantz Frantzen havde resten af sine dage kun det at spise, som "godtfolk ville unde ham". Han døde i 1670, efterladende sin enke, Gunhild Jacobsdatter.

8. Magister Johan Pedersen Steenstrup 1670-1675. Han ægtede forgængers enke, Gunhild Jacobsdatter. Han havde været rektor på latinskolen i Nykøbing F., og var den første af de tre præster af navnet Steenstrup, der har været sognepræster i Tårs. Der findes i Danmark tre slægter af navnet. Alle tre har været repræsenteret i Tårs.

9. Palle Madsen 1676-1677.

10. Claus Poulsen Danchel 1676-1716. Han var gift tre gange:

1° 1675 Anna Pedersdatter, d.1684

2° 1684 Birthe Jørgensdatter Staalhof, d.1695

3° 1695 Abel Dorthea Berg

11. Magister Ole Hansen Gemzøe f.1685 i Vesby, Skåne, spr. 1716-1731

1° Abel Dorthea Berg, forgængers enke, d.1721

2° 1723 Juliane Margrethe von Pappenheim

12. Oluf Olsen Schytte f.1697, Nyborg, spr. i Tårs 1731-1776

1° ..... Heerfordt

2° Anna Cathrine Juel Faber f.1691, d.1771

Oluf Olsen oprettede et legat på 800 Rdl for sognets fattige.

13. Erik Ernstsens Helm f.1736, Svendborg, spr. 1776-1789

1° 1775 Christiane Sørensdatter Anchersen f.1728, d.1776

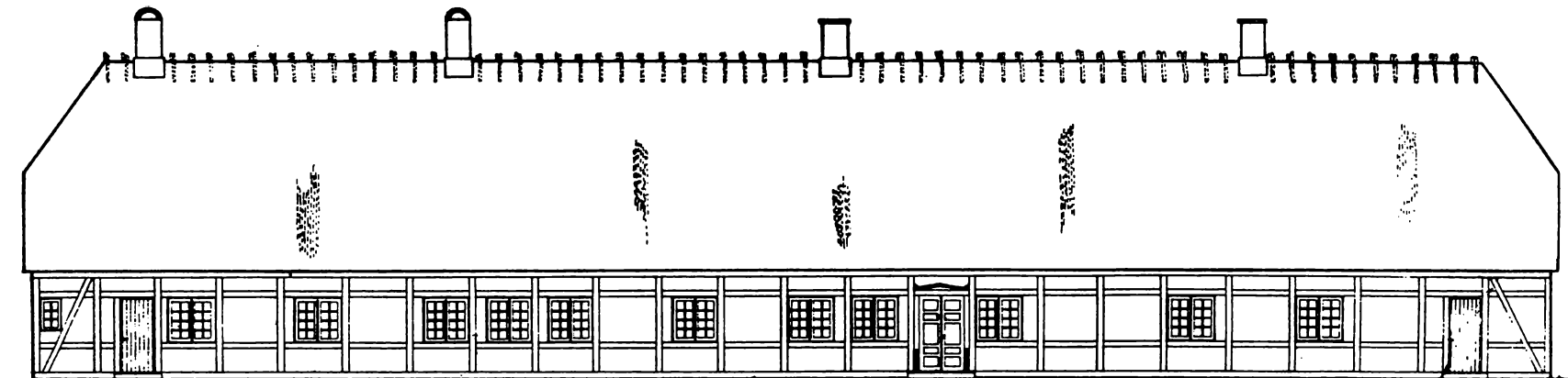
2° 1777 Margrethe Cathrine Faber

14. Poul Kjerulff f.1761, Svindinge, spr. i Tårs 1790-1805
 h. 1791 Johanne Marie Hammer f.1776, Majbølle, d. efter 1855.
15. Adam Vilhadt Glahn f.1775 i Ullensvang, Bergens stift. Han blev i 1805 sognepræst i Majbølle, men fik allerede tre uger efter embedet i Tårs, hvor han blev til 1829, derefter Væggerløse.
 h. 1805 Andrea Bredenberg f.1778, d.1842
 Han var præst i 52 år, døde 1863.
16. Andreas Frederik Winding f.1785, sognepræst i Tårs 1829-1840, d.1868
 h. 1819 Marie Annette Raaschou, f.1797
 Andreas Winding var meget musikalsk og gjorde et stort arbejde med at indsamle folkevisemelodier, især færøske. Sønnen Aug. Winding, f. i Tårs pgd. blev direktør for Københavns Musik-konservatorium.
17. Joachim Otto Poul Resen Steenstrup f.1804, spr. i Tårs 1840-1852
 1° Jensine Schouw f.1806, d.1843
 2° 1849 Hanne Christine Bekker
 Ved sin tiltræden i Tårs var præstegården meget forfalden. I sin indberetning om tilstanden skrev han: "Det er uden for al tvivl, at Tårs præstegård er farlig behøvende en hovedreparation. Underkant af taget og fodremmen er bølgeformet og alle gulve er bakkeformede og skæve". - Stuehuset blev repareret for 839 Rdl. som Steenstrup betalte i løbet af de næste 10 år. I feltet over hoveddøren til gårdsiden blev der ved denne tid med sirlige bogstaver malet Grundtvigs versline
 "Regn os til dit vennelag"
 fra hans salme "På Jerusalem det ny" (skrevet 1837). Verslinien har ikke været lige populær hos alle præstefolk i Tårs. Teksten var i hvert fald overmalet, da min fader, sognepræst Johannes V. Steenstrup, kom til Tårs i 1911. Han lod teksten, der endnu kunne skimtes, opmale. Efter hans fraflytning i 1938 er den atter blevet overmalet på et eller andet tidspunkt.
18. Lauritz Nicolai Hallager f.1814, København, spr. i Tårs 1853-1868
 h. Ida Charlotte Erichsen
19. Ambrosius Johannes Meldal f.1817, spr. i Tårs 1868-1882
 h. 1853 Martha Stabell f.1827, Ormslev, d.1862
20. J.K.F.Karstensen, spr. i Tårs 1883-1886.

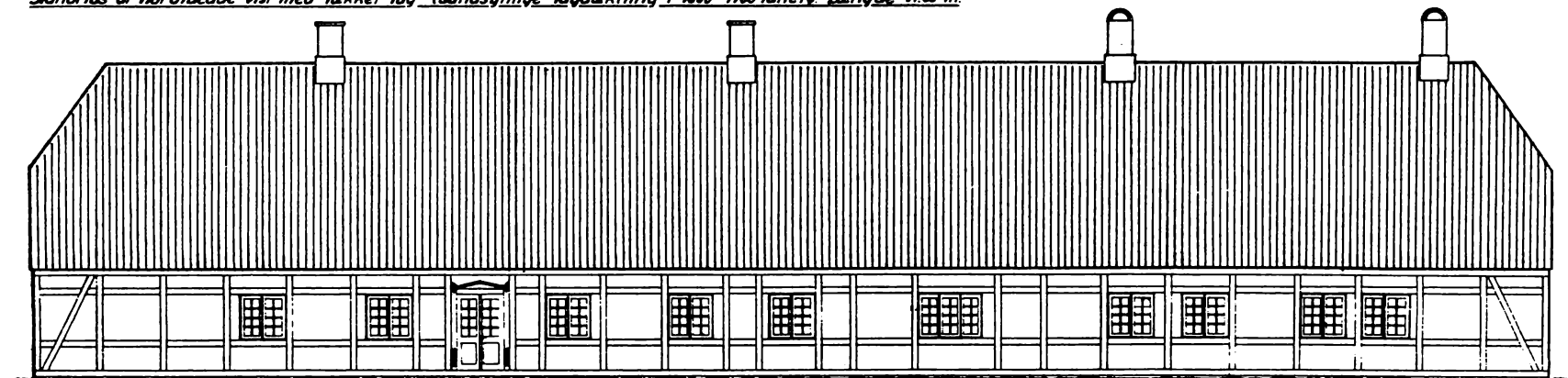

Tårs præstegård nedbrændte i 1663 og blev det følgende år genopført af præsten Frantz Frantzen. I 1840 lå "taget i bølger og gulvene i bakker i alle rum". Huset blev da rettet op og istandsat for 839 Rigsdaler.

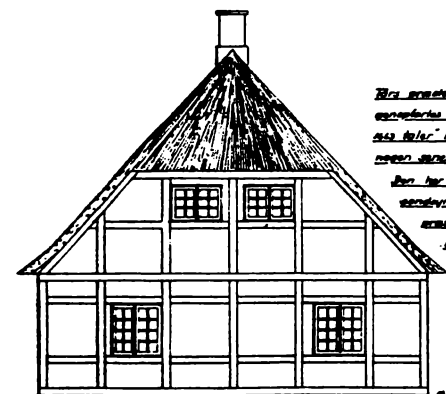
21. Laurits Frederik Søgaard Hofgaard f.1843, d.1910, spr. 1886-1910
    - 1° Dorothea Chronskiold Jensen f.1833, d.1901 (2°)
    - 2° 1909 Dagmar Emilie Löbnitz f.1867
  22. Johannes Vogelius Steenstrup f.1871, Vejrum, d.1939, spr. 1911-1938
    - h. 1904 Lene Othena Mathiasen f.1878, Perth Amboy, U.S.A., d.1959
  23. Johannes Olsen, spr. 1938-1961
  24. Hans Evald Sørensen f.1908, d.1988. Han var sognepræst i Vignæs fra 1943 til 1963, da Vignæs blev sammenlagt med Tårs. Han var derefter sognepræst i Tårs-Vignæs 1963-1977.
    - h. Emmy Sørensen f. Hansen 1912
  25. Svend Lytthans f.1926, spr. 1977-1988
    - h. Hanne Theilgaard Lytthans f. Nielsen 1930
  26. Børge Berntsen f.1914, pastor emer. konstitueret spr. 1988-
    - h. Bertha Elisabeth Christiansen f.1914 Vang, Rutsker sogn
- Tårs- Vignæs ventes i nær fremtid at blive sammenlagt med et tredje sogn.

Standrids af nordfacade vist med hakket tag (sandsynlige tagdækning i 1600-1700 tallet). Længde 37,85 m.

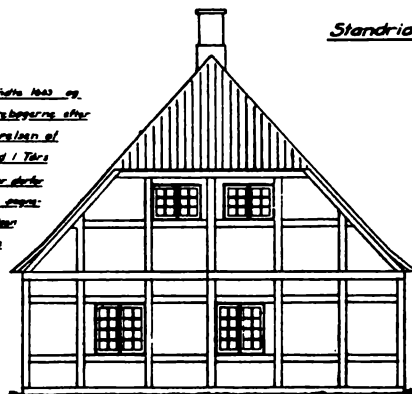

Standrids af sydfacade vist med tegltag (tagdækning i 1800-1900 tallet).

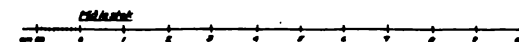
Endgavl med rødtæg (1600-1700 tallet)

*Tjers præstegård medbrændte 1645 og
opførtes 1645-64. Kirkebyggerne efter
den blev ikke en vedvarende af
nogen anden præstegård i Tjers
Den har ikke bygning og derfor
vedvarende den af en
med fransk frønter
i 1820-25 vedtids*

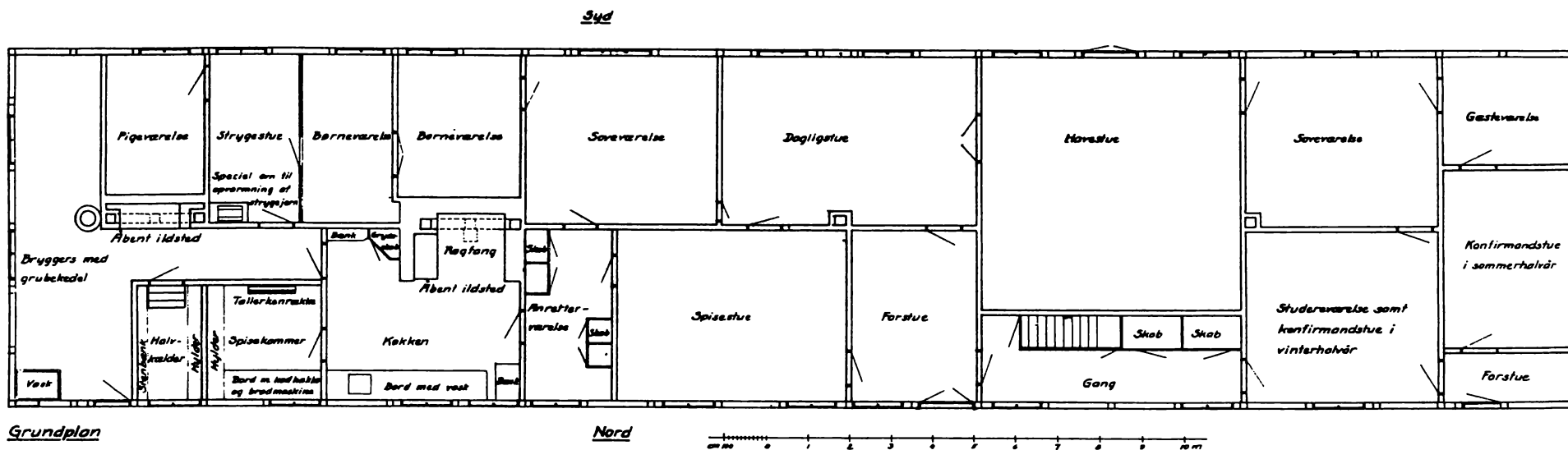

Endgavl med tegltag (1800-1900 tallet)

*Tjers præstegård, stuehus/
Musse herred, Maribo amt*

*Akthug i August 1922
Norman V. Planchrup*

Grundplan

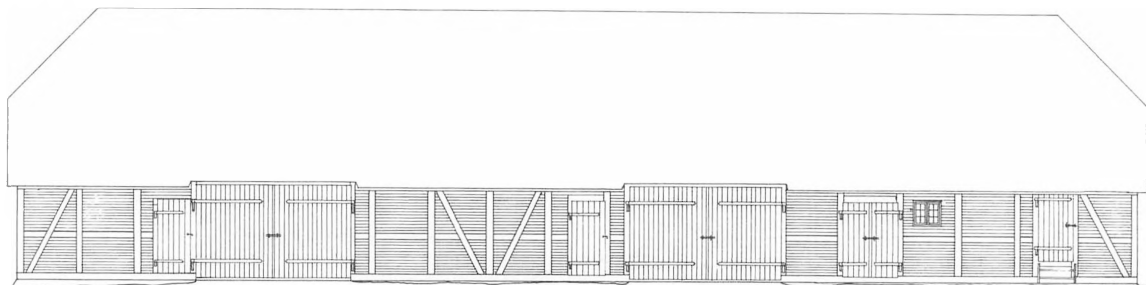
Tårs præstegård, stuehuset

Musse herred, Maribo amt

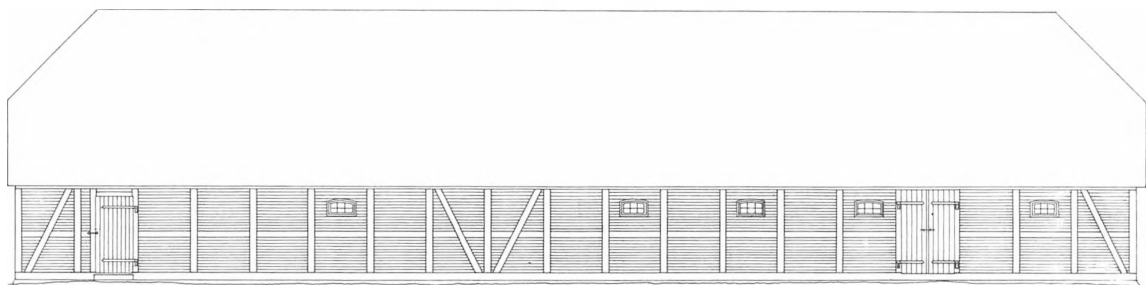
Nyborg i august 1902

Karman V. Steenstrup

Tårs præstegårds stuehus, grundplan.

Standrids af ladebygning med tørskele, rejsestald, brændesti og rullestue - vestfacade
19 fag, 6 5 fod

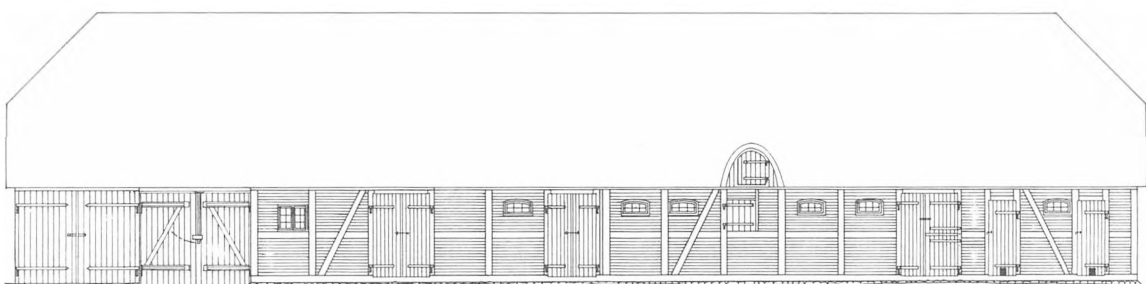

Standrids af ladebygning - østfacade

19 fag 6 5 fod + 1 stk 7" hjørnestolpe = 29,83 m

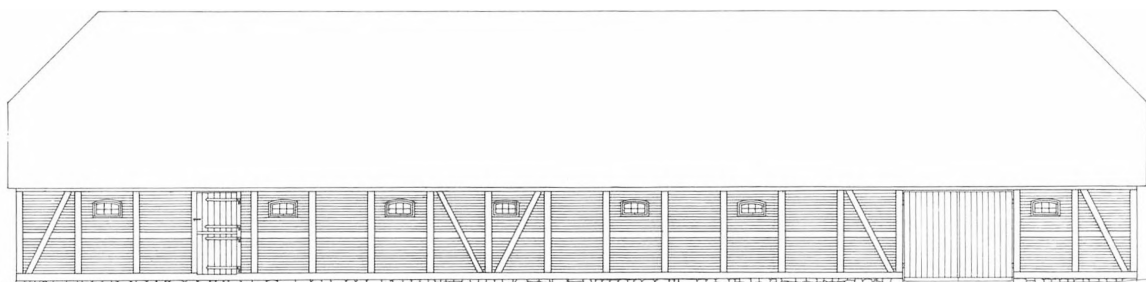
Målskitse 1:

Nyberg d. 1 Juni 1982
Norman V. Pleenstrup

Standrids af staldbygning med vognpartie - sydfacade

19 fag, 6 5 fod

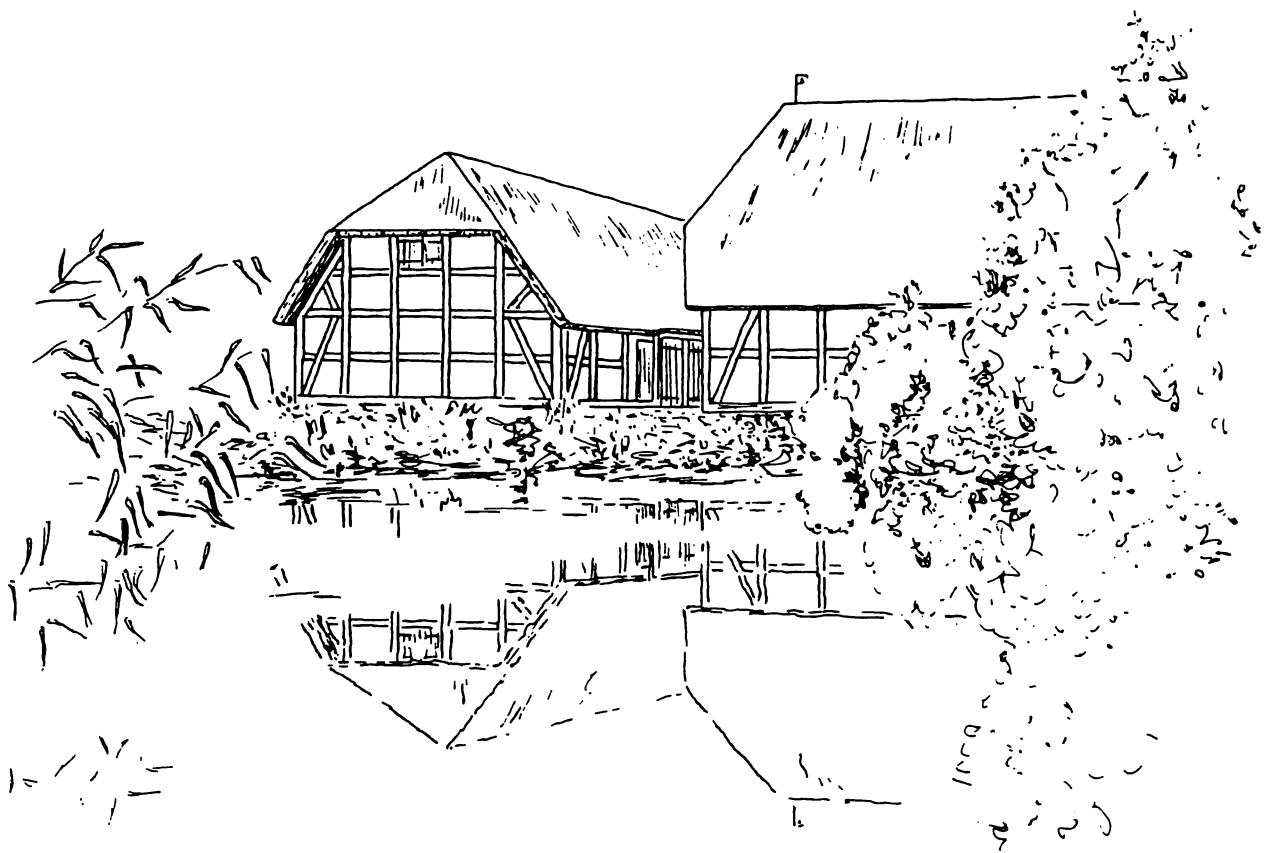
Standrids af staldbygning - nordfacade

Målskitse 1:

19 fag 6 5 fod + 1 stk 7" hjørnestolpe = 29,83 m

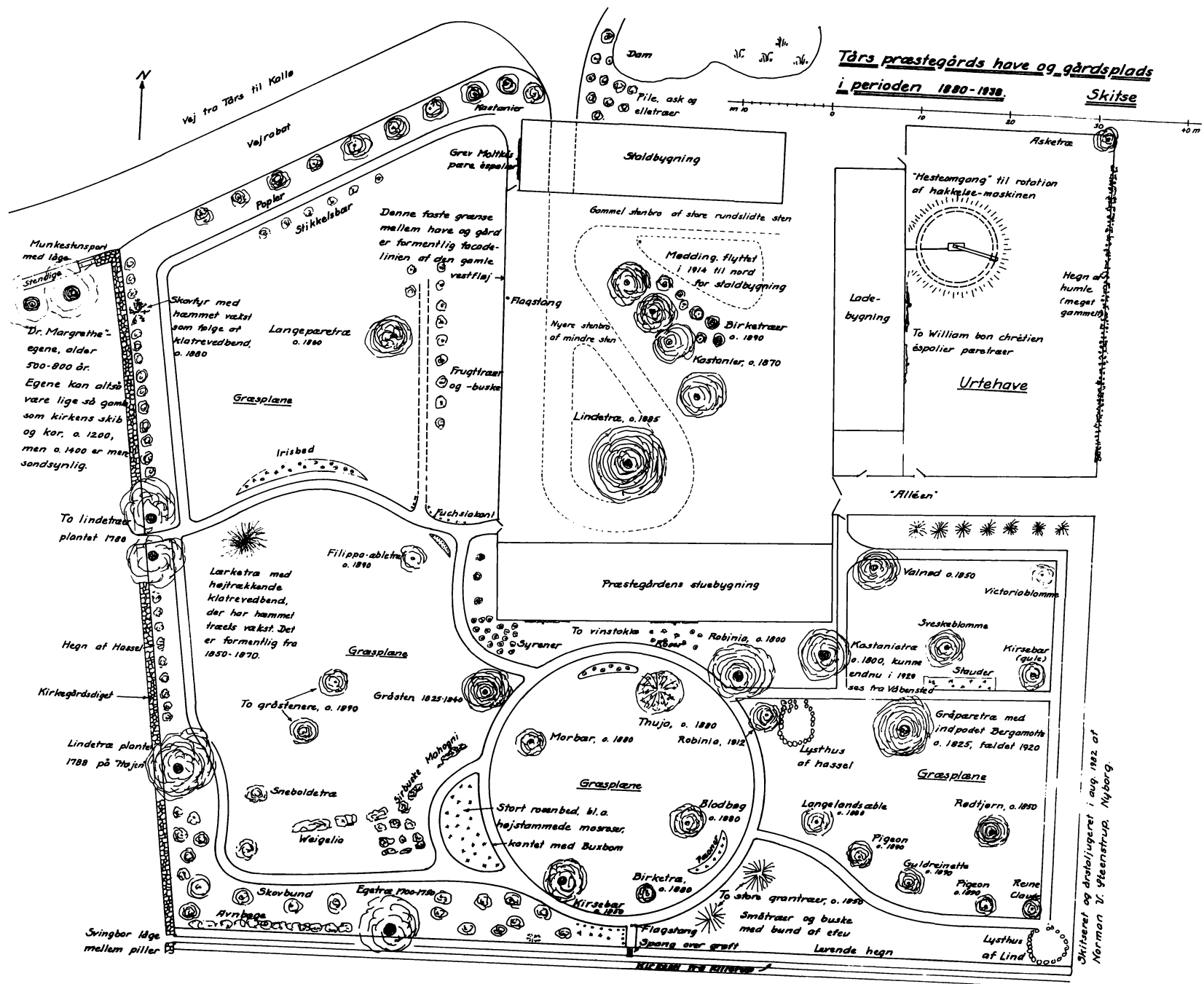
Nyberg d. 3 Juni 1982
Norman V. Pleenstrup

Staldlængerne til Tårs præstegård, ca. 1843-1939.

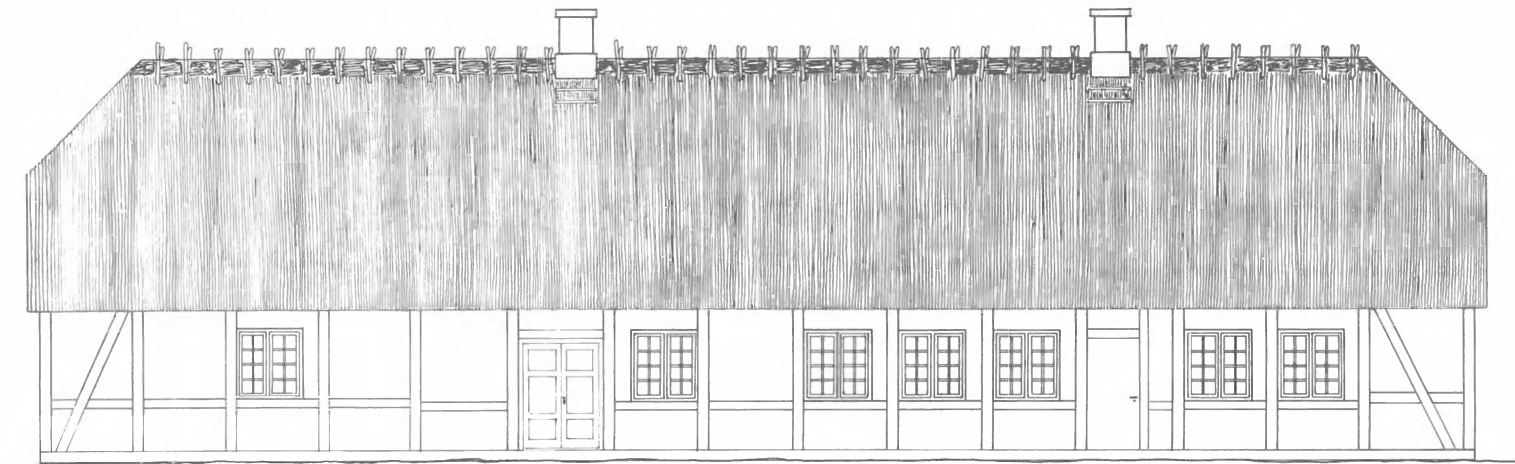
Udlængerne til Tårs præstegård.
Tegning af Hjørdis Steenstrup Haugaard.

På Tschiersckes kort fra 1770 ses præstegården som en firelænget gård. Stuehuset var utvivlsomt fra 1664. De to her viste udlænger stammede fra midten af forrige århundrede, hvor de blev opført til afløsning af ældre bygninger. Nord for gården lå en lille dam. I længen til venstre fandtes rejsestalden med krybber og spiltov, hvor de kirkesøgende satte deres heste under kirkegangen. - Langs gårdens vestre side lå indtil 1843 en fløj, der var bolig for præsteembedets "vornede", som præsten omkring 1700 kaldte forpagteren, der varetog driften af gårdens ca. 100 Tdr. Ld.

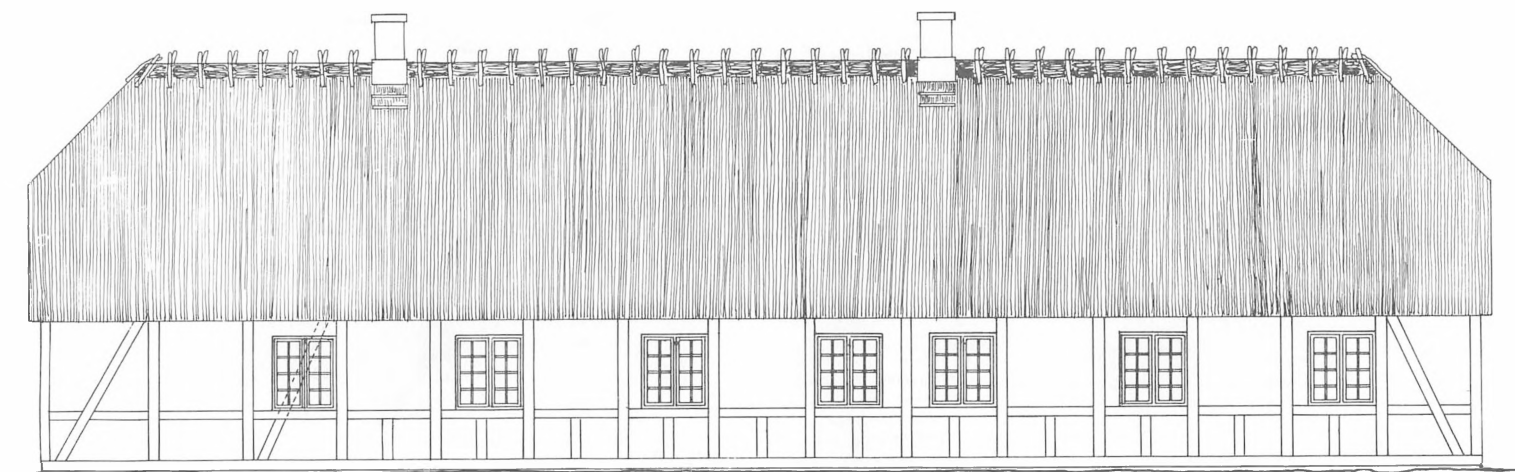

Grundplan af Tårs præstegårdshave, ca. 1880-1940.

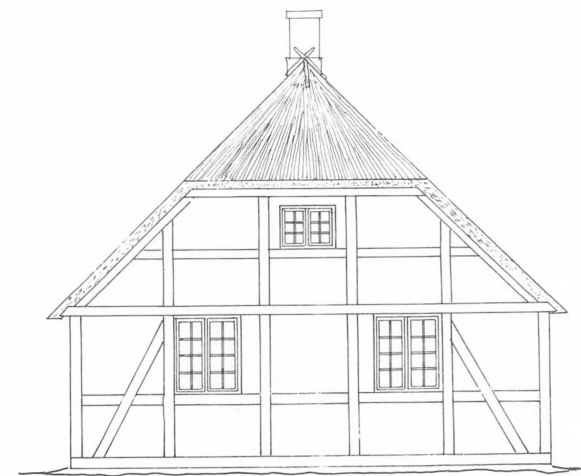
Standrids af nordfacade

Standrids af sydfacade

Tårs skole og sognedegnens bolig - Musse herred - Maribo amt

Standrids af østgavl

Opmålt og tegnet i sept. 1982

Norman U. Pleenstrup, Nyborg

"Degneskolen" i Tårs, ca. 1814-1904.

Degneboligen på hjørnet af Degneallé og Skovbyvej har ligget på dette sted i århundreder. Den er med i 1688-matriklen men har sandsynligvis tidligere rødder på dette sted. Den her viste skolebygning er opført i 1813.

DEGNE OG SKOLELÆRERE

Ordet degn er den gamle betegnelse for de kirketjenere, hvis forretning bestod i at forestå sangen og ringning i kirken og at være til stede ved gudstjenesten. I Tårs var der tidligt fastboende degn. Der eksisterer et tingsvidne fra 1496, hvoraf det fremgår, at både præstegården og degnegården havde jordtilliggende. Fra et andet tingsvidne fra 1502 erfarer vi, at præsten og degnen havde ret til at køre ad Stømmeretoften (Ottevejen), når de "for" i tjenstligt ærinde til Tuderød eller Soesmarke.

Oprindelig bestod undervisningen af børnene kun i indlæring af katekismus og salmer, men i 1721 oprettede Frederik 4.s regering de såkaldte rytterskoler, der blev oprindelsen til almueskolerne. Det var regeringens håb, at det storstilede projekt - 240 skoler - ville blive fulgt op rundt om på landets godser. Dette skete i hvert fald på Øst- og Sydlolland, hvor den unge Abraham Lehn havde købt Højbygård, Prierskov, og Fuglsang samt i 1729 Berritsgård. Her sørgede han for indretning af 11 skoler. Tårs skole var der i forvejen. Grev Holck på Orebygård tog sig af skolen i Kallø, foreløbig i en længe af en gård neden for højen.

Det var i pietismens tid. Derfor blev der lagt megen vægt på katekiseringen, men undervisningen var blevet udvidet til at omfatte læsning, og hvis nogen yderligere ønskede at lære at skrive og regne, havde degnen pligt til at påtage sig denne undervisning. Dog skulle forældrene selv afholde udgifterne til regnebog, tavle og griffel.

TÅRS OG KALLØ HAVDE FRA ÆLDRE TID EGNE SKOLER. I 1730 LOD ABRAHAM LEHN INDRETTE 12 SKOLER PÅ SINE ØVRIGE LOLLANDSKE BESIDDELSER. UNDERVISNINGEN SKULLE FOREGÅ I OVERENSSTEMMELSE MED EFTERFØLGENDE INSTRUKTION

I N S T R U C T I O N

Hvorefter enhver, som udi min Tieneste til Skoleholder allerede andtagen er, eller herefter antagendes vorder, sig i sit Embede haver at rette.

1. Skall hand i det der til beskikkede Huus dagligen holde Skole for ald den Byes Ungdom, som hans Skole er underlagt og med lige Flid og Omhu besørge de allerfattigste Indersters, Ja! forladte Fader- og Moderløse Børns Undervisning, som Boe- og Husmændenes, så og deres Tyende.
2. Skall hand med ald Flid lære dem Doct. Luthers liden Catechismum, Ord for Ord, udenad, der næst den i Stiftet brugelige Forklaring, men således, at de fornemmelig kand lære at gjøre Rede for Meningen.
3. Alle Børnene i Skolen skall hand desforuden lære at læse inden i Bogen, så og når Forældrene det begiære, informere dem i at skrive og regne hvortil Forældrene selv andskaffer Skrifue-Materialier.
4. Når Børnene såvit i Skolen er underviste, at de kand tages til Højværdige Altarets Sakramente, skall hand dog siden, en eller tvende Gange om Ugen gennemgå deres Børnelærdom med dennem på det at de ej skulle glemme, hvad de tilforn hafue lærte.
5. Fra Påske og til Michaelis Dag holder hand Skolen Kl. 7-11 og 2-6, men fra Michaelis Dag til Påske Kl. 8-12 og 2-4.
6. Hver Morgen skall hand begynde og om Aftenen slutte med Sang, Bøn og Guds hellige Ords Læsning. Medens Bønnen læses, skall alle de tilstedeværende Børn ligge på deres Knæ og høre hand vel til, at dette hellige Værk af Børnene forrettes med tilbørlig Andagt.
7. Medens Børnene er i Skolen, skall Skoleholderen gifue nøie Agt på, at de ej, med Ord eller Gierning, begår noget usom meligt. Dreng og Piger må ingenlunde sidde iblandt hverandre, men hvert Kiøn for sig.
8. Om Søn- og Helligdagene samt Bededage skulle Børnene møde Skolemesteren ved Kirken, og følges hand ad med dem i Kirken og der forblifuer, indtil Prædiken og Catechisationen er ude.

9. Såsnart Børnene er ofver 4de År, skall Forældrene lade dem komme til Skolen, Sommer og Vinter, Formiddage og Eftermiddage, indtil de bliver så gamle, at de kand være deres Forældre til Hiælp og Tieneste, da de dog ej ganske må holde dem fra Skolen under den Prætext, at de deres Tieneste stedse behøver.

10. Skall Skoleholderen altid holde et udførligt Mandtal på alle de Børn og det Tyende i den Bye, som ligger til hans Skole, på det hand deraf kand erfare om Børnene over 4de År alle flitteligen søge Skolen. Skulle da nogle af dem uden deres Forældres Videnskab, og imod deres Villie befindes at udeblife, gifver hand til deres Forældre straxen tilkiende, som de ere de første med Ris skall straffe dem, men holder Forældrene selv deres Børn modvilligen tilbage og ej straffer dem, skall hand anmelde det til Godsets Fuldmægtig, som derpå hafuer at råde Bod.

11. Hafuer hand også til mig alle Fierding År at indlevere rigtigt Mandtal på alle Børnene i hans Skole og ved Nafnene, efter enhvers Fortieneste at tegne Flittig eller Forsømmelig, samt Fravær fra Skolen.

12. Hand må ingenlunde med Hug eller Slag ilde medhandle Børnene, men deres Feil såvidt muligt på lemfældigste Måde søge at rette. Findes én uflittig i at læse, da lade hand ham sidde længere i Skolen end de andre, dog bør hand gjøre Forskiel mellem Børnenes Nemme, med hvilket en kand være bedre begafvet end en anden.

13. Ham er ikke tilladt at reise så langt bort, at hand om Aftenen ikke kand nå sit Hiem, med mindre hand det forinden hafuer fået Tilladelse af den på Hovedgården værende Fuldmægtig, men skulle en eller anden Fornødenhed udfordre hans Reise uden Provincen, skall hand søge mig om Lov.

14. For Børnenes Undervisning må hand ej noget enten af dem, deres Forældre eller andre tage, men lade sig nøie med den hannem tillagte Løn.

Berritsgård den 20de October Anno 1730.

Abraham Lehn

Abraham Lehn havde på dette tidspunkt 15 skoler under sine lollandske godser. Årslønnen for lærerne lå mellem 6 og 10 Rdl., der kvartalsvis udbetaltes af ridefogederne. Dertil kom fri bolig, 3 læs brænde, samt retten til at holde 2 køer og 6 får i fæstebøndernes fællesgræsning. Hver husmand betalte 12 Sk. Inderster leverede en dags arbejde pr. år.

To bønder med deres korn til mølle droge;
 som de på vejen sammen oge (kørte),
 den ene sagde til den anden høvskelig:
 "En skæppe korn du gerne giver mig,
 så haver jeg ligesåmeget to gange,
 som du udi din sæk kan fange."
 Den anden svarede dertil snildelig:
 "En skæppe korn du låner mig,
 da haver jeg ligesåmeget som du,
 skulle min sæk end briste itu."
 Sig nu, Regnemester, god, meget det kunne være,
 som hver bonde i sin sæk til mølle ville bære.

Regneeksempel fra
 Claus Lauridsen's
 ARITHMETICA 1552.

Opgaver af denne
 type anvendtes i
 Tårs skoles 4. kl.
 endnu i 1917.

D E G N E I T Å R S S O G N

Degnene i Tårs sogn var i perioden 1693-1742 tillige degne i Vignæs S.
Claus Degn nævnes 1502 (i katolsk tid)

Peder Sørensen nævnes i 1598, men allerede i 1600 blev han fradømt sit
 embede for gæld, "uden øvrigheden ham anderledes benåde vil". Han havde
 også været i slagsmål med en student (løbedegn?) og nogle bønder.

Peder Jensen underskrev sig 1617 som degn i Tårs.

Anders Christensen var 1677 degn i Tårs, betalte skat af 2 ildsteder.

Claus Frandsen f.1640, d. 1706 i Tårs

h. Karen Andersdatter f.1650, d.1723.

Henrich Christensen Harlow f.1667, d.1712, degn i Tårs fra 1706

h. 1706 Anna Rasmusdatter, steddatter af hollænderen på
 Berritsgård, Hans Corneliussen.

Jacob Christensen Kisbye f.1687, Maribo. Han var endnu degn i Tårs 1745.

h. Euphrosine Johansdatter Thor "Frau Überstallmeisters "egen pige"

Thue Christian Bentsen Tranberg f.1694, Dejbjerg, d.1721

h. Johanne Birgitte Danchel f.1697, datter af spr. Danchel
 Hun blev enke samme år, som hun indgik ægteskabet.

Andreas Christophersen Textor f.1683, degn i de to sogne efter 1721,
h. Johanne Birgitte Danchel, forgængers enke, d.1740.

Andreas Textor døde i 1738.

Jens Svendsen Clevin f.ca.1709, degn i Tårs og Vignæs fra 1739,

h. 1739 Anna Elisabeth Thomasdatter, f.1713, Hjelm, d.1774

Ved skiftet efter hans død (Maribo skifteprotokol bd. II s.187)

blev boet opgjort til 166 Rdl.

Peder Nielsen Regel f.1705, Arninge, d. 1764 i Tårs. Han var gift 4 gange

3° 1751 i Sakskøbing med Kirstine Hansdatter Bert f.1723, d.1758.

Mathias Johansen Lode, f.1722, degn i Tårs 1764-1785, d. 1785 i Tårs,

h. Karen Casparsdatter f.1721, d. i Tårs 1782.

Thomas Pedersen Lund, f.ca.1746, degn i Tårs 1785-1802, d.1802 i Tårs

h. Georgine Fikke Algreen f.ca.1750, d. efter 1802.

Skifte i Maribo Skifteprotokol IV s.187.

Peder Rasmussen Søgård f. ca.1774, d. på Bogø 1815, degn i Tårs

fra 1802 til 1806

h. Karen Poulsen f. 1778, d. 1848 som bestyrerinde på

Baggers hospital i Nyborg.

Erland Bang, f.1750, d. som pensionist i 1831 i hus ved Berritsgård.

Jens Nielsen f.1793, d. i Tårs i 1842,

h. Anna Christiansdatter Løje, Sakskøbing.

Hans Jacob Andresen, degn i Tårs fra 1843,

h. Sonja Hansen.

Elias Arneberg, f.ca.1825, d. i Tårs i 1864,

h. Mathilde Osborn f.ca.1830.

Andreas Carstensen, f. 1835, degn 1864-1904 i Tårs, hvor han døde 1914,

1° N.N.

2° Elisabeth Sofie Rasmussen, f.1829, d.1914 i Tårs.

Af skoleholdere i Tårs kan nævnes:

Jens Andersen f.ca.1642, d. i Tårs 1695

Laurids Jensen Holst, d. i Tårs 1692.

Peder Gertsen f.1669, d. i Tårs 1742, skoleholder og organist fra 1704,

1° Dorte Christophersdatter f.1668, d. i Tårs 1709,

2° 1710 i Tårs Anna Olufsdatter f.1669, d.1749. Ved brylluppet

tjente hun som amme i præstegården.

Jens Jørgensen nævnes 1688 og 1699.

Svend Andersen Grip f.1645, d. i Tårs 1718,

h. 1705 Karen Pedersdatter, d.1716.

Christopher Nielsen, d. i Kallø 1722.

Erich Jeppesen

1° N.N. f.1673, d.1733 i Tårs,

2° Maren Mathiasdatter, d.1735,

3° 1735 i Sakskøbing med Elisabeth Jensdatter, Oreby.

Simon Andersen, nævnes i 1738.

Friderich Øhlenschläger f.1717, Nysted, skoleholder i Kallø 1743-1756.

1° 1744 Cathrina Hansdatter Lambret, d. i Hjelm 1761

2° Ellen Eilersdatter

Han boede i Tårs 1764-1766. I 1777 blev han konsumtionsbetjent i Tingsted på Falster.

Niels Jacobsen Dahl f.1730, Nr. Alslev, d. i Birket 1779.

Peder Knudsen

h. 1766 Anna Larsdatter f.1742, dtr. af gmd. Lars Hansen, Killerup.

Jørgen Pedersen Heye f.ca.1735, Købelev, i Kallø 1771-1777, d.1810,

h. 1767 i Kappel med Bodil Rasmusdatter f.1740, d.1805.

Niels Jacobsen Forbus f.1734, Højreby, i Kallø 1779 og 1781, d.1798.

David Kjeldsen Lundt f.1750, skoleholder i Kallø 1787, 1790-1801, der-

efter i Soesmarke 1802, atter i Kallø 1806. Han fik i 1791 og i 1800 5 Rdlr i belønning for godt skolehold. Han døde i Kallø 1806.

h. 1791 Juliane Cathrine Øest, f.1775, død efter 1806.

Johan Christopher Nass f.1720, skoleholder i Kallø 1787-1796.

h. Elisabeth Cathrine Jacobsdatter, f.1742, d.1799 på Strynø.

Christian J. Westberg f.1730, skoleholder i Kallø 1799-1804, d.1804.

h. Ellen Bekker f.1750, d. i Kallø 1802.

Christian Mathiesen f.1785, d.1832, lærer i Kallø efter 1806,

h. Mette Cecilie Christensdatter.

Peder Christensen f.1805, gift to gange.

Frederik Boe Larsen f.1820, han nævnes i Kallø 1852 og 1853.

h. Anna Elisabeth Pedersen f. ca.1825.

Christoffer Larsen Lund og hustru Birgitte Hansen nævnes i Kallø 1856.

Lærer Andreas Carstensen, Tårs skole, med skolebørnene.
 I vinduet til venstre hans hustru, til højre en datter.
 Drengen nederst til venstre er Peder Christiansen, senere
 ejer af gården Skovbyvej 2. Foto fra ca. 1878.

Lærere i Tårs sogn efter 1864

Tårs skole

Andreas Carstensen 1864-1904
 Karl Petersen 1904-1927
 Julie Hansen ca.1912-1916
 Maren Madsen 1916-1917
 N.P.R. Jakobsen 1927-1954
 Mathilde Vandmann -1953
 ... Rasmussen til skolens
 nedlæggelse.

Kallø skole

H. Hansen 1862-1871
 N. Jensen 1871-1883
 N. Hansen 1883-1896
 J. Søgaard 1896-1901
 Niels Kjeldsen 1901-1932
 Elisabeth Christiansen
 M. Olsen
 L. K. Andersen

F A T T I G F O R S Ø R G E L S E N

Den 19. juni 1582 udsendte Frederik 2. et åbent brev til samtlige stifter vedrørende de "mangfoldige Betlere og Tryglere, der af menige mand meget besværes: og selv om Recessen formelder, at hvert sogn skulle føde sine egne Betlere, så fornemme vi alligevel, sådant ikke at kunne have fremgang, og det udi nogen måde deraf kunne forårsages, at udi en part sogner ere de så mangfoldige, at de uden Almuens store besværing ikke kunne dér fødes og underholdes. Da på det, at derpå måtte gøres en ret skik og forordning, hvorledes dermed kunne forholdes, så at hvor en sogn ikke kunne sine betlere underholde, at der da lagdes to eller tre sogner tilsammen, og de da dennem, som i de sogner have hjemme, skulle føde og underholde".

Lensmændene pålagde derefter provsterne i de enkelte herreder og disse igen deres respektive præster at "optegne på klare Register hver Betler med navn, som er Guds almisse werdig". Dernæst optegnede lensmændene, hvor mange tiendeydere, der var i hvert sogn, og til slut blev der afholdt møde med præsterne samt de bedste sognemænd i hvert sogn for at afgøre om flere sogne skulle gå sammen i arbejdet. Siden blev der udpeget gode Dannemænd til at være forstandere for de fattige, som skulle være under flittigt og godt opsyn, at de fattige fik tilstrækkelig mad, øl, sko og klæder. Pengene hertil skulle tages af kirkeblokken, og hvis dette ikke var tilstrækkeligt, "da skal Almuen udi samme sogner skyde sammen af hvis dennem Gud givet haver, at de fattige ikke lider hunger og nød for klæder".

"Desligeste, at hvor som der er blinde eller vanføre mennisker, som ej kunne gå, de skulle føres med vogne omkring udi sognene til hver by eller gård, som gammel sædvane haver været, og ikke videre end udi de samme sogner som de ere indskrevne udi".

"Ere og alle slig betler givne synderlige tegn at hænge på brystene, som ere to eller tre bogstaver af hver sognekirkes navn, så man derpå kan forfare, hvilke sogner disse fattige hør og bør at være udi".-

D E F A T T I G E S R E N T E - O G K I R K E B L O K P E N G E
I T Å R S I M I D T E N A F D E T 1 7. Å R H U N D R E D E

Omkring 1650 var Mads Hansen sognepræst i Tårs. For årene 1652-1658 er bevaret hans omhyggelige regnskaber, "opskrifter", over uddelingen af penge og vadmel til sognets fattige. Pengene kom ind ved almisser lagt i den lille Skt. Andreas blok, som endnu er i brug i kirken. Rimeligvis stammer den fra katolsk tid. Nu og da kom der en lille ekstra indtægt i form af bøder. For eksempel havde Mogens Sørensen og Morten Væver i 1668 været i slagsmål. For denne forseelse pålagde Hans W. von Harstall dem hver en bøde på 2 sletdaler, som derefter blev udbetalt til Rasmus Tærsker, "som saa pænt havde taget sig af Lille-Jørgens quinde og hendes børn", der havde fået lov til at bo i hans hus. - Lille-Jørgen var en "stackels vanskabt skabning". Der kom også bøder i fattigkassen for de lovovertræelser af landsbyvedtægten, som bønderne kunne gøre sig skyldige i, såsom glemme at lukke markled, køre over tilsået jord eller for manglende vedligeholdelse af gærder. Nedenfor bringes hr. Madses opskrift fra 1653:

Anno 1653 er af de fattiges kapital oppebåret de forfaldne renter nemlig 15 dlr. Noch udtaget af blocken 6 dlr 2 sk, som ere strax uddelte:

Maren Peder Olufsen	6 mk 14 sk
En tigger, som døde hos Rasmus Jensen, til en ligkiste	3 mk
En fattig mand af Holsten, som efter rigtig bevis havde mistet sit skib, gods og den ene hånd i den Svenske krig	7 mk
Rasmus til en ligkiste	1 dlr
Noch bekom Maren Peder Olufsens	3 mk 12 sk
Et almissebarn, som døde hos Niels Lauritzen, til ligkiste	3 mk
Hans Peck	16 sk
Jens Kock	1 dlr
Karen Troelsens	3 mk
Dorothe Juelsdatter	2 mk 8 sk
Anna Bertelsdatter	3 mk
Gamle Skonnings quinde	18 sk
Noch købt vadmel 49 alen	11 dlr 1 mk 14 sk

GLIMT AF LIV OG DØD I TÅRS OMKRING 1700
SET GENNEM DEN ÆLDSTE KIRKEBOG FRA 1686

Fra 1686 til 1716 var Claus Poulsen Danchel, en præstesøn fra Købelev på Lolland, præst i Tårs. Han har med omhu ført sine kirkebøger i sin embedsperiode. Ud over navne og data har han givet en mængde oplysninger, der tegner et billede af livet i sognet. Man får indblik i den sociale lagdeling, personerne på herregården, begravelserne i koret eller ved kirkedøren, uden for kirken og i de fattiges jord. Han førte stram justits med moralen, hvad enten der var tale om skødesløshed eller ungdommeligt letsind. Man kan nok fatte medlidenhed med en udslidt kone, der er faldet i søvn med sit barn ved brystet og er kommet til at ligge barnet ihjel, hvorfor hun bliver kaldt til publique absolution i kirken. De sociale forskelle er store. Til bønderne er der siddeplads, husmænd og karle må stå. På de følgende sider fortæller Claus Danchel om sognets liv såvel under høje som ydmyge omstændigheder. Ortografien er hans egen, bibeholdt for at fremhæve tidsbilledet.

27. juli 1686, en tirsdag, blev Salig Lauridtz Erichsen, fordem ridefogit på Bierritzgaard, nu boendis paa Fauerstedgaard, begrafuit och lagt i kirchen, som døde d. 22. dito, æt. an. 52.

Dom. 15. post Trin. 1686 P.K. ladefogit paa Bierritzgaard publique absolvert for horing, som hand hafuer begangit med E.R.-daatter, som tiente hos ham paa Bierritzgaard.

Dom. 17. post Trin. 1686, som var dend 26. Sept. blev Jorn Nielsen tiende forpagter Claus Mohr paa Bierritzgaard paa hans skiberom for en baadsmand, och Johan Snedker, skipper paa samme skiberom hans daatter Kirsten Johansdaatter trolofuede, och som de icke hafde nogen attest, at intet kunne hindre samme deris christelige forsæt, da hafuer fæstemøens fader, Johan Snedker, paa hendis vegne været forlofuer, och paa ectemandens vegne været forlofuer Ifver Thomsen, som nu boer her i Taars, och seglendis paa Claus Mohrs skiberom med forbemelte Jørn Nielsen, eftersom dend Kongl. Kirches Ritual tillader, at mand maa tage forlofuer, naar ingen anden attest kand hafues. Dog lofuede Jørn Nielsen och begge

forlofuerne, at de ville haffe richtig attest saa viit fornøden giordes, førend vielsen skeede.

Dom 24. post Trin. 1686 begyntes her at giøres bøn for hendis Mayst: Dronningen af Predichestolen, at som hendis Kongl. Mayst. af Gud med livsens frucht Naadeligen var velsignet, Gud allermægtigst hendis Mayst. Naadeligen med en glædelig forløsning i rette tiid ville ihukomme, hans Kongl. Mayst. og hans lande och riger til største glæde. Samme dag Morten Knabis hustru efter sin barselsseng introduceret.

Tiirsdagen d. 28. dec. 1686 blef begrafuit Peder Rasmussen, en ungarl, som mand meente dog at være ved 60 aar, han ufornødendis var kommen til Kallø bij Juleaften, och hafde ingen beviss om sit lif och lefnidt, dog som hand tilforn hafde tient Anders Nymand i Kallø, viste man dog hand hafde lefuit som en Christen, och en gang tilforn, der hand var siug och sengeliggende i Kallø, blef han med Alterens Sacramente betient.

Løffuerdags aften for den nest forregaaende søndag Dom. Cantate (4. s.e. Paaske) 1687 blef det timeglas ophengt i kirchen ved predichestolen, som Sr. Claus Mohr, Berritzgaard, hafwer gifuet kirchen. Gud være hans løn.

Tiirsdagen, som var dend 24. maj blef Hans Hemmingsen barnfødt i Kiøge, som nu tiente Claus Mohr for en tømmerhugger och døde i Oreby den 20. do. med velborne Grefindens paa Orebygaards vel. Sophia Ulfeldts Sal. Gref Holchis hendis tilladelse, saasom hand var død i hendis birch, ført hid til kirchen och begrafuit, huilcket och skeede med sognepræstens i Saxkiøbing mag. Niels Svensøns hans sambytte, eftersom han døde saa fattig, at hand ganske intet hafde at komme i jorden for, och hans fæstbond velfornemme Claus Mohr paa Berritzgaard lod hannem begrafue.

Løfuerdag dend 21. januarij blef A.H.-daatters U-ecte søn, som blef fødd natten tilforn i Morten vefuers huus i Taars, formedelst svagheds skyld hie medøbt Oluf, Ofuerværendis Morten vefuers hustru, Rasmus Rasmussens hustru af Tårs, Cathrine Jordemoer af Kallø, och blef udlagt som barnefader snedker J. af Orebye, som foer med Claus Mohrs smakke, och sagdis barnit at være auflet paa hafuet, da de reiste til skibs til Kiøbenhavn.

Onsdagen d. 15. feb. 1688 blev Jürgen Hansens søn, som faderen nu boer i præstegaarden, vored til denne, Christnet Hans. Birte, hr. Clausis hustru holt barnit ved daaben.

24. feb. udlagde J.O.-daatter til barnefader en ung karll fra Snesere sogn i Selland och drog det hun icke andet vidste did tilbage igien, och blev barnit auflit en søndag ved de tiide som de reed sommer i by.

28. feb. blev begrafuit Rasmus Knabe af Taars, som døde onsdagen tillforn, i sit alders 27. aar, och blev han lagt i kirchen, saasom hand var kircheverge och døde i embedet, under de tuende første mandsstole, naar man gaar op i kirchen.

29. feb. udlagdes atter "en barnefader fra Selland som reiste did igien".

Onsdagen d. 18. julij efter 5. S.E.Trin. fødde min hustru Birte Jørgensdaatter mig en ung søn, som var hendis tredie barn, som blev hiemmedøbt med det nafn Poul, och blev hand begrafuit d. 26 julij samme aar hos mine to andre børn ved den nordlige ende i kirchen imellem skriftestolen och det træ (præstens bedeskammel), som ligger foran Alterit.

Dom. 17. post Trin. 1688. Christnet Marcus Søfrensens barn her i byen Zidtzell. Samme barn var det første, som blev Christnet i fundten, efter at dend bleff henfløtt efter velb. Hr. Staldmeisters befalning, midt på gulvet i choret, och blev trallverkit (smedejernsgitteret) for korit med de fem granatebler foroven, udj Hr. Staldmeisters ofuerværelse dagen tillforn opsatt, som var dend 3. october, huilcket Hr. Staldmeister som kirchens patron hafde ladit giøre och bekoste udj Kiøbnehafn.

Mandagen den 9. dec. 1689 blev Claus Mohrs søn, Ditlev Bertram Mohr med Kongl. tilladelse begrafuit, och lagt udj Choret, nest inden for choredøren lige for velb. Fruens stoell, lige nest for hans andet barn, norden for, som tillforn var dødfødt och begrafuit, och døde forbemelte søn d. 1. dec., som var en søndag sildig paa natten, efter at hand samme dag var af en ulycklig hendelse falden udj en saltmads kjedell, som den nylig var tagen och ilde hafde forbrendt och skaaldet sig, huilcket

skeede ved middagstiide, som mand kom af kirchen, och var samme hans søn nu 4 aar och lidet paa det femte, der hand døde. Gud gifve ham en glædelig opstandelse paa dommens dag.

Dend 2. Martij 1689 blef S.J.-daatter beret paa sin sygeseng, efter begiering, dog med saa skiel, at hun, om hun kommer til helbred igien skal for sin forseelse imod det siette bud, staa aabenbar skrifte.

25. Januarij 1690 begrafuit Mogens Larsen af Kallø, ann. æt. 32, efterat han Tiirsdagen tillforn blef af en gren, som hand i skoven af en fælde, som hannem udviist och forundt var af øfrigheden, afhug, ihielslagen, saa hand straks paa steden døde.

Mandagen dend 14. julij blef Christnet her i kirchen et barn, som blef kaldt Anders. Faderens navn var Lauritz Andersen, som var en af Danskis soldat och hafde mist dend høire haand i krigen, nu var ude at tigge udj landit, men ellers var lofuet herberge til Hans Bosens i Kallø. Moderens navn var Anna og sagde moderen till barnit till mig, at de vare ectefolck, men hendis mand hafde tagit med sig udj landit huad rigtig attest hand derom hafde, huilcken hun lofde at fremviise saa snart manden kom igien til hende.

18. sept. 1690. Niels Steensens hustru ved navn Karen Olufsdatter, som var efter hans bekiendelse fra Selland och gick om for at tigge begrafuit. Var til huuse hos Preben Rasmussen her i Taars.

Dend 13. dec. 1690 blef begrafuit en tigger ved navn Jens Stap Hansen, som var en casseret soldat, som døde til Hans Pedersen her i byen.

Dom. Oculi (3. søndag i fasten) 1691. Michel Madtzen publique absolverit formedelst hand hafde forsømt Alterits Sacramente paa 3die aar.

Løfuerdagen som var dend 4de julij om morgenen klokken fem, da fødte min hustru Birte Jørgensdatter en ung daatter til verden som var hendis 3. barn, udj Fiskens tegn, 5te dagen efter fuldmaane, som blef Christnet Margrethe Dag, som var dend 13de ditto, med de nafne Marie Helwig.

Tiirsdagen dend 24. maj 1691. Hans Hansens børn af Kallø begrafuede och nedsatte begge i een kiste, hvis ene nafn var Kirsten, och dend anden Anna, huilcke giordemoderen Giertrud Aagaard strax døbte de vare fødde, som der var icke lifs tegn, indtil der kunde sendes bud til en præst. Manden var med sin hustru kommen fra Vesterborg her i landet (Lolland) for faa tider siden.

Onsdag den 17. januarij 1692 blef Niels Pedersens barn af Taars ved nafn Peder, da vi ringede til morgenbøn, begrafuit.

Fredagen dend 1. julij 1694 blef Jacob Olufsen af Tors och Bodild Christensdaatter ibid., som fremviiste attest om sin forrige mands død paa den ostindiske reise, till dett hellige ecteskab trolofuede.

Dom. Trin. 1694 blefue Rasmus Jensen och hans hustru Birte Nielsdaatter for Sacramentits forsømmelse paa tredie aar siden Skærtorsdag dog ickun her i menigheden halvandet aar publique absolveride efter at provsten Hr. Sthen Faxe af Vaabensted skref mig till, och det begierte, at ieg ville gjøre, saasom hand hafde faaet skriuelse fra Hr. Bernt i Hesselager i Fyen och provst i Salling herred, at ofuenbemelte Rasmus Jensen och hans hustru icke anderledis i hans menighed der i Fyen, huor de hafde boet faa aars tid sig hade forholdit end de ei, efter foregaaende Christelig beredelse, maatte annammis till det høiværdige Sacramente.

Løfuerdagen dend 25. Augustij nest for Dom. 12. post Trin. 1694 døde den Høyædle och Velb. jomfru, Jomfru: Christiane von Lützwow her paa Berritzgaard, och blef hun med høyadelig och høyanseelig comitat baade gejstlig och verdslig, indsat her i Taars kirche ved dend syndre side af Alteret ved middagstid d. 17.september, da magister Niels Svendsen Castrup holt liig predichen ofuer hende paa predichestolen, och forklarede dend text af Pauli epistel til Philippenserene cap. 1 v. 21 at lefue er mig Christ och at døe er mig en baade. Saasom sognepræsten Hr. Claus Danchel her till stedet samme tiid var siug och sengeliggende, och derfor icke self kunde forrette tjenesten (Offeret gik derfor til Hr.Niels i Sakskøbing).

Torsdagen den 17. jan. 1695 blef min kiære hustru Birthe Jørgensdaatter

Stalhoff begrafuit och lagt huor min første salige hustru i choret ligger under den store sten lige for alteret, efter at hun Salig i Herren var hensofuit den 9. Januarij, da hun hafde levet med mig et kiærligt ecteskab udj 10 aar 4 uger og 3 dage, och Gud hafde velsignet oss med fire børn, men efterlod sig ickun levende to døtre, Anna och Maria Helwig. Hendis ganske alder var 47 aar mindre seks uger och tre dage.

Fredagen d. 15. Febr. 1695 blef Hans Rasmussen Skytte, boende i Berritzgaards skyttehus, hans barn Christnet Rasmus. Faddere vare:

Hr. Peders hustru af Stige bar barnet

Hans Kruckow af Saxkiøbing

Peiter Hollænder paa Berritzgaard

Poul Olufsen af Rørbech

Hr. Hiorts hustru af Mayrbølge, Anna Margrethe

Dom. Lætare 3. Martij 1695. Gratiarum Actia. Af Predichestolen blef der gjort tacksigelse for dend Velb. Herris Hr. Christian Ulrich v. Harstall her til Berritzgaard, kirchens patron, Kongl. Staldmester i Kiøbenhafn hans lykkelig reise till och fra Polen, och blef da uddelt till de fattige i sognet 4 Rxdlr. Presten bekom da ochsaa til foræring 4 Rxdlr.

Dom. 11. post Trin. 4. Aug. 1695. Høyædle och Velbaarne Hr. Friderich Lützow dend Romerske keyserlige Mayestädtz velbestalde Artelleri Oberst, och Høyædle och Velbaarne Jomfru Dorthea Magdalene von Harstall i det hellige ecteskab sammenviede her i kirchen for Altarit, som falt paa knæ for Altarit, och presten stod for Altarit och forrettede sin tieneste och omvexlede deris ringe.

Tiirsdagen dend 25. Augustij 1695. Sognepresten her til Taars och Vexnis Hr. Claus Danchel och den velærbare, dyderige och gudselskende møe Abel Dorothea Berg i det hellige ecteskab sammenviede her paa Berritzgaard, huor deris bryllupshøjtiid blef holdit. Vielsen skeede ved proust Faske.

12. junij 1697. Klocken 9 formiddag, under Vædderens tegn, da mand samme dag fik sidste quarter fødte min hustru Abel Dorothé mig sin første søn som blef Christnet d. 19. juni Christian Ulrich efter min Hr. Patron.

18. februar 1700. Denne dag indførtes den gregorianske kalender. Dagen var en søndag. Den følgende dag skrev man den 1. marts.

Dom. Cantate (4. søndag efter påske) 1700 blev et fattigt barn Christnet och kaldt Anna Cathrine, hvis moder var en quinde ved navn Anna Maria. Manden, som udgav sig som fader, hans navn var P.N.S., som sagde sig at være ecteviet i Skiælskør af presten mag. Friderich. De var til huuse hos Christian Pedersen, men barnit fødte hun i Kalløgade indenfor Hassemærckleddet, saasom hun icke naaede saa langt, at hun kunne komme ind til byen, efter at de vare gangne herfra. Førde ingen beviis, at de vare ectefolck, barnit derfor Christnet som U-ecte.

Claus Danchels søn Christian Ulrich døde kort efter at være døbt, men den 30. april 1700 fødte hans hustru ham atter en søn "under Vægtens Tegn, som man hafde fuldmaane mandagen derefter. Hand blev fød just som klocken slog 11 formiddag". Overstaldmesteren var påny fadder. Hans frue, Sophia von Offenbergholdt barnet over dåben. De øvrige faddere var: Jomfru Christiane Augusta Haugwitz, magister Chr. Winterberg i Saksøbing, amtsforv. Fr. Suhr i Nysted, repræsenteret ved sønnen Johan.

25. oct. 1700 blev begrafuit et fattigt barn ved navn Anniche, hvis moder var en fattig quinde, som bad om brødet. Hun var kommet fra Holsten, hvor hun sagde sig at have sin ectemand ved navn Claus Hansen Lycke.

Festum 3. pentecost (pinse) 1701. Peiter Untze Soldat boendis i Kallehaagehuset, hans hustru introduceret.

Søndagen, dend tredie efter Trin. blefue trolofuede till ecteskab Simon Pedersen, møller paa Berritzgaard mølle, och Maren Hansdatter tiendis paa Berritzgaard for stuepige, Och som ingen af dem kunne fremvise nogen sikkerlig sttest, om de vare U-behindrede for ecteskab och ecteskabs løfte, saasom de hafde tient paa adskillige steder och vare icke fødte her i landet, caverede for dem disse tuende Dannemænd, nemlig Johan Petzgartner ved bemeldte Berritzgaard, och Valentin Gerner, boendis i Tors, att de vare begge U-behindrede for ecteskabsløfte och ville suare till dend sag efter Kgl. forordning, om anderledis imod forhaabning herefter

skulle bekiendis, huilcket de med egne hænder hermed till bekræftelse underskriver. Datum Taars præstegaard ut supra. J.P., V.G.

Dom. 7. søndag e. Trin. 1708. Hr. Claus Danchels barn af Tors, som hans hustru fødde til verden dend 15. junii om morgenen ved 3 klockeslet under Tyrens Tegn, blev strax af faderen hiemmedøbt med det navn Dorothe Malene formedelst der var kun lidet lifstegn, der det nylig var fød. Dåben forkynd i kirchen. Faddere vare:

Høyædle och Høyvelbaarne frue, Fru Dorothea Malene, Høyædle och Høyvelbaarne Hr. Oberst Friderich Lützows frue til Gammelgaard, da residerende her i Landit som hun med sin Herre var kommen süd ofuer till Landit fra sin gaard Lundsgaard i Fyen, holt barnit till præsten, mens dets navn blev forkyndt.

Hans Excell. Hr. Christian Ulrich von Harstall

Høylærde Magister Gregers Masquedel, sognepræst i Saxkiøbing

Kirstine Sign. Hans Raufns af Saxkiøbing

Madame Sign. Jacob Klogs

Dom. Quasimodogeniti begrafuit Rasmus Knudtzens barn af Kallø, Hans, som lidt ofuer to aar gammel druknede i en mødding pøl i Kallø.

17. sept. blev Lauritz Hansens søn af Tors begrafuit æt. an. 14, efter han ulycklig var kommen af dage under et læs møg, saa at det første hiul af vognen fandtes at staa paa hannem och hestene for vognen, der hand var død paa marchen och ingen var hos ham som kunne redde hannem, huilcket skeede nest forregaaende mandag.

14. sønd. efter Trin. Rasmus Knudtzens hans hustru Anna Christensdaatter af Kallø stod aabenbar skrifte for hendis lille søn, som lidt ofuer to aar var druchnet i en mødding pøl paa Kallø gade, da hans fader icke var hiemme, men ude om hans loulige næring.

15. febr. 1709 blev et U-ecte barn døbt Peder. Moderen var A.H-daatter, som var till huuse hos Christen Christophersen, Taars. Hun var kommet fra Falster. Der blev udlagt till barnefader en ungkarl, J.J., som kom till hende, da hun gick fra Vester Kippinge och til Grønsund och besof

hende samme tiid i buskene i skolen, men nu vides icke, huor karlen er at finde, som hand nu er seigler karl.

20. Martij 1709 Hans Troulsen, som var sat til en gaard i Kallø, och Dorothé Nielsdaatter af Killerup trolofuede.

22. Dom. post Trin. 1710 Gl. Oluf Jensen, almindeligen kaldit Oluf Deign af Taars, som var indskrefuen i de fattiges tal, udj dend 3die Classe begrafuit. Efterlod sig hustru och smaa børn i armod, blev bevilget 3 Mk af blochs penge till hans liigkiste.

5. Mayi 1711 blev en rytter, som logerede till Jens Rasmussen her i byen ved nafn Christian Laursen begrafuit, æt. 25 aar, och blev holdt parantation ofuer ham paa kirchegaarden, efter dets forretning skyt tuende gange af dem, som førde ham till kirchegaarden.

15. nov. 1713. Christnet Birthe sin lille pige Kirsten och blev udlagt till barnefader Peder Corporal, som nu er udj krigen och tiener Kongen. Men huor barnit var auflet viste man icke at suare, da derom blev tillspurgt.

17. oct. 1714 efter forregaaende ecteskabsløfte udj Høy-ædle och Høyforneffe folckis ofuerværelse och tuende gange tilliusning af prediche-stolen blefue i det hellige ecteskab sammenviede Velædle Hr. Carl Christopher Dieterich, Kgl. Maysts lieutenant till hest under Obrist Prehns Curassier regiment, och Velædle Jomfru Christina Sophia Dalman. Gud give dem naade, hielp och velsignelse for Christi skyld.

Dom. 11. s. e. Trin. 1715 Jens Pedersen marckvogter af Kallø, som var fundit død i Steensmarck udj Kallø, begrafuit.

16. marts 1716 blev sognepresten Claus Danchel begrafuit.

27. jan. 1717 blev mag. Oluf Hansen Gemzøe viet til Abel Danchel, født Berg, efter kongebrev och forevisning af skiftebrev och "acciseseddel".

Dom. 27. mar. 1718. Peder Mogensen, en svensk fange, tjen for rygter paa Berritzgaard hos Hollænderen, trolovet til Kirsten Poulsdtr., Killerup.

19. april 1718. Kirsten Hansdatter, Sal. Morten Hansens begravet, 85 år, i de fattiges jord, i en bøgekiste.

19. maj 1718. Christen Olsen af Callø 67 år gl. begrafued i egekiste, efter derom forevist seddel fra amtsstuen.

Dom. 19. post Trin. 1719. Mandagen tilforn d. 9. oct. Høy-ædle, Høy-velbaarne, nu Salig hos Gud Hr. Oberstaldmeister Christian Ulrich v. Harstall, Ridder af Dannebrog, og Herre til Berritzgaard i en Høytidelig og Anseelig procession med et højadeligt følge gelejdiget til sit begravelsessted i Taars kirche, da han tilforn den 4. september var klokken 2 om morgenen ved døden afgaaet. Hr. Oberst-Lieutenant Bülow paa Agerup bar ridderordenen paa en Aurora fløyelpude, Ritmester Gedde var ordensmarschall, 12 overofficerer af Oberst Brockenhuuses regiment bar den Sal. Herre. Hans liigkiste var af Eij, huorfor mig efter Hans Maysts. Allernaadigste forordning blev foreviist seddel fra amtsstuen.

Dom. 3. Advent 1721. Anders Nielsen, tidligere rytter under ritmester Walterstorps Compagnie, nu husmand i Kallø, trolovet med Maren Romme.

18. maj 1723 blev Oluf Gemzøe og den gudfrygtige Freuchen Juliana Margareta von Pappenheim kopulerede paa Berritzgaard efter kongebrev. (Hans første hustru, Abel Dorothé Danchel døde i nov. 1721).

Torsdagen den 22. oct. Frue Oberstaldmesterinde Sophia von Offenbergh, fordum frue til Berritzgaard, død og begravet i Taars kirke, hvor hendes levninger dagen efter blev nedsat i deres egen adelige begravelse. Hendes egne bønder havde hun i live befalet at bære sig bort. Og som hun levede Christelig, saa døde hun og salig den 8. octbr. 1724 ved 9 slet formiddag. Hendes ganske alder var 76 aar og 14 dage.

Husmoderens død i en landhusholdning var en katastrofe. Hun måtte derfor hurtigt erstattes. Følgen var, at enkemanden - set med vore øjne - ofte forbløffende hurtigt blev trolovet og giftede sig påny. Her anføres nogle eksempler fra Tårs sogns kirkebøger i det 18. århundrede::

Alexander Watsons hustru begravet 15/12 1715, han atter trol. 10/1 1716.

Peter Hoses hustru begravet 21/11 1710, han atter trolovet 9/12 1710.

Lars Raabuchs hustru begravet 4/5 1725, han atter trolovet 16/5 1725.

Christen Hansen Hoveds hustru begravet 3/11 1804, han atter trol. 11/11.

Døde gårdmanden først, blev enken ofte siddende ved gården og giftede sig med forkarlen eller en ny gårdfæster. Hvis det ny ægteskab blev indgået kort efter den første ægtefælles død, kunne præsten forlange en frugtsommelighedsatest fra jordemoderen. Under 2/7 1805 findes således denne attesting udstedt af jordemoderen i anledning af en trolovelse:

Ungkarl Jørgen Hansen, Kallø, trolovet med
enke Karen Pedersdatter, Kallø.

"At ovennævnte enke efter gårdmand Rasmus Hansen
i Kallø ikke er frugtsommelig bevidnes under ed".

Jordemoder Maren Kathrine Møller
med paaholden pæn

B O M Æ R K E R I T Å R S

Morten Knabe

Laurids Hansen

Michel Andersen

Bomærker i munkestenene ved kvindeindgangen på kirkens nordside, indridset af faddere, mens man ventede på at blive kaldt ind til barnedåben.

Hans Holbein den yngre f.1497
Tegning fra DØDEDANSEN (1530)
Manden med Leen slår bondens
plovheste med sygdom og død.

In fidere cultus tu referis parte tuo.
GEN. III

E P I D E M I E R

I perioder var præsterne vidne til megen elendighed og sorg, ikke mindst når epidemier kom til egnen. I 14. årh. bortrev Sorte Død en trediedel af befolkningen i Europa, men der var mange spontane, lokale udbrud. Således døde Dronning Margrethe af pest om bord på sit skib i Flensborg havn 1412 efter fire dage forinden at have modtaget borgernes hyldest i den pestrømte by. Der er fra Lolland mange eksempler. Rigsråd Torben Bille erfarede således på Lollandsfars Landsting om den rystende skæbne, der var overgået Jens Olafsen Lunges børn, der alle døde af en graserende epidemi. Torben Bille skrev herom:

"Den tid hr. Jens Olafsen var død (døde), havde han fem efterlevende børn, og den tid hans hustru fru Taleke fór fra Maribo og havde fulgt hr. Jens Olafsen til grave, da mødte hendes søster hende på vejen og var død. Da fulgte hun også hende til Maribo til grave. Der hun atter hjem fór, da mødte hende på vejen hendes moder fru Ingeborg, og så fulgte hun også hende til grave, og på den tid hun kom hjem til Sørup i Østofte, da blev hendes datter jomfru Birgitte syg og blev død; så døde og hendes søn Oluf Lunge, og de blev begge begravet i Vesterborg kirke, og så fór fru Taleke til Nielstrup, og dér blev hun død".

I "Errindlev og Olstrup sognes præstekrønike 1415-1669" skriver provst Jacob Clausen følgende om præsten Jørgen Pedersen, provsten i Errindlev over Fuglse herred:

"År 1620 den 14 augusti kaldte Gud hannem bort herfra til sit ære rige ved en hæftig pestilents, som det år i landet (Lolland) fast alle vegne grasserede. Han havde haft to gudstjenester og tog derpå til Fuglse, hvor han betjente med sakramentet Anders Beskes hustru, som lå befængt og dødssyg. Derefter tog han hjem, hvor han begravede syv lig om eftermiddagen. Ved aftensmåltidet var han meget utilpas og bad sin kone gemme maden til den følgende morgen, men om morgenen åd han himlebrød i Guds rige. Den pestilentiske forgift greb hannem så hastigt an, at han hensov inden dagen kom".

Også i Tårs sogn hærgede og høstede epidemierne til tider. Præsterne anfører i kirkebøgerne blodsot som dødsårsag. Gårdene lå tæt hen ad Tårs bygade og på "Grev Holckis Gade" (Kaløgråvej) i Kallø. Rotteplagen må have været stor. Møddingerne har næsten været fortløbende ud til gaden. I 1715 døde femten mennesker ud over årsgennemsnittet 22 på denne tid. I 1719 døde i løbet af seks uger, fra 6. november til 18. december sytten mennesker af "blodsotten". I 1723 blev sognet ramt af en endnu alvorligere epidemi, der i efterårets løb tog 34 liv af dets cirka 550 indvånere. Denne gang standsede epidemien ikke med vinterkulden, men fortsatte helt til Skt. Hans i 1724. Enkelte familier blev ramt meget hårdt:

11. januar Poul Ladefogeds konemoder
26. " Poul Ladefoged
26. " Poul Ladefogeds søn
1. februar Poul Ladefogeds datter

Da epidemien standsede ved midsommer 1724, havde den taget 10 % af sognets befolkning. De tre epidemier med fire års mellemrum reducerede indbyggerantallet med 15-16 %.

Epidemier af anden art ramte med mellemrum befolkningens husdyr, til tider så hårdt, at fæsterne aldrig forvandt de økonomiske knæk. I sådanne perioder afholdtes der bededage i kirkerne.

SÆRPRÆGEDE NAVNE I TÅRS SOGN

Når man gennemlæser sognets ældre kirkebøger, finder man adskillige særprægede navne, af hvilke der nedenstående bringes en række eksempler. Mange af navnene kendes dog også i andre egne af landet, idet der findes flere slægter af samme navn, f. eks. Knabe, Been og Lerche.

Arild, Arildsen	Olddansk mandsnavn. Niels Arildsen Kempe nævnes som vidne i Kallø birketing i 1663. Han var søn af præsten Arild Nielsen Kempe i Vigsnes.
Bauchert alt. Beichert	Gartner på Berritsgård, levede 1701-1749.
Been, Peder	En Mads Been fra Odense blev præst i Lübeck, hvor han nævnes 1427.
Grubbe	Olddansk mandsnavn. Nævnes 1532 i Langet.
Gyrvel eller Gørvel	Gammelt pigenavn, anvendt 1743 i Tårs.
Heida eller Heyda	Navnet stammer fra Stralsund.
Hildebrand	Navnet kendes i Sakskøbing og Tårs o. 1650.
Hindse alt. Hintze	Navnet kendes på Slagelse-egnen i 1371.
Hoffuit alt. Hoved	Navnet kendes på Lolland i 1470, i Tårs 1650.
Hollemand	Ellen Hollemand levede i Tårs 1717-1771.
Homand, måske Hovmand	Maren Hovmand i Tårs født 1632.
Kepp, Kiep, alt. Kiæp	En Jeppe Kiep nævnes på Lollandsfars lands- ting i 1484. Navnet lever også i Holsten.
Kimer Kiemer alt. Ciemer	Nævnes i Thoreby sogn i 1569.
Knabe, Knage, udtalt som Knavve	Navnet kendes på Lolland allerede i 1358, på Berritsgård i 1508.
Krasse alt. Kratze	Poul Krasse nævnes som ladefoged på Berrits- gård i 1692. Navnet er langt ældre i adels- og biskopslægter.
Krøll	Navnet kendes i Nykøbing F i 1470.
Kuld alt. Kul	Navnet nævnes i Kallø I 1670.
Lerche, Lærke	Meget udbredt navn, findes på Vejrø i 1569.
Loge	Margrethe Loge døde i Tårs 1703. Navnet har måske tilknytning til Loge å.
Lolle, Laale	Ældgammelt og udbredt navn.

Marquor, Marker	Meget anvendt mandsnavn. Marquor Pøiske nævnes på Berritsgård omkring 1500.
Minche, måske Meincke	Skytte på Berritsgård i 1723.
Mohr	Forpagter på Berritsgård 1687.
Niemand alt. Nymann	Anders Nymand nævnes i sognet i 1688. Jørgen Niemandt omtales i et tingsvidne som oldermand i Kallø 1581.
Oute, alt. Aute	Olddansk mandsnavn.
Peck, Pyck, Pigh	Navnet ofte anvendt i Tårs omkr. 1700.
Petz	Gartner på Berritsgård.
Pilt, også Piltesen	Skovfoged på Berritsgård i 1762.
Raabuk alt. Robuck	Knud Raabuk levede i Tårs 1643-1723. Per Robugh nævnes på Fuglse herredsting 1743.
Rau, Raff	Christen Raff i Tårs begravet 1699.
Romme alt. Rome	Nævnes i Døllefjelde 1552, i Kallø 1663.
Rugh	Teglbrænder Rugh i Kallø i 1813. Navnet findes allerede i Valdemar Sejrs Jordebog.
Selch	Peder Selch nævnes i Tårs i 1727.
Skaftø	Olddansk mandsnavn, i Tårs før 1670.
Splittorff	Skytte, senere skovrider i Kallø skov 1770.
Spurre	Navnet kendt i Musse herred siden 1395. Peder Hansen Spurre levede i Killerup 1618-95.
Stibor alt. Stieboe	Johan Godfred Stibor, væver i Kallø, 1775.
Stryger alt. Strøger	Jørgen Stryger nævnes i 1787.
Suhr	Navnet er meget udbredt på Lolland og i Nordtyskland, på Lolland siden 1231, i Tårs 1686.
Tanche alt. Tranche	Nævnes i Tårs 1665.
Thengel	Møller i sognet 1727.
Tiche alt. Tyche	Hans Tyche i Tårs 1688, Jacob Tyche præst i Majbølle 1553.
Tømme	Olddansk mandsnavn, nævnes 1706 i Tårs.
Watson, Alexander	Skotte indvandret i Tårs, nævnes 1703. Stamfader til familien Alexandersen.
Rej, alt. Røj	Adam Hansen Rej var præst i Majbølle, hvor han døde 1690. Navnet lever endnu i Tårs.

B E R R I T S G Å R D
O R E B Y G Å R D
H I S T O R I E O G O P R I N D E L S E
E J E R N E G E N N E M T I D E N

S L Æ G T E N P Ø I S K E

Markvard Pøiske gift med Lisbet Nielsdatter Neb

Hartvig Pøiske gift med Inger Jensdatter Falster

1) Hans Pøiske nævnes i lollandske dokumenter i 1462 og 1468 og som høvedsmand på Aalholm. Gift med Karen Lunge, datter af Jacob Andersen Basnæs og hustru Maren Mundel 	2) En datter N.N. gift med Erik M.M. Birthe Eriksdatter gift med Emmike Venstermand	3) Peder Pøiske, Fussinggård gift med Karen Sture af Holsten Dorthe Pøiske gift med Peder Juel, Leibølle, Langeland

1) Hartvig Pøiske gift med Karen	2) Eiler Pøiske død før 1502	3) Folmer Pøiske Kannik i Roskilde	4) Markvard Pøiske Kannik i Ros- kilde, hvor han nævnes 1502, da han solgte del af Berritsgård til søsteren Ingerd	5) Ingerd Hansdatter købte det meste af Berritsgård i 1502. Gift med Erik Oluf- sen Blaa, Orebygård 	6) Anna Pøiske gift med Morten Ven- stermand i Stadager

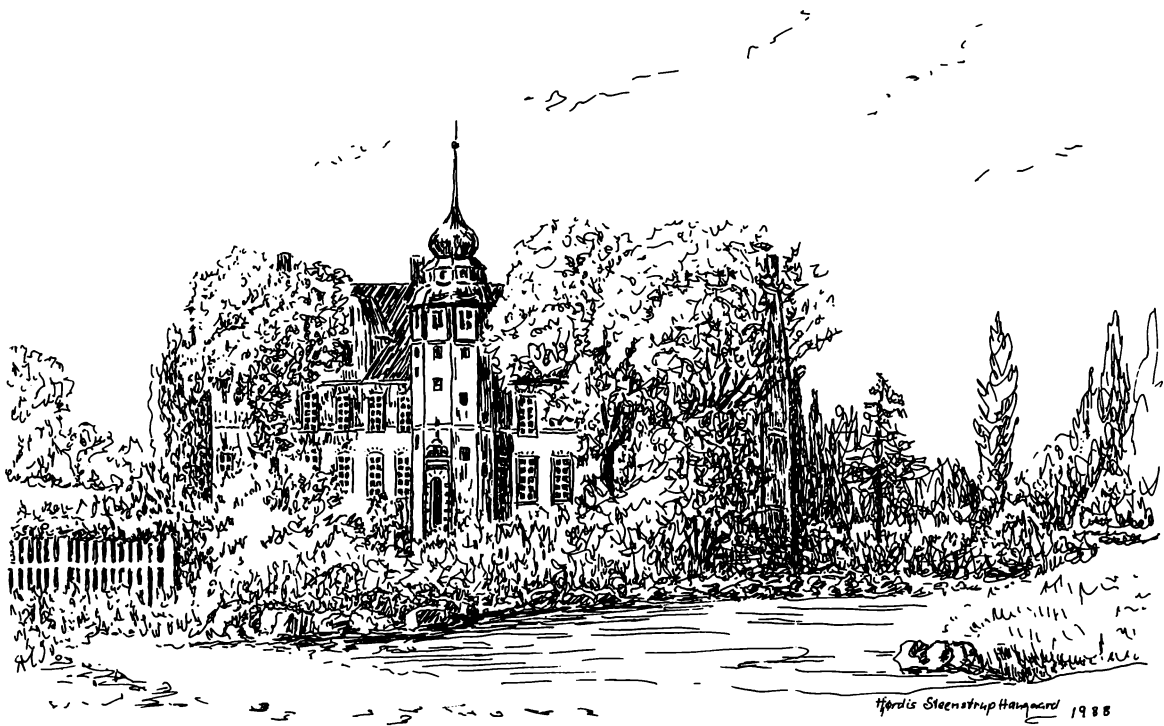
Note 1:

I Eline Gjoes jordebog nævnes følgende:
25/10 1382 Item et breff, at Markvard Paysick af Biergitt kendis, att Niels Thommeszøn, høvedsmand paa Aalholm, haffuer løst det gods af hannem, som hand haffde mett sin husfrue y Lille-mose liggendis till leuerdag for alle Helgens dag mcccclxxxij.

Note 2:

I Maribo domkirke findes en ligsten over Johannes Pøiske, død 1478, og hustru Kate(rin)a. På stenens midtes ses et våbenskjold med et morianhoved med krans om håret. DK VIII, s. 73.

1) Arild Huitfeldt, 1546–1609 Rigens kansler, rektor ved Herlufsholms skole. Skrev Danmarks Riges Krønike.	2) Jacob Huitfeldt, 1547–1583 gift med Lisbet Friis, død 1631 Henrik Huitfeldt, 1583–1652 Øllegaard Huitfeldt, 1622–1655 gift med Joachim Gersdorff, der i 1654 solgte Berritsgård til Overstaldmester Hans von Harstall

Berritsgård slot, opført ca. 1580-1585.

B E R R I T S G Å R D O G D E N S E J E R E
G E N N E M S E K S H U N D R E D E Å R

I det 14. århundrede lå der på det sted, hvor Berritsgård nu ligger, en landsby Bierit, hvor en enkelt større gård - dog ingenlunde en herregård - dominerede. Efter 1382 ejedes gården af Pøiske-slægten.

Pøiske slægten:

1. Marquard Pøiske den ældre, gift med Lisbeth Nielsdatter Neb.

2. Hartvig Pøiske, forgængers søn, gift med Ingerd Jensdatter Falster.

I et afladsbrev fra 1417 nævnes han som "venerabilis vir" (højagtet herre). Brevet blev udstedt i forbindelse med en alterindvielse i Tårs kirke, formentlig et sidealter i nichen bag prædikestolen.

3. Hans Pøiske, forgængers søn, gift med Karen Andersdatter Jernskæg. Han købte tre gårde i Killerup og én i Bierit. I ægteskabet var der to døtre, Ingerd og Anna, og sønnerne Hartvig, Eiler, Folmer og Marquard.

Hans Hartvigsen Pøiske døde i 1478. Hans ligsten findes i Maribo domkirke. Sønnerne Hartvig og Eiler døde tidligt, Folmer og Marquard blev kannikker ved Roskilde domkirke.

4. Marquard Pøiske den yngre, forgængers søn, solgte i 1502 den største del af Berritsgård til sin søster Ingerd.

5. Ingerd Hansdatter Pøiske, forgængers søster, blev gift med Erik Olufsen Blaa til Orebygård. Efter mandens død var hun fra 1502 eneejer af Berritsgård og Orebygård. Ægteparret havde datteren Barbara Eriksdatter, som arvede begge gårde. Hun ægtede Otto Clausen Huitfeldt, Gislev.

Huitfeldt-slægten:

6. Otto Clausen Huitfeldt døde senest 1529. Efter hans død måtte enken, fru Barbara, på lånemarkedet, hvor det lykkedes hende at få 200 Mark af helligkildens kasse i Vester Kippinge på Falster. Pengene skulle betales tilbage i løbet af ti år. Hun døde efter 1558.

7. Christoffer Ottesen Huitfeldt, født 1501, forgængers søn. Han blev gift med Øllegård Trolle, søster til Herluf Trolle. Christoffer Huitfeldt deltog i Grevens Fejde og var i reformationens år Christian 3.s tro støtte. Han var rigsråd, lensmand på Nyborg slot, senere lensmand på Bergenhus i 17 år, og til sidst på Gotland. I ægteskabet var der to sønner, Arild og Jacob, der sammen arvede Berritsgård.

8a. Arild Huitfeldt, 1564-1609

8b. Jacob Huitfeldt, 1547-1583

Arild Huitfeldt blev rigsråd i 1586, rigets kansler i 1595. Han skrev det berømte værk DANMARKS RIGES KRØNIKE.

Jacob Huitfeldt blev lensmand i Trondheim indtil sin død. Han var gift med Lisbeth Friis, som overlevede ham i 48 år. Hun færdigbyggede slottet Berritsgård, som det står i dag, en perle i dansk herregårdsarkitektur. Bygmesteren var formentlig Hans Steenwinckel den ældre, der på samme tid ombyggede Oreby slot. I 1592 købte hun Bramstoftegård og et par år efter "forfulgte" hun Berritsgård og Bramstoftegård "til lås" som sikkerhed for, at ingen kunne bestride hende retten til nogen part af disse ejendomme. Hun fik endvidere lyst skovene i Tårs og Rørbæk "i quærstad" for at hindre, at der skete uhensigtsmæssig hugst i disse. Arild Huitfeldt var som parthaver i gården hende behjælpelig med disse foranstaltninger. Lisbeth Friis døde i 1631 og blev begravet ved siden af sin mand i koret

*Supra ipse Spectat HUITFELDI, Patria. vultus
 (tunc erat exilium romique uile tui.
 Qui seu commissi libraret quodera regni,
 Et quoniam pariter doctus, et arma, senex,
 Pure rogatus reuocans, quibus oculo
 Conderet, augurata nobis mentis opus,
 A. vultus praeconis, clausurae, reddidit eum,
 Et gemina nobis, sua saluatio erat.
 Quid, sedere ab, scripsit, quid, parerit ipse
 Aeterna studium posteritati erit. V. Bering*

ARNOLDUS HVITFELD (ARILD HUITFELDT)

Efter Albert Hælwegs stik til folioudgaven af Danmarks Krønike 1650. I rammen: Arnoldus Hvitfeld, Danmarks riges råd og kansler. Under rammen af stikket: Se med beundring, fædreland, op til Hvitfeldts åsyn, dom du her har for øje. Sådan var han, der hævdede dit navn, hvad enten han styrede rigets ham betroede vægtskål som en i fredens og krigens gerning lige kyndig olding, eller han kaldte det sig genfødende olds vugge tilbage og grundlagde et ophøjet sinds berømmelige værk. Han værnede om den nuværende tid og tilføjede den svundne tid og var for os ophav til en dobbelt frelse. Hvad andre har udført, har han beskrevet. Hvad han selv har udført, vil efterverdenen granske til evig tid. Vitus Bering

i Sakskøbing kirke. Deres ligsten er indmuret under kirkens pulpitur.

9. Henrik Huitfeldt 1583-1653, søn af Jacob Huitfeldt og Lisbeth Friis. Han blev lensmand på Landskrona slot, som han forsvarede tappert mod svenskerne. For sine fortjenester blev han ridder af elefanten. Der er ikke efterladt mange dokumenter om Berritsgård fra hans hånd, men det kan dog anføres, at han efter tinglysning i 1636 ved otte "åsynsmænd" lod forny skellet mellem sine bønder i Rørbæk, Killerup og Kronens bønder i Rørbæk. Han "lod forfriske samme rebningsskel, som for nogen år siden af uvildige rebmænd blev indstenet til Berritsgård, med nye pæle og stene og lod skellet forbedre med flere stene eller mærker fra den ene ende til den anden, hvor behov gjordes". Dette skete, efter at de ved førte vidners edelige udsagn - blandt disse Anders Christoffersen på Orebygård, som havde været skovfoged under Berritsgård og vogtet dennes skove i 33 år - var bevist at være "ret rebsten og skelsten". Synsmændene optog hver sten "og lagde under hannem kul og tegl og satte en pæl derhos med Berritsgårds brænde (mærke) på". Ligeledes sattes der nu ny skelsten ved de skeltræer (to ege og en bøg), som havde mærke. I 1639 lod Henrik Huitfeldt påny "udrebe og udstene sine tjenere, Tuderøds mænd" med 7 reb i Rørbæk skov, efter at alle de gamle rebsbreve havde været fremlagt og var blevet tinglyst.

Datteren Øllegård arvede Berritsgård. Hun var gift med Joachim Gersdorf.

10. Joachim Gersdorf til Thurebyholm i Skåne blev rigshovmester under Frederik 3. Han fik den meget vanskelige opgave at føre våbenstilstandsforhandlingerne med Karl 10. Gustavs repræsentant Corfitz Ulfeldt, hans tidligere ven, men efter forræderiet dødelige fjende. Formentlig som følge af sine mange betroede gøremål i en af Danmarks alvorligste kriseperioder, solgte han Berritsgård året efter, at han gennem sin kone havde overtaget den. Salget skete til en tysk adelsmand H.W. von Harstall.

Harstall-slægten

11. Hans Wilhelm von Harstall var staldmester hos den "udvalgte" prins Christian (1603-1647) på Nykøbing F. slot. Ved købet hørte der til Berritsgård 17 gårde i Tårs, 4 i Tuderød, 5 i Killerup, 4 i Kallø samt de to store gårde Bramstofftegård og Fauerstedgård, alle i Tårs sogn. Dertil kom andre i nabosognene, ialt 47 gårde. Hans W. von Harstall lod i 1668 tårnet til Tårs kirke opføre til erstatning for en klokkestabel.

Hans Wilhelm von Harstall havde én søn, der efterfulgte ham på gården. 12. Christian Ulrich von Harstall blev overstaldmester hos Christian 5. Han var en af kongens yndlinge og modtog mange gunstbevisninger i form af krongods. Således fik han i 1687 13 gårde i Rørbæk forærende, en del kirketiende samt frit birketing for eget gods inden for to mils afstand. Han fik kongelig frihed til at indtage Bramstoftegård og Fauerstedgård under hovedgårdens frihed, hovedgårdstaksten, ialt 29 tdr. hartkorn, hvoraf han lod en del gå videre til præsteembedet, som derefter havde et jordtilliggende på næsten 100 tdr. land.

Da Christian 5. døde i 1699, tog Harstall sin afsked som overstaldmester og levede derefter på Berritsgård. Han var gift tre gange, alle gange med tyske damer. Det sidste ægteskab blev indgået i 1681 med Sophia von Offenbergh. Der var ikke arvinger fra de to første ægteskaber. I det sidste var der to døtre: Sophia Charlotte og Dorthea Magdalene. Den første blev gift med generalmajor Johan Christoffer von Korbitz til Hellerup på Fyn. Den anden blev gift med artilleriøverst Frederik Lützow til Gammelgård, død 1710. Christian Ulrich von Harstall døde i 1719, Sophia Offenbergh 1724. De blev begge begravet i det adelige kapel på sydsiden af koret i Tårs kirke.

13a. Sophia Charlotte, gift 1700 med ovennævnte von Korbitz.

13b. Dorthea Magdalene, enke efter Frederik Lützow.

Generalmajor Johan von Korbitz var under Store Nordiske Krig overkrigssekretær hos Frederik 4. Han fortsatte i denne stilling til sin død i 1729, der fandt sted under ejendommelige omstændigheder. Han havde just aflagt en rapport til kongen, da han udbrød: "Undskyld Deres Majestæt, men jeg dør". (Politiken, Danmarks Historie 9.bd. s.184).

Efter Korbitz' død købte enken søsterens andel i Berritsgård for straks (27. dec. 1729) at sælge hele gården til Abraham Lehn for 37000 Rdlr. Courant. I handelen indgik alt bøndergodset, huse, konge- og kirketien-der i Tårs, Vignæs, Majbølle og Kettinge sogne. Endvidere medfulgte 110 stk. hollænderkøer og tvende tyre samt alle redskaber under hollænderiet i det omfang, det ikke var mejeriforpagterens ejendom.

Abraham Lehn d. yngre til
Berritsgård, Højbygård,
Prierskov og Fuglsang,
f.1701, d.1757.

Slægten Lehn

14. Abraham Lehn den yngre var søn af vinhandler Abraham Lehn den ældre i København, den senere direktør for det Ostindiske Kompagni, og dennes hustru Cathrine Kreyer. I ægteskabet var der yderlige to sønner, Johan og Lorentz. Forældrene døde, da den ældste søn, Abraham, kun var ni år gammel. Brødrene blev optaget i en slægtnings hus. Boets varelager blev solgt og indbragte 200000 Rigsdaler Courant, men boet ejede også flere ejendomme og skibe, som man på grund af krigen med Sverige beholdt foreløbig. I 1717 blev Abraham dimitteret til universitetet, hvor han især dyrkede naturvidenskab. Efter studietiden drog han på en lang udenlandsrejse i femten måneder. Rejsen gik over Hamburg, Dresden, Wien, Ungarn, Strassbourg og Paris. Overalt besøgte han seværdighederne og gjorde indkøb af bøger og malerier. Efter sin hjemkomst stod det ham klart, at han ikke havde interesse for handel, men ville gå ind i det store landbrug.

Sophie Amalie Edinger
g. 1727 med Abraham Lehn
til Berritsgård,
f.1700, d.1768.

Abraham Lehn havde inden købet af Berritsgård og Bramstoftegård i 1729 fået skøde på Højbygård, Fuglsang og Prierskov, alle med tilhørende bøndergods og tiender. Som ejer af de meget betydelige godser blev han nobiliteret i 1731. Broderen Johan købte for sin arv Hvidkilde på Fyn.

Abraham Lehn administrerede selv sine godser. Det er i bogen "Baroniet Guldborglands Fæstegårde" s.14-16 omtalt, hvorledes han allerede i 1731 udarbejdede plan for omfanget af den enkelte fæstebondes hoveriarbejde, næsten halvtreds år før der ved lov blev pålagt godsejerne pligt dertil. At han besad retfærdighedssans og havde medfølelse med de umyndige på sine godser, vidner en sag fra 1755 om, da han aktivt greb ind til fordel for en umyndig dreng, hvis værgemål byfogeden i Rødby af en eller anden grund ville frakende ham. Lehn tilskrev sin forvalter Søren Holst på Højbygård og bad denne tage ind til Rødby for at protestere over for

Poul Abraham Lehn
til Berritsgård,
Orebygård, Højby-
gård på Lolland,
samt Hvidkilde og
Lindskov på Fyn,
f. 1732, d.1804.

byfogeden, "men lukker han døren for Eder, kan I vel gøre nogen alarm ved buldren, slåen og ringen på porten, dog at I se Jer for, at de ikke skal kunne gøre en voldssag deraf. Og imod den snak, at drengen endnu ikke er vorned, repliceres simplement: At der nu ikke mere er vorneder til, hvor gamle de end vare".

I 1727 havde Abraham Lehn ægtet Sophie Amalie Edinger, af hvilket ægteskab kun én søn og én datter overlevede ham. Han døde 1757 af en epidemi på egnen. Han blev begravet i tårnrummet i Majbølle kirke. I 1854 blev den åbne begravelse nedlagt og en mindetavle ophængt på nordvæggen.

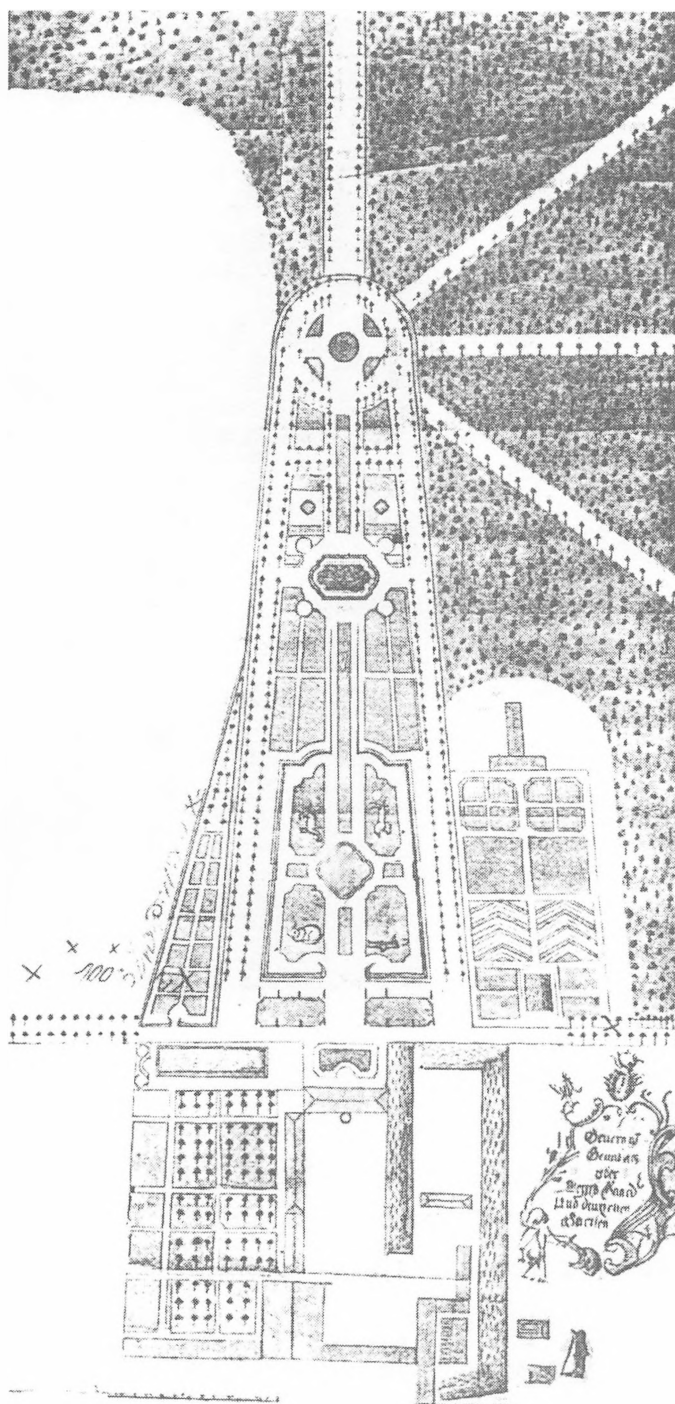
15. Poul Baron Lehn arvede Berritsgård og Højbygård, medens datteren Cathrine Margrethe fik Fuglsang og Prierskov. Senere arvede Poul Lehn tillige Hvidkilde, Lindskov og Nielstrup på Fyn efter sin farbror Johan

Erica Christina
født Cicignon,
gift 1762 med
Poul Baron Lehn,
f. 1744, d. 1792.

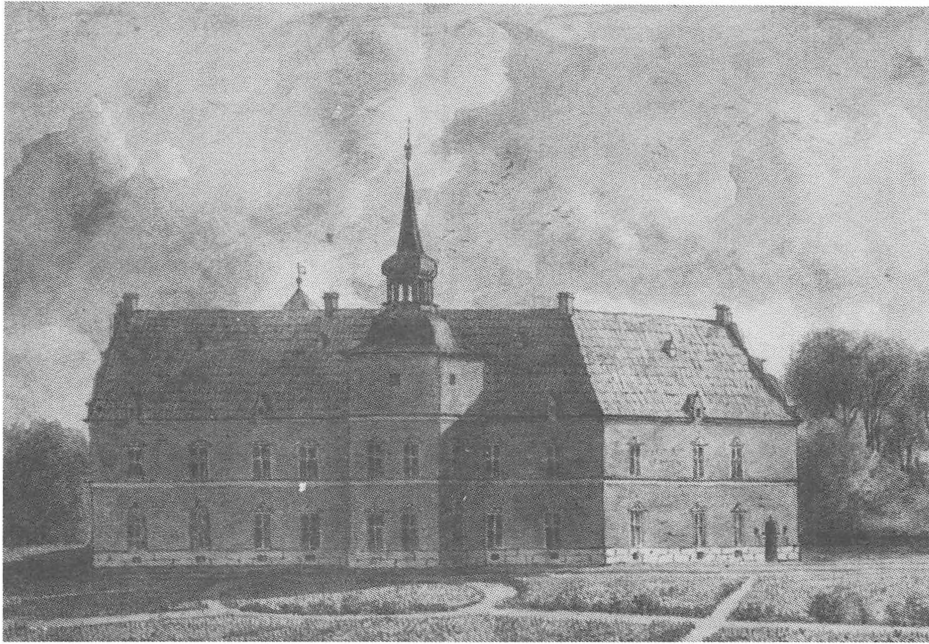

Lehn. Han blev med disse besiddelser en af landets største godsejere. Poul Lehn fortsatte sin faders store landøkonomiske arbejde og levede som ham helt for sine godsers styrelse. I 1771 gennemførte han markudskiftningerne i Tårs og Killerup og samtidig fire gårdudflytninger til Tårs Skovby. I Kallø foretoges udskiftningerne i 1798 og udflytningerne i de følgende år. Han fik anlagt lige og gode veje, for at al transport til og fra havne, kornmagasiner og møller kunne foregå så let som mulig. I 1775 købte han af generalløjtnant Holcks arvinger Orebygård med fæstegårde og -huse. I 1784 købte han Lungholm, der driftsmæssigt lå upraktisk som en enklave i Højbygårds jordegods.

Poul Lehn havde i 1762 giftet sig med Erica Christina Cicignon, med hvem han havde tre døtre. Han fik oprettet to baronier Lehn, det ene på Fyn, det andet Guldborgland på Lolland, endvidere et stamhus, der i 1819 blev til baroniet Sønderkarle. De tre døtre var arvinger til de tre baronier.

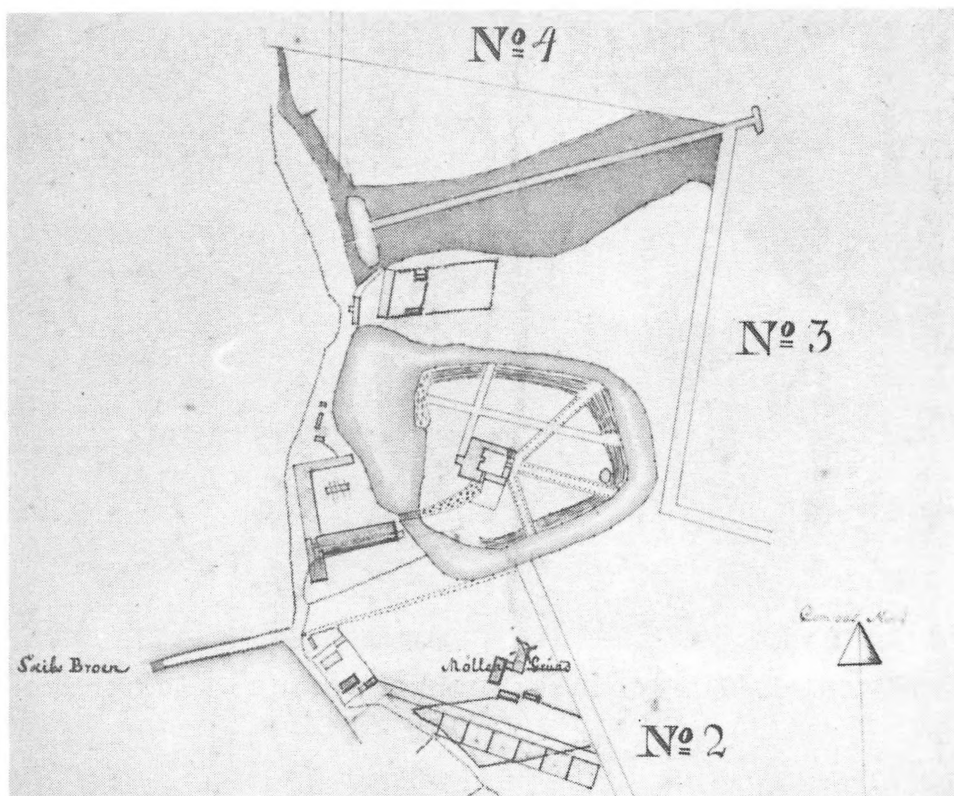
I første halvdel af 1700-tallet blev der nord for Berritsgård slot anlagt en fornem have i fransk stil. Set fra slottet havde parken et dybt perspektiv mellem de to lindealléer. Abraham Lehn har formentlig ladet parken anlægge af sin gartner Meister Bauchert, også stavet Beichert. Haven blev 1811 omlagt i engelsk stil af Poul Boas, med alléen bevaret.

Oreby slot 1587-1810 efter akvarel. Foto Ole Koch Jensen.

O R E B Y G Å R D

Orebygård ligger ikke i Tårs sogn, men den har alle dage spillet en stor rolle for dagliglivet i sognet. Som en kystborg, nævnt i Valdemar Sejrs jordebog, har den oprindelig været en kongelig besiddelse, hvilket yderligere bekræftes af et gammelt adkomstdokument, som i dag kun kendes i udtog: "Item var en konge, hed Erik (Menved), og han havde en slegfredsøn, der hed Erik Eriksen Sjællandsfar. Og han blev mandig, og da han voksede op, blev han vellidt blandt folk, både af kongen og adelen, så han kom til regimente og blev først kongens fodermarskalk. Kongen fik love og lid til ham, så han gav ham Orebygård på livstid, og der som han fik ægtehustru og ægte livsarvinger, da skulle han beholde gården i eje og derefter hans arvinger til evig tid". Siden Erik Menveds tid kendes hele rækken af Orebygårds ejere gennem de forløbne syv hundrede år.

Kort over Orebygård, hovmarkerne 2,3 og 4 samt havnen og møllen.
Efter begæring forfattet år 1780 af P.I.Wiborg.

OREBYGÅRDS EJERE GENNEM TIDEN

1. Erik Eriksen Sjællandsfar, også kaldet Erik Kost, blev gift med Margrethe Jacobsdatter Glob, med hvem han fik tre døtre. Datteren Bodil arvede Orebygård.
2. Bodil Eriksdatter ægtede Laurits Jensen Blaa, høvedsmand på Nykøbing Slot på Falster. Han døde 1408, efterladende sig to sønner, der beholdt godset i fællesskab:
  - 3a. Sivert Lauridsen Blaa, gift med Ane Jensdatter Gyrsting, der efter mandens død ægtede Erik Madsen Bølle. De fik sønnen Mads Eriksen.
  - 3b. Oluf Lauridsen Blaa, gift med Barbara Grubendal, 4 sønner.
  - 4a. Mads Eriksen Bølle, der fik sønnen Erik og en datter.
  - 4b. Oluf Lauridsens sønner Jacob, Jørgen, Erik og Peter.
5. Erik Madsen Bølle, hvis datter Birgitte arvede Orebygård.

Christiane Henriette
von Barner (1788-1860)
1° Otto Ditlev Kaas
2° Henrik Christian
Rosenørn

6. Birgitte Eriksdatter Bølle, gift med Christopher Gjoe, som døde 1584.
7. Axel Ottsen Brahe, halvbroder til fornævnte fru Birgitte.
8. Forgængerens søn Falk Axelsen Brahe, der solgte gården "med al tilliggelse, bygninger, grave, have, havn og birkeret" til Jacob Ulfeldt.
9. Jacob Ulfeldt (1567-1620), gift med Birgitte Brockenhus.
- 10a. Frantz Ulfeldt (1601-1636), forgængers søn, død i militærtjeneste.
- 10b. Flemming Ulfeldt (1607-1657), gift med Anna Elisabeth von Gröeben. I ægteskabet var der datteren Sophie Ulfeldt, der bragte Orebygård til sin ægtefælle, Christian Christopher Holck.
11. Christian Christopher Holck d. æ.(1629-1676) var kriger af profession. Han faldt i slaget ved Lund i 1676.
12. Hilleborg Holck, forgængers datter. Hun var ugift og testamenterede Orebygård til sin brodersøn, Christian Christopher Holck d. y.
13. Christian Christopher Holck (1698-1774) var ligeledes militær.

Otto Ditlev Kaas,
f.1772, d.1811,
Kommitteret i
Rentekammeret,
baron i 1805
med tilføjelse
af navnet Lehn.

14. Poul Lehn købte i 1775 Orebygård på auktion efter Christopher Holcks død. Købsprisen var 38000 Rdl. Courant. Poul Lehn blev som ejer af Berritsgård allerede omtalt s. 82-3. Han fik ved kgl. patent i 1784 oprettet baroniet Guldborgland af herregårdene Orebygård og Berritsgård. Baroniet skulle være gået i arv til den ældste af Poul Lehns tre døtre, Margrethe Krabbe Lehn, gift med Hartvig Gottfried von Barner. Hun døde imidlertid allerede i 1789. Det blev da hendes eneste barn, Christiane Henriette von Barner, der ved bedstefaderens død arvede Guldborgland.

15. Christiane Henriette von Barner (1788-1860) var kun 16 år gammel, da hun blev gift med kommitteret i Rentekammeret Otto Ditlev Kaas. Han døde allerede i 1811. Der var ingen arvinger i dette ægteskab. I 1820 giftede hun sig med major Henrik Christian Rosenørn, som blev ophøjet i friherrestanden under navnet Rosenørn-Lehn. I Tårs lod hun i 1848 opføre den smukke hospitalsbygning med lejligheder for 7-8 ældre mennesker.

Henrik Christian Rosenørn,
f.1821, d.1847,
major, ophøjet i friherre-
stand under navnet
Rosenørn-Lehn.

16. Otto Ditlev Rosenørn- Lehn (1821-1892) forgængerens ældste søn, blev ved moderens død ejer af baroniet Guldborgland og af baroniet Lehn på Fyn (Hvidkilde), som moderen var kommet i besiddelse af. Otto Ditlev Rosenørn-Lehn var som sin moder et socialt forstående menneske. I anden halvdel af forrige århundrede gik de fleste af godsets fæstegårde samt mange fæstehuse over til selveje, en udvikling, hvori han deltog positivt. Han var aktiv i egnens udvikling ved at medvirke til oprettelsen af Saksøbing Sukkerfabrik, anlægget af Lollandsbanen og moderniseringen af Saksøbing Dampmølle. Han var Danmarks udenrigsminister i 22 år, -en dansk rekord. Han var direktør for den kgl. malerisamling og for Kobberstiksamlingen. - Han døde ugift. Hans broder Christian Rosenørn-Lehn arvede Guldborgland og Rösjöholm, mens Erik Rosenørn-Lehn fik Hvidkilde.

17. Christian Conrad Sophus Baron Rosenørn-Lehn (1827-1899), gift med Benedicte Komtesse Knuth (1842-1909). Han besad godset til sin død.

Otto Ditlev Rosenørn-Lehn, f.1821, d.1892. Udenrigsminister fra 1864 til 1892, 1870-1892 direktør for den kgl. malerisamling og fra 1871 tillige for Kobberstiksamlingen.

18. Kammerherre Fredrik Marcus Lensbaron Rosenørn-Lehn (1867-1951), gift med grevinde Sigrid Bonde af Bjørnø, Sverige (1881-1967).

19. Kammerherre Christian Carl Otto Lensbaron Rosenørn-Lehn (1909-1987), der i 1935 fik overdraget de to herregårde.

20a. Fredrik Lensbaron Rosenørn-Lehn, født 21/8 1947. Han fik i 1970 overdraget Berritsgård med faderen som forpagter i et par overgangsår.

20b. Michael Baron Rosenørn-Lehn, født 16/9 1949. Han fik i 1970 overdraget Orebygård med faderen som forpagter i et par overgangsår.

Om de gengivne familieportrætter kan oplyses følgende:

Poul Lehn, side 82, er malet af Christian Aug. Lorentzen, 1749-1828.

Christiane Henriette Barner, side 87, er malet af Frederik Carl Grøger.

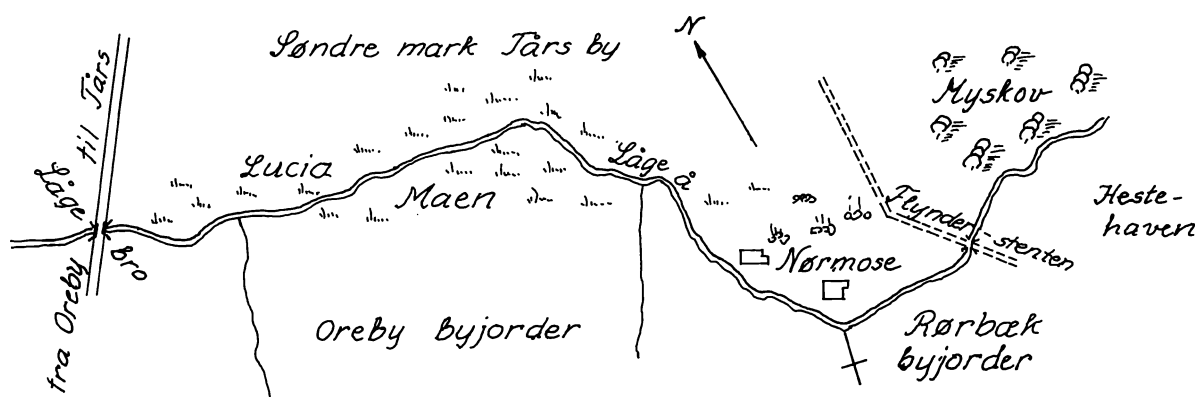
Otto Ditlev Kaas-Lehn, side 88, er ligeledes malet af Frederik Carl Grøger, 1766-1838.

TÅRS SOGNS HOSPITAL, beliggende sydvest for kirken.

Bolig for 6-10 ældre mennesker.

Hospitalet var en gave til sognet fra baronesse Christiane H. Barner til Guldborgland. Hospitalet er opført 1847/1848.

Skitse af Lucia Maen og Nørmose mellem Låge bro og Flynderstenten.

SKÆRMYSLENERNE OG RETSSAGEN OM
LUCIAMAEN VED LÅGE BRO, 1570-1591

Luciamaen eller -engen blev i folkemunde kaldet Ludsmadr eller Ludsmatz. Om dette lille jordstykke opstod der i 1570 en bitter strid mellem de to nådigfruer Lisbeth Friis til Berritsgård og Birgitte Bølle, enken efter Christopher Giøe til Orebygård. Sagen havde en forhistorie: Berritsgård havde tidligere været ejet af fru Barbara Eriksdatter, enken efter Otto Clausen Huitfeldt. I et brev fra 1538 har hun skrevet: "Jeg, Barbara Eriksdatter til Berritsgård, bevidner, at hr. Mads Bølle til Tureby, ridder, har forundt og forleent mig en eng, som ligger til Orebygård udi Oreby mark og kaldes Ludsmadr, hvilken eng hun selv nu af ham haver i værge ud af et kærligt lån, i hendes livstid, men at når Vor Herre vil kalde hende her fra Verden, da kendes hun eller hendes arvinger ingen del eller rettighed at have til den fornævnte eng, anderledes end for et venligt lån". Hr. Mads Bølle havde fået engen i magelæg for anden jord, som han havde afstået til Oreby.

I 1570 var både hr. Mads Bølle og fru Barbara døde. I dette år begyndte en retssag om denne stump eng, en sag, der kom til at løbe en snes år, inden den fik en afgørelse. I et tingsvidne fra 1570 siges det om engen, at den ikke har været høstet til Orebygård i 50 år, men nu havde denne gårds "fuldmyndige" ladet engen høste og grøden føre til Orebygård. Det samme blev sagt på et sognestævne i Øster Thornæs søndagen næst for Skt. Nicolai Episcopi af mænd, som mindedes 40 og 50 år. I januar 1571 blev der udstedt et vitterlighedsvidne af to borgere i Nykøbing, hvori de bevidnede, "at Michel Remsnider, borger i Nykøbing, i 22 samfælde år havde været med til at høste Ludsmadtz eng, som ligger neden for Korsstødt hos Berridtz bønders påløb". Samtidig vidnede Hans Jørgensen, som også boede i Nykøbing, "at da han tjente i Tors, så han, at bemeldte eng blev slagen på den ene dag, og afført den anden dag med våben og værge af fogden på Orebygård".

Fru Barbara havde ganske vist i sit brev i 1538 frasagt sig og sine arvinger al rettighed til denne eng, men de nye ejere af Berritsgård ville ikke godkende denne løsning. Arild Huitfeldt påstod direkte ejendomsret til engen ifølge et markskel, "som oldinge havde gjort mellem Thorse fang og Oreby fang". I marts 1584 klagede han til Musse herredsting over, "at fogden på Orebygård på sin husbond, Christopher Giøes vegne lod høet høste og afføre over det rette markskel, som oldinge have gjort, uden at der fra Orebygård var ført eller vedgangen nogen adkomme, den tid markskellet er giort".

Den 13. sept. 1586 udgik der fra Antvorskov kongelig befaling til landsdommeren i Sjælland om sammen med landsdommeren i Lolland, Rudbeck Pors, at holde åstedsmøde og dér afgøre trætten som voldgiftsmænd. Det kom der ikke noget resultat af. Den 13. nov. 1589, altså tre år senere, lod fru Lisbeth Friis på Musse herredsting føre et tingsvidne af ti oldinge, "at atten skår eng i Ludsmads eng haver i 40-50 år ligget til den gård i Tors, som fru Lysabett nu haver i forsvar". Denne gård havde tidligere ligget under Bispens Ø, der var det gamle navn for Ulriksdal i Godsted. Ved herredstinget den 30. april 1590 var Hans Skytte fra Majbølle herredsfoged. Han har udfærdiget dommen meget udførligt. Den gengiver fru Barbaras brev fra 1538 og Orebygårds fogeds skriftlige indlæg dateret

4.dec. 1589 samt fru Lisbeths "skriftlige forsæt". Sidstnævnte skrivelse gik ud på, at Arild Huitfeldt og sal. Jacob Huitfeldt havde tilskiftet sig en gård i Øster Tors, "gården til øen", af kong Frederik d.2. Til denne gård, "som nu bruges under Fauerstедgård, havde der fra arilds tid, da den tilhørte Kronen, ligget og været brugt atten skår eng udi Ludsmads eng indtil nu for et år eller to siden, da fru Birgitte Bølle med vold og vælde ved sine tjenere har til sig taget og afført samme skår eng". Imidlertid havde fru Lisbeth i 1589 ved sine folk ladet hele engparten slå "efter hendes rolige hævd og brug", men fru Birgitte havde ladet høet borttage. Fru Lisbeth påstod sig tildømt den omtvistede engpart og fru Birgitte at idømmes volds- og ransbøder. Den sidste påstand så den besindige herredsfoged bort fra, men han tildømte fru Lisbeth at beholde de 18 skår eng, mens Birgitte Bølle fik sin tilkommende engpart.

Denne afgørelse var Birgitte Bølle ikke tilfreds med. Hun indstævnedes herredsfogdens dom til underkendelse ved landstinget og indgav et meget vidtløftigt brev, der gik ud på at sætte fru Barbaras brev fra 1538 som bevis for fru Birgittes ejendomsret til hele engen, hvilket brev "med gode mænds forsegling er ældre udi år og datum end noget vidnesbyrd, fru Lisbeth have ladet føre". Hun fandt, at de gamle arilds gærder var bedre end de senere af oldinge ved skelforretningen afsatte, "thi hver beholder da efter loven over markeskel, hvis (hvad) man haver ret til". På dette tidspunkt var Erik Mogensen til Bramslykke landsdommer. Også hans dom gik fru Birgitte imod, idet han dømte herredsfogdens dom ved magt. Fru Birgittes næste træk var at stævne de 10 oldinge til landstinget for at få deres vidnesbyrd fældet, men den 14.april 1591 kendte Erik Mogensen også oldingenes vidnesbyrd ved magt.

S K O V S T R I D I G H E R N E M E L L E M E J E R N E
A F B E R R I T S G Å R D O G E G N E N S B Ø N D E R
F R A E R I K A F P O M M E R N S D A G E
T I L C H R I S T I A N 4. s T I D

Sædvanligvis tænker man sig, at de danske bønder i det 16. og 17. årh. levede i underkuet tilstand. Denne antagelse bygger på de mange kongebreve, landstingsdomme og herremandspåbud, der satte stramme grænser for bøndernes udfoldelser, men det er en kendsgerning, at bønderne ikke rettede sig efter dem, hvis de fandt, at deres gamle rettigheder blev overtrådt. Specielt gjaldt dette brugsretten til skovene, hvor bønderne hentede brændsel, bygningstømmer, træ til redskaber og gærder, og hvor de sendte svin på olden. Århundredlange tvistigheder kendes fra hele landet, men skovstridighederne mellem de tidlige ejere af Berritsgård og egnens bønder viser en særlig standhaftig holdning fra de sidstnævntes side. I tre århundreder kivedes Berritsgård og bønderne i Majbølle om brugsretten til skovene i Vignæs, Kallø og Rørbæk.

Fra år 1416 stammer et tingsvidne, der peger på uoverensstemmelser mellem de to parter om svins olden. Lørdagen efter Vor Frues fødselsdag, 8.sept., aflagde 4 væbnere fra Musse herred og 4 bønder fra Slemminge vidnesbyrd på Musse herreds ting,

"at Rørbecks mend og Berritz mend the have så megen skof emodt Wixnes skof, at huad helder ther er olden på Wixnes skof eller på Rørbecks skof, tha bør deris swin meth rette af Rørbeck oc Berridt at were frij moth Wixnes".

I 1454 holdt Christian 1. retterting i Maribo. Ved denne lejlighed mødte bønder fra Berrits og Rørbæk op og fik kongens bekræftelse på herredstingsvidnet. Kongen tildømte da i et pergaments-dokument den nævnte oldengæld til evindeligt eje at nyde og beholde.

Ridebrev fra 1438

På Erik af Pommerns befaling blev der i 1438 af 16 riddersmænds mænd rettet og gjort et "ridebrev", hvorved der i denne sammenhæng forstås et brev på markskel "indredet" af adelsmænd. Dette brev fik betydning i et par retssager mere end hundrede år senere, dels i 1541 og dels i 1570.

I 1541 lod fru Barbara Eriksdatter fremlægge på Lollands landsting Erik af Pommerns brev med stadfæstelsesbreve af Christian 1. og kong Hans, "hvorefter hun havde frit skovhug til evig eje i Rørbæks skov og i de andre skove der omkring liggendis, som er Wixnæs skov, Kallø skov og Thoers skov til den præstegård og degnegård, og til de andre bøndergårde, som ligger til fornævnte præstegård i Østre Tors til ildebrand og til husbygning med eg bøg og hassel".

Samme år blev Rørbæks mænd dømt til at bøde hver 3 mark til fru Barbara, fordi de havde "ranet hendes egne tjenere i hendes egen fæled-skov". De havde nemlig pantet fru Barbaras tjenere på den lod og del og ejendom, som hun havde inde med dem i Rørbæks skov.

I 1561 var Claus Huitfeldt selv blevet landsdommer i Lolland og dømte, med henvisning til et forbudsbrev udstedt af kong Hans, Majbølles mænd ud af skoven.

Børge Trolles forbud 1564

De forannævnte domme og forbud frugtede såre lidet. I 1564 måtte Børge Trolle til Lilleø som værge for sine søstersønner Arild og Jacob Huitfeldt til Berritsgård lade sin foged på denne gård, Gregers Jude, "udi fire samfelde ting på Lollands landsting" forbyde Majbølle mænd at hugge i skovene, men forbudet hjalp lige så lidt som de tidligere domme, thi bønderne ville ikke agte det gamle skovskel, som gode mænd (adelsmænd) tilforn havde redet mellem bøndernes skov og herremandens.

I 1570 klagede Berritsgård til kongen, Frederik 2., der samme år lod udgå kongebrev med advarsel til de formastelige bønder, der fastholdt deres krav. Da kongen senere på året kom til Nykøbing slot for at holde retterting, indklagede Majbølles bønder de tidligere landstingsdomme og skelafsigelser for kongen. Klagen lød på, at eftersom seks godemænd havde udvist og beskrevet skovskellet, var bønderne blevet udelukket fra deres skovhug, fægang og anden brug, hvad de mente var sket med urette.

Nu fremstod Steen Bilde på egne og de fem andre ridemænds vegne og redegjorde for, hvorledes de "nogen år forleden" havde fulgt de Rørbæksmænd efter de gamle breves lydelse fra Vignæs skov, "hvor de stene ligger,

som holdes for at gøre skel mellem Vignæs, Kalløs, Majbølles og Rørbæks skove, og derpå østen hen ved stenhøjen indtil Helvedesbækken (det sorte Hul), på hvilket skel, der mellem fornævnte steder fandtes gamle ege, en efter den anden med mærker på". Derefter havde de fulgt de Majbølle mænd på et antal skovskel, som disse ville holde sig til, men hvilke "på ingen måde det gamle ridebrev, som de 16 riddersmænds mænd havde gjort (1438), udviser, ligesom heller ikke Majbølles bønder havde noget brev, hvormed de kunne bevise det skel de dennem tilholde ville ret skel skal være". Kongen dømte derefter, at skovskellet, som det tilforn var udvist, skulle blive ved sin fuldmagt.

Jacob Huitfeldt får i 1578 lyst skovene i quærstad

Efter kongens herredagsdom afholdt bønderne sig i nogle år fra åbenbare brud på kendelsen, men også Rørbæks fællesskov var udsat for ulovlig og skadelig brug. På Musse herredsting 19. juni 1578 fik Jacob Huitfeldt bønderne i Rørbæk, Killerup og Tuderød med til at lyse skovene i quærstad. "Killerupegen" og storskovens andre store ege har været vidne til alle disse bestræbelser. Det var sådanne tidlige milieustræbelser, der bevarede Storskoven til vore dage. Endnu var der overgreb fra bønder i Majbølle. Foranlediget heraf måtte Christian 1. i et kongebrev udstedt på Odensegård i 1580 påtale, "hvorledes de drager ind over skovskel og vædeligen ophugger og ødelægger skov, så den medfares uskelligen, og de end tilmed stiller sig til genværge, når nogen vil pante dem, og det skal derfor være lodsejeren frit for, når hans mænd kan påtræde dem, at lægge dem (bønderne) på stedet, og da have de skade for hjemgæld".

Mellem lensmanden Hack Ulfstand på Ålholm og Jacob Huitfeldt blev ved denne tid truffet aftale om at skifte og dele Rørbæk skov. Endvidere var de enedes om, at der først skulle gøres skel mellem Kallø bønderskov og Rørbæk skov, for at rebmændene kunne vide, hvor de skulle begynde. Den første foranstaltning efter overenskomsten var at iværksætte "oldingegang på skovskel" mellem de to skove. Tingsvidnet af 30. nov. 1581 indeholder, at 13 udnævnte oldinge fra omegnens byer "havde svoret ret skovskel og sat sten og stabel på det skovskel, som Jacob Huitfeldt havde taget dem på mellem Berritsgårds og Rørbæks skove på den ene side og Kallø birks og bønderskov på den anden side" Dernæst afsagde de skellet:

"Først de tre stene, som ligger ved Majbølle Ore, den ene gør skel mellem Kallø birks skov, den anden mellem Berrits og Rørbæks skove, den tredie mellem Majbølle skov. Derfra gaar skellet mellem birkets skov og Rørbæks skov mod ad stenen til, som staar paa Mule Holt. Endvidere svor de skellet ad en sten, som staar i den ene ende af Claus Jensens Stimose og siden lige over stendysset til en sten, som staar i Almedraget, fra Korse-stenen langs neden ad Hartofte-draget, og til de tre stene i den nordøstre ende paa Giedestimose, der gør skel mellem de tre skove, den ene mellem birkets skov, den anden mellem bønderskoven, den tredie mellem Berritz og Rørbæks skov, derfra hvor en eg staar i Giedestimose med gamle grimer og kors paa, og siden ad den gamle sti ad bækken, sønden for Rasmus Persens sti staar en stor sten, og derfra frem ad bækken til en eg med kors og grimer paa, som Kalløs mænd og Rørbæks mænd paa begge sider havde holdt for et gammelt skeltræ, og siden frem ad bækken til Kloestenen, som staar vesten paa Ro-højen, og have vi forfulgt alle gamle skel og fornyet dem".

Rebningens udførelse i 1582

Efter at Frederik 2.den 6/3 1582 havde tiltrådt, at rebningen blev foretaget, blev der hentet fire rebningsmænd fra Fyn, idet der "ikke i Lolland skal være nogen bønder, som kan foretage rebning". Ved de "tiltagne rebsmænd af Fyn" blev rebningen udført 29/10 1582. Først blev der "hugget og afmærket et Brødt eller Heud (et hjørne, der rager frem) i den vestre ende fra Radsted skel til Berritsgårdhegnet ved Kalvehaven". Derpå "overslo" rebsmændene først fra syd til nord over den vesterske ende fra Radsted-skellet til det skel mellem Rørbæk skov og Kallø bønderskov ved Vindemosen, hvor oldinge havde sat stenen. På denne vestre kant af skoven målttes denne til 103 reb a 12 favne (3708 sjæll. alen = 2344 m). "Ligeledes overslog de skoven i det andet mål, imod den østre ende, af sønden fra Radsted skel tværs over nørr og til stenhøjen, som ligger norderst på Rørbæk skov, imod birkets skov, hvor oldinge havde

sat skel". På denne led fandtes skoven at være 103 reb a 16 favne eller 4944 sjæll. alen = 3125 m. Derpå tilrebedes først i den vestre ende de enkelte bøndergårde i forhold til deres landgildeskyld hver sit skovskifte, tilsammen 42 reb a 12 favne. Dernæst tilrebedes Jacob Huitfeldt 41 reb a 12 favne. "Dog bristede (manglede) ham 3 reb i den vestre ende, hvilket han mister, fordi rebet ej kunne række, og fordi skoven skød sig noget længere frem i den vestre ende end mod Tuderød". På den østre side fik Jacob Huitfeldt sit fulde mål.

Parterne kritiserer rebningen

Desværre følte parterne sig ikke tilfredsstillede. Hack Ulfstand syntes ikke, at rebningen var gået for sig, som den burde, og Rørbæk-bønderne fandt, at rebsmændene ikke havde rebet, som de seks godemænd havde befalelet dem, og at "steningen" ikke var rigtig. Der blev sendt ildingsbrev, klagebrev, til herredstinget. Umiddelbart derefter døde Jacob Ulfeldt. Hans enke, fru Elisabeth Friis, rådede derefter et halvt hundrede år på sine børns vegne for godset med Arild Huitfeldt, Jacobs broder, som værge. Hack Ulfstand fik af kongen lov til at lade foretage en ny rebning, men omsider blev han og Arild forligte og "finge hverandre hand", at de ville møde hos rentemesteren Christoffer Walkendorff for der at "nyde og undgælde dennes og andre godt folks sigelse". Dette skete da også, men der var andre misteltene i denne indviklede sag, bl.a. Peder Brahe til Krogholm. Denne klagede på sin svigerinde, Jomfru Dorthe Giøe til Krenkerups vegne. Hun var lodsejer i Rørbæk skov og mente at have fået for lidt. Peder Brahe red skoven rundt med de seks godemænd. Han måtte indrømme, at målet passede, men konstaterede samtidigt, at det var den ringeste part af skoven. Der opstod nu en årelang forhandling om 10 reb, der var tildelt de fire Tuderød-bønder. Disses gårde var "Intecte", opdyrket skovareal. Havde de fire bønder tyve vintres hævde på denne jord? Hvis ikke, kunne de 10 reb deles mellem Krenkerup og Berritgård. Resultatet af forhandlingerne gennem tyve år blev, at Tuderød fik lov at beholde 7 reb, mens Krenkerup fik de resterende tre. Tuderød-bønderne havde næsten kun skovjord. De havde derfor kornpart i Myø skovs hestehave i nærheden af Flynderstenten. Om denne Myø-skov haves et tingsvidne fra 1640, hvoraf det fremgår, at en fæstebonde i Tårs havde jord "som hyder (grænser) til Myø-skov", som salig fru Friis havde "indtaget".

Denne sten med inskriptionen

I A S

1727

står nordøst for Tranevadhuset
i skellet mellem Vignæs og
Kallø skove.

Foto. Skovfoged A.E.Jensen

I afsnittet "Skovstridighederne mellem Berritsgård og egnens bønder" blev det omtalt, at der i november 1581 blev holdt oldingegang på skellet mellem Rørbæks og Kalløs skove. Desværre er de gamle lokalnavne som Mule Holt og Kloestenen gået tabt, og det samme er "de grimer og kors", der blev skåret i gamle ege, som næppe står mere. Det kan derfor ikke afgøres, om de skel, som de 13 oldinge udpegede, er identiske med de nuværende skel. - I denne forbindelse må det nævnes, at fhv. skovfoged A.E.Jensen, Soesmarke, ved ihærdig eftersøgning har fundet 10 skelsten mellem Kallø, Vignæs- og Soesmarke-skovene. Fra sin embedstid kendte han en rå tilhugget granitsten et par hundrede meter nordøst for Tranevadhuset. Denne sten har initialerne I A S og årstallet 1727. Desværre er det ikke lykkedes at konstatere, hvilket navn bogstaverne står for.

D E G A M L E E G E I T Å R S S O G N

Ved Tårs kirke står et par gamle ege, om hvilke den lokale tradition siger, at de er fra Dr. Margrethe d. 1.s tid. Det kan være af interesse at gøre nogle betragtninger over sandsynligheden af denne tradition. Baroniet Guldborgland har mange gamle ege, hvis vækst er fulgt og beskrevet af Chr. Vaupell: *De Danske Skove*, 1863, og af baroniets skovrider J. Bang i *Dansk Skovforenings Tidsskrift*, årgang 1927, side 16 ff. Desværre har ingen af de to forfattere medtaget "Margretheegene" i Tårs.

Skovrider Bang redegør i sin artikel for 43 ege af anseelig størrelse og alder. Han nævner, at den lollandske jord med sit udstrakte underlag af ler er et godt grosted for egetræer, og at en høj grundvandsstand i skovene yderligere forbedrer vækstbetingelserne. Træerne har derfor i deres første 100-150 leveår nået en anseelig tykkelse og er følgelig næppe så gamle, som det kunne forventes, når der drages sammenligninger med egetræer andre steder i landet med mindre gunstige jordbundsforhold.

Egetræerne i Guldborglands skove er vokset under ideelle forhold. De har været fritstående og har nydt godt af høj grundvandsstand. I sammenligning hermed har de to store ege på Tårs kirkegård haft dårlige vækstbetingelser. Afstanden mellem de to stammer er kun tre meter. De to træer har påført hinanden stor skade under blæst og storm ved at afpiske blade og grene, og de har i virkeligheden haft fælles krone og et stærkt infiltreret rodnet. Kirkegården er drænet i et par meters dybde. De årlige vedtillæg må have været mindre end skovtræernes. Sætter man med henblik på Margrethe-egenes ringe vækstforhold 100-års diameteren til 60 cm og tilvæksten 1883-1983 1,6 mm pr. år (som for "Jomfruegen"), kan man spørge: Hvor mange år er den store Margrethe-eg om at opnå den i 1983 konstaterede vedtykkelse 192 cm ved en årlig tilvækst på henholdsvis 2,1 mm, 3,1 mm og 4,7 mm efter første 100 år til 1883?

Eksempel	1	2	3
Træets 100-års diameter	mm 600	600	600
Vækst fra 1883 til 1983	mm 160	160	160
Vækst fra 100-års alder til 1883	mm 1160	1160	1160
Vækst pr. år fra 100-års alder til 1883	mm 2,1	3,1	4,7
Antal vækstår fra 100-års alder til 1883	550	375	247
Træets alder	750	575	447
Træet plantet	år 1233	1408	1536

Eksempel nr. 1 svarer til kirkens opførelsestid, ca. 1230

" " 2 " " Dr. Margrethe 1.s sidste regeringsår
" " 3 " " reformationen i Danmark 1536.

Kun en boreprøve til træets marv vil kunne afgøre spørgsmålet, men det kan dog siges, at traditionen k a n have ret.

Killerupegen. Pennetegning af Hjørdis Steenstrup Haugaard
efter A. Schovelins maleri af træet i 1885.

Intet af Bangs beskrevne træer er formentlig over 700 år gamle, selv de to store træer "Jomfruegen" i Færgemarken ved Guldborg og Killerupegen. "Jomfruegen" havde en omkreds af 9 m, højden var 17 m. Træet var hult. Hulheden kunne rumme en snes mennesker. Fra 1863 til 1916 havde stammen en gennemsnitlig årlig tilvækst på 1,5 mm.

Killerupegen, "den brændte eg", har været en af landets kæmper. Træet blev malet af V. Groth i 1874 og af A. Schovelin i 1885. Sidstnævntes maleri har dannet underlag for ovenstående pennetegning. Træets skærmflade var 30 m i diameter. Vaupell målte omkredsen til 8,15 m. Denne bogs forfatter så træet en måneds tid før det faldt en sommeraften i 1913. Det havde i 1884 mistet en kæmpegren, hvorved der var fremkommet en gabende åbning ind til træets hulhed. Randene af denne åbning var sværtede af ild, en skade der var sket ved kådhed fra unge menneskers side. Deraf navnet "den brændte eg". Træet stod i nærheden af skovfogedboligen Jægersborg. Resterne af træ-giganten ligger endnu på stedet.

L.A.Ring: I høst, 1885.

Et portræt af hans broder som høstarbejder. De lange arme understreger den nødvendige bondestyrke, der kræves i det vedholdende arbejde.

L A N D B R U G E T I T Å R S S O G N

By-lov

Agerskifter

Markarealer ifølge Christian 5. s matrikel 1688

Fæstegårde og gårdfæstere

Fæstehuse og husfæstere

Huse uden marklod

Pløjemotiv fra Luttrell Psalteret fra 1340. Billedet er særlig interessant ved at ploven er en svingplov med langjern og muldfjæl.

BY - L O V, S O G N E V I L K Å R O G G I L D E S K R Å

I markfællesskabets dage var det nødvendigt at have bestemte regler for, hvilke pligter den enkelte bonde og hans tyende havde at varetage i tur-nus med landsbyens øvrige husstande. Hvis forskrifterne blev overtrådt, idømte oldermanden mulkter, der gik til videkassen eller fattigkassen. Der findes i dag ikke mange af disse gamle forskrifter bevaret, uanset at de i 17. og 18. århundrede forelå i de fleste landsbyer. De har sik-kert rødder langt tilbage i tiden. I Tyskland og Frankrig havde man hånd-skrevne landsbylove allerede i 1300-tallet.

Desværre har sognevilkårene for Tårs ikke overlevet tidens tand, men det er dog så heldigt, at både Radsteds og Thorebys er bevaret. Der kan ikke være tvivl om, at en bylov for Tårs har haft lignende bestemmelser som de to nævnte østlollandske sognes. Låger og led skal holdes lukket, gær-der og grøfter skal holdes vedlige. Der er forskrifter om ildsteder. Byssens tyr er et vigtigt dyr i bondeerhvervet. Den skal passes og ple-jes godt, så den er i stand til at stige kørerne på anfordring. Den må kun betjene nabobyens køer med oldermandens samtykke og da mod betaling. "Tyren skal fodres ustraffeligt efter fem mands dom og skal til hans føde forblive, hvis (hvad) dertil haver været tillagt og forbrugt".

R A D S T E D S O G N E V I L K A A R
Article hvorefter alle Radsted og Krungerup Mænd
i deres Eierskab sig skal forholde.

1. Otte dage for Philippi Jacobi (1. maj) skal enhver være fortænkt at møde og gå med gærder, og hvis gærder der påfindes gab på eller hul i, skal bøde 1 Skill.
2. Sker det andengang, og tiden er forlagt at lukke, bøde 2 Skill., og siden så tit brøst findes, bøde dobbelt.
3. Dersom nogen findes hjemme og ikke vil møde eller (sende) sit visse bud at gå gærder, skal bøde 2 Skill. Uden både husbonden og hans visse bud er i husbondens forfald.

4. Denne fornævnte lov om vor mark skal og holdes om rugmarken, om nogen hul findes på gærder og ikke vil lukke skal bøde første gang 1 Skill., anden gang 2 Skill. og siden dobbelt.
5. Otte dage for St. Mikkelsdag (29. sept.) skal ganges med gærder om rugmarken og led være hængt, og gærde lukket, eller(s) bøde som fornævnte article.
6. Dersom nogen pløjer sine reenbrødre for nær, eller hans jord fra, om han selv følger sin plov, da skal han betale skaden som uret gør og give 4 Skil. til de 12 ejere, som udnævnt er, for hver sten som sættes, eller skel som gøres imellem dennem; Og skal Eier-Oldermanden og de andre mænd straks være forpligtig der udi at skelne, når nogen klager.
7. Hvo som vender på Hovedager i vintermark, skal vende for St. Valborg dag (1. maj) og dog betale den, hovedageren ejer, om han lider skade.
8. I vårmarken, som vender på hovedager, skal påmindes 8 dage tilforne, og straks være forpligtig at så, under 1 Mark til ejeren, og betale skaden til den, som hovedageren ejer.
9. Hvo som bryder i rugmark efter de har ganget med gærder bøder 2 Mark.
10. Hvem som vil holde heste eller køer derinde i Tyer (tøjr) skal holde det på sit eget, enhver uden skade, under fornævnte straf.
11. Skal ej heller nogen om høsten må sætte sine heste ved sine vogne i tyer eller holde, uden den stund han der på steden binder sit korn og læsser det, uden straf 1 Mark, og dog ingen skade gøre.
12. Skal ingen må slå sit kvæg i vang, førend alt kornet er inde, og oldermanden tilsiger, uden han bøder 1 Mark, og siden betaler skaden.

Men dersom een eller to kan findes, som vel kunne have deres korn inde, og for lathed ikke vil: skal (de) påmindes af oldermanden. Kan det ikke hjælpe, da må de andre drive deres kvæg derind, og de som bekommer skade beholder det til undervisning.

13. Skal oldermanden ikke må give nogen forlov at indsætte deres heste i marken under 1 Mark til straf hver sinde han det gør. Men når der tilstedes enhver et par heste at indsættes, da skal de holde dennem, andre uden skade, og dersom nogen tyrer i andres korn, da betale skaden og bøde til ejerne 4 Skill.

14. Dersom nogen går igennem andres korn og gør sti, uden hvor almindelig sti plejer at være, bøder hver sinde 1 Skill.

15. Skal ingen må have porte, døre eller nogen udgang af deres gårde til marken når der er sået; være sig til deres egen jord eller andre deres; bøder 2 Mak. Vil han den da ej afskaffe, bøder (han) 4 Mark.

16. Kommer kvæg i marken uvitterligt, bøder for hver fæshoved, som er øg, køer, stude eller sligt 1 Skill.; for får og svin hver stk. $\frac{1}{2}$ Skill.

17. Dersom nogen mands gæs flyr i vong og oldermanden advarer hannem, og vil ikke fly råd der til, skal bøde første gang for hver gås $\frac{1}{2}$ Skill. Dersom de kommer i marken følgende (dag), da oprette skaden og give til ejerne 1 Mark.

18. Husmænd og inderster, som ikke har jord i marken, og holder kvæg i andres mark, skal give for hvert stykke af køer, stude, heste og andet sådant 4 Skill.; for hvert svin 1 Skill., for 1 gåsehob, stor eller liden 4 Skill.

19. Dersom nogen kaster hul på andres gærder, skal ikke alene straksen lukke igen, men og bøde 28 Skill, uden han havde det i minde. Og dersom nogen ser, at andre træder ned eller bryder hul på nogens gærder og dyl (dølger) med hannem: bøder 8 Skill.

20. Ligesom forskrevne stander om byens markgærder, skal og holdes med Krenkerups mark- og skovgærder, under lige straf, som forskrevet står.

21. Skal og den samme tilsyn være med led at holdes vedlige på skelgærderne, såvel som skelgærderne om Radsted skov og marker (hvadenten) marken er sået eller ej, det er vinter (eller) sommer; efterdi det er hver mands nytte og gavn. Og dersom hul eller gab findes, skal gives første gang 1 Skill., anden gang 2 Skill. og siden altid dobbelt op. Og dersom oldermanden ikke flittig tilser, skal han give i straf hver gang 1 Mark.

22. Hvo oldermændene tilsiger med sig at pante de modvillige og ulydige og ikke vil følge ham, skal bøde hver sinde 4 Skill.; dog skal det gå om med dem alle fra nabo til nabo, efterdi den ene bør så vel pante som den anden med hannem. Dersom nogen som pantes taler oldermannen eller hans medhjælper ilde til med skændsord eller i anden måde, han bøder 1 Mark.
23. Skal ildsteder beses to gange om året i første uge efter påske, og 14 dage for Skt. Mikkelsdag; hvor da brøst findes, enten på ildsteder, bageovne, køkken eller hvor det være kan, skal straks færdiges inden 14 dage, og ej desmidler ild på samme steder gøres eller optændes; og når de 14 dage forbi er, skal bymændene straks de samme steder bese; findes da de ufærdige, da bødes 3 Mark, Og steden, som brøstfældig er, nedslås, men dersom nogen derpå anden gang vil lappe, og gør ild på steden, som bymændene siger ganske i fæld, skal atter nedslås og bøde 6 Mk, og siden dobbelt. Det samme og være ment, om nogen indlægger korn, strå eller halm ildsteder for nær, da skal det afskaffes (fjernes) under lige straf, eller bymænd have forlov at kaste det i gården. Og dersom bymændene herudi findes forsømmelige og ikke tilseer, skal de samtlige give til straf 2 Rigsdaler.
24. Skal ingen må indtage i huse eller herberge nogen keltring, landstryger eller nogen sådanne, som ikke har rigtig pas, uden natten påkommer, og ikke da længer end een nat. Hvo derimod gør, han skal bøde for nat 1 Mark. Og dersom nogen nabo dyl med hannem, han give lige straf.
25. Skal ej heller nogen indtage til huse nogen som andensteds er frakommen, eller end og i sin tjeneste svend eller mø, førend de straks viser præsten efter kongelig forordning deres pas, hvorledes de sig andensteds har skikket, under straf 2 Mark.
26. Dersom nogen ser tyveri begås, eller ser nogen stjæle fra sin næste, hvor lidet det være kan, og ikke vil det sige, men døll, bøder 3 Mark.
27. Dersom nogen ser deres næstes kvæg at ihjelslåes, eller fanger nogen skade, og døll med den, som skaden gør, giver ejerne 1 Rigsdaler.
28. Når oldermannen med bysvendene er forsamlet at tale om byens nytte og tarv, og nogen overfalder oldermannen med skæls- eller skændsord, hoder, truer eller andet sådant, skal bøde hver gang 1 Mark.
29. Når ejere er forsamlede i deres selskab til gilde eller ølvide, og nogen vil byde gæst, være sig tjenestedreng eller søn, som faderen kan have med sig, skal give til laget for hver person 4 Skill.; dog ej deres

kvinder hermed ment. Og dersom husbonden ej selv møder, da må hans søn eller svend være i hans sted fri.

30. Dersom nogen i sådan deres ølforsamling, være sig hvo det være kan, bonde, gæst, tjenestedreng eller søn, truer eller undsiger nogen med ord eller gerning, da skal gives til straf 2 Mark, som han skal udlægge, der samme gæst haver udbudet.

31. Sker det, at nogen vil ikke lade sig straffe og undervise i deres forsamling og forser sig mod påmindelse, da sættes af døren og bøde 1 Rd

32. Dersom nogen svær eller bander i deres forsamling, hvo det være kan, skal give for hver ed 1 Skill., som de fattiges forstandere skal indkræve. Vil han ikke se flittig til, da skal han give 1 Mark til straf. Og dersom forstanderen ikke kan bekomme, skal oldermanden straks pante.

33. Skal alle oldermænds gang gå ret om fra nabo til nabo efter omgangen og ingen forskånes, han jo selv enten selv skal være eller skaffe en anden i sin sted igen, eller give til husbonden 4 Rigsdaler, uden præstens medhjælpere.

34. Skal ikke må gives løfte for hvis straf som sættes. Men hvo ikke udlæg gør og betaler, når han tilsiges, skal straks pantes for dobbelt.

35. Skal ingen må oplægge øl helligaftener, under 1 Rigsdalers straf, såvel af den i hvis hus det sker, som af dennem der øllet oplægger. Ej heller skal nogen om helligdage eller aftener, meget mindre om søndage tillige nogen mands bud i deres huse til dobbel eller øl, eller anden uskikkelig leg, være sig om jul, helligfester eller søndage, under 1 Rdl til husbonden og 1 Rdl til bymænd, så tit det sker.

36. Dersom nogen lejer eller låner sin jord bort til andre at så, være sig til købstadsmænd, bønder, husmænd, tjenestesvend eller hvo det være kan, skal den som jorden ejer, angive det for husbondens fuldmægtige og for præsten, at den som har jorden sået, må dog deraf give tiende. Men dersom nogen døll det, skal han ej aleneste selv udgive den afgift, men og 2 Mark til straf for hver person, der sået har til byen.

37. Skal ingen må hugge i Hvidskoven videre end samtykkes, under 1 Mark til straf for hver læs, det bliver sæt fore, hvortil de 12 mænd og skovfogeden skal have tilsyn, eller de skal dobbelt straffes for.

38. Hvis kirkevænger, bondefogeden, ejeroldemanden, med 8 mænd, som skal unævnes, samtykker med husbondens eller hans fuldmægtiges samtykke på kirkens, præstens, degnens eller byens nytte og tarv, skal alle ejerne

være forpligtig at samtykke, eller hver at bøde 1 Daler, for hver sinde de modsiges, og deres modsigelse dog intet at gælde.

39. Dersom oldermændene ser igennem fingrene med nogen, eller findes forsømmelig i deres bestillinger, og ejerne klager derpå, skal de dobbelt straffes, eftersom de der skulle straffes burde at give.

40. Dersom nogen findes forsømmelig og ikke vil yde præsten sin rente og rettighed, når han dem tilsiger, og klager derpå, være sig korntiende eller bælgkorn af marken, påskerente om påske, en gås af hver mand som gæs har, få eller mange, hvo det være kan til St. Mikkelsdag, almindskorn til Martinidag, helmyss-mad til jul eller anden rente, de bør at give hannem: da skal oldermændene, hver i sin rode, pante dennem første gang 3 Skill. og siden altid dobbelt op. Kan det ej hjælpe, da at pante så højt som renten er og skaffe præsten sit, kvægtiende eller andet.

41. I lige måde skal også være ment, om nogen ej vil yde degnen sin rente et læs ved årligen af hver mand inden Philippi Jacobi, påskerente om påske, almindskorn om Martini, hellmyss-mad til jul, penge for sejerværk at stille til kyndelmisse, foruden anden årlig rente husmand og inderster bør at give hannem, da skal oldermændene pante dennem og skaffe hannem sin rente, ligesom forskrevet står om præstens; hvorfor degnen skal ringe 12 hver dag.

42. Skal med fornævnte straf ej være nogen kvit at være, om øvrighed der med vil have med loven at bestille.

43. Hvis straf og bøder, som efter fornævnte article skal udgives, skal straks af oldermændene samles og derfor gøre bymændene regnskab, således at den fjerde part skal gives til de fattige og leveres de fattiges forstandere, som derfor skal gøre regnskab, og dersom oldermanden eller de fattiges forstandere findes forsømmelige, skal de dobbelt udgive; de 3 parter skal komme til ejerskabet.

44. Skal disse forskrevne article altid findes hos ejeroldermanden og tvende tider om året oplæses, 8 dage før Philippi Jacobi, og 8 dage for St. Mikkelsdag, når de går med gærder; hovedbrevet at finde udi kirkens forvaring og copien hos ejeroldermanden.

45. Når hø i marken skal slåes, skal ingen må begynde at slå førend oldermændene tilsiger 8 dage tilforn, på det andre deres eng ikke skal nedtrædes eller borttages; gør nogen herimod, han bøde 1 Mark.

46. Begravelsessteder til kirken skal straks betales til kirkevænger.

Karvestokken blev oprindelig anvendt som kalenderstøtte. Da det var lettere at karve runer end bogstaver, fik runeskriften på dette område et forlænget liv. I markfællesskabets tid blev en mindre stok benyttet til karvning af oldermandens bødeforlæg ved overtrædelser af by- og marklov.

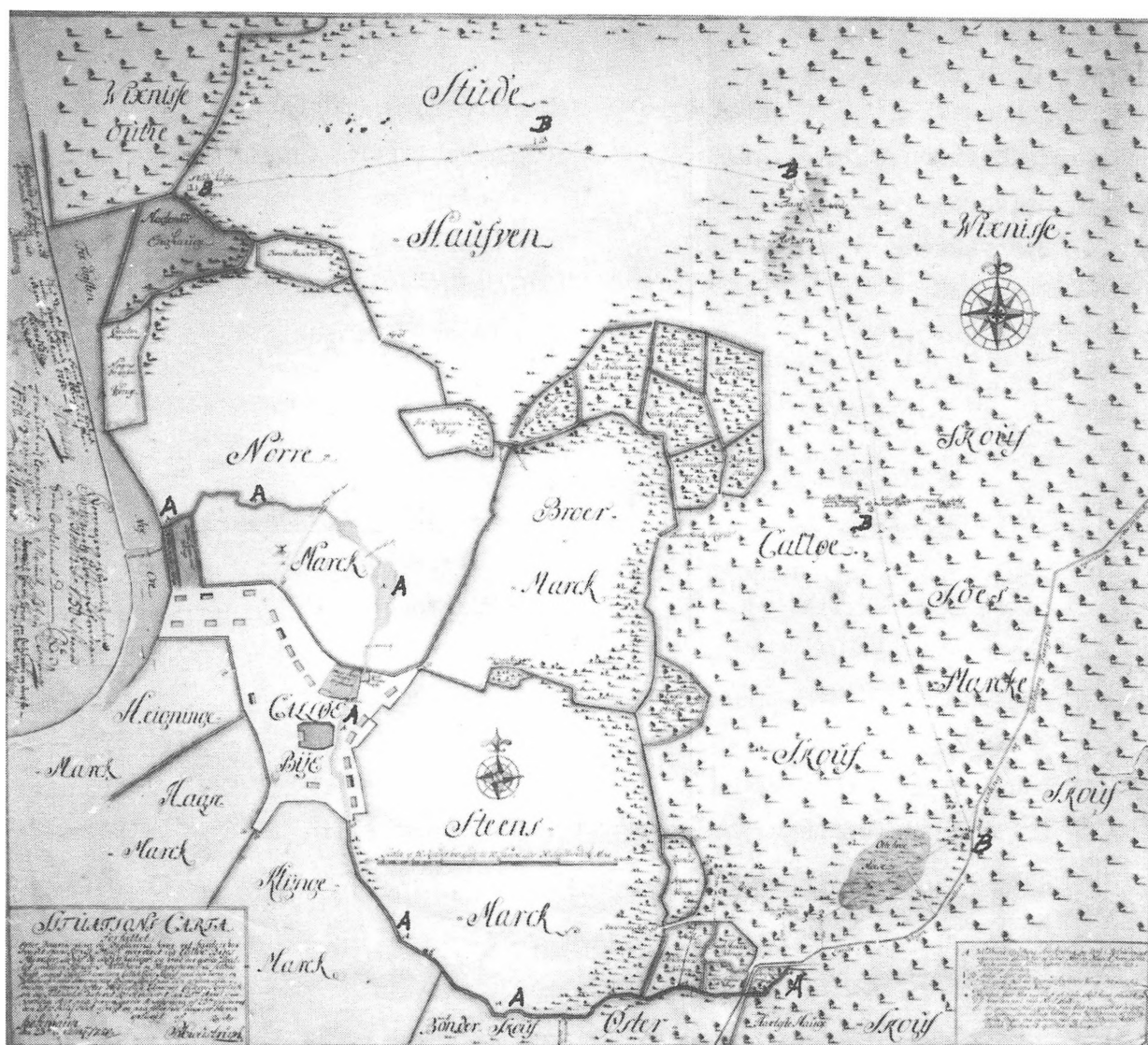
47. Når nogen bliver pantet, da skal han løse og betale sin pant inden 14 dage, eller panten være forbrudt til ejerne, hvor god den være kan.

Disse forskrevne article og vilkår har menige Krenkerups tjenere i Radsted sogn vedtaget og samtykket af dennem og deres efterkommere uryggelig at holde skal; og dersom noget herudi skal forandres, da skal det ske med husbondens og menighedens samtykke. Sådant til bekræftelse for efterskrevne 12 mænd vores signeter undertrykt, og til ydermere stadfæstelse har vi alle vores gunstige husbonde, ærlig og velbyrdig mand hr. Palle Rosenkrantz til Krenkerup, ridder, ydmygeligen ombedet, med os at ville samtykke og underskrive.

Datum Radsted den 18. marts 1635.

"Med forskrevne vilkår og med vilkår, hvad forbedres kand til beste, haffuer jeg dette forskreffne samtyckt. Dat. Krenkerup d. 7. april 1635

Palle Rosenkrantz"

SITUATIONSKORT

Forfattet efter påvisning, "hvor vidt jagten har været Kongl. Majestæt reserveret udi Calløe byes marcker, schouf oc Schoufhauger, oc hvad der giorde skellet mellem Kongens vildtbane oc Proprietærernes fælles jagt". Kortet er fra 1750. Det viser også de seks marker i Kallø by inden udskiftningen 1785: Heiningen, Klønge, Hagse, Nørre, Broer og Steensmark.

A-A-A markerer vildtbanegrøften, der løber ud i Stillingenderen i Kallø. B-B-B er nu forsvundne høje skelpæle mellem Vignæs, Kallø og Soesmarke. NB. Den sydlige del af B-B linien afviger lidt fra den nuværende grænse. Kallø Bys 20 gårde er skitse-mæssigt, men klart vist inden for bygrænsen.

MARKER, AGERSKIFTER (ÅSE) OG ANTAL AGRE I TÅRS BY

Brådlandsmarken	antal agre	Søndre Mark (fortsat)	antal agre
agerskifter		agerskifter	
Salagre	62	overført	229
Bystykkerne	37	Fårested	19
Danmark	16	Raufns agerskifte	71
Lerbæk	32	Byens tofteskifte	117
Rendeagre	45	Wibergs "	18
Lille Hørseng	12	Penrud	31
Store Hørseng	20	Lasstykkerne	34
Herrens Kilde	17	Korsstød agerskifte	21
Dige skiftet	23	Giertruds "	35
Lille Dige skifte	9	Nørmose "	24
Ingers Vænge	21	Myskov "	74
Bondeagre	49	Småskeller "	23
Almindestykkerne	21		
Lange agre, Øxestykker	65		<u>Ialt 696</u>
Lille Bondeskifte	13	Nørreremark, Tårs	
Svanerud, Kalvestykker	58	1. Badstueskifte	20
Havrevænge	29	2. "	24
Bådelægget	12	Lundskier	206
Ende af Lange Agre	12	Loge	8
Tranekulen	29	Naurstykkerne	28
<u>Ialt 582</u>		Stubbestøllerne	19
		Lille Boldte (Holte ?)	36
		Kirkevejen (Tårsvej)	43
		Stemmertofte	23
		Præstens engskifte	22
		<u>Bøgholt agerskifte</u>	<u>23</u>
			<u>Ialt 452</u>
Søndre Mark, Tårs			
Günder Vrå	23		
Præstegårdsskiftet	28		
Mølleager	49		
Gåseager	34		
<u>Kieldsager</u>	<u>95</u>		
at overføre	229		
		<u>Antal agre i Tårs by</u>	<u>1730</u>

MARKER, AGERSKIFTER OG ANTAL AGRE I KILLERUPOMRÅDET

Til Killerup medregnes her: Del af Søndre Mark, Nørremark, Tuderød, samt de gamle hovedgårde Bramstoftegård og Fauerstedgård.

Søndre Mark

agerskifter	antal agre
Mølvad	37
Øglekern	21
Hulte	24
Mellem agerskifte	39
Iegstøcher	21
(Egestykker ?)	
<u>Mølletoftestykkerne</u>	<u>34</u>
	<u>Ialt 176</u>

Bramstoftegård

agerskifter	antal agre
Pillitzevænget	29
Ulevrå	12
Lille Ulevrå	7
Småstykker ved haven	5
(Berritsgårds have)	
Østerskifte	24
Fårestivænget	43
Fårestiskiftet	13
<u>Toftevænget</u>	<u>24</u>

Nørremark

Belletoft agerskifte	75
Ølle og Brød "	45
Forhø (Foderhø?) "	49
Myskov agerskifte	10
Lille Myskov "	52
Første Vænge	18
Andet Vænge	17
<u>Præstegårdsvænget</u>	<u>18</u>
	<u>Ialt 284</u>

Ialt 157

Fauerstedgård

Østervænget	9
Toftevænget	16
<u>Nørre Lillevænge</u>	<u>13</u>
	<u>Ialt 38</u>

Tuderød

Toftevænget	51
Mellemvænget	36
Nørrevænget	62
Østervænget	12
Ourevænget	16
Engvænget	12
<u>Stiøflevænget</u>	<u>23</u>
	<u>Ialt 212</u>

Agre i Killerupområdet ialt 867

MARKER, AGERSKIFTER OG ANTAL AGRE I KALLØ BY

Heiningen

agerskifte	antal agre
Grafue agerskifte	51
Holte "	78
Stifue Mose	35
Peder Lassens skifte	29
Andet Holte agerskifte	18
Askevænget	35
<u>Tofte agerskifte</u>	<u>48</u>
Ialt	294

Stensmark

Østre Tofter	63
Maje Mose	26
Bollestød	70
Skovrøveren	10
Højens agre	16
Schiencke	20
Lerland	11
Vestre agre	29
Munke Strøe Kierne	19
Haslevænget	47
Fristykkerne	9
Søren Madsens engbund	4
Peder Jørgensens vænge	2
<u>Anders Niemands "</u>	<u>3</u>
Ialt	329

Hagsemark

Byagerskifte	16
Birkelunds agerskifte	
Store og Lille Else	28
Korsager	20
<u>Lille Korsvænge</u>	<u>8</u>
at overføre	86

Hagsemark fortsat

agerskifte	antal agre
overført	86
Intecte	23
Vindemose	17
Aske agerskifte	13
Skorpe Råd (?)	60
Frue Enge	6
Bundens (Bondens ?)	60
Smedvænget	14
Død Kones agerskifte	15
Heie Skov "	64
Holte Vrå	13
Trane	14
Trette Hollems skifter	13
Barnshøjs skifter	22
<u>Holte Vrå i Grønnestræde</u>	<u>26</u>
Ialt	446

Klingemark (Også Kløngemark)

Grafuestifue agerskifte	51
Bollestød	25
Stafen Rud	53
Store Bønders skovstk	19
Lille " "	7
Frændevænge	48
Østenbæk	28
Vestenbæk	8
Askestenten	11
Schellers agerskifte	10
Degne "	20
Dugne Lund (??)	12
Dams Tofteskifte	17
<u>Lang</u>	<u>15</u>
Ialt	324

Marker, agerskifter og antal agre i Kallø fortsat:

Nørreremark

agerskifte	antal agre
Lille Toftestykkerne	29
Store "	30
Kløsvænget	35
Fjellebro agerskifte	26
Hyldetorne "	39
Thecher Dun eller Oun	26
Krogede agre i Magle-	
mads agerskifte	20
Maglemads lange agre	36
Stykker ved Hans Suhr	19
Brede Maglemads vejsk.	18
Brede agre	22
Nyleds agerskifte	13
Lange agerskifte over	
gangsti	27
Krogede pile agersk.	13
Lidet krogede "	8
Skovæble	29
N. Christoffersens	
vænge, små stk.	14
Christen Olsens Intect	15
Fierre agerskifte	30
Falkerunds "	26
Adams Gafs (muligvis	17
gab i gærde, led)	
Venne Vænge	25
Fællesvænge	17
1. Byskifte	9
2. "	25
N. Christoffersens v.	13
	<u>Ialt 581</u>

Broermark

agerskifte	antal agre
Bolbro	14
Benstykkerne	11
Vestre agerskifte	31
Stykker i midten	
af marken	8
Olles vænge	24
Puge Mose	33
Små agre ved skovleddet	10
Fierre agerskifte	33
Død Sten	34
Kallø Havvævænge	10
Boris agerskifte	4
Små tværstykker	4
Kallø skovhaver	5
Hans Suhrs vænge	5
Anders Suhrs vænge	6
Chr. Hansens vænge	7
Peder Aagaards vænge	9
Jeppe Hjulmand	3
Niels Jørgensen Jyde	1
Knud Lauridsen	9
	<u>Ialt 261</u>
	<u>Agre i Kallø By 2235</u>
	<u>Agre i Tårs Sogn ialt 4832</u>
	Hertil kommer agrene i
	<u>Berritsgårds hovmarker 792</u>

MARKAREALER I TÅRS SOGN EFTER OPMÅLINGEN TIL CHRISTIAN 5'S MATRIKEL 1688 med bonitetsbedømmelse efter skalaen: God og middelmådig bygdjord, god og ond havrejord (arr). Første talkolonne angiver arealer i sjællandske kvadr.alen, de øvrige i kvadr. meter. 1 sj. kvadr. al.=0,3996 kvadr. m.

Marknavn Tå = Tårs Ka = Kallø Ki = Killerup B = Berritsgård	Totale arealer		Arealer opdelt efter bonitet			
	Sj. Al ²	m ²	God m ²	Bygdjord Middel- mådig m ²	God m ²	Havrejord Ond m ²
Brådlandsmark, Tå	2024137	808864	89235	259446	365944	94239
Nørremark, Tå	1553849	620933	214390	172590	111194	122759
Søndre mark, Tå	3135901	1253135	226717	265714	436952	323752
Søndre mark, Ki	659504	263544	91943	33619	111536	26446
Nørremark, Ki	689583	275564			48408	227156
Vænger i Ki	108558	43381		20730	18179	4472
Vænger i Tå	14555	5816		1147	4174	495
Tårs og Killerup	8186087	3271237	622285	753246	1096387	799319
Tuderød	617043	246576	23689	70948	69200	82739
Heiningen, Ka	1371334	547997	98232	107929	206716	135120
Stensmark, Ka	1383148	552719	30436	98783	223307	200193
Hagsemark, Ka	1205556	481752	35042	108328	77814	260568
Klingemark(Klønge)	1119900	447523	51348	112749	218995	64431
Nørremark, Ka	1892345	756198	69803	125486	345087	215822
Broermark, Ka	1049417	419357	124860	94508	101401	98588
Kallø by ialt	8021700	3205546	409721	647783	1173320	974722
Bramstoftegård, B	496878	198557	55690	53581	40629	48657
Fauerstedgård, B	89310	35688	6846	18298	4040	6504
Højlundsmarken, B	462283	184733	33459	67379	40834	43061
Kielsmarken, B	374405	149616	50045	48560	45701	5310
Storkemosemarken, B	466217	186304		140467	29413	16424
Kalvehaugen, B	47448	18917			14202	4715
4 sidstnævnte mar- ker under B.	1350353	539570	83504	256406	130150	69510
Tårs sogn ialt	18761371	7497174	1201735	1800262	2513726	1981451

SOGNETS TRE LANDSBYER, DERES KONSTANS, DERES ÆNDRINGER

Antallet af gårde i Tårs, Kallø og Killerup var omtrent uforandret gennem fire hundrede år, fra reformationstiden til den sidste verdenskrig. Ganske vist forsvandt Bramstoftegård og Fauerstedgård, men de lå uden for Killerup og påvirkede ikke dennes fysiognomi. I Tårs blev Lillegården nedlagt omkr. 1800. I Kallø brændte en gård i bykernen. Den blev ved genopførelsen flyttet til Vindemosen som den første udflyttede gård.

Kirken lå lidt skævt i sognet, snarere i et brændpunkt end som centrum. Øst for kirken lå den firlængede præstegård, der havde næsten hundrede tønder land under plov. Dronning Margrethe 1.s påbud, at en præstegård skulle være sognets største gård, var tilvisse opfyldt i Tårs sogn. Til tider boede der 15 personer i præstegården. Dens vestre længe blev nedrevet i forbindelse med den store istandsættelse af stuehuset i 1842-43.

Bygaden i Tårs - Skovbyvej - løb fra kirken til smedjen, hvor den bøjede mod nord og fortonede sig i to markveje, den ene til skoven, den anden til stranden. Ved den vestlige bydam var Skovbyvejen så bred, at der mellem 1860 og 1910 kunne bygges fem huse i dens "forte". Her lå i forvejen smedien i vejmidten. På dette sted blev Mads Madsen bysmed i 1766. I to hundrede år har seks generationer af slægten Madsen drevet smedevirksomhed fra denne ambolt og esse.

Syd for kirkegården - nær stedet, hvor hospitalet ligger - havde sognet sit fattighus med plads til 12-15 lemmer. Ved dammen lå et par små huse, som senere fik marklod på Tårsvejs vestre side. Der var ingen bebyggelse mellem kirken og smedien i Kallø, hvor Tårsvej delte sig i Kaløgråvej eller Grev Holcks Gade - som den hed før 1785 - og i en gren til Grønne-gade. Mellem degneskolen i Tårs og møllen i Killerup fandtes der heller ingen bebyggelse, før udflytningen tog sin begyndelse omkring 1800.

Om sommeren kunne landsbyen se ud som en stor have, men allerede dengang havde man milieuproblemer. Møddingvandet løb ned ad gaden til nærmeste grøft, men på den anden side af vejen stod de pyntelige vippebrønde!

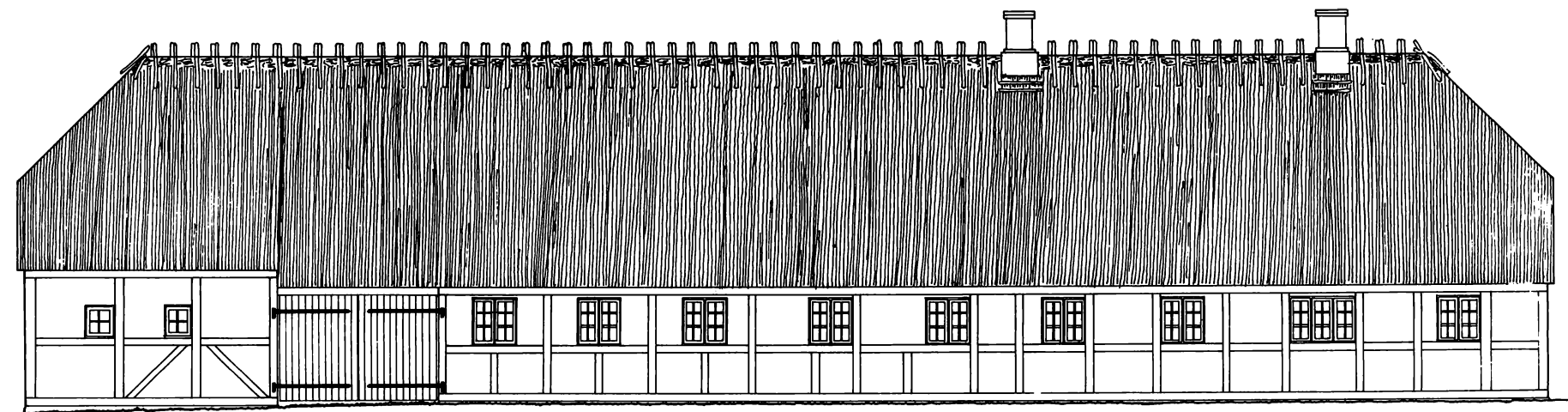
Tårs Pogn 1682

TÅRS SOGNS GÅRDE OG MARKER I 1682
VED OPMÅLINGEN TIL CHR. 5.s MATRIKEL.

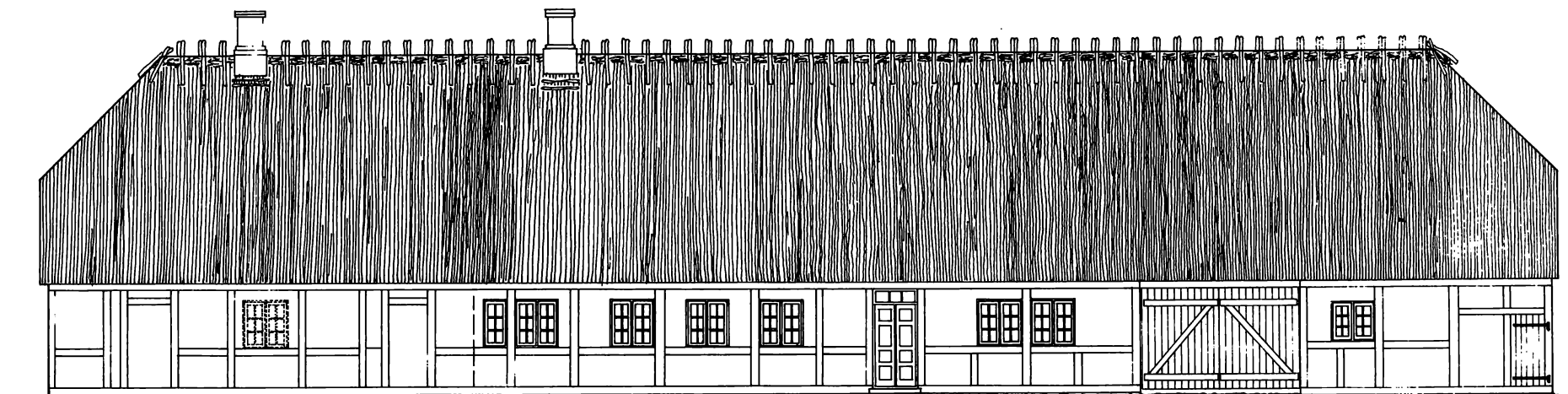
Ved Abraham Lehns død arvede sønnen Poul Lehn Berritsgård og Højbygård. Han fornyede alle fæstekontrakter uforandret, dog med det forbehold, at han ved kommende lejlighed ville ændre gårdenes jordtilliggende, så de ville komme til at stå lige i hartkorn. Han havde mange fæstegårde i Tårs og Killerup og havde fra første færd planer om modernisering af landbruget ved at overtale bønderne til at forlade det besværlige fællesskab i dyrkningen af markerne. I 1770 havde han sit forslag parat. Arkitekten G.D.Tschiercke havde fået i opdrag at opmåle Tårs og Killerup for at optegne et kort med forslag til udskiftning og udflytning af fire gårde til Tårs Skovby. Der var 20 gårde i Tårs og 6 i Killerup. De fik tillagt matrikelnumrene I-XX og I-VI. Numrene i Tårs blev dog det følgende år hævet med to - 3-22 - idet præstegården og degnegården blev indregnet som nr. 1 og 2. De fire gårde i Tårs blev straks udflyttet efter lodtrækning blandt fire bønder. I Gammel Killerup skulle fem gårde flyttes op til Killerupvej. En af dem flyttede hurtigt. For de øvriges vedkommende tog det 20-40 år.

Udflytningerne gav luft og flere muligheder for husmandslodder. Langs vestre side af vejen fra Tårs til Kallø blev der i Tårs by reserveret jord til otte husmandssteder. De to første, matr. nr. 32 og 33, blev taget i brug i 1782 af to husmænd, der boede sydøst for bydammen ved kirken. Det har ikke kunnet konstateres, hvorfra de øvrige 6 husmænd kom. Husmandsstederne blev på $2\frac{1}{2}$ -3 Tdr. Ld. De nævnte 8 huse fik numrene 32-39. Da gårdene havde numrene 1-22, må der have været mindst 9 husmandssteder mere, svarende til numrene 23-31. Disse lå meget spredt i Tårs by.

I Kallø var planerne færdige i 1785. Man havde vel villet se resultaterne i Tårs først. I Kallø udskiftede man i 1798. Her fik gårdene numrene 1-23, hvoraf skolelodden havde nr. 1. Næsten halvdelen af gårdene blev i de følgende år udflyttet til Kaløvej fra Vindemosen til sogneskellet mod Vignæs. Husmandsstederne fik tillagt numrene 23-40. Heraf var 32-40 nyplaceringer ved Tårsvej. På kortet fra 1785 er anført de numre, som de ti ældste huse havde fra grev Holcks tid. De mange udflytninger samt omlægningen fra ca. 5000 agre til måske blot ca. 400 agre må have medført en enorm ændring af landskabets udseende. - Den landøkonomiske vinding var stor, og det blev muligt at etablere flere huse med jordlod.

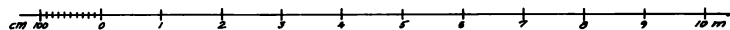

Standrids-nordre facade af stuehus

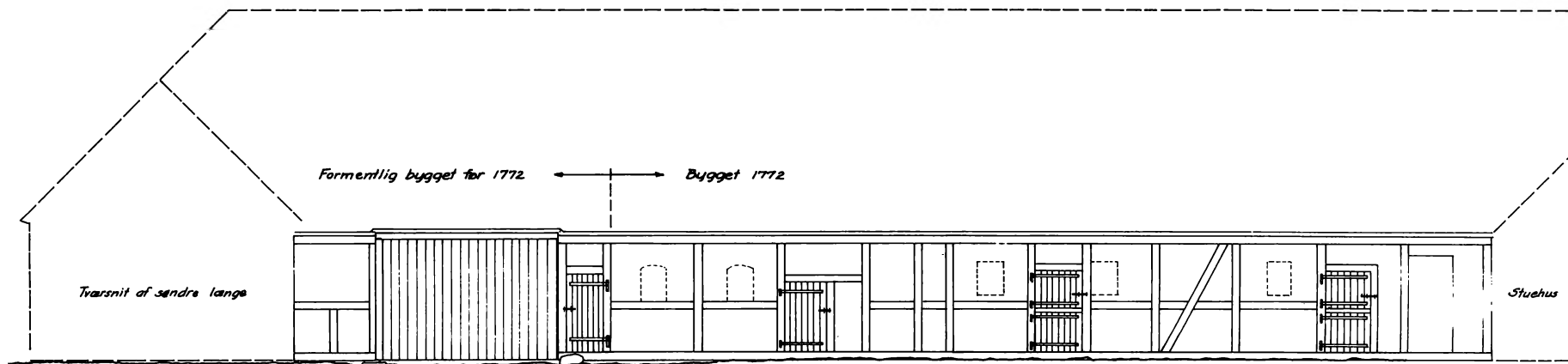
*Denne del af stuehuset blev a 1900 forbundet med staldbygning-
gen, idet der blev bygget et lukket indgangsparti mellem dem.*

Standrids-søndre facade af stuehus

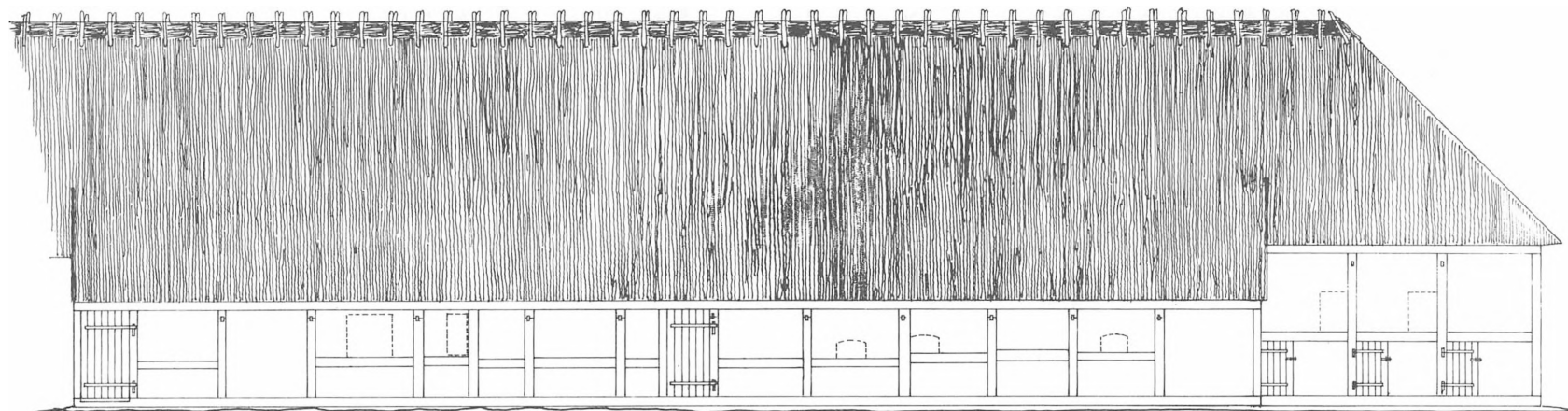
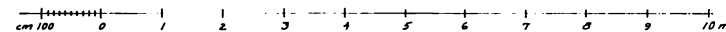

*Matr. nr. 3 Tørs by og sogn, Musse herred
Maribo amt*

*Opmålt og tegnet august 1882 af
Norman V. Steenstrup, Nyborg*

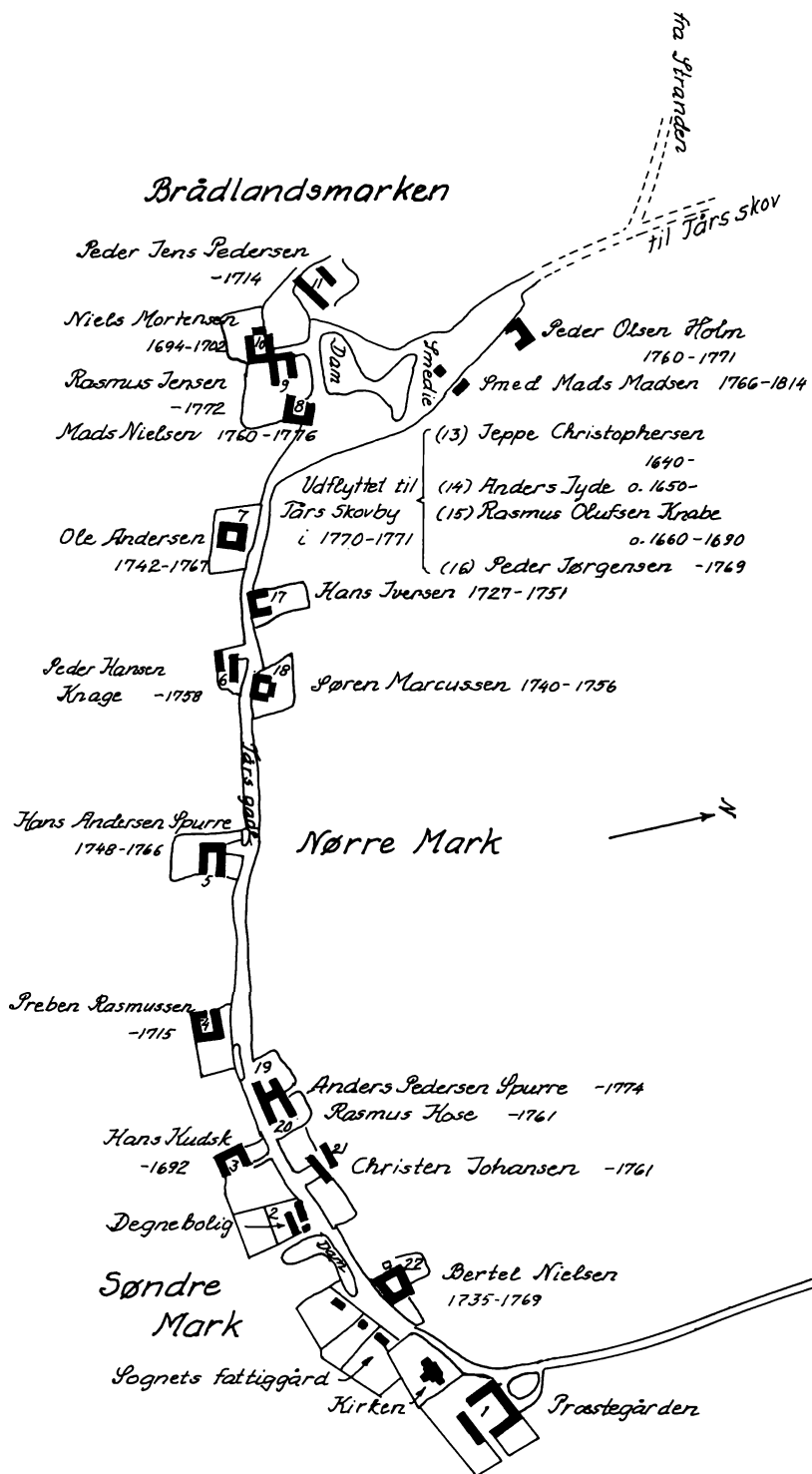
Standrids af staldlænge, østre facade

Standrids af staldlænge, vestre facade

Matr. nr. 3 af Tårs by og sogn, Musse herred, Maribo amt

*Opmålt og tegnet sept 1902
Norman V. Pleenstrup, Nyborg*

F Ø R S T E S T E D F Æ S T E D E G Å R D M Æ N D
P Å F Æ S T E G Å R D E N E I T Å R S B Y.

Tallene 1-22 er de i 1771 fastlagte matrikelnumre.
Arstallene refererer til gårdfæste.

FÆSTEGÅRDE OG GÅRDFÆSTERE I TÅRS SOGN

Eftersom Tårs sogns fæstegårde og gårdfæstere har fået en meget omfattende beskrivelse i N.V.Steenstrup og Poul Jensens BARONIET GULDBORGLANDS FÆSTEGÅRDE, vil det nærværende arbejde blot anføre de første stedfæstede gårdsfolk på deres respektive gårde med matrikelnumre. Her må det erindres, at matrikelnumrene blev fastsat i 1771 for Tårs og Kille-rups vedkommende og i 1785 for Kalløs. I Tårs blev fire gårde udflyttet til Tårs Skovby samme år, som udskiftningen blev foretaget. I Killerup foregik udskiftningen også i 1771, en følge af, at de to byer havde haft fælles drift i Søndre Mark, men her ventede udflytningen, i hvert fald af fire gårde til begyndelsen af 1800-tallet. I Kallø skete udskiftningen i 1798, iøvrigt samtidigt med Vignæs og Soesmarke. Vindemosegård blev udflyttet tidligt, efter at modergården i Kalløs bymidte var nedbrændt. Gårdene til matr. nr. 3,4,8,9,10,11,12,13,19, 20 og 22 flyttedes i årene efter 1798.

FØRSTE STEDFÆSTEDE GÅRDMÆND PÅ TÅRS BY'S 20 FÆSTEGÅRDE

Matr. nr.	husbond / hustru	Fæsteperiode
3	Hans Kudske	-1692
4	Preben Rasmussen f.ca.1653, d.1723, nævnes i M 1688 1 ^o Gjertrud Hansdatter f.ca.1650, d.1712 2 ^o 1712 Anna Hansdatter	-1705
5	Hans Andersen Spurre f.1722, d.1766 h. 1748 Dorte Jørgensdatter	1748-1766
6	1771-ca.1825 dækkede matr.nr. 6 en ejendom på Tårs Gade. Nummer 6 derefter anvendt på en nyoprettet ejendom i Tårs Skovby Peder Hansen Knage f.ca.1700, d.1758 1 ^o Birte Christensdatter f.1699, d.1737 2 ^o Else Hansdatter, d.1747 3 ^o Margrethe Johansdatter	-1758
7	Ole Andersen f.ca.1720, d.1768 h. 1742 Karen Nielsdatter fortsættes næste side	1742-1767

FØRSTE STEDFÆSTEDE GÅRDMÆND i Tårs, fortsat

Matr. nr.	husbond / hustru	Fæsteperiode
8	Mads Nielsen f.ca.1730, d.1776 1 ^o Marie Pedersdatter f.ca.1704, d.1759 2 ^o Karen Olesdatter f.ca.1731, d.1761	1760-1776
9	Rasmus Jensen	-1772
10	Niels Mortensen h. 1694 Johanne Hansdatter, Tuderød	1694-1702
11	Peder Jensen Pedersen	-1714
12	Peder Olsen Holm f.ca.1720, d.1788 h. 1757 Maren Nielsdatter f.ca.1734, d.1790	1760-1788
13	Jeppe Christoffersen, "Svorregården", Drejergården	1640-
14	Anders Jyde, nævnes i Joach. Gersdorfs Jordebog 1654	o.1650
15	Rasmus Olufsen Knabe, nævnes i M 1664 og M 1688	-1690
16	Gården lå oprindelig ved Tårs Gade, men blev udflyttet i 1771 Peder Jørgensen f.1727, d.1769 h. 1767 Maren Larsdatter f.ca.1747, d.1776	-1769
17	Hans Iversen	1727-1751
18	Søren Marcussen f.1714, d.1756 h. 1754 Anna Hansdatter f.1729, d. 1777	1740-1756
19	Anders Pedersen Spurre f.ca.1678, d.1724 h. Anna Olufsdatter	-1724
20	Rasmus Hose f.ca.1735, d.1775 h. Anna Rasmusdatter	1763-1775 1775-1784
21	Christen Johansen f.ca.1720, d.1761 1 ^o 1746 Gjertrud Hansdatter f.ca.1727, d.1757 2 ^o 1758 Margrethe Mogensdatter f.ca.1727, d.1787	-1761
22	Bertel Nielsen f.ca.1707, d.1781 h. 1734 Birte Andersdatter Spurre f.ca.1708	1735-1769

FØRSTE STEDFÆSTEDE GÅRDMÆND PÅ KALLØ BY'S 21 FÆSTEGÅRDE

Matr. nr.	husbond / hustru	Fæsteperiode
2	Lars Hansen vulgo Olsen f.1693, d.1763 1 ^o ca.1730 Abel Pedersdatter f.ca.1712, d.1757 2 ^o 1758 Mette Rasmusdatter f.1731	1727-1763
3	Jørgen Pedersen f.ca.1661, d.1703 h. 1692 Dorte Christensdatter f.ca.1666	-1703
4	Laurids Pedersen Suhr h. 1709 Karen Jacobsdatter f.1689	1710-1723
5	Rasmus Simonsen, nævnes i Matr. 1688	-1695
6	Poul Hansen f.ca.1681, d.1741	1730-1741
7	Anders Poulsen f.1736, d.1802 1 ^o Birte Jensdatter, f.1728, d.1789 2 ^o 1789 Abel Pedersdatter f.1765, d.1802	1762-1802
8	Jens Jensen Skals f.ca.1692, d.1746 1 ^o Elsebeth Rasmusdatter f.ca.1675 2 ^o Cathrine Laursdatter, Vedby	1727-1746
9	Mogens Sørensen f.1701, d.1736 h. 1727 Birgitte Simonsdatter f.ca.1698	1727-1735
10	Anders Nielsen vulgo Lassen f.ca.1680, d.1737 h. 1701 Maren Andersdatter f.ca.1675, d.1749	1727-1737 1737-1749
11	Jørgen Mogensen h. Maren Pedersdatter	-1731
12	Rasmus Pedersen f.ca.1664, d.1725 h. 1686 Malene Nielsdatter, Flintinge	-1709
13	Mogens Hansen f.ca.1636, d.1699, nævnes i Matr.1688 h. Gjertrud Jørgensdatter f.ca.1655, d.1698	o.-1690
14	Søren Nielsen f.ca.1679, d.1706 h. 1700 Dorte Mogensdatter f.ca.1678, d.1752	1700-1706
15	Formentlig Peder Rasmussen Suhr, der nævnes som Kronens bonde i Matr.1688, men i hvert fald Rasmus Pedersen Suhr, fornævntes søn h. Anna Rasmusdatter	1680/1690 1715-1760
16	Rasmus Jørgensen Woldemar f.ca.1652, d.1707 h. Birte f.ca.1654, d.1718	-1707
17	Christen Pedersen f.ca.1673, d.1747 h. 1697 Gørvild Jørgensdatter f.1670, d.1730	1700-1727

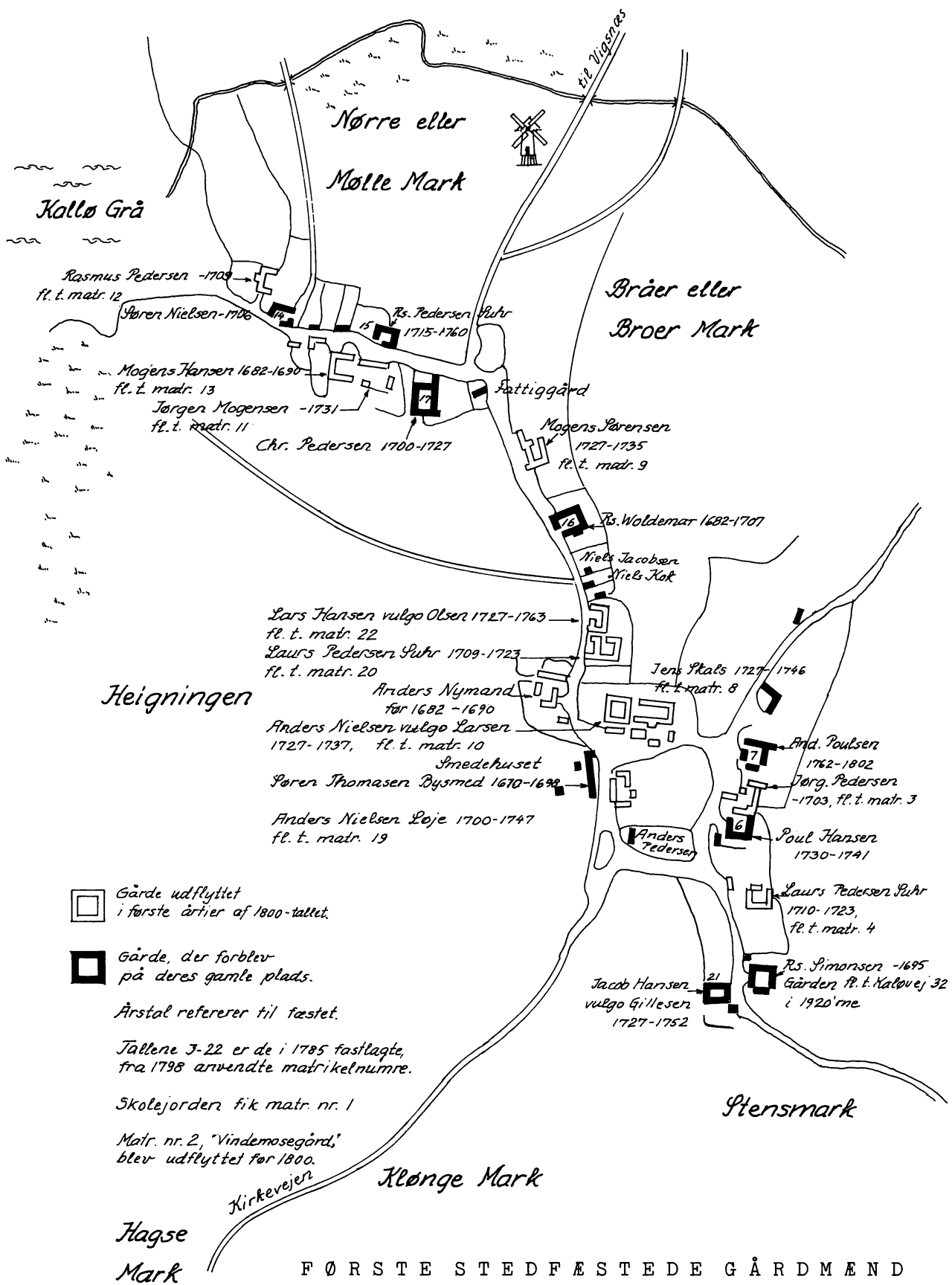

FØRSTE STEDFÆSTEDE GÅRDMÆND PÅ KALLØ BY'S 21 FÆSTEGÅRDE (fortsat)

Matr. nr.	husbond / hustru	Fæsteperiode
18	Anders Nymand f.ca.1624, d.1690 h. Birte Sørensdatter f.ca.1635, d.1719	-1690
19	Anders Nielsen, Vignæs h. 1701 Maren Andersdatter f.ca.1670, d.1749	1700-1747
20	Lars Pedersen Suhr f.ca.1689, d.1723 1 ^o Karen Pedersdatter 2 ^o Karen Jacobsdatter f.1689	1709-1723
21	Jacob Hansen vulgo Gillesen f.ca.1690, d.1752 1 ^o ca. 1726 Dorte Jørgensdatter f.1691, d.1741 2 ^o 1742 Birte Svendsdatter f.1720	1727-1752
22	Lars Hansen vulgo Olsen f.1693, d.1763 1 ^o Abel Pedersdatter f.ca.1712, d.1757 2 ^o 1758 Mette Rasmusdatter f.ca.1731 Lars Hansen havde både Folehavegård og Vindemosegård i fæste på samme tid.	1727-1763

FØRSTE STEDFÆSTEDE GÅRDMÆND PÅ KILLERUP BY'S 6 FÆSTEGÅRDE

Matr. nr.	husbond / hustru	Fæsteperiode
1	Rasmus Michelsen, nævnes i Matr. 1664 og 1688	-1690
2	Peder Knabe, nævnes i Joach. Gersdorfs Jordebog 1654	1654-
3	Jacob Jørgensen f.ca.1626, d.1688, nævnes i Matr 1664 h. Anna Nielsdatter f.ca.1633, d.1719	-1688 1688-1690
4	Rasmus Rasmussen	-1702
5	Hans Rasmussen Lærke f.ca.1744, d.1782 h. Maren Pedersdatter f.ca.1751, d.1782	-1782
6	Laurids Pedersen	-1683

F Ø R S T E S T E D F Æ S T E D E G Å R D M Æ N D
 P Å F Æ S T E G Å R D E N E I K A L L Ø B Y (o. 1700).

FÆSTEHUSE OG HUSFÆSTERE

Med det stigende, omend kun langsomt stigende folketal, var det udelukket at skaffe gårdbrug til de unge familier. Der blev ganske vist inddraget nogle skovarealer - navnene Tårs Skovby og Kallø Skovby er mindelser herom - og nogle strandenge blev beskyttet med diger, så de kunne bruges som sædeland, men de indvundne arealer blev næsten alle tillagt de eksisterende gårde.

I 1568 var der ifølge sogneregistrene for Musse herred 6 gadehuse i Tårs og 5 i Kallø (Lolland-Falsterske herredsbøger, decimantlister, udgivet af Landbohistorisk Selskab 1971,, s.19). I 1664-matriklen nævnes navnene på de husmænd, der på det tidspunkt sad i de 5 Kalløhuse, som i 1687 blev skødet til fru Sofie Ulfeldt til Orebygård:

Laurids Lauridsen
Søren Pedersen
Hans Hansen Rytter
Hans Pech

Rasmus Støvlemager, øde plads i 1687

Ifølge samme matrikel havde Berritsgård 2 gadehuse i Kallø, begge lejet af Johan Væver. Navnene på husfæsterne i Tårs er derimod ikke oplyst.

I Fæsteprotokol for Oreby Gods 1727-1847 (Oreby-Berritzgård godsarkiv, Gb3, Landsarkivet Sjælland, Lolland-Falster) findes følgende fæstere:

Johan Corneliussen	Christian Jacobsen	Rasmus Pedersen Suhr
Niels Jensen	Søren Hansen	Niels Rasmussen
Knud Hansen	Jacob Knudsen	Laurids .....
Peder Hansen	Poul Hansen	Henn. Christophersen
Jacob Jensen	Jens Jensen	Peder Pedersen Peck

I 1729 overtog Søren Pedersen Suhr hus efter Christophersen, og derefter kom Niels Boesen. Samme år overtog Rasmus Pedersen Krudt huset efter Peder Pedersen Peck. I 1738 overtog Christian Jacobsen, Oreby, "det hus, som Søren Pedersen Suhr forhen iboede". I 1740 fæstede Poul Hansen huset efter Knud Hansen. Nogle af disse navne leder ned til senere navne.

I 1775 købte Poul Lehn Orebygård. Umiddelbart efter erhvervelsen lod han udarbejde en jordebog over sine gårdfæstere og husfæstere. På dette tidspunkt var der følgende husfæstere i Tårs og Kallø:

Tårs by

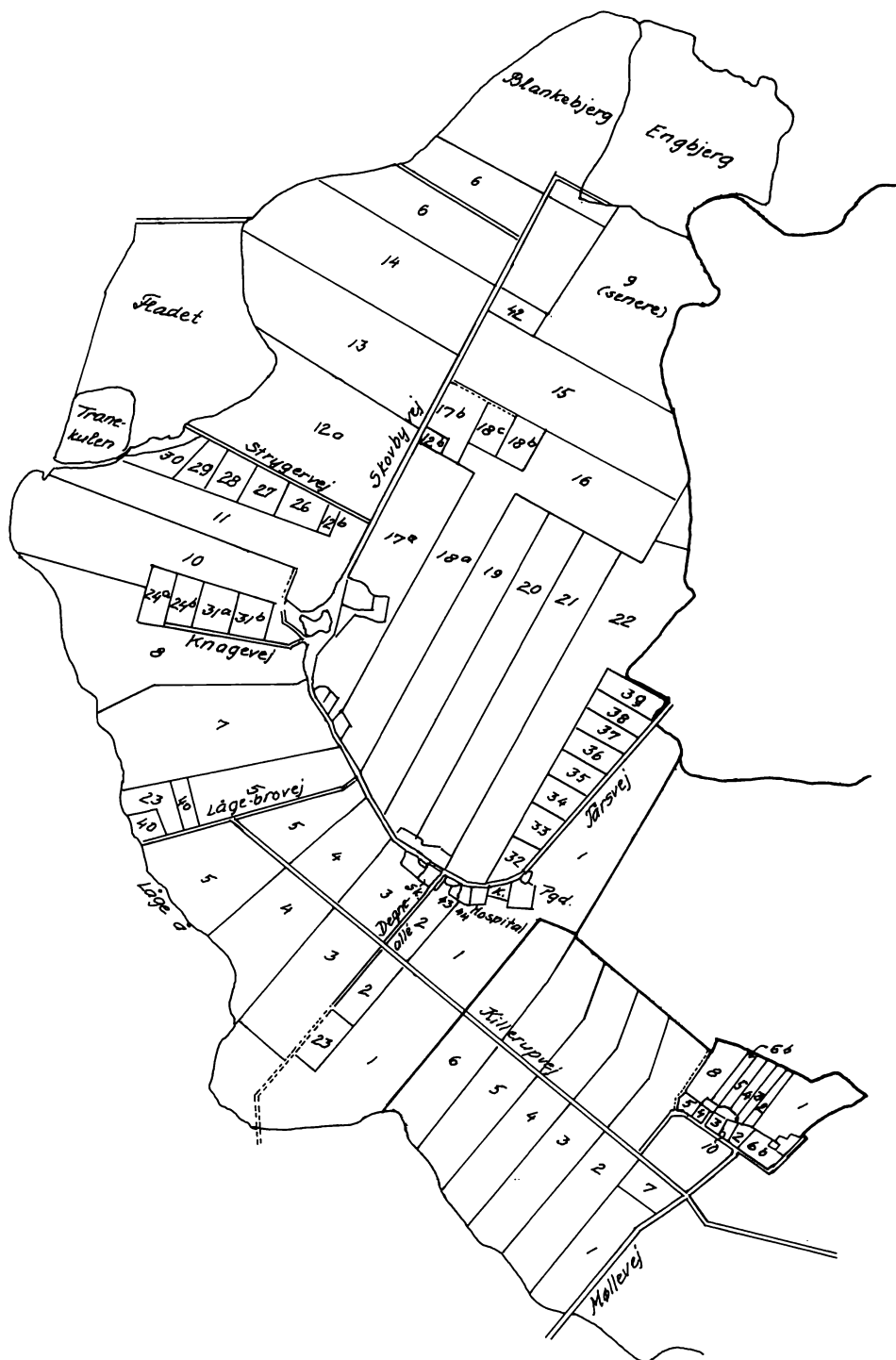
Mathias Nielsen	Peder Jørgensen	Anders Væver
Rasmus Sielland	Rasmus Nielsen	Frantz Frantzen
Jens Budike	Hans Jensen	Jacob Been

Kallø by

Christian Olsen	Mogens Jørgensen	Jens Møller
Rasmus Henriksen	Peder Hase	Niels Gregersen
Jørgen Jensen		Jacob Hansen
Henning Mogensen	Jens Raabuck	Niels Rasmussen
Johan Skovfoged	Niels Andersen	Peter Larsen Møller

I Tårs skete udskiftningerne i 1770 og allerede det følgende år var fire gårde udflyttet til Tårs Skovby, hvor skoven efterhånden var tyndet så meget ud, at jorden kunne ryddes og gøres klar til korndyrkning. Disse flytninger og omlægninger gav plads til mange husmænd med marklodder på cirka 3 Tdr. land. På kortet over Tårs optegnet i 1770 er vist, hvorledes der regnes med udstykning til otte husmænd langs Tårsvej og fem ved en ny vej, der senere fik navnet Strygervej efter husmand Lars Henriksen Stryger, der boede her fra 1837 til 1910. Bebyggelsen langs de to nævnte veje begyndte i 1780. I Kallø fortsatte udbygningen efter udskiftningen i 1798. Her blev der 1802-1805 udflyttet huse på de udlagte matrikelnumre 23-28. I Tårs fortsatte henimod midten af 1800-tallet etableringen af husmandssteder ved den nyanlagte Knagevej og ved Låge bro. I Gammel Killerup opførtes 7-8 huse i tiden 1850-1865, efterhånden som fem af de seks gårde flyttede op til Killerupvej. Ved sidstnævnte vej påbegyndtes kort før sidste århundredskifte opførelsen af en del énfamiliehuse uden marklodder. Denne udvikling fortsatte op ad Degnealléen.

Fra 1911 foreligger en hartkornsliste over samtlige ejendomme i sognet. Denne liste har dannet grundlag for ejendommenes opdeling i tre grupper: 1. Huse med marklod. 2. Huse uden marklod og 3. Gammel Killerup's huse.

KORT OVER TÅRS BY OG KILLERP, udvikling 1771-1860.

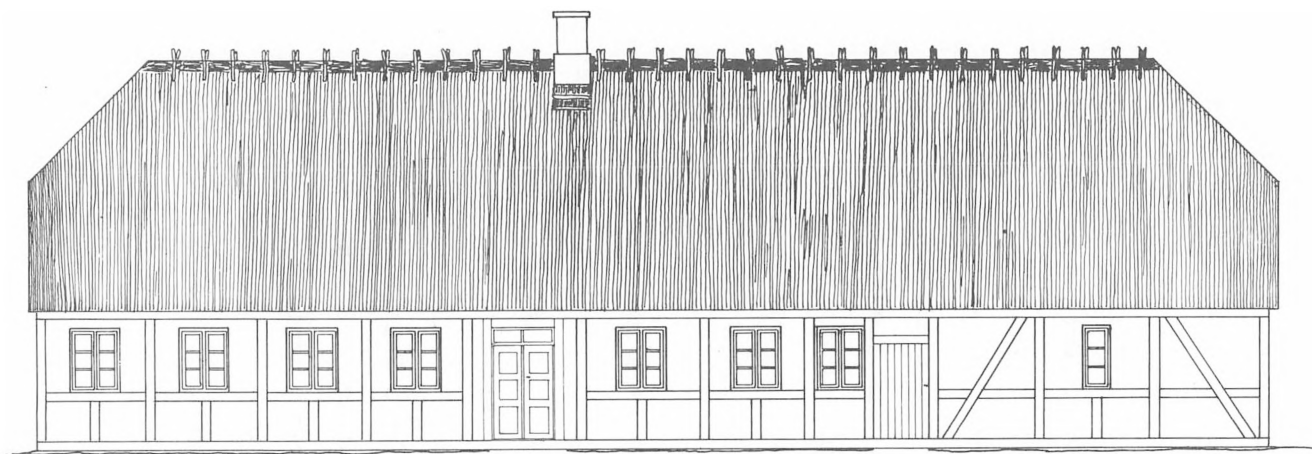
Tårs-gårdene 13, 14, 15 og 16 blev udflyttet i 1771 samtidigt med udskiftningen af markerne i de to byer. Tårsvejens og Strygeralléns husmandslodder blev projekteret på samme tid som udskiftningen. De første huse ved de to veje blev opført ca.1780. I 1825 blev gården matr. nr. 9 nedlagt, fire husmandslodder udlagdes langs en ny vej, nu kaldet Knogerevej, hvor fire huse opførtes kort efter århundredets midte. Se side 141.

FÆSTEKONTRAKT OM HUSMANDSSTED

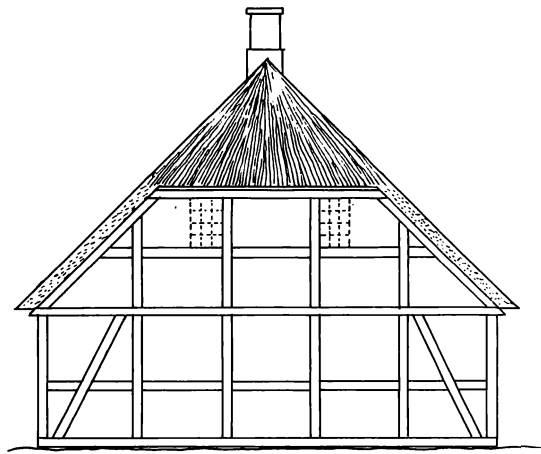
JEG, POUL LEHN TIL BARONIET GULDBORGLAND gjør hermed vitterligt at have stædt og fæst, ligesom Jeg hermed stæder og fæster til Ungkarl Jørgen Hansen af Rørbæk det Huus i Taars, der Ole Jensen Lolle sidst iboede og fradøde, hvis Enke han ægter, hvilket Huus bestaaende af Hartkorn, Ager og Eng 3 Skpr og har sin Jord for sig selv tillagt, der herefter bliver uforandret; samme Huus maa bemeldte Jørgen Hansen udi sin Livstid nyde, bruge og beholde udi Fæste med al dessen tilliggende, saalænge han deraf i aarlig Hoverie og Landgildepenge i alt betaler 10 Rdl Skriver ti Rigsdaler Halvdelen til hver 1ste November, og Halvdelen til hver 1ste Maj, foruden alle Kongelige Skatter og Paabudde af Hartkornet, som enten nu ere eller herefter allernaadigst paalydendes vorder; Det omkring Huuset og Jorden faldende og dette Nummer tillagte Hegn skal Jørgen Hansen med Grøftning og Plantning vedligeholde, imod at han gienfører sig den paa hans Grøfter faldende Plantning til Nytte og Brug, være sig Eeg, Bøg, Esk og Hassel, som han eller Formænd deri maatte have plantet, dog at han ikke maa lade dem groe op sin Naboes Jord til Skygge og Skade; thi om sligt skeer, bør han strax kappe Grenene af, og betale den foraarsagede Skade efter billig Skiønnende. Huuset skal han stedse holde i god Stand, som en Fæster pligtig er. Fordrister han sig til Vildttyverie, enten med Fangen eller Skyden; eller og at hæle med Krybeskytter, skal han for samme have sit Fæste forbrudt, og lide desuden, hvad Lov og Ret medfører. Han maa ingen løse Hunde have gaaende, men vel ved sit Huus anbundne. Paa Veien maa han ingen løse Creaturer lade gaae, men nok paa sit eget Fortog eller Vei tøyre sit Creatur om Dagen, men ingenlunde lade det staae om Natten; paa det veifarende Folk ikke derved skal komme til Skade, naar de om Nattetide passere Veien; til hvilken Ende, der aldrig maa graves Jord eller Leer paa Veien for Skade derved at forekomme, ei heller plante høie Træer i Gierdet ved Veiene. Af Fremmede og Godset uvedkommende Personer maa han ingen indtage til Huuse uden min særdeles skriftlige Tilladelse. Mig skal han være hørig og lydig, og mine Betientere udi alt, hvad de hannem paa mine Vegne befale; Men forseer Jørgen Hansen sig udi noget af Foreskrevne, skal han have Contracten forbrudt og lide, hvad Loven medfører.

Berritsgård den 30. juli 1789, Poul Lehn

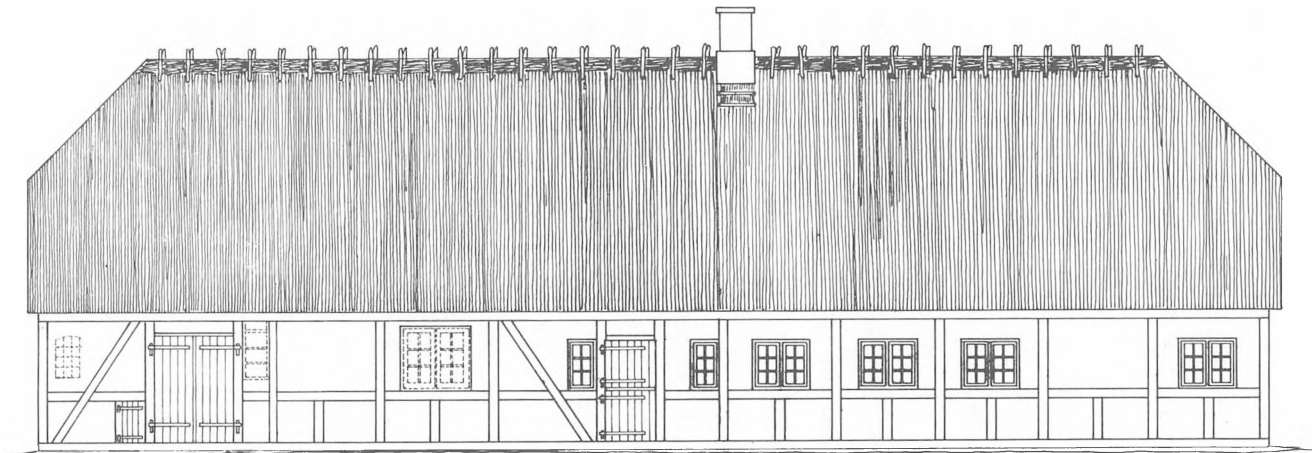
Jørgen Hansen

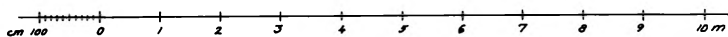
Standrids - østfacade

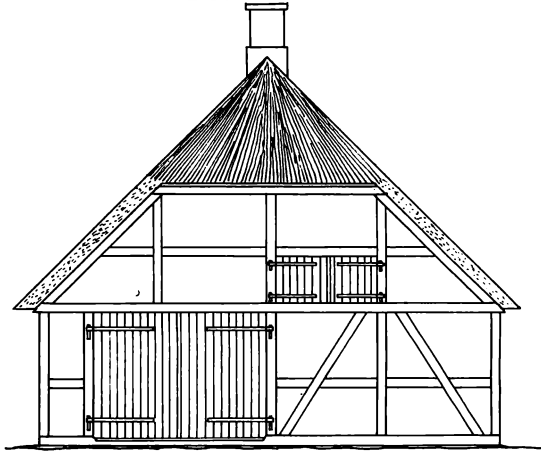
Standrids - sydgavl

Standrids - vestfacade

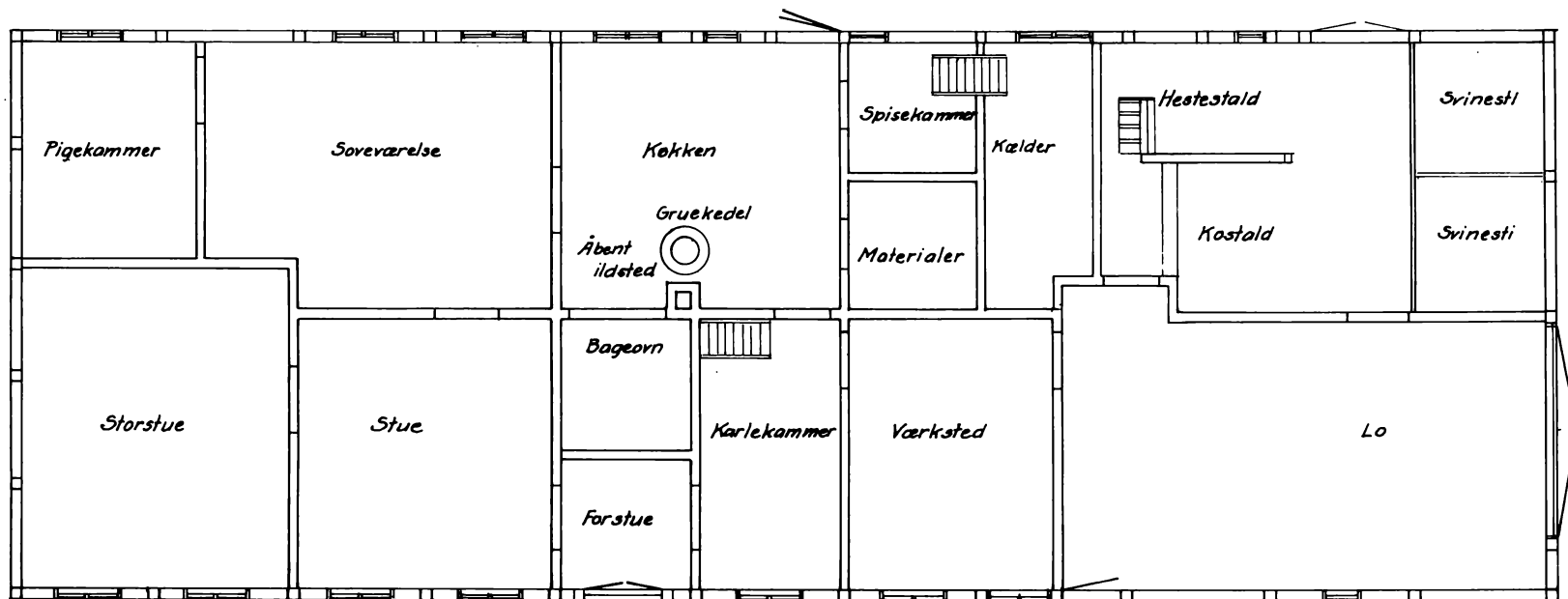

Matr. nr. 32 af Tårs by og sogn, Musse herred, Maribo amt

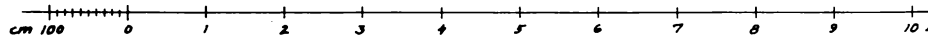

Standrids - nordgavl

Kyborg d 26. juni 1902
Norman V. Fleenstrup

Grundplan

Matr. nr. 32 af Tårs by og sogn, Musse herred, Maribo amt

Sept. 1902, Norman V. Steenstrup, Nyborg

Grundplan af husmandsstedet matr. nr. 32, Tårsvej 5.

MATR. NR. 1e TÅRS BY, SENERE TILLAGT 1q BERRITSGÅRD

Tårsvej 20

Husejer/hustru	Ejerperiode
Carl August Trap f.1880, d.1944, parcellist, skøde 1905 h. Anna Dorthea Hansen f.1872, d.1962 I 1922 fik Carl Trap skøde på svigerforældrenes ejendom. matr. nr.34 Tårs by. Denne ejendom blev i 1933 solgt til Jens Larsen Ødegård matr. nr.36, se denne. Resten af ejendommen, incl. matr. nr. 1q af Berritsgård blev i 1943 solgt til efternævnte Peder Tornager Andersen	HE 1905-1943 HE 1943-

MATR. NR. 1k TÅRS BY

Tårsvej 22

Husejer/hustru	Ejerperiode
Albert Edvard Andersen f.1876, d.1961, parcellist Han købte matr. nr. 1k i 1903 og 21b i 1910, endvidere nr. 55 i 1920 og 14b i 1925 h. Rasmine Jensen f.1879, d.1950	HE 1903-1940
Svend Rudolf Andersen f.1912, d.1955, forgængers søn h. Else Ida Bjørn, skifte 1955	HE 1940-1955 HE 1955-1959
Thorgny Arildsen Hun købte i 1966 ejendommen matr. nr. 39b Tårs by	HE 1959-1966
Asger Løjmark	HE 1966-1973
Klaus Danielsen købte i 1973 1k, 14b og 55	HE 1973

MATR. NR. 1 n TÅRS BY

Killerupvej 29

Husejer	Ejerperiode
Martin Andersen og matr. nr. 1 n nævnes ikke i FT 1901	H 1911
Hans Hansen købte ejendommen ca. 1916	HE 1916-1927

Udstykningen 1 z, der i dag ejes af A/I Madsen, er foretaget efter den tidsperiode det her foreliggende skrift omhandler.

MATR. NR. 2 b TÅRS BY

Degneallé 22

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Hans Johansen f.1807, d.1860, slagter og væver III-175 h. 1835 Maren Nielsdatter f.1810, d.1882	HF 1833-1880 HF 1880-1881
Niels Hansen f.1836, d.1910, forg.s søn, melhandler h. Dorte Rasmusdatter f.1842, d.1922	HF 1881-1904
Otto Peder Hansen f. ca.1887,død som farmer i U.S.A. Han var tillige ejer af matr. nr. 43 og 44, Tårs by h. Ingrid Marie Edwardsen f.1887, Kbh., d. i U.S.A.	HE 1904-
Søren Sørensen f.1878, Soesmarke, parcellist og præstegårdsforpagter, død i Oreby 1950	HE -1927
1 ^o Anne Sofie Rasmussen f.1877, d.1900	
2 ^o Rasmine Christiansen f.1876, Hillested, d.1910	
3 ^o Maren Cathrine Rasmussen f.1878 Børn i 2 ^o : Ingeborg 1904, Gunnar 1906, Ingvard 1908 Børn i 3 ^o : Helmer 1912, Henry 1915, Margrethe 1918	
Hans Hansen f.1870, d.1952 h. Anna Klara Hansen Børn: Carl Alfred 1904, Ove, Elvira, Kaj	HE 1927-1947
Kaj Hansen, forgængers søn	HE 1947-

MATR. NR. 5 b TÅRS BY

Killerupvej 60

Husejer	Ejerperiode
Kristian Poulsen f.1868, nævnes som ejer i FT 1901 h. Charlotte Kristine Trap f.1871 Han fik i 1907 skøde på matr. 4 b og c	HE o. 1900 HE 1907-1937
Otto Henrik Nielsen skøde på matr. nr. 4 b og c	HE 1937-1948
Eigil Nielsen, skøde på matr. nr. 5 b	HE 1948-
Aage Jensen	
H.H.Entreprise	HE 1985
Lotte Epløv	HE 1986-
Per Pedersen	HE 1988-

MATR. NR. 12 c TÅRS BY

Skovbyvej 26

Husfæster/ejer	Fæster/ejer- periode
Lars Henriksen Holm f.1792, d.1846 h. Maren Jørgensdatter f.1797, Soesmarke	HF -1846
Hans Christiansen vulgo Holm f.1811, d:1886 se også matr. nr. 31 a, Knagevej 12 h. Maren Jørgensdatter f.1797, d.1873, forg.s enke	IV-6 HF 1848-1881
Lars Andersen h. .... Hansdatter, forgængers datter	HF 1881-1889
Rasmus Nielsen Winther f.1856, Majbølle, d.1929 Han købte ejendommen omkring 1900 h. Barbara Kathrine Hansen f.1864, Majbølle, d.1929 Børn: Frederik 1893, Otto 1895, Agnes 1898, Johanne Margrethe 1899, Jens 1902, Karl 1904	HF 1889- HE -1929
Peder Nielsen Winther	HE 1928-1930
Rasmus Påske	HE 1930-1934
Karl Nielsen Winther	HE 1934-1939
Gerhard Bolvig Hansen	HE 1939-1945
Frederik Kjærbøl	HE 1945-1951
Ove Petersen	HE 1951-

MATR. NR. 15d TÅRS BY

Skovbyvej 40

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Claus Olsen f.1840, d.1926, købte ejendommen før 1900 h. Bodil Kathrine Knudsen f.1854, d.1933	HE -1923
Erik Olsen f.1890, d.1954, Skøde 1923	HE 1923-1954
h. Frederikke Marie Christoffersen, d.1968	HE 1954-1963
I Erik Olsens tid hørte matr. nr. 18 b under ejendommen.	
Kjeld Frederiksen, købte 15d og 18b i 1963	HE 1963-

MATR. NR. 18c TÅRS BY

Skovbyvej 32

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Peder Jacobsen f.1840, ejede matr. nr. 18c omkr. 1900	HE omkr.1900
Peder Jensen, nævnt i Tårs Hartkornsliste 1911	HE -1918
Hans Peter Hansen f.1887, d.1933	HE 1918-1933
h. Anna Jørgensen f.1886, d.1960, skifte	HE 1933-1960

MATR. NR. 23 TÅRS BY

Lågebrovej 11

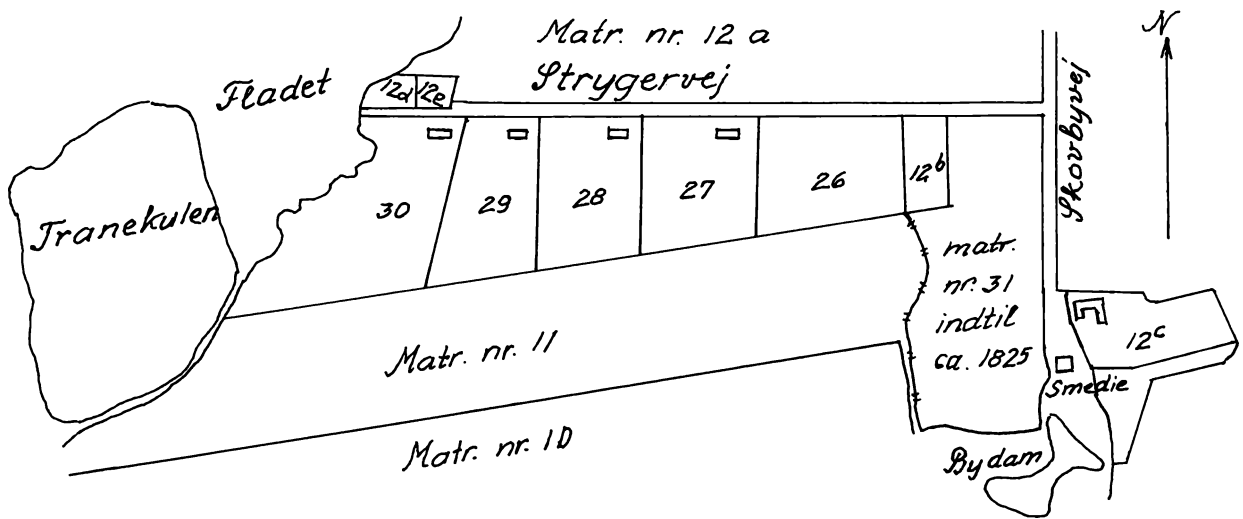
Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Claus Jacobsen f.1820 IV-81	HF 1850-1887
h. Margrethe Kirstine Rugh f.1820, Radsted, d.1897	
Conrad Petersen f.1845, Stubberup IV-309	HF 1887-
Han købte ejendommen omkring 1900, d. før 1929	HE o. 1900
h. Kirstine Clausen f.1852, d.1929, forg.s datter	HE -1929
Carl Nielsen Holse f.1888, Radsted, d.1979	HE 1929-1978
h. Petra Rasmine Pedersen f.1891, d.1978	
Inger Margrethe Nielsen Holse Arildsen, skifte 1981	HE 1978-

MATR. NR. 24 a TÅRS BY
Knagevej 16

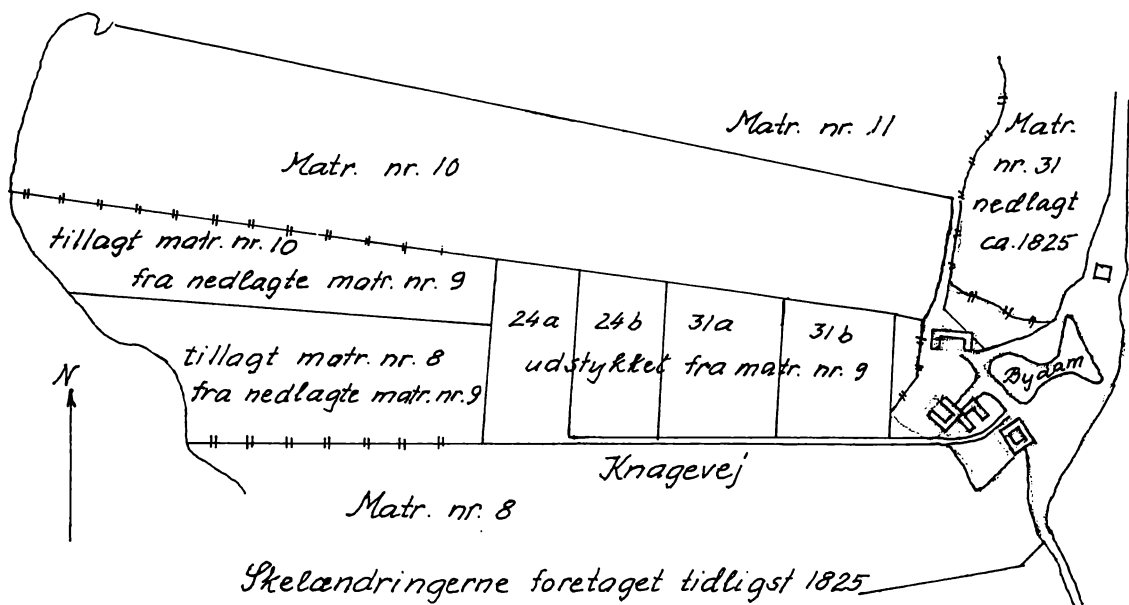
Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Jens Hansen f.1787, d.1859, til <u>nyopført</u> hus Han var tidligere skovfoged ved Berritsgård h. Birthe Marie Hansdatter f.1786, d.1853	HF 1858-1859
Jørgen Pedersen f.1821, skovfoged, d. efter 1899 IV-140 h. Maren Jensdatter f.1828, Soesmarke, d.1899	HF 1859-1897
Fritz Selch f.1869, husmand og smed Han købte ejendommen i 1921 h. Maren Cecilie Rasmussen f.1867, d.1936	HF 1897-1927 HE 1921-1943
Gunnar Hansen	HE 1943-1976
Kari Benny Frederiksen	HE 1976-

MATR. NR. 24 b TÅRS BY
Knagevej 14

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Anders Nielsen Puge f.1815, d.1866 IV-129 h. Ane Jensdatter f.1823	HF 1858-1866 HF 1866-1868
Peder Rasmussen vulgo Puge f.1821, d. før 1907 IV-210 h. Ane Jensdatter, forgængers enke, d.1907	HF 1868-1881
Lars Andersen f.1848, d.1920 h. Margrethe Hansdatter f.1847, d.1917	HF 1882-1920
Hans Rasmussen (formentlig) senere parcellist h. Karen Kristine Margrethe Nielsen f.1893, d.1957	HE 1920-1926
Skifte 1926	HE 1926-1940
Eigil Petersen, skøde 1940, Han ejede tillige gården matr. nr. 4 Tårs by, se denne i "Baroniet Guldborglands Fæstegårde"	HE 1940-1950
Svend Oscar Hansen	HE 1950-

Matrikuleringen af lodderne langs Strygervej blev foretaget i 1770-71, men de første huse blev ikke opført før ca. 1780-1782.

Knagevej. De første to huse blev opført ca. 1858. Ca. 1825 blev matr. nr. 9 delt mellem matr. nr. 8 og 10.

MATR. NR. 25 TÅRS BY

Killerupvej 41 (Huset lå tidligere ved Flynderstenten)

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Jørgen Hansen Knage	HF -1844
Reimer Johansen f.1814, d.1897, hmd. og tømrer III-204 h. Marie Pedersdatter f.1800, d.1889	HF 1844-1892
Jens Peder Knudsen f.1856, d.1913	HE 1892-1913
h. Sofie Trap f.1861, d.1954	HE 1913-1922
Erhard Johs. Andersen f.1891, Fejøl, d.1973	HE 1922-1973
h. 1919 Anna Margrethe Knudsen, forgængers datter Overtog matr. 25a i 1922, 2h i 1932 og 2r i 1941	
Finn Malengren	HE 1978-

MATR. NR. 26 TÅRS BY

Skovbyvej 24

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Mads Hansen f.1744, d.1818, bysmed i 48 år, dyrlæge h. Mette Larsdatter f.1741, d.e.1801 (2 ^o) Børn: Hans 1778, Mads 1783	HF 1766-1814
Mads Madsen f.1783, d.1831, forgængers søn, bysmed 1 ^o 1814 Sara Rasmusdatter, d. før 1829	HF 1814-1831
2 ^o 1829 Maren Hansdatter f.1804	HF 1831-1832
Søn i 2 ^o : Mads 1830	
Jørgen Larsen f.1801, Købelev, d.1878 smedesvend indtil 1832, bysmed 1832-1855 III-168 h. 1832 Maren Hansdatter, forgængers enke, d.1876	HF 1832-1855
Mads Madsen d. yngre f.1830, d.1915, søn af ovennævnte Mads Madsen IV-114	HF 1855-1914
1 ^o Johanne Rasmusdatter f.1836, d.1873	
2 ^o Ane Marie Selch f.1849, d.1913	
Hans Jørgen <u>Otto</u> Madsen f.1877, d.1951 (matr. nr. 26 a) h. Maren Christine Olsen Holm f.1883, d.1928	HE 1914-1947
Alvin Charles Madsen f.1912, d.1980	HE 1947-1980
Jørgen Otto Madsen, skifte 1981	HE 1981-

MATR. NR. 27 TÅRS BY

Strygervej 5

Husfæster/ejer	Fæster/ejer- periode
Peder Nielsen Smed f.1738, d.1781 h. Karen Jensdatter f.1741, d.1783 Børn: Niels 1771, Jens 1773, Rasmus 1776, Kirsten 1778	HF -1781
Hans Nielsen Troelsen f.1751 1 ^o 1781 Karen Jensdatter, d.1783, forgængers enke 2 ^o 1783 Karen Mogensdatter f.1753 Barn i 1 ^o : Peder 1782 Barn i 2 ^o : Niels 1785	II-129 HF 1781-1797
Niels Pedersen Bødker f.1771, d.1811 1 ^o 1797 Maren Pedersdatter f.1770, d.1799 2 ^o Ane Jørgensdatter f.1788 Børn i 1 ^o : Karen 1798, Peder 1799 Barn i 2 ^o : Ole 1806	III-76 HF 1797-1811 HF 1811-1814
Hans Jørgensen Bødker f.1787, d.1837 1 ^o 1816 Ane Nielsdatter f.1788, d.ca.1818 2 ^o 1819 Kirsten Eriksdatter f.1797, d.ca.1832 3 ^o 1833 Marie Sørensdatter f.1788, Birket	III-97 HF 1814-1837
Lars Henriksen Stryger f.1813, Østofte, hmd. og væver Han var fæster dér på stedet i 73 år, d.1910 1 ^o 1837 Marie Sørensdatter, forgængers enke, d.1865 2 ^o 1865 Maren Jensdatter f.1822, Fjelde, d.1892	HF 1837-1910
Anders Hansen f.1863, Sakskøbing, d.1955 h. Ane Maren Marie Hansen f.1869, d.1936	HE 1911-1936
Christen Johannes Hansen Smed f.1901, d.1973 h. Anna Margrethe Rasmine Andersen, skifte 1977	HE 1936-1973 HE 1973-1977
Arne Knudsen, skøde 1977	HE 1977-

MATR. NR. 28 TÅRS BY

Strygervej 7

Husfæster/ejer	Fæster/ejer- periode
Anthoni Augustsen f. 1751, d. 1782 II-128	HF 1781-1782
Mathias Hansen f. 1750, d. 1788 "af indvortes sygdom" II-137 h. 1782 Anna Jørgensdatter (2 ^o) f. 1751 Hun var formentlig forgængers enke, idet hendes førstefødte i 2 ^o får navnet Anthon	HF 1782-1788
Ole Jensen f. 1763, d. 1789. "Han gik ud i gården och falt i en brynd". h. Anna Jørgensdatter f. 1751, forgængers enke (3 ^o)	HF 1788-1789
Jørgen Hansen f. 1760, d. 1792 II-289 h. Anna Jørgensdatter f. 1751, forgængers enke (4 ^o)	HF 1789-1792
Rasmus Jørgensen f. 1762, d. 1828 III-69 1 ^o 1793 Anna Jørgensdatter, forgængers enke (5 ^o) d. ca. 1820 2 ^o 1821 Anna Nielsdatter f. 1780 Oreby	HF 1793-1828
Rasmus Rasmussen f. 1797, d. 1834 h. Anna Nielsdatter, forgængers enke (2 ^o)	HF 1829-1834
Peder Henriksen (Nille) f. 1801, Oreby, d. 1868 III-178 1 ^o 1834 Anna Nielsdatter, forgængers enke (3 ^o) d. 1842 2 ^o Anna Hansdatter f. 1809, d. 1856	HF 1834-1856
Hans Hansen Spurre f. 1820, d. 1889 h. Maren Marie Jørgensdatter f. 1820, Oreby, d. 1893	HF 1856-1889
Hans Andersen f. 1848, Majbølle, d. tidligst 1934 IV-324 h. Dorthe Hansen f. 1859, Våbensted, d. 1930	HF 1889-1934
Carl Nielsen, skøde fra Oreby	HE 1934-1939
Arthur Bolvig Hansen	HE 1939-1946
Arnold Bruun Rasmussen	HE 1946-

MATR. NR. 29 TÅRS BY

Strygervej 9

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Hans Jespersen f.1750, d.1831* h. Maren Larsdatter f.1751 Børn: Hans 1781, Niels 1783	II-121 HF 1780-1792
Jørgen Andersen Stryger f.1745, d.1823 h. Anna Christophersdatter f.1745, d.1812 Børn: Mette Kirstine, Christopher 1784	HF 1792-1813
Christopher Jørgensen Stryger f.1784, d.1833 h. Ane Kaspersdatter Børn: Karen Marie 1817, Kirstine 1833, Anders 1822, Jørgen 1825 Huset udflyttet fra Tårs	HF 1813-1833
Poul Jørgensen, boede der kun et halvt år h. Margrethe Hansdatter, f.1807	HF 1834
Henrik Jeppesen Stryger f.1790 h. Margrethe Marie Hansdatter, forgængers enke Børn: Gjertrud Kirstine 1835, Rasmus 1843	III-179 HF 1834-1867
Jens Christensen f.1834, Sakskøbing, d.1914 1 ^o Gjertrud Kirstine Henriksdatter, f.1835, d.1873 forgængers datter 2 ^o Sidsel Henriksdtr.f.1838, d.1893 Barn i 2 ^o : Hulda 1874	IV-188 HF 1867-1914
Christian Christoffer Christensen f.1853, d.1923 h. Hulda Margrethe Christensen f.1874, d.1945 forgængers datter af 2 ^o	HE 1915-1923 HE 1923-1945
Arnold Bruun Rasmussen, se også matr. nr. 28	HE 1945-1950
Anker Danielsen f.1912, Bursø, d.1968 h. Alma Arildsen Lerche	HE 1950-1956

*Hans Jespersen fæstede i 1792 gården matr. nr. 16,
som han derpå havde i fæste indtil 1810.

MATR. NR. 30 TÅRS BY

Strygervej 11

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Rasmus Stryger	HF -1833
Christian Poulsen, fæster kun i et halvt år	HF 1833
Søren Madsen f.1809, d.1845 h. Maren Rasmusdatter f.1805	III-174 HF 1833-1845
Hans Bertel Thomsen f.1804, Saks København, d.1870 i Oreby	HF 1845-1861
Morten Pedersen f.1837 h. Bodil Rasmusdatter f.1834	HF 1861-1886
Christian Mortensen f.1848, Saks København Lds., d.1919 h. Ane Margrethe Rasmussen f.1856, Våbensted	HF 1886-

MATR. NR. 31a TÅRS BY

Knagevej 12

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Hans Christiansen Holm f.1811, d.1886 h. Maren Jørgensdatter f.1797, Soesmarke, d.1873	IV-138 HF 1858-1880
Rasmus Hansen Holm f.1844, d.1923, forg.s søn, skovarb. h. Karoline Andersen f.1853, d.1931	HF 1880-1923
Emil Christian Olsen Holm f.1895, d.1980 h. Agnes Hansine	Skifte HE 1923-1980 HE 1980
Hans Jørgen Petersen	HE 1980-1981
Vera og Børge Hansen	HE 1981-

MATR. NR. 31b TÅRS BY

Knagevej 10

Fæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Peder Hansen Knage f.1834, d.1910, fæstede huset o.1870 h. Ane Marie Nielsen f.1837, d.1908	HF -1910
N.N.	1911-1919
Ferd. Thorvald Frederiksen Rej f.1889, Slemminge, d.1950 h. Marie Vilhelmine Christine Nielsen, skifte 1967	HE 1919-1950 HE 1950-1967

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
I FT-1787 nævnes otte husmænd med jord liggende på Tårsvejs vestre side. Jens Oute fæstede hus i 1777, Søren Bertelsen året før, Ian Poulsen året efter. Husene er vist på Tschierckes kort over Tårs i 1770, men da må de nærmest anses som forslag til hans udstyknings- og bebyggelsesplan. Man kan gå ud fra, at husene er opført i årene 1775-1782.	
Jørgen Henriksen Hoved f.1740, h. Kristine Nielsdtr.d.1802	HF -1802
Christian Hansen Hoved f.1765, d.1828	HF 1802-1828
1 ^o N.N.	
2 ^o Else Jørgensdatter	
Jørgen Carlsen vulgo Hoved f.1798, Flintinge, murer d.1869	HF 1828-1869
1 ^o Gjertrud Christensdatter f.1804, d.1858, forgængers datter	
2 ^o M.M.	HF 1869-1873
Barn i 2 ^o : Ane Jørgensdatter 1835	
Anders Rasmussen vulgo Hoved f.1821, Saks. Lds.,d.1878	HF 1873-1878
h. Ane Jørgensdatter f.1835, forgængers datter	HF 1878-1880
Hans Jørgensen f.1854, d.1943	HF 1880-1921
Han købte ejendommen i 1921	HE 1921-1932
h. Ane Jørgensdatter, forgængers enke (2 ^o) d.1930	
Johannes Holm f.1896, sognerådsformand i 25 år	HE 1932-1975
h. Elna Gertrud Alexandersen f.1901, d.1983	
Han købte i 1943 fra menighedsrådet matr. nr. 1y og i 1945 33a fra Jens Frederiksen	
Erik Holm, forgængers søn	HE 1975-

MATR. NR. 33 TÅRS BY

Tårsvej 9

Husfæster/ejer	Fæster/ejer- periode
Jens Rebslager d.1786 h. Ane Hansdatter f.1726	HF -1786
Niels Knudsen Romme f.1762 1 ^o Anna Sofie Jensdatter f.1768, d.1810, forg.s datter 2 ^o 1810 Maren Hansdatter Børn i 1 ^o : Jens 1788, Anna Dorthé 1796, Anna Margrethe 1798, Erik Helm og Karen 1806, Peder 1809	III-207 HF 1786-1828
Jens Nielsen Romme f.1788	III-136 HF 1828-1830
Peder Larsen f.1789 h. Maren Hansdatter f.1799 Datter: Dorthe Malene 1836	III-147 HF 1830-1837
Hans Rasmussen f.1803 h. Ane Rasmusdatter f.1803 Børn: Rasmus 1834, Jens 1838	III-186 HF 1837-1852
Jørgen Larsen	IV-99 HL 1852-1856
Lars Jørgensen Prier f.1825, Vignæs, d.1886 h. Maren Carlsdatter f.1814	HL 1856-1886 HL 1886-1888
Niels Jensen Spurre f.1843, d.1908 h. Karen Larsen f.1839, d.1915	IV-321 HL 1888-1908 HL 1908-1915
Jens Frederiksen f.1873, d.1948 Han frikøbte ejendommen i 1916, skøde fra 1921 h. Christiane Thorsen f.1877, Godsted, d.1955 Datter: Anna 1910	IV-502 HL 1915-1916 HE 1916-1945
Johannes Olsen Holm købte i 1945 matr. nr. 33a	HE 1945-

MATR. NR. 34 TÅRS BY

Tårsvej 11

Husfæster/ejer	Fæster/ejer- periode
Hans Jensen (Iversen) vulgo Skytte f.1724, d.1787 1 ^o N.N. 2 ^o Sidsel Knudsdatter f.1721, d.1787 Børn: Hans 1764, Iver 1765	HF -1787
Knud Hansen Skytte f.1769, d.1830 II-260 1 ^o 1787 Karen Marie Knudsdatter f.1757, d. omkr.1800 2 ^o Bodil Andreasdatter Børn i 1 ^o : Hans 1789, Karen 1797 Barn i 2 ^o : Peder 1807	HF 1788-1832
Hans Pedersen Bødker f.1804, d.1878 1 ^o Dorte Jørgensdatter f.1798, d.1841 2 ^o 1841 Dorte Nielsdatter f.1812, d.1845 3 ^o Mette Hansdatter f.1806, Soesmarke, d.1870 Børn i 2 ^o : Niels 1842, Lars 1845	HF 1832-1870
Lars Hansen Bødker f.1845, d.1929, forg.s søn IV-222 h. Maren Andersdatter f.1840, d.1931	HF 1871-1922
Carl August Trap f.1880, d.1944 h. Anna Dorthea Hansen f.1872, d.1962, forg.s dtr. Carl Trap ejede tillige matr. nr. 1e af Tårs by og 1 q af Berritsgård se matr. nr. 1e Tårs by	HE 1922-1933
Jens Larsen Ødegård, se matr. nr. 35 Tårs by Han fik i 1933 skøde på matr. nr. 34	HE 1933-1939
Hans Peter Larsen Ødegård, forgængers søn, skifte 1939 } Margrethe Hansine Nielsen født Ødegård }	HE 1939 HE 1939
Hans Peter Larsen Ødegård fik i 1939 skøde på hele ejendommen	HE 1939-

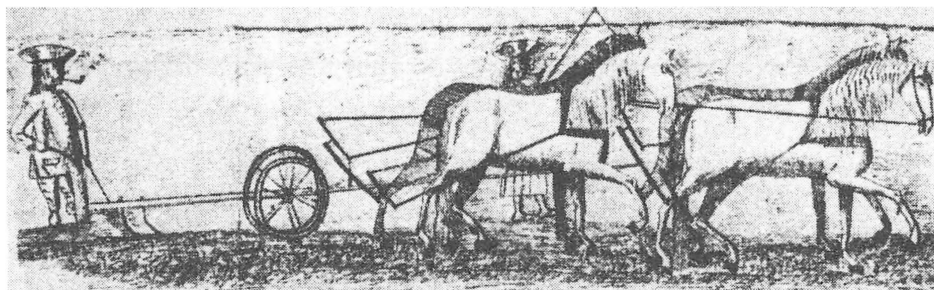
MATR. NR. 35 TÅRS BY
Tårsvej 13 (=Kirkestræde nr. 14 i 1781)

Husfæster/ejer	Fæster/ejer- periode
Hans Larsen Buhr f.1729, d.1795	HF 1781-1795
h. Anna Christensdatter f. omkr.1740, d.1804 (Der er to samtidige af navnet Anna Christensdtr.) Børn: Rasmus 1776, Poul 1779	HF 1795-1803
Rasmus Hansen Buhr f.1776, forgængers søn,	III-84 HF 1803-1832
h. 1803 Bodil Sørensdatte f.1776, Børn: Hans 1804, Søren 1806, Ane 1808, Maren 1812	
Jens Johansen f.1793, murermester, d.1843	III-165 HF 1832-1833
h. Maren Pedersdatter f.ca.1799	
Hans Rasmussen f.1803, Oreby	III-173 HF 1833-
h. Anna Rasmusdatter f.1803	
Jørgen Knudsen Spurre f.1801	
h. Ane Rasmusdatter f.1808, datter af ovennævnte Rasmus Hansen Buhr Børn: Knud 1828, Hans 1830, Jørgen 1834, Niels 1836, Rasmus 1840	
Anders Jørgensen vulgo Buhr f.1819, Majbølle	HF -1850
h. Ane Rasmusdatter f.1808, forgængers enke	
Rasmus Jeppesen f.1813, d.1874, hjulmand	IV-76 HF 1850-1874
h. Karen Knudsdatter f.1818, Nr. Kirkeby, d.1901	HF 1874-1901
Hans Christian Jeppe Rasmussen f.1850, forg.s søn, d.1915	HF 1901-1915
h. Oline Marie Christensen f.1858, d.1939	HF 1915-1933
Jens Larsen Ødegård f.1867, d.1939	HE 1933-1939
h. Maren Kristine Andersen f.1866, d.1918	
Hans Peter Larsen Ødegård og	
Margrethe Hansine Nielsen f. Ødegård skifte	HE 1939
Hans Peter Larsen Ødegård, skøde på ejendommen	HE 1939-

MATR. NR. 36 TÅRS BY

Tårsvej 15

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Lars Pedersen f.1740, d.1813, snedker h. Sidsel Pedersdatter f.1748 Børn: Peder 1778, Hans 1783, Jørgen 1786, Jens 1792	HF før 1787 -1813
Hans Larsen f.1783, d.1830, forgængers søn, snedker h. 1813 Ellen Hansdatter f.1796, Sakskøbing Børn: Lars 1814, Ane Else 1816, Peder 1818, Karen 1820, Jens 1825, Rasmus 1827, Sidsel 1829	HF 1813-1830 HF 1830-1847
Lars Hansen f.1814, d.1878, tømrer, forgængers søn, IV-217 h. 1850 Karen Rasmusdatter f.1818, Maribo, d.1895 Børn: Hans Peder 1850, Hans 1853, Frederikke 1858	HF 1847-1878
Henrik Pedersen Kepp f.1852, Majbølle, d.1927 h. Frederikke Larsen f.1858, d.1936, forg.s datter Børn: Karen 1889, Ejner 1892	HF 1895-1927
<u>Matr. 36b</u> Laurits Jørgensen Karl Henry Andersen	HE 1927-1947 HE 1947

Pløjescene med to spand heste og to mand ved hjulploven, 1785.
Tempoet er tilsyneladende ikke mere forceret, end at de kan ryge under
arbejdet. Udsnit af et gammelt udskiftningskort i Matrikeldirektoratet.

MATR. NR. 37 TÅRS BY

Tårsvej 17

Husfæster/ejer	Fæster/ejer- periode
Ian Poulsen f.1747, fæstede i 1780 Matr. nr. 10 Kallø by det senere "Steffenseje"	HF 1778-1780
Lars Hansen f.1752, d.1818 h. Dorte Madsdatter f.1758 Børn: Christine Magdalene 1780; Johanne 1782, Anna 1786, Hans 1796	HF 1780-1817
Rasmus Rasmussen	HF 1817
Christian Mikkelsen Hviid f.1786, d.1848, smed II-622 h. Christine Larsdatter f.1782, d.1835 Børn: Ellen 1811, Erik 1810	HF 1818-1837
Rasmus Simonsen f.1808, Saksjøbing, d.1865 h. 1835 Ellen Christensdatter f.1811, d.1868 forgængers datter Børn: Simon 1835, Lars 1841, Mikkel 1844, Erik 1846, Christian 1854 samt Christiane 1838	HF 1837-1860 HF 1860-1868
Niels Nielsen f.1837, d.1898 IV-211 1 ^o Christiane Rasmusdatter f.1838, d.1873, forg.s dtr. 2 ^o 1874 Kirsten Magdalene Nielsen f.1843, d.1876	HF 1868-1898
Jens Jacobsen f.1860, Saksjøbing Lds. nævnes i FT 1901 h. Stine f.1865, Saksjøbing Lds.	HE o.1900-10
Mads Christian Pedersen, nævnes i Tårs sogns hartkornsliste 1911 over ejere af fast ejendom	HE o.1910-26
Niels Christian Axel Nielsen	HE 1926-1980

MATR. NR. 38 TÅRS BY
Tårsvej 19 (=Kirkevej 17 i 1781)

Husfæster/ejer	Fæster/ejer- periode
Jens Christensen Oute f.1746, Hjelm, d.1826 1 ^o Anna Jensdatter f.1745, d.1785 2 ^o 1785 Anna Hansdatter Rytter f.1762 Barn i 1 ^o : Maren 1779 Barn i 2 ^o : Christen 1786	HF 1777-1796
Daniel Petersen h. Ane Christensdatter Barn: Kirsten 1792	HF 1796-1797
Johan Christoffersen f.1776, d.1814 h. 1796 Maria Jensdatter f.1774, d.1849 Børn: Jens 1797, Bente 1810	HF 1797-1814
Peder Johansen Been f.1776, d.1842 h. 1814 Maria Jensdatter, forgængers enke (2 ^o) Barn: Maren 1818	III-99 HF 1814-1837
Hans Johansen Romme vulgo Been f.1805, d.1881 h. Dorte Johansdatter f.1803, Vignæs, d.1863 Børn: Ane 1835, Ane Margrethe 1838	HF 1837-1866
Jens Nielsen f.1835, murer h. Ane Margrethe Hansdatter, f.1838, forg.s datter	HF 1866-1886
Jørgen Albrecht Rasmussen f.1853 h. Grethe Jørgensdatter f.1842, d.1918 Børn: Maren Kathrine 1878, Anders Jørgen 1878	IV-303 HF 1886-1922
<u>Matr. 38b</u>	
Jørgen Albrecht Rasmussen	HE 1922-1937
Anders Jørgen Rasmussen f.1878, d. 1965	HE 1937-1965
Reinholdt Olsen	HE 1966
Niels Rasmussen og Knud Egeskov	HE 1967

MATR. NR. 39 TÅRS BY
Tårsvej 21 (= Kirkevejen 18)

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Søren Bertelsen f.1750	HF 1776-1803
1° Johanne Michelsdatter f.1749, d.1785	
2° Kirstine Mortensdatter f.1753, d.1787	
3° Anna Margrethe Christiansdatter f.1765, d.1811	
Hans Rasmussen f.1774, d.1843, teglbrænder III-85	HF 1803-1843
1° 1802 Kirsten Jørgensdatter f.1776, d.1812	
2° 1813 Maren Jørgensdatter	
3° Johanne Jørgensdatter f.1797	
Jens Andersen Pech f.1812 III-200	HF 1843-1883
h. 1843 Johanne Jørgensdatter, forgængers enke	
Jørgen Hansen f.1815, d.1894	HF 1883-1894
h. Maren Hansdatter f.1827	
Rasmus Jensen Spurre f.1845, d. ca.1922, teglbrænder	HF 1894-1920
h. Gjertrud Hansen f.1854, d.1917	
<u>Matr. nr. 39a</u>	
Hans Axel Hansen	HE 1920-1931
Christian Pedersen	HE 1931
Laurids Jørgensen	HE 1931-1945
Ove Hermann Hansen , matr. nr. 39 g og 36 a	HE 1945-1953
Arthur Eriksen	HE 1953-

MATR. NR. 40 TÅRS BY
Lågebrovej 13

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Hans Mortensen f.1839, Vignæs, d.1924, ejer fra o.1890	HE -1905
h. Sara Jørgensdatter f.1839, d.1905	
Karl Jørgensen f.1876, d.1952, ejer fra o. 1905	HE -1926
h. Kristiane Jørgensen f.1881, d.1969	
Otto Henrik Nielsen, skøde 1926	HE 1926-
Han fik i 1939 tillige skøde på matr. nr.4 b Tårs	

MATR. NR. 41 TÅRS BY

Skovbyvej 48

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Jørgen Pedersen vulgo Boesen f.1815, d.før 1880 1 ^o Karen Pedersdatter f.1818, d.1866 2 ^o Maren Madsdatter f.1834, Udstolpe	HF -1880
Jacob Olsen f.1849, d.1905, mælkekusk til Rørbæk mejeri	HF 1880-1905
h. Maren Madsdatter, forgængers enke IV-283	HF 1905-1908
Mads Peder Jørgensen, d. efter 1932, fisker h. Hanne Svensen f.1872, d.1932	HE 1908-
Ella Jørgensen, arveskøde i ægteskab med efternævnte h. Axel Hansen	HE 1935-
Børge Romme, betinget skøde	1980-

MATR. NR. 42 TÅRS BY

Skovbyvej 42

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Hans Hansen, nævnt i Sogneprotokol 1805/1844	
Hans Refshale " " " 1805/1844	
Nicolai Christensen f.1799, Angel IV-8 h. Ane Margrethe Pedersdatter f.1808, d.1890	HL 1848-1860
Henrik Nielsen f.1836, d.1889 IV-146 h. Marie Nicolaisdatter f.1842, d.1890, forgængers datter	HL 1860-1889
Hans Peder Nielsen f.1859, Femø, fisker, d.1946, forgængers svigersøn h. Maren Nielsen f.1868, d.1898	HL 1891-1921 HE 1921-1935
Peter Henrik Nielsen f.1890, d.1955 h. Ellen Kristine Jørgensen, skifte 1955	HE 1935-1955 HE 1955-1970
Lis Bryde	HE 1970

MATR. NR. 43 TÅRS BY

Hjørnet af Degnealléen og Tårsvej (syd for dammen)

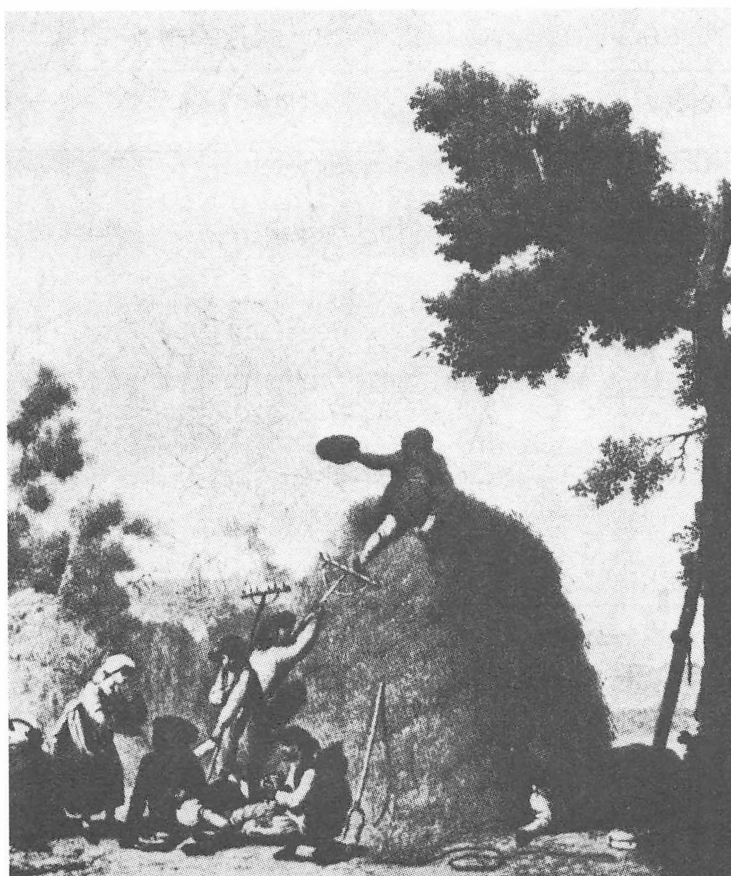
Fæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Iver Hansen f.1764, d.1824	HF -1824
Rasmus Madsen	III-182 HF 1824-1830
Rasmus Nielsen f.1780, d.1824	IV-325 HF 1830-1833
Hans Johansen f.1807, d.1880, slagter og væver	III-175 HF 1833-1880
h. 1829 Maren Nielsdatter f.1810, d.1882	HF 1880-1881
Niels Hansen f.1836, d.1910, forg.s søn, melhandler	IV-284 HF 1881-1904
h. Dorte Rasmusdatter f.1842, d.1922	
Otto Peder Hansen f. ca. 1887, d. i U.S.A., forg.s søn	HE 1904-
h. Ingrid Marie Edvardsen f.1887, Kbh.	
Ca. 1904 købte Otto Hansen matr. nr. 2 b, nr. 43	
og efterfølgende omtalte matr. nr. 44. Omkring	
1920 flyttede ægteparret til Radsted, hvorfra det	
nogle år senere udvandrede til U.S.A., hvor	
det med stor flid og dygtighed drev en	
farm i Midtvesten.	
Matrikelnr. 43 indgår nu i matr. nr. 2 b,	
se Degnealléen 22.	

MATR. NR. 44 TÅRS BY

Hjørnet af Degnealléen og Tårsvej (syd for dammen)

Fæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Peder Larsen Møller f.1740, d.1818. Han fæstede huset	HF 1780-1818
før folketællingen i 1787, hvor han nævnes som	
gift 2 ^o , hvilket dog synes tvivlsomt.	
h. Maren Hansdatter f.1751	
Efter hans død i 1818 blev huset en halv snes år	
anvendt som anneks til Fattighuset, der lå på det	
nuværende Hospitals grund.	
Hans Johansen, se ovenfor under matrikel nr. 43.	
Matrikelnummer 44 indgår nu i 2 b, Degnejorden.	

Husejer	Ejerperiode
Christian Hansen Arildsen f.1843, tømrer Han købte formentlig ejendommen i 1878 og senere matr. nr. 44 a og b Kallø by h. Maren (eller Karen) Christensen f.1845	HE 1878-
Mads Rasmussen f.1866, Maribo, d.1948 Han ejede tillige matr. nr. 15 b og 30 b Kallø by se Kaløgråvej 6	HE 1922-
Vilhelm Rasmussen	HE 1937-
Poul Petersen	HE 1950-
Mangor Christensen	HE 1951-
h. Ella Christensen, skifte 1964	HE 1964-
Ernst Mortensen	HE 1966-

Peter Cramer: Bønder ved et kornhæs, ca. 1770.

MATR. NR. 20 b, KALLØ BY

Tårsvej 39

Husfæster/ejer/hustru	Fæster/ejerperiode
Mads Mortensen f.1825, d.1926	HF
h. Johanne Christensdatter f.1828, d.1897	
Johan Madsen f.1861, d.1941, slagter og parcellist se tillige matr. nr. 32, Kallø by, side 167	HE 1903-1932
Ella Gudrun Madsen, forgængers datter	HE 1932-1942
M. Thun Madsen	HE 1942-1949
Morten Madsen	HE 1949
Hans Peter Hansen	HE 1949-1958
Peder Johansen	HE 1958-1961
Kjeld Holm, gartneriejer	HE 1961-
h. Thyra Jørgensen, Hunseby	
Bjarne Andersen, "Elkjærs Gartneri"	HE 1984-
h. Hanne Elkjær	

MATR. NR. 20 c sammenbygget med MATR. NR. 20 d, Kallø, Tårsvej 35

Husfæster/ejer/hustru	Fæster/ejerperiode
<u>Matr. Nr. 20 c</u>	
Alfred Andersen f.1874, d. før 1911	FT 01
h. Laura Hansen f.1876, d.1955	
Gerhard Christensen f.1898, d.1980, senere Ottevej 7	HE 1923-1929
h. Maren <u>Boline</u> Mortensen, telefoncentralen	
Otto Olsen	HE 1929-1944
Peder Larsen Bech	HE 1944-1950
Christian Nielsen	HE 1950-1966
Knud Erik Engdal	HE 1966-
<u>Matr. Nr. 20 d</u> , weekendattest efter 1978	
Rasmus Andersen f.1839, d.1924, skomagermester	FT 01
1 ^o Karen Rasmussen f.1829, Bremersvold, d.1880	
2 ^o Johanne Nielsen f.1846, d.1929	HE 1924-1929
Jens Carl Andersen f.1895, d.1978, malermester	HE 1929-1978
h. Ellen Andrea Rasmussen f.1900, d.1972	

MATR. NR. 23 KALLØ BY

Kaløvej 60

Husfæster/ejer/børn	Fæster/ejerperiode
<p>Jørgen Hansen Rytter</p> <p>Han havde indtil 1802 lodderne 23, 24, 25, 37 og 39 i fæste. Det må være den Jørgen Hansen, som nævnes i FT 1787 og 1801. Han var gift med</p> <p>1° 1778 Anna Larsdatter f.1738, d.1795</p> <p>2° 1795 Karen Pedersdatter</p> <p>Barn i 1°: Ole 1791</p> <p>Børn i 2°: Maren 1796, Anna 1797, Lars 1799</p>	<p>HF -1802</p>
<p>Poul Mortensen Ødegård f. 1752, d.1818 II-420</p> <p>h. 1793 Ane Larsdatter f.1764, d.1847</p> <p>Søn: Lars 1796</p>	<p>HF 1802-1818</p> <p>HF 1818-1823</p>
<p>Hans Andersen vulgo Ødegård f.1783, Majbølle, d. 1833 II-672</p> <p>h. 1824 Ane Larsdatter, d.1847, forgængers enke</p>	<p>HF 1824-1832</p>
<p>Lars Poulsen Ødegård f.1796, d.1854, søn af Poul Mortensen</p> <p>1° 1823 Malene Jensdatter f.1803, d.1836</p> <p>2° 1838 Mette Hansdatter f.1795, Vignæs, d.1851</p>	<p>HF 1832-1854</p>
<p>Jens Larsen Ødegård f.1830, d.1864, forg.s søn i 1°</p> <p>h. Gjertrud Rasmusdatter f. 1828, d.1900</p> <p>Søn: Rasmus 1856</p> <p>Efter Jens Larsens død ægtede hun Ole Rasmussen</p>	<p>HF 1854-1864</p>
<p>Ole Rasmussen vulgo Ødegård f.1816, d.1872</p> <p>h. Gjertrud Rasmusdatter, forg.s enke, d.1900</p>	<p>HF 1864-1872</p> <p>HF 1872-</p>
<p>Jens Peter Rasmussen Ødegård f.1869, d.1955</p> <p>h. Marie Petrine Larsen f.1867, d.1957</p> <p>Han købte ejendommen i 1891</p>	<p>HF -1891</p> <p>HE 1891-1955</p>
<p>Knud Rasmussen Ødegård, ægsamler</p>	<p>HE 1955-</p>

MATR. NR. 24 KALLØ BY

Kaløvej 67 (= hus nr. 2 på matr. kort fra 1785)

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Jørgen Hansen Rytter, se også matr. nr. 23 og 25	HF -1802
Mads Nielsen f.1753, d.1831 h. 1781 Charlotte Hansdatter Børn: Niels 1786, Anna 1789, Karen 1791, Hans 1794, Lisbeth 1798	II-420 HF 1802-1831
Peder Andersen Vinther f.1782, d.1833, Tårs kbg anfører navnet Vinther ved hans død 1 ^o Anna Madsdatter f.1789, d. ca. 1818. (2 ^o). Hun havde første gang været gift med Hans Pedersen 2 ^o Maren Reimersdatter f.1792, d. 1847	HF 1831-1833
Christian Jensen vulgo Winther f.1807, d. 1840 h. Maren Reimersdatter (2 ^o) forgængers enke	HF 1833-1840
Rasmus Sørensen Winther f.1815, Majbølle, d.1873, II-1033 1 ^o 1840 Maren Reimersdatter (3 ^o) d.1847, forg.s enke 2 ^o 1847 Johanne Hansdatter f.1814, d.1875 Datter i 2 ^o : Maren 1850	HF 1841-1873
Rasmus Hansen Winther f.1844, købmand, mælkekørsel, IV-241 h. Maren Rasmussen f.1850, forgængers datter De nævnes begge i FT-1901, men flyttede vistnok fra Tårs sogn efter 1911	HF 1873-1913
Hans Hansen Winther Fra 1921 til 1938 ejede han tillige matr. nr. 24a	HE 1913-1938 HE 1921-1938
Johannes Hansen, lokomotivfører, skøde på matr. 24a og b	HE 1938-1955
Ernst Madsen	HE 1955-1961
Anton Lambert Sørensen	HE 1961-

MATR. NR. 25 KALLØ BY

Kaløvej 55

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Rasmus Hendrichsen f.1739, d.1777 h.1774 Anna Larsdatter f.1738,	HF -1777
Jørgen Hansen f.1745, d. senest 1833 1 ^o 1778 Anna Larsdatter, forg.s enke, d.1795 2 ^o Karen Pedersdatter f.1771, d.1814	III-55 HF 1778-1833
Jørgen Pedersen Bødker f.1803, nævnes i FT 1880 h. Ane Margrethe Larsdatter f.1806, d.1869	HF 1833-1871
Peder Hansen f.1831, d.1891, forg.s brodersøn h. Marie Elisabeth Wiilms f. 1830 i Dunkelsdorf, Holsten, d.1892	IV-221 HF 1871-1891 HF 1891-1892
Kristian Frederiksen f.1857, Sakskøbing Lds., d.1934 h. Anna Cathriné Hedvig Larsen f.1875, d.1945	HE 1893-1934
Olaf Olsen, gårdmand i Kallø, ejer af matr. nr. 13.	HE 1935-

KALLØ MØLLE MATR. NR. 26 KALLØ BY

Kaløgråvej 20

Møllefæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Kallø mølles historie er beskrevet på siderne 214-218 Ole Mathisen f.1740, nævnes i FT-1787, d. før 1801 h. Cathrina Jacobsdatter (2 ^o) f.1731, d.1802	MF -1796
Erik Olsen f.1773 h. Abelone Johannesdatter Splittorf, d.1804	II-357 MF 1796-1826
Bertel Nielsen	II-679 MF 1826-1832
John Rasmussen	II-821 MF 1832-
Anders Nielsen f.1761, Grindløse, d.1850	MF -1849
Christian Nobelin Hjortenbergs f.1815, Sakskøbing, d.1895 h. Elisabeth Andersen f.1818, Utterslev, d.1886 Han købte i 1894 Oreby Ml. til opstilling i Kallø. På dette tidspunkt var sønnen <u>Henrik</u> møllefæster	MF 1887-1895
Henrik Christian Hjortenbergs f.1858, d.1933 h. Caroline Føste f.1875, d.1960 I 1887 fæstede han matr. nr. 17 b, se også 30 b	IV-310 ME 1895-1933 ME 1933-

MATR. NR. 27 KALLØ BY

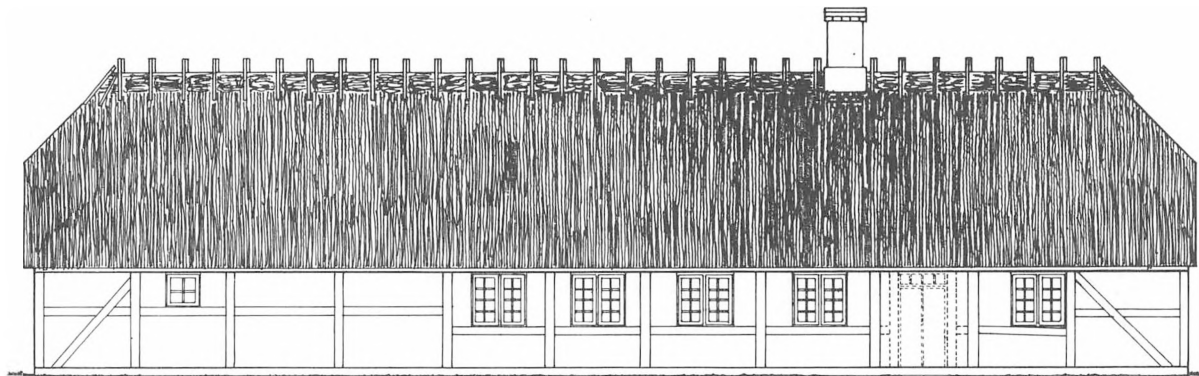
Kaløgråvej (intet nr., huset nedbrændte i 1920'erne)

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Jørgen Johansen Hase, væver, f.1767, d.1830 h. N.N.	HF 1805-1830 HF 1830-1832
Peder Hansen f.1792, Majbølle, d.1850 h. Marie Rasmusdatter f.1799, Sakskøbing	HF 1832-1850
M.M.	HF ? - ?
Rasmus Sørensen f.1852, nævnes i FT-1901 og i sognets hartkornsliste for 1911 h. Karen Marie Knudsen f.1855, Radsted	HE før 1900- efter 1911

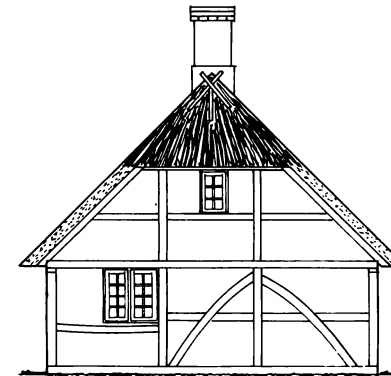
MATR. NR. 28 KALLØ BY

Kaløgråvej, "Skyttehuset"

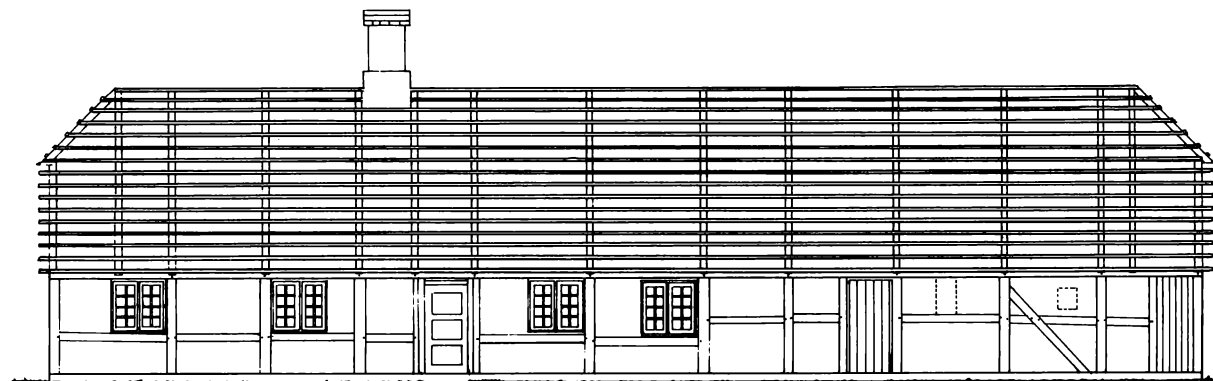
Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Jørgen Andreasen, d.1819. h. 1808 Maren Pedersdatter Huset omtales som nyt i 1805 i fæsteprotokollen	HF 1805-1819
Hans Knudsen f.1789, d.1870 h. Karen Marie Olesdatter f.1788, d.1843	II-627 HF 1819-1845
Hans Peter Olsen f.1818, Vesterborg, n.i FT-1880 h. Ane Marg. Hansdatter f.1815, forg.s datter	II-1077 HF 1845-1883
Hans Jørgen Hansen f.1859, forg.s søn h. Johanne Rasmussen f.1855, Sakskøbing Lds.d.1914	IV-298 HL 1883-1895
Hans Pedersen vulgo Skytte f.1849, d.1896, stenhugger h. Johanne Rasmussen, forgængers enke, d.1914	IV-351 HL 1895-1896 HE 1896-1914
N.N.	HE ? ?
Hans Arildsen	HE 1923-1933
Karen Sofie Madsen	HE 1933-1938
Henry Rasmussen	HE 1938-
Thora Margrethe Rasmussen	HE 1944-
Thomas P. Jensen	HE 1947-
Svend Nielsen	HE 1963-
Teddy Jørgensen	HE 1964-

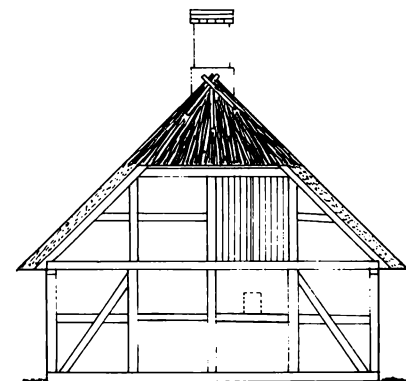
Standrids af nordfacade

Standrids af vestgavl

Standrids af sydfacade

Standrids af østgavl

'SKIPPERHUSET' Kalle Grå 15, Tårs sogn, Musse herred, Maribo amt

Tidligere husmandssted, nu weekendhus, Kaløgråvej.

Opmålt og tegnet Aug 1902. af
Norman V. Steenstrup, Nyborg

MATR. NR. 29 KALLØ BY

Kaløvej 43

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Rasmus Henriksen, d.1778 h. Anna Larsdatter f.1738	III-55 HF -1778
Jørgen Hansen f.1745, d.1820 1 ^o 1778 Anna Larsdatter, forg.s enke, d.1795 2 ^o 1795 Karen Pedersdatter f.1771, d.1814	III-55 HF 1778-1820
Fæster fra 1820 til 1828 er ikke konstateret	
Peter Carlsdorf	II-749 HF 1828-1830
Morten Madsen Bødker f.1794, d.1832, h. 1822 Dorthe Bonnesdatter f.1793	II-749 HF 1830-1832
Jens Jørgensen f.1770, d.1854, h. 1818 Marie Hansdatter f.1785, d.1849	II-871 HF 1833-1854
<p>Ifølge et fæstebrev i Orebygårds brevpakke G b 9 fæstede Jeppe Christensen Balle Jens Jørgensens hus i 1837, men samme år fæstede han matr. nr. 37 i Kallø, som han havde til sin død i 1880.</p> <p>Både Jens Jørgensen og Jeppe Balle er i FT 1850 nævnt som husmænd. Det er ikke lykkedes at finde navnet på fæsteren af nr. 29 mellem 1854 og 1900.</p>	
Lars Rasmussen f.1856, Sakskøbing Lds., nævnes i FT 1901 og i sognets hartkornsliste 1911 h. Gertrud Nielsen f.1857	FT 1901 H 1911
Valdemar Arildsen Lerche, skøde 1926	HE 1926-
Laurits Rasmussen	HE 1944-
Per Kaup	HE 1982-

MATR. NR. 30 KALLØ BY

Kaløgråvej 6

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Jørgen Jensen Røgter f.1740, d.1796 h. 1770 Kirsten Jacobsdatter f.1747 Børn: Jens 1770, Cecilie 1776, Birthe 1778, Anders 1784 III-56	HF -1779
I 1779 fæstede Anders Pedersen Knage hus nr. 11 med tilhørende lod. Lodden til nr. 10 synes at være delt på denne tid i to dele, størsteparten blev givet til skolen. Den ny lod nr. 11 lå vest for Heiningen, vest for 1785-matriklerne 17 og 18. De to dele af matr. nr. 30 fik nr. 30 a og b.	
<u>Matr. 30 a</u>	
Kalø skolejord	1779-1901
Henrik Hjortenbergt, møller, se matr. nr. 26 Kallø by h. Caroline Føste, skifte 1933	HE 1901-1933 HE 1933-1936
Anders Mortensen, brugsuddeler	HE 1936-
<u>Matr. 30 b</u>	
Anders Pedersen Knage f.1750, d.1824 1 ^o Kirsten Madsdatter f.1757, d.1795 2 ^o 1795 Maren Mogensdatter f.1765 III-56	HF 1779-1824
Johan Andersen Knage f.1797, d.1837, forg.s søn, h. Bodil Rasmusdatter f.1803, d.1850 Huset blev derefter en årrække anvendt til fattighus	HF 1824-1837 HL 1837-1850
Hans Sørensen f.1812, h. Dorte Nielsdatter f.1814 IV-75	HL 1850-1883
Rasmus Madsen f.1833, Vignæs, d.1900 h. Ane Jensdatter f.1838 IV-298	HL 1883-1900 HL 1900-
Mads Rasmussen f.1866, Maribo, d.1948 Han ejede matr. nr. 15 b, Kallø by h. Maren Margrethe Rasmussen f.1873, d.1948	HE -1925
Frederik Petersen Matrikelnummeret 30 b udgået efter 1936	HE 1925-

MATR. NR. 31 KALLØ BY (nu opdelt i 31 b, c og d, a er tillagt 19 a)
Tårsvej 57 og 59, Kaløgråvej 1 og 5

Husfæster / ejer / børn	Fæster/ejer- periode
<p>Matr. nr. 31 var i et par hundrede år bysmedens lod. Ifølge 1988-Matriklen betalte bysmeden ikke jordskyld. Marquor Smed Ole Rasmussen f.1730 1° N.N. 2° Maren Christiansdatter Augustinus Michelsen Kruckow 1° Cathrine Hedevig Olesdatter f.1771 2° Bente Hansdatter f.1779, d.1863 Carl Jochumsen f.1807, nævnes i FT 1834 h. Marie Sørensdatte f.1799 Jens Christensen byttede i 1854 sit hus i Oreby med Carl Jochumsen i Kallø Hans Peter Rasmussen f.1821, Hjelm, d.1900 h. Else Marie Marcussen f.1824, d.1912 Christian Rasmussen f.1856, Soesmarke, d.1916, ugift Hans Peter Lolle f.1886, d.1941 h. Ane Johanne Sofie Petersen f.1870, d.1965</p>	
<p>Matr. nr. 31 a lagt under 19 a Kallø by Matr. nr. 31 b = Kaløgråvej 1 <u>Matr. 31 c:</u></p>	
<p>Frederik Petersen Viggo Hansen Sofus Andersen Kaj Andersen f.1920, malermester, se side 213 h. Lilian Petersen f.1937, se tillige side 211 Børn: Pia Susanne 1955, Connie Leila 1957 Kari Lorena 1959, Mark Stig 1983</p>	<p>HF -1854 HF 1854-1856 HF 1856-1900 HE 1900-1916 HE 1916-1941 HE -1946 HE 1946 HE 1946- HE 1956-</p>

MATR. NR. 32 KALLØ BY

Tårsvej 32 (= Kirkevej 13 på matr. kort fra 1785)

Fæster/ejer	Fæster/ejer- periode
Christen Hemmingsen f.1784, d.1864 Han fæstede ejendommen omkring 1825 1 ^o Karen Marie Olesdatter, d. før 1825 2 ^o 1825 Ane Jørgensdatter f.1795, d.1878 Barn i 1 ^o : Malene 1824 Barn i 2 ^o : Maren Marie 1827	HF -1864 HF 1864-1867
Christen Larsen f.1840, d.1909, skovarbejder IV-183 Han havde ejendommen i fæste til ca. 1903 h. 1866 Maren Pedersen f.1838, Fjelde, d.1926 Barn: Maren Marie 1870	HF 1867- o. 1903
Johan Madsen, se matr. nr. 34 og 20 b, som han også ejede	HE o.1903- 1928
<u>Matr. nr. 32 a, Kallø by</u>	
Johannes Theodor Madsen	HE 1928-1932
Christian Ludvig Iver Malchow	HE 1932-1942
Johannes Rasmussen	HE 1942-1982
Michael Svensson	HE 1982

MATR. NR. 33 KALLØ BY

Tårsvej 29 (= Kirkevejen 14 på matr. kort fra 1785)

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Hans Rasmussen, væver "Hans Rasmussen Væver fra Kartoffe til det af ny opbyggede hus på matr. nr. 14 (d.v.s. Kirkevejen nr. 14) med jord"	II-46 HF 1805-1812
Carl Christensen f.1777, d.1831 h. Ane Rasmusdatter, formentlig f.1791, d.1858 Børn: Maren 1813, Ane 1819	II-475 HF 1812-1831 HF 1831-1832
Jørgen Larsen Møller f.1801, Radsted, d.1855 h. Maren Carlsdatter f.1813, forgængers datter Børn: Ane 1835, Karen 1838, Maren 1841, Bodil 1850	II-824 HF 1832-1852
Hans Rasmussen f.1803, d.1885, skovarbejder 1 ^o Ane Rasmusdatter f.1803, d.1862 2 ^o Bodil Larsdatter f.1831, d.1904 Børn i 2 ^o : Rasmus 1863, Ane Margrethe 1864, Else	HF 1852-1885
Hans Jørgensen f.1834, Sakskøbing Lds., d. ca.1905 1 ^o Bodil Nielsdatter f.1838, d. senest 1885 2 ^o 1886 Bodil Larsen, forg.s enke (2 ^o), d.1904 Barn i 1 ^o : Birthe Marie 1865	HF 1885-1905
Rasmus Marius Rasmussen f.1883, Hjelm, d.1954 Han fik i 1908 skøde på matr. nr. 1g i Tårs og matr. nr. 33 i Kallø. I 1912 fik han skøde på matr. nr. 20e i Kallø og i 1924 på 1m i Tårs. h. Bertha K. Hansen, skifte i 1963, f.1882, d.1971 Datter: Margrethe, gift med gdr. Kaj Holm, matr. nr. 3 Tårs by.	HE 1908-1954 HE 1954-1963
Ivar Holm, skøde 1963	HE 1963-

MATR. NR. 34 KALLØ BY

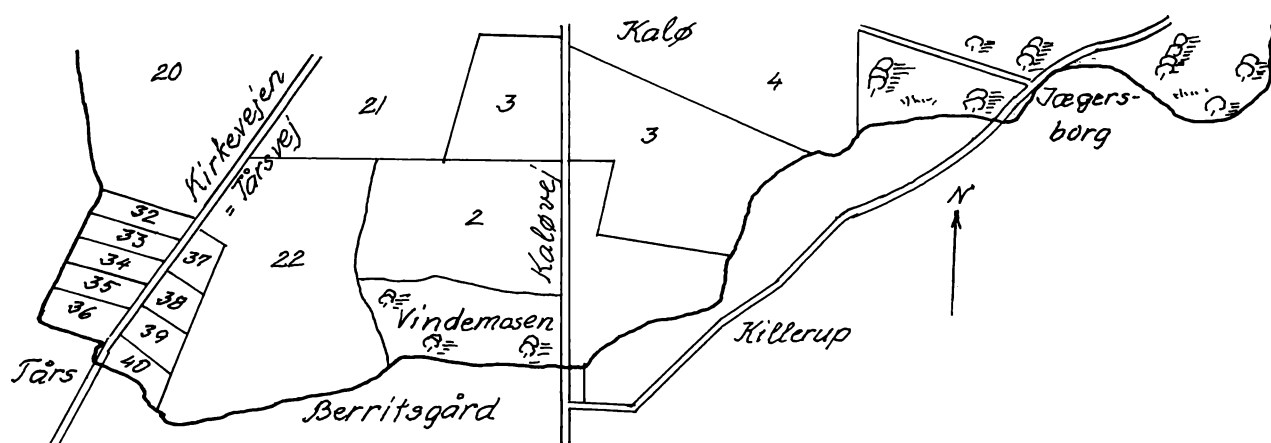
Tårsvej 27 (= Kirkevejen 15 på matr. kort fra 1785)

Husfæster /ejer	Fæster/ejer- periode
Hans Rasmussen vulgo Jeppesen f.1769, d.1831 h. 1804 Abelone Pedersdatter f.1779, d.1835 Barn: Bodil Cathrine 1806	II-446 HF 1805-1831 HF 1831-1835
Hans Iversen f.1804 1 ^o 1832 Bodil Cathrine Hansdatter f.1806, d.1841, forgængers datter 2 ^o Dorthe Olufsdatter f.1814, Sakskøbing Lds., d.1901 Barn i 1 ^o : Anders 1838	HF 1835-1873
Anders Hansen f.1838, forgængers søn, tømrer h. Sidsel Sørensen f. 1845	IV-240 HF 1873- ca. 1905
Johan Madsen f.1861, d.1941, slagter 1 ^o Bertha Margrethe Jensen f.1865, d.1889 2 ^o Margrethe Olsen f.1863, d.1932 Han ejede tillige matr. nr. 32 og 20 b, Matr. nr. 34 afhændede han i 1926. Børn: Bertha, Aage, Laurids, Ella 1904	HE 1903- HE -1926
Ferdinand Frederiksen	HE 1926-1940
Karen Jørgine Petersen f. Frederiksen	HE 1940-1946
Andreas Andreasen	HE 1946-1974
Inge Hansen	HE 1974-

MATR. NR. 35 KALLØ BY

Tårsvej 25 (= Kirkevejen 16 på matr. kort fra 1785)

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Jens Pedersen f.1772, d.1831 h. Karen Hansdatter f.1780, d.1864 Børn: Karen 1805, Kirsten 1808, Hans 1812, Peder 1819 Jens Pedersen var tillige fæster af jorden til matr. nr. 36 Kallø by	II-446 HF 1805-1831 HF 1831-1837
Niels Mortensen Kuur f.1805, Vignæs, d.1866 h. 1834 Ane Sophie Mathisdatter f.1802, d.1879 Børn: Karen 1834, Bodil Kathrine 1838	HF 1837-1866 HF 1866-1867
Lars Jochumsen f.1831, Sakskøbing Lds. h. Karen Nielsdatter f.1834, forg.s dtr., d.1908	IV 199 HF 1867-1901
Hans Andersen vulgo Suhr f.1855, Nagelsti, d.1942 skomager, landsbymusiker h. Karen Sofie Jochumsen f.1858, d.1932, forgængers datter	HE 1901-1934
Hans Christian Rasmussen	HE 1934-1941
Oluf Ødegård, se også matr. nr. 37 Kallø by	HE 1941-1971
Fritz Ødegård,	HE 1971-1977
<u>Matr. nr. 35a</u>	
Ivar Holm	HE 1977-

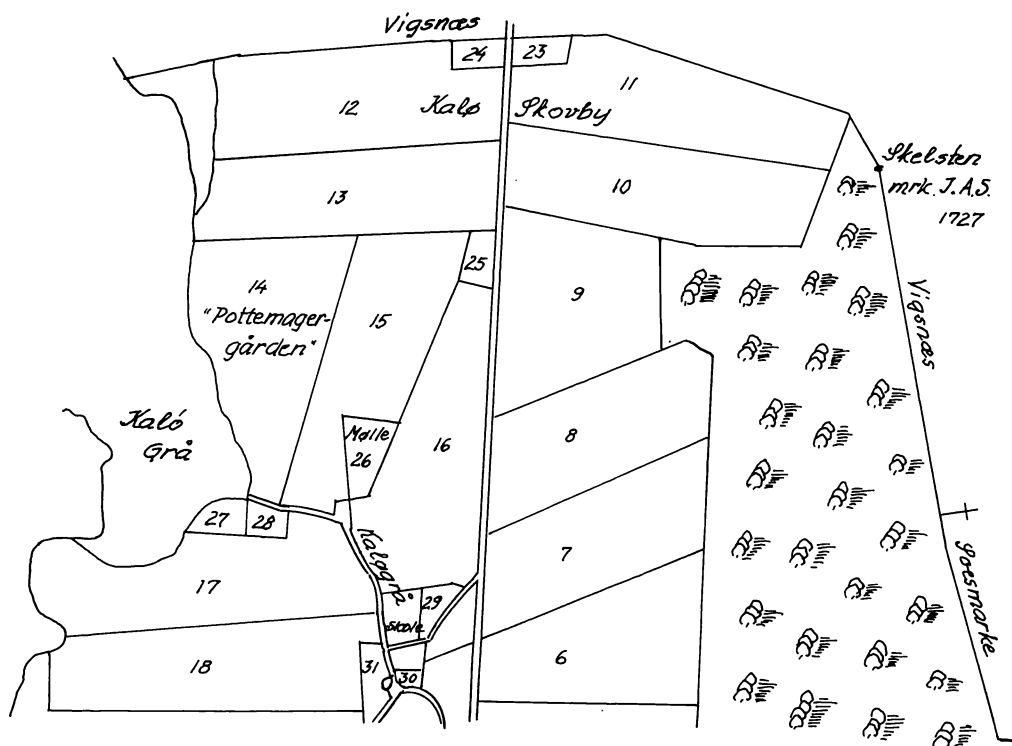
KORT OVER KALLØ BYS SYDLIGE DEL omkring 1805.

Marklodderne udskiftet 1798, husene opført ca. 1802-1805.

MATR. NR. 36 KALLØ BY

Tårsvej 23 (= Kirkevejen 16 på matr. kort fra 1785)

Husfæster/ejer/børn	Fæster/ejerperiode
Jens Pedersen f.1772, d.1831 h. Karen Hansdatter f.1780, d.1864 Han fæstede tillige matr. nr. 35 Kallø by	II-446 HF 1805-1831
Niels Hansen vulgo Pottemager f.1805 h. Maren Margrethe Nielsdatter f.1804 Børn: Hans 1835, Niels 1844, Bodil Kirstine 1849	HF 1832-1889
Jens Peder Rasmussen f.1856, d.1942 h. Karen Jensen f.1866, d.1937 Datter: Erna	HE 1890-1938
Svend Oscar Hansen	HE 1938-1942
Aage Johansen	HE 1942-1951
Hans Erik Andersen	HE 1951-
h. Sonja Berthine Skifte 1987	HE 1987

KORT OVER KALLØ BYS NORDLIGE DEL omkring 1805.

Marklodderne udskiftet 1798, husene opført ca. 1802-1805.

MATR. NR. 37 KALLØ BY

Tårsvej 42 (= Kirkevejen 18 på matr. kort fra 1785)

Husfæster/ejer/børn	Fæster/ejerperiode
Jørgen Hansen Rytter, se matr. nr. 23, 24, 25 og 39	HF -1802
Anders Mortensen f.1753, d.1819 II-420	HF 1802-1819
h. Else Christence Friderichsdatter, f.1776, d.1852	HF 1820-1834
Børn: Morten 1801, Maren Malene 1803, d.1807	
Johanne 1805, Maren Malene 1811	
Jens Jørgensen f.1808, d.1836	HF 1834-1836
h. Maren Christensdatter f.1804, d.1877	
Jeppe Christensen Balle f.1810, d.1880	HF 1837-1880
h. 1837 Maren Christensdatter, d.1877 (2 ^o)	
Børn: Dorthe Sophie 1840, Rasmus 1844	
Rasmus Jeppesen f.1844, d.1887, forg.s søn IV-286	HF 1881-1887
Niels Ottosen f.1843, Våbensted, d.1919 IV-311	HF 1887-1919
h. Ane Kathrine Frederiksen f.1848, Femø	
Oluf Ødegård f.1892, d.1982	HE 1920-1982
h. 1920 Anna Dorthea Nielsen f.1894, d.1975	
Oluf Ødegård fik i 1924 skøde på matr. nr. 1 ¹	
og i 1941 på matr. nr. 35 fra H. Chr. Rasmussen	
Ved skiftet efter Oluf Ødegård i 1983 blev matr.	
nr. 37 delt i 37 a og 37 b.	
<u>Matr. nr. 37 a</u>	
Ivar Holm	HE 1983-
<u>Matr. nr. 37 b</u>	
Søren og Annette Hansen, skøde fra Ivar Holm	HE 1983-

MATR. NR. 38 KALLØ BY

Matr. nr. 38 a = Tårsvej 40 (= Kirkevejen. 19 på matr. kort 1785)

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Hans Henriksen Budike f.1767, d.1830 1 ^o 1795 Maren Sørensdatte f.1771, d.1802 2 ^o 1802 Kirsten Jacobsdatte f.1772 Børn i 1 ^o : Birte 1795, Anna 1797, Henrik 1799 Børn i 2 ^o : Karen 1806, Maren 1813	HF 1802-1830
Niels Nielsen vulgo Budike f.1798, d.1862 II-827 1 ^o Sidsel Madsdatte f.1796, d.1841 2 ^o 1842 Bodil Rasmusdatte f.1803, d.1850 (2 ^o) Hun var 1 ^o gift med Johan Andersen Knage, matr. nr. 30 Kallø by. 3 ^o 1850 Birte Pedersdatte f.1812 Børn i 1 ^o : Karen 1829, Maren 1837, Johanne 1840 Barn i 2 ^o : Sidsel 1843 Barn i 3 ^o : Ane 1852	HF 1832-1862
Rasmus Hansen f.1829, Saksjøbing Lds., d.1902, murer Ifølge FT 1880 boede han i 1880 i Killerup *) h. Maren Nielsen f.1826, d.1901 Efternævnte Anders Hansen står i FT 1901 som fæster	HF 1862-1868
Anders Hansen f.1831 (?), Majbølle, vognmand, n. i FT 1901 h. Maren Alexandersen f.1835 Ægteparret er anført i FT 1901 som husfæstere	HF -1905
Niels Peder Pedersen f.1871, d.1935 h. Kristine Margrethe Rasmussen, d. efter 1935 N.P.Pedersen ejede tillige matr. nr. 40 Kallø by, se denne.	HE 1905-1935
<u>Matr. nr. 38 a Kallø by</u>	
Hanne Pedersen Kok, skifte	-1930
Hans Christensen	HE 1930-1971
Johanne Rasmine Christensen, skifte	HE 1971-1980
Jon Nielsen og Bente Borreskov	HE 1980-1987

*) Ifølge IV-287 fæstede Rasmus Hansen hus i Killerup i 1868

MATR. NR. 39 KALLØ BY

Tårsvej 38 (= Kirkevejen 20 på matr. kort fra 1785)

Husfæster/ejer	Fæster/ejer- periode
<p>Jørgen Hansen Rytter</p> <p>Jørgen Rytter står som fæster af en lang række husmandssteder i 1802. Han har øjensynligt været en fæstemægler mellem baroniet og husmændene.</p> <p>1° Anna Lauridsdatter f.1738, d.1795</p> <p>2° 1795 Karen Pedersdatter</p> <p>Barn i 1°: Ole 1791</p> <p>Børn i 2°: Maren 1796, Anna 1797, Lars 1799</p>	<p>HF -1802</p>
<p>Anders Pedersen Dunk f.1775, Sakskøbing Lds., d.1816</p> <p>h. 1800 Kirstine Hansdatter f.1781 II-420</p> <p>Børn: Hans Christian 1801, Gjertrud 1802, Peder 1806, Maren 1809</p>	<p>HF 1802-1816</p>
<p>Hans Poulsen vulgo Dunk f.1783, Sakskøbing, d.1860,II-590</p> <p>h. 1816 Kirstine Hansdatter f.1781, d.1854</p> <p>forgængers datter (2°), d.1854</p> <p>Datter: Johanne 1818</p>	<p>HF 1817-1855</p>
<p>Hans Jacob Mathiasen f.1811, d.1879</p> <p>h. 1836 Johanne Hansdatter f.1818,</p> <p>forgængers datter, d.1911</p> <p>Børn: Ane Kristine 1845, Bodil Cathrine 1850</p>	<p>HF 1855-1879</p> <p>HF 1879-1886</p>
<p>Jens Larsen, hmd og havemand IV-304</p>	<p>HL 1886-1889</p>
<p>Lars Nielsen f.1851, Sakskøbing Lds., skovarb. IV-326</p> <p>h. Karen Henriksdatter f.1851, Radsted, d.1906</p> <p>Lars Nielsen nævnes i Tårs sogns hartkornsliste fra 1911. Måske levede han frem til 1920, da æghandler Henrik Nielsen købte ejendommen.</p>	<p>HF 1889-</p>
<p>Henrik Nicolai Nielsen f.1887, Oreby, d.1959, skøde 1920</p> <p>h. Hansine Christensen f.1888, d.1971</p> <p>Skifte 1961</p>	<p>HE 1920-1959</p> <p>HE 1959-1961</p>

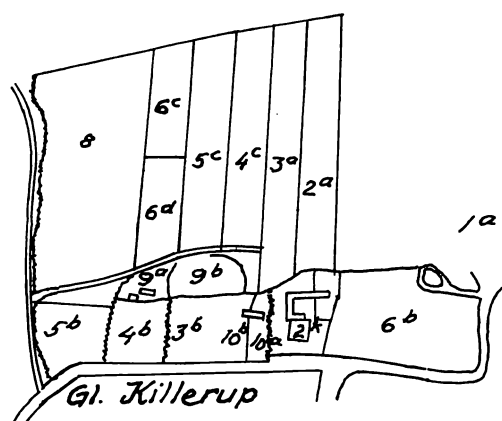
MATR. NR. 40 KALLØ BY

Tårsvej 34-36

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Niels Henriksen f.1778, d.1825 h. Ane Rasmusdatter f.1777, d.1843 Børn: Henrik 1811, Rasmus 1815, Hans (ell. Jens) født 1818, samt datteren Margrethe 1809	II-508 HF 1814-1825
Peder Rasmussen Skaaning f.1800, Anderstrup, d.1871 "til udflyttet hus", h. Margrethe Nielsdatter f.1809, d.1871, forgængers datter Børn: Karen Marie 1826, Rasmus 1833, Maren 1835, Stine 1840, Niels 1841, Hans Christian 1844, Jørgen 1849, Ane Sophie 1851	II-680 HF 1826-1871
Rasmus Jensen f.1830, Oreby, d. mellem 1901 og 05, IV-242 h. Maren Pedersdatter f.1835, d.1927, forg.s datter	HF 1873-
Niels Peder Pedersen f.1871, d.1935 h. Kristine Margrethe Jensen f.1878, d.1912 Niels Peder Pedersen havde både matr. nr.38 og 40	HE 1905-1935
<u>Matr. nr. 40 a</u> I 1935 oprettedes arveudlægsskøde fra arvinger til Christian Richardt Pedersen	HE 1935-
<u>Matr. nr. 40 b</u> Hans Christian Frederiksen skøde fra Niels P. Pedersen Hans Peter Rasmussen h. Ellen Kristine Rasmussen, skifte 1957	HE 1934-1943 HE 1943- HE 1957-

G A M M E L K I L L E R U P

I Gammel Killerup lå indtil ca. 1800 seks gårde, hvoraf de fem blev udflyttet til Killerupvej i første halvdel af det 19. århundrede. I det følgende er gengivet de indsamlede oplysninger om den halve snes husmandsboliger, der blev opført på de ledigblevne tofter og enge.

MATR. NR. 2b KILLERUP BY

Husfæster/ejer	Fæster/ejersperiode
Peter Nielsen f.1796, Øster Ulslev h. Bodil Cathrine Nielsdatter f.1805	IV-38 HL 1848-1861
Niels Jørgensen f. 1829, Frejlev, d.1900, huggemand, Brodersøn af forgængeren h. Dorthe Nielsdatter f.1829, d.1899	IV-157 HL 1862-1898
Mads Nielsen f.1860, d.1946, forg.s søn Han købte ejendommen i 1933 h. Else Frederikke Ottesen f.1870, d.1945	IV-379 HL 1898-1933 HE 1933-
Arvinger, skifte 1969	1969

MATR. NR. 3 b KILLERUP BY

Gammel Killerup 16

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Jørgen Petersen f.1803, Sakskøbing h. Grethe Jørgensdatter f.1792, Hunseby Barn: Niels 1838	IV-37 HL 1848-1868
Rasmus Hansen f.1829, Sakskøbing, d.1902, murermester h. Maren Nielsen f.1826, d.1901	IV-207 HF 1868-
Jørgen Nielsen f.1856, Vignæs, d.1915, bødker h. Margrethe Kirstine Rasmussen f.1861, d.1934 Han ejede tillige matr. nr. 9 b, Killerup	HE -1915

MATR. NR. 4 b KILLERUP BY

Gammel Killerup 20

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Lars Nielsen f.1840, d.senest 1922, tækkemand, Han ejede tillige matr. nr. 9 a, Killerup h. Karen Christensen f.1838, d.1922	IV-186 HF 1848-1866 HE 1866-

MATR. NR. 5 og 8 KILLERUP BY

Gammel Killerup 22

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Matr. nr. 8 er jord fra Bramstoftegård, blev sammenlagt med matr. nr. 5.	
Rasmus Christensen	II-722 HF 1829-1832
Rasmus Jørgensen Væver f.1804, d.1865 h. Kirsten Larsdatter f.1798, Sakskøbing, d.1853	II-818 HF 1832-1865
Jens Clausen f.1837, d.1901, vejmand	HL 1866-1901
h. Sidsel Rasmusdatter f.1826, d.1911, forg.s dtr.	HL 1901-1911
Vilhelm Knudsen f.1865, d.1913	IV-481 HL 1911-1913
h. Magdalene K. Clausen f.1868, d.1946, forg.s dtr.	HE 1913-

MATR. NR. 6 b KILLERUP BY

Gammel Killerup 8

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Hans Steffensen f.1817 h. Ane Rasmusdatter f.1818	HF 1855-1866
Rasmus Samuelson f.1807, d. før 1900 h. Ane Hansen f.1814	IV-181 HF 1866-1881
Jens Madsen f.1849, Ryde, forg.s stedsøn, d.1917 1° N.N. 2° 1881 Ane Kirstine Hansdatter f.1844, d.1883 3° Birthe Larsen f.1857, Radsted	IV-284 HF 1881-

MATR. NR. 9 KILLERUP BY

Gammel Killerup

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
Peder Jensen f.1796, d.1838, skrædder, nævnes i FT 1834 h. Birthe Jørgensdatter f.1796, d.1888	HF -1838 HF 1838-1848
Peder Rasmussen f.1807, Rørbæk, d.1857 h. Birthe Jørgensdatter, forgængers enke, d.1888	IV-37 HF 1848-1857 HF 1857-1866
Lars Nielsen f.1840, d. efter 1901, tækkemand, 2° Karen Christiansen f.1838, d.1922	IV-186 HF 1866-

MATR. NR. 10 a OG 10 b KILLERUP BY

Gammel Killerup 12 og 14

Husfæster/ejer	Fæster/ejerperiode
<u>Matr. 10 a</u> Jens Mortensen f.1787, Majbølle, d.1856, skomager Rasmus Christiansen f.1818, nævnes i FT 1880 h. Kirsten Rasmusdatter f.1815	HL -1848 HL 1850- HL -1902
Rasmus Knudsen f.1863, d.1929 1° Ane Marie Hansen f.1860, d.1913, 2° Ane Richter	IV-428
Christen Jensen f.1862, Maribo, d.1951, skøde fra Oreby h. Anna Elisabeth Jensen	HE 1941-1951 HE 1951-
<u>Matr. nr. 10b:</u> Christian Rasmussen f.1844, d.1914	HL -1914

H U S E U D E N . M A R K L O D D E R

I 1850/60 var udflytningen af gårde i Tårs og Kallø tilendebragt og husmandsstederne med marklodder oprettet. Befolkningstilvæksten måtte derefter henvises til huse med havelodder udstykket fra de eksisterende ejendomme. Dog kunne der fra den gamle brede forte, Tårs Gade, Skovbyvej udstykkes 5 énfamiliehuse. - I de følgende opstillinger over huse uden marklodder er kun medtaget de huse, der nævnes i sognets hartkornsliste fra 1911. Af pladshensyn er der i tabellerne anvendt to forkortelser: FT 01 for folketællingslisten 1901, og H 11 for nævnte hartkornsliste.

Tårs by

Vej og husnr.	Beboer (ejer/lejer)	Matr. nævnes nr. i FT/H
Degneallé 3	H.P.Hermann Hansen f.1876, d.1955 h. Augusta Jensen f.1880, d.1966 Børn: Verner, Ove, Erna 1902, Esther, Ruth 1906, Svend 1909, Leo, Kaj	3 d FT 01
Degneallé 60	Peder Frederiksen f.1876, d.1910 h. Maren Cathrine Rasmussen f.1878	2 d FT 01
Killerupvej 33	Otto Nielsen f.1865, d.1944, murermester h. Bodil Marie Nielsen f.1869, d.1947 Børn: Hans 1895, Aksel, Anna V. Petersen, forg.s svigersøn, h. Anna	HE 1894-1944 HE 1944-1947 HE 1948-
Killerupvej 35	Rs. Peder Nielsen f.1861, d.1913, uddeler h. Caroline <u>Marie</u> Pedersen f.1863	1 h H 11
Killerupvej 40	H.P.Laurits Hansen f.1883, d.1970, skomag. 1 ^o Ingeborg Marie Petersen, d.1941 2 ^o Jenny Wilhelmine Wilms f.1903, d.1974	3 c FT 01
Killerupvej 42	Peter Jørgensen f.1874, d.1949 h. Juliane Sofie Larsen f.1875, d.1953 Børn: Jørgen 1903, Ane Marie 1905 Hansine 1906, Laurits, Ellen 1910	3 f H 11

HUSE UDEN MARKLOD

Tårs by, fortsat

Vej og husnr.	Beboer (ejer/lejer)	Matr. nævnes nr. i FT/H
Killerupvej 52	Jens Larsen Hans Jørgen Hansen f.1871, d.1965 h. Jenny Svensson Træff f.1869, Småland, Sverige, d.1950 Børn: Anna 1894, Axel 1895, Rudolf 1897, Olga 1899, Oscar 1900, Alvilda 1903, Astrid 1905. H.J.Hansen blev statshusmd i 1924	3 e FT 01 H 11
Lågebrovej 15	Jens Larsen Ødegård f.1867, d.1939 h. Maren K. Andersen f.1866, d.1918	5 c H 11
Skovbyvej 7	Jørgen Poulsen vulgo Rytter f.1854 h. Marie Regine Rasmussen f.1863	3 b FT 01
Skovbyvej 16	Enke Maren Johanne Nielsen f.1864	14 b FT 01
Skovbyvej 20	Christian Petersen f.1862, d.1939, graver h. Johanne Marie Jensen f.1859 Johannes Christensen f.1893, d.1959 graver h. Rasmine Petersen f.1892, d.1941	51 Vej- lod
Skovbyvej 31	Lars Jensen vulgo Schultz, f.1801, d.1877 h. Barbara Clausdatter f. 1800 Jens Larsen f.1828, d.1903, skrædder h. Ane Rasmusdatter f.1834, d.1898 Hans P. Hansen vulgo Schultz f.1870 h. Kirstine Christensen f.1876 Børn: Ellen 1905, Arnold 1907	HF fra 1850 50 Vej- lod HE 1921-
Skovbyvej 35	Jørgen Påske, gårdmand, ejer af matr. 11 a Rasmus Morten Rasmussen f.1847, Østofte h. Sofie Jensen f.1847, Birket	11 d H 11

HUSE UDEN MARKLOD

Tårs by, fortsat

Vej og husnr.	Beboer (ejer/lejer)	Matr. nævnes nr. i FT/H
Skovbyvej 36	Peter Hansen f.1860 h. Dorthea Olesdatter f.1849, d.1917	15 e FT 01 H 11
Skovbyvej 37	Rasmus Nielsen f.1866, skrædder h. Ulrika f.1859, Sverige Børn: Johanne 1893, Alfred 1896. Familien flyttede til "Hestehavehus" i Rørbæk o. 1916	11 c FT 01 H 11
Skovbyvej 38	Rasmus Hansen Hjelm f.1847, d.1927 1 ^o Rasmine Olesdatter f.1839, d.1908 2 ^o Gjertrud Hansdatter f.1853, d.1917 Jørgen Henrik Rasmussen f.1879, d.1963 h. Karen Rasmussen f. 1881, d.1957	15 g FT 80
Skovbyvej 41	Christian Frederiksen f.1835, d.1905 h. Kirstine Margr. Christiansd. f.1839 Frederik Frederiksen f.1864, d. ca.1935 h. Augusta Hahn f.1867, d.1931 Carl Christian Jensen Svend Jensen Børge Jensen Hanne Slentebjerg og Birte Borella Jensen	FT 80 HE 1906-1935 HE 1935-1949 HE 1949-1952 HE 1952-1971 HE 1972-
Strygervej 6	Lars Peder Jørgensen f.1856 h. Barbra f.1858	12 e FT 01 H 11
Strygervej 8	Enke Magdalene Nielsen f.1846, Femø Albin Svensson, flyttede til Killerupvej nr. 17 i 1912, se denne	12 d FT 01
Tårsvej 28	Søren Sørensen, se matr. nr. 2 b, Tårs by Julius Hansen, skøde 1918, d.1933 h. Laura Hansen (2 ^o) skifte 1955 Klaus Petersen Ib Rasmussen	1 m H 11 HE 1918-1933 HE 1933-1955 HE 1955- HE 1965-

HUSE UDEN MARKLOD

Kalø by (1911)

Vej og husnr.	Beboer (ejer/lejer)	Matr. nævnes nr. FT / H
Kaløgråvej 1	Enke Else Marie Rasmussen Christen Rasmussen, fornævntes søn	31 b FT 01
Kaløvej 41	Enke Ane Jensen	7 b H 11
Tårsvej 35	Rasmus Andersen h. Johanne Nielsen f.1846, d.1929	20 c FT 01
Tårsvej 47	Steffen Pedersen f.1840, d.1918, tømrer h. 1873 Johanne Rasmussen f.1848, d. 1931. Han købte ejendommen i 1873	19 b HE 1873-1918
Tårsvej 73	Rasmus Andersen f.1863, d.1932, h. Sophie Mortensen f.1865, d.1936	6 b FT 01

Killerup by (1911)

Vej og husnr.	Beboer (ejer/lejer)	Matr. nævnes nr. FT / H
Killerupvej 10	Peter Bertel Petersen Han købte i 1912 Killerupvej 24 h. Hanne Løfquist f.1861, d.1931 Hans Ulrik Lolle f.1891, d.1933 h. Anna Joh. Brandt f.1888, d.1971	1 c H 11 HE 1912-1933 HE 1933-
Killerupvej 17	Peter Hansen Albin Svensson d.1946 h. Emilie Petersdotr. f.1880, d.1947	12 d H 11 HE 1915-1946 HE 1946-1947
Møllevej 95	Vilhelm Otto	7 b H 11
Møllevej 97	Frands Larsen Mølborg f.1856, d.1940 h. Jul.Kathr. Hansen f.1866, d.1951 Marius Holm, skøde 1939,	7 a E 1890- HE -1939 HE 1939-

S T A T S H U S M A N D S H U S E
I K I L L E R U P O G R Ø R B Æ K

Eksempel på en Statshusmandsejendom
tilhørende amtsrådsmedlem Karl Jørgen Kristensen,

Eremitagevej 5, Killerup

En panteobligation

Skøde på ejendommen matr. nr. 1 au
af Berritsgård hovedgård

Statshusmændene i Killerup

Statshusmændene i Rørbæk

Indtil Valdemar Sejrs tid var lensvæsen kun lidet udbredt i Danmark. Bondestanden var talrig, selvstændig og krigerisk. Der var endnu kun få stormandsslægter. Med Valdemar Sejrs uddeling af len til sine sønner rykkede det udenlandske lensvæsen ind i Danmark og truede med opløsning af riget. Christoffer 2. fik således Lolland-Falster til len, men måtte pantsætte det til grev Johan af Holsten. Det blev Valdemar Atterdags og Dronning Margrethe 1.s fortjeneste at bringe orden i det danske hus.

Bønderne blev efterhånden mindre krigeriske og blev fæstere under Kronen eller privilegerede samfundsklasser. Krigsdueligheden var samlet under adelen, f. eks. Christopher Holck på Orebygård. I tre generationer var Huitfeldter til Berritsgård lensmænd i Norge og Sverige. Kronlenet på Østlolland var Aalholm. Lensmændene søgte at få gjort lenene arvelige og opnåede i mange tilfælde at få løftebreve herom. Efter Grevens Fejde (1534-1536) forøgedes krongodset meget stærkt, først og fremmest ved inddragelse af kloster- og bispegods. En dansk lensmand var efter denne omvæltende begivenhed en kongelig foged, der efter enevældens indførelse kaldtes for amtmand.

Under krigene med Sverige havde konge og krone måttet optage store lån, hovedsagelig hos adelen, der, efter at roligere forhold var indtrådt, krævede at få sine udlæg tilbage. Således fik fru Sofie Ulfeldt til Orebygård 13 gårde og 5 huse i Kallø, hun havde i pant for de pengemidler, hendes afdøde mand havde lånt kongen.

Under Christian 5. blev der givet tilladelse til oprettelse af lensgrevskaber og lensbaronier. Det tilhørende gods blev underkastet lensbånd, efter hvilket godset skulle tilfalde Kronen, når opretterens slægt uddøde. Godset skulle udelt gå i arv til slægten efter den arvefølge, der ved oprettelsen blev fastlagt i det såkaldte erektionsbrev. Desuden tillagdes der lensgreverne og lensbaronerne betydelige godsherrerettigheder, f.eks. retten til at udnævne birkedommere. Denne ret bortfaldt dog ved Grundloven 1849 og var på Guldborgland afviklet i 1862. I samme grundlov blev det forbudt at oprette nye len og stamhuse, og det

blev bestemt, at de bestående len skulle kunne overgå til fri ejendom ved senere lov derom. Som følge af de urolige forhold op til 1864 og lensbesiddernes forståelige modstand blev løfteparagraffen ikke opfyldt ved lov før 4. okt. 1919. Det blev derefter afprøvet ved domstolene, om den var grundlovsstridig i henseende til ejendomsret, men i 1923 var man endelig i stand til at foretage udstykning og begynde salg af parceller.

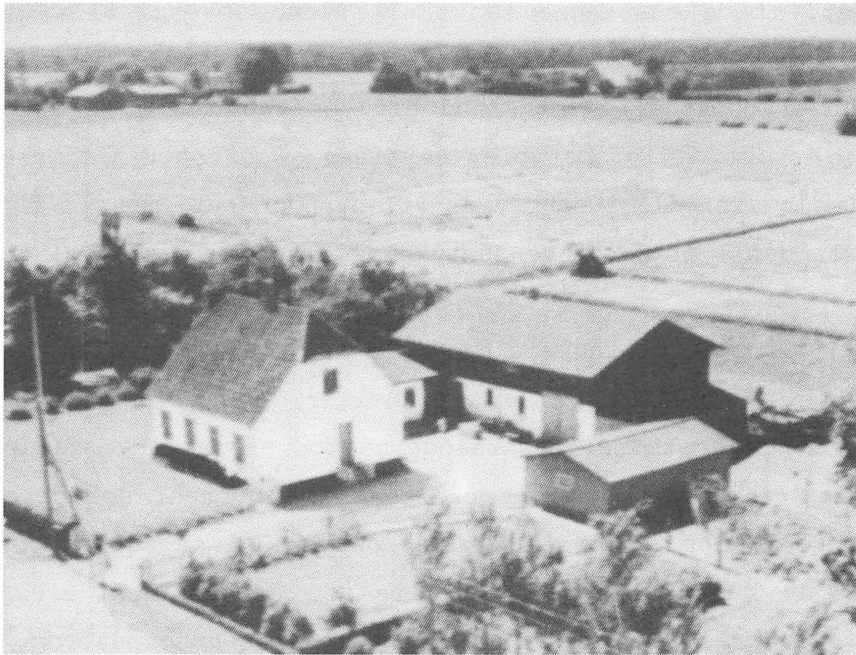
I loven af 1919 opgav Staten sin hjemfaldsret af len og stamhuse imod en afgift på 25% af værdien af de besiddelser, hvorpå der hvilede hjemfaldsret. Endvidere skulle lensbesidderne mod erstatning stille en trediedel af den overtagne jord til rådighed for Staten, som deraf skulle oprette mindre landbrug. Jorden skulle udstykkes i parceller af en sådan størrelse, at de kunne ernære en familie ved dennes egen arbejdskraft. Mindre parceller skulle kunne tillægges bestående husmandsbrug. Ved salget skulle der ikke erlægges nogen købesum.

I Tårs sogn blev der fra Berritsgård og Ødegård - sidstnævnte gård havde omkring 40 ha i Killerup - udstykket 34 statshusmands-ejendomme. Herudover oprettedes ved Guldborgvej i Saksøbing landsogn 14 ejendomme. Den mindste lod var på 53500 m², den største på 71500 m².

Den 22/5 1924 blev der udstedt skøde på 46 af de 48 ejendomme, og i den følgende tid herskede der stor aktivitet på de gamle, udstrakte hovmarker. En gang tidligere - ved udskiftningen i 1770 i Tårs-Killerup og 1785 i Kallø med de følgende udflytninger af gårde - var der sket en tilsvarende gennemgribende forandring af landskabets profiler.

Der blev i de næste 30-40 år udført et enormt arbejde fra disse nybyggeres side. Familierne på disse brug var i høj grad med til at opbygge den danske produktion af svin og æg, men selvfølgelig var der omkostninger: Enkelte bukkede under for ågets tyngde.

I modsætning til de i de foregående afsnit nævnte husmænd og parcellister, der hovedsagelig var født i sognet, kom størsteparten af statshusmændene fra andre sogne. Derfor har det for disse ikke været muligt at indhente komplette persondata. Skemaerne oplyser navne, skødeår og matr.

E K S E M P E L P Å E N S T A T S H U S M A N D S E J E N D O M

For 60 år siden traf forfatteren ejeren af den ovenfor viste ejendom, Kristian Karl Kristensen og dennes hustru. De havde i 1923 købt matr.nr. 1 au af Berritsgård hovedgård. Parret havde børnene Ingeborg f. 1913, Poul 1915, Karl 1917 og Hans 1920. Senere adopterede familien drengen Hans Christian Larsen f.1929. Poul døde i 1968 af efterveer fra et ophold i tysk koncentrationslejr. - I 1945 solgte Kristian og Emilie Kristensen ejendommen til sønnen Karl Jørgen Kristensen, der velvilligt har stillet de aflyste dokumenter til min rådighed for ved hjælp af disse at belyse købsvilkår og jordrenteforhold. I skødet erfarer vi om det fællesskab, der herskede mellem statshusmændene om det dyrere landbrugsudstyr som tærskværk, ajlenedfælder og såmaskine. Også den kostbare avlstyr var det naturligt at have i fællesskab, 1/16 pr. andels-haver. I roetogenes tid måtte man tillige have part i togets læsseplads.

Ovenstående luftfotografi viser ejendommen kort efter, at den var taget i brug. Der er stuehus 8,30 x 8,20 m med sidebygning over til staldbygningen. Gårdspladsens fjerde side er delvis lukket af garagebygning m.m.

PANTEOBLIGATION

Financieringseksempel

Underskrevne Kr. Karl Kristensen, der ifølge løbekontrakt er bleven ejer af husmandslodden, lod nr. 41 af de af Baroniet Guldborgland til Staten afgivne arealer af matr. nr. 1 a af Berritsgård hovedgård, Tårs sogn, tilstår herved i henhold til lov nr. 557 af 4/10 1919 om vilkår for salg af jorder i offentlig eje at have modtaget som byggelån af Statskassen 11500 kr. For lånet gælder i medfør af fornævnte lov flg. bestemmelser:

Af lånet forrentes et beløb af 6000 kr med $4\frac{1}{2}\%$ p.a. fra anvisningsdagen at regne. Renterne betales med det halve i hver juni og december termin første gang dog først i december termin 1923 for den fra anvisningsdagen indtil nævnte termin forløbne tid. Den del af lånet, der overstiger 6000 kroner, er rentefri.

Lånet er afdragsfrit indtil december termin 1926. Efter nævnte termin betales som afdrag i hver juni og dec. termin, første gang i juni termin 1927, $\frac{1}{2}\%$ af lånets hovedstol, 11500 kr, altså 57,50 kr. Disse afdrag afskrives på den rentefri del af lånet, indtil dette er nedbragt til et maksimumsbeløb, hvoraf der i følge de foregående bestemmelser skal svares renter. Derefter skal der til restgældens forrentning og afbetaling i hver halvårlig termin erlægges en uforanderlig halvårlig ydelse, omfattende både renter og afdrag, således at afdragene vil stige, efterhånden som renten synker. Denne ydelse skal udgøre $\frac{1}{2}$ års rente, beregnet efter de i henhold til foranstående bestemmelser til enhver tid fastsatte regler med tillæg af $\frac{1}{2}\%$ af lånets oprindelige hovedstol.

Til sikkerhed giver køberen kreditor første prioritets panteret næstefter jordrenten i den ovennævnte mig tilhørende ejendom, parcel nr. 41 af matr. nr. 1 a af Berritsgård hovedgård, Tårs sogn, Maribo amt af areal ca. 6,1 ha med alt dens tilliggende og tilhørende, besætning og inventarium, den til enhver tid på ejendommen værende gødning og afgrøde i strå, hø og utærsket sæd, i de på ejendommens grund værende eller tilkommende bygninger tilligemed disses mur- og nagelfaste appertinentier, derunder kakkellovne, samt endelig i den sum, for hvilke bygninger, besætning og inventarium er forsikrede.

20/8 1923 K.Kristensen

E K S E M P E L P Å S K Ø D E

Underskrevne statshusmand Kristian Karl Kristensen, Killerup pr. Sakskøbing, sælger herved til min søn landmand Karl Jørgen Kristensen, Killerup pr. Sakskøbing, den mig ifølge skøde tinglyst 22/5 1924 tilhørende ejendom matr. nr. 1 au Berritsgård hovedgård, Tårs sogn, af hartkorn 1 Td. 0 Skp. 1 Fdk. 2 3/4 Alb. med påstående bygninger og disses grund-, mur- og sømfaste tilbehør, derunder kakkelovne, komfur og indmuret gryde samt hegn, træer, buske og øvrig beplantning. I overdragelsen medfølger den på ejendommen værende besætning bestående af 2 heste, 4 køer, 1 kvie 1 griseso og 2 grise samt alt til ejendommens drift hørende inventarium, maskiner, vogne og avlsredskaber af enhver art. Endvidere medfølger de på ejendommen værende beholdninger af korn, hør, halm og gødning samt roerne i marken. Der medfølger 1/12 part i en roelæsseplads og 1/16 part i en aktietyr. Med hensyn til inventaret bemærkes, at der er 1/2 part i radrenser og ajlenedfælder, 1/3 part i såmaskine og hesterive, 1/4 part i selvbinder og 1/23 part i tærskværk.

Handelen er indgået på følgende vilkår:

Købesummen er fastsat til 30418 kr 50 øre, hvilke tredive tusinde fire hundrede og atten kroner 50 øre af køberen berigtiges på følgende måde:

A. Køberen overtager til forrentning fra 11. juni 1945

at regne den ejendommen påhvilende pantegæld

a. Jordrente til Statskassen i henhold til lov nr. 557

af 4/10 1919, hvis kapitaliserede værdi andrager 6500 kr 00 øre

b. Byggelån af Statskassen til rest

9372 " 50 "

henstående uaflyst i tingbogen for 11500 kr.

18/7 1938 er der tinglyst påtegning om, at rente og

jordrenteydelser svares efter reglerne i § 3

i lov nr. 137 af 13/4 1938.

c. Grundforbedringslån af Statskassen

2546 " 00 "

B. Køberen betaler kontant senest 1/11 d. år

12000 " 00 "

30418 kr 50 øre

2/10 1945

Kr. Kristensen

Karl Kristensen

STATSHUSMÆND I KILLERUP

TÅRS SOGN

Vej og husnr.	Ejer	Matr. nr.	Skøde år
Eremitagevej 5	Kristian K. Kristensen f.1889, d.1971 h. Emilie Jensen f.1886, d.1962 Karl Kristensen f.1917, forgængers søn h. Dagny Petersen f.1923	1 au	1924- 1945-
Eremitagevej 7	Julius Valdemar Petersen Viggo Petersen Johannes Pedersen Boesen h. Eva Lillian Petersen, d.1983 Bondo Nymand, se også Guldborgvej 53	1 at	1926- 1954- 1955- 1984-
Eremitagevej 8	Niels P. Jensen f.1888, d.1966 h. Anna Jensine Bjørn f.1899, d.1962 Knud Bjørn Jensen	1 an	1924- 1959-
Eremitagevej 9	Kristian Vilhelm Jensen Hans Gunnar Jensen Laurits Jørgensen Børge Nielsen h. Ingeborg Nielsen, skifte 1983 Klaus Martin Olsen	1 as	1924- 1945- 1947- 1959- 1983 1983-
Eremitagevej 10	Martin Jørgensen Vidt h. Anna Lucie Rasmussen, d.1937 Edvard Richard Hansen Vilhelm Jacobsen Mogens Riff	1 am	1924- 1941- 1956- 1970-
Eremitagevej 11	Peter Rasmussen N.P. Christensen Johs. Nielsen 1947-1950, Viggo Jensen Børge Brædder Harry Lang Klaus Olsen	1 ar	1924- 1929- 1950- 1953- 1958- 1985-

STATSHUSMÆND I KILLERUP
TÅRS SOGN

Vej og husnummer	Ejer	Matr. nr.	Skøde år
Eremitagevej 12	Jens Frederik Hansen Emil Ritter Frode Christiansen Kurt Lolle	1 al	1924- 1957- 1987-
Eremitagevej 14	Victor Emanuel Rasmussen Lars Chr. Hansen Kylling Kaj Arildsen Lerche	1 ak	1924- 1934- 1945-
Eremitagevej 16	Hans Chr. Rasmussen Poul Rasmussen	1 ai	1924- 1960-
Eremitagevej 18	Harald Chr. Fr. Antonisen f.1892, Østofte, d.1966 h. Anna Kristine Nielsen d.1977 Svend Helge Antonisen	1 ah	1924- 1958-
Eremitagevej 24	Ejner Laurits P. Andersen Erik Nielsen Ib Brændgård Jensen G. Lorentzen Anders Knudsen Knud E. Lærke	1 ag (bu)	1924- 1958- 1970- 1971- 1972- 1975-
Kaløvej 3	Mads Peter Christiansen Harald Eyvind Bech	1 ae	1924- 1946-
Kaløvej 5	Jens Niels Jensen f.1879, d.1942 h. Elna Christensen Hans Bernhard Hansen Thorkild Kruse Karsten Lolle	1 ad	1924- 1940- 1962- 1977-
Kaløvej 15	Hans Bernhard Hansen Kiemer h. Elna Bert. Corneliussen, d.1978 Eigil Hansen Kiemer	1 z	1924-

STATSHUSMÆND I KILLERUP

TÅRS SOGN

Vej og husnummer			Matr. nr.	Skøde år
Kaløvej	17	Carl Frederik Nielsen Aage Martin Petersen Henning Hansen Kiemer	1 y	1924- 1945- 1961
Kaløvej	19	Anders Hansen f.1878, Vignæs, d.1952 h. Laura Dorthea Hansen Orla Reinholdt Hansen f.1904, d.1965 h. Anna Alvilda Hansen Paula Jensen Lauge Løkke Rita Korsholm Løkke } Frode Olsen }	1 x	1924- 1962- 1966- 1972-
Kaløvej	21	Hans Jørgen Hansen, se side 180 Aksel Reitz	1 v	1924- 1940-
Kaløvej	23	Niels Henrik Nielsen f.1885, d.1966 h. Inger Stella Lolle, d.1962 Kaj Nielsen Arno Nielsen	1 u	1924- 1963- 1987
Killerupvej	5	Lars Larsen Hans Evald Jensen Mangor Thun Madsen	1 aa	1924- 1938- 1949-
Langbjerg	6	And. Laur.Petersen f.1887, d.1967 h. Clara B. Larsen f.1888, d.1937 Johannes Jensen Johannes Roug Annie Margot Larsen	1 bø	1924- (?) 1951- 1965- 1974-
Langbjerg	8	Olaf Petersen Bent Frede Petersen Hanne Jensen/ Ejgil Dyhr Madsen Per Lander	1 bc (bæ)	1924- 1956- 1983- 1985

STATSHUSMÆND I KILLERUP
TÅRS SOGN

Vej og husnummer	Ejer	Matr. nr.	Skøde år
Langbjerg 10	Alfred Jensen f.1884, Hasselø, d.1952 h. Ida Leone Andersen d.1986, Erik Rømer Tove Rømer	1 bb	1924- Skifte 1953 1958- Skifte 1985
Langbjerg 12	Carl Chr. P.Jensen f.1888, d.1973 h. 1910 Laura Rasmine Rasmussen Arne Carlo Jensen	1 ba	1924- 1953-
Langbjerg 14	Niels Henrik Henriksen Hans Christian Ove Pihl Johannes Ferdinand Larsen Poul Strange Knud Herman Jensen h. Kirsten Holse Olsen, d.1982 Ove Jensen.	1 aø	1924- 1931- 1940- 1948- 1957- 1982-
Langbjerg 16	Niels Christian Sørensen Morten Julius Olsen Harder Bendixen Ove Jensen	1 aq	1924- 1943- 1947- 1985-
Langbjerg 18	Hans Karl Petersen, d.1951 h. Karen Kirstine Hansen, d.1970 Knud Erik Petersen	1 ap	1924- 1950-
Langbjerg 20	Jens Thor Christensen Jens Verner Christiansen	1 h	1924- 1945-
Møllevej 82	Peter Rasmussen Rasmus Madsen Valther Gudmand Iversen f.1902, d.1980 h. Anna Klara Andersen, d.1975 Betty Andersen Jørn Bredahl	1 ac	1924- 1943- 1958 1981- 1982-

STATSHUSMÆND I KILLERUP

TÅRS SOGN

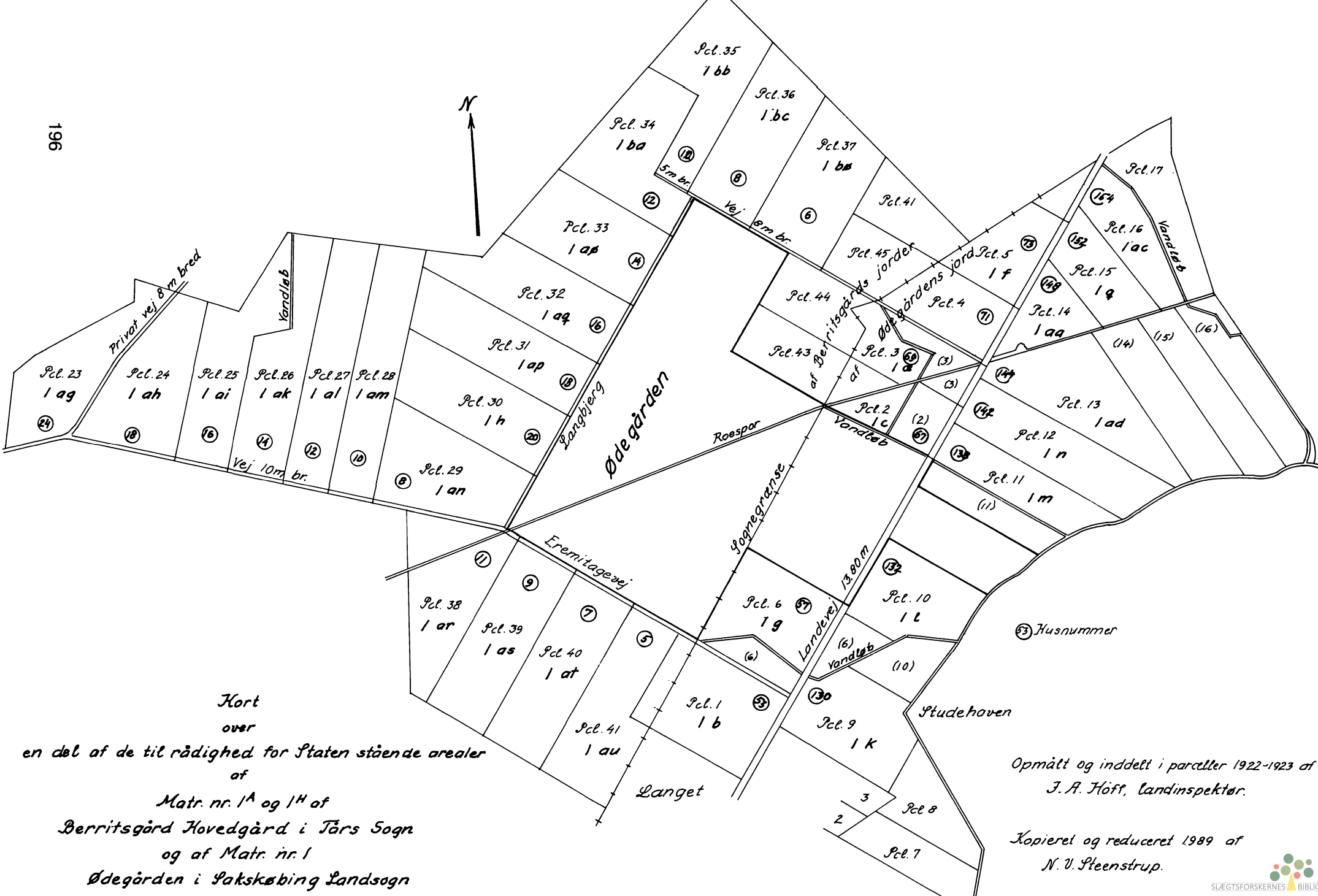
Vej og husnummer	Ejer	Matr. nr.	Skøde år
Møllevej 84	Jens Peter Andersen Kaj Gunnar Petersen f.1919, d.1981 h. Anna Marie Andersen d.1981 Bent Thun Madsen	1 ab	1924- 1951- 1987-
Ottevej 2	Hans Jørgen Rasmussen Peder Christian Pedersen Baltzer Rasmussen Holger Andersen Skifte 1) Poul E. Andersen 2) Svend Andersen 3) Solveig Andersen Erik og h. 4) Kirsten Frederiksen	1 r	1924- 1959- 1959- 1965- 1989 1989-
Ottevej 4	Jørgen Nielsen f.1873, Vignæs, d.1948 h. Ane Marie K.Jensen, d.1954 Hans Arnold Nielsen f.1906, d.1974 h. 1934 Jensine Marie Nielsen Keld Erling Nielsen	1 s	1924- 1938- Skifte 1975 1985-
Ottevej 6	Rasmus P. Rasmussen Herman Rasmussen	1 t	1924- 1949-
Ottevej 7	P.Gustav Olsen Nymand f.1883, d.1957 h. Thora Alida Jensen, d.1980 Gerhardt L.Christensen f.1898, d.1980 h. Maren B. Mortensen, d.1983 Erik Frederiksen	1 o (bu)	1924- 1945- 1983-
Ottevej 9	H.P.Vill.Vald.Rasmussen f.1884, d.1934 h. Ida Laurine Madsen Frederik Holger Jensen Verner Christensen Svend Jørgensen Svend Frederiksen Erik Frederiksen	1 p	1924- Skifte 1934 1952 1956- 1960- 1981- 1983

STATSHUSMÆND I SAKSKØBING LANDSOGN
udstykket fra Berritsgård og Ødegård

Vej og husnummer	Ejer	Matr. nr.	Skøde år
Guldborgvej 53	Anders Gjedsted Andersen	1 b	1924-
	Vilhelm Rasmussen		1946-
	Simon Egholm		1954-
	Bondo Nymand		1956-
	Marquard Nymand		1961-
	Bondo Nymand		1977-
Guldborgvej 57	Daniel Larsen	1 g	1924-
	Peder Chr. Christensen		1953-
Guldborgvej 67	Jens Chr. Albert Hansen	1 ab (1 c)	1924-
	Henning Danielsen		1952-
	Ingelise Lander		1955-
	Kjeld Christoffersen		1959-
	Poul Egon Christiansen		1960-
	S.A.Lander		1970-
	Per Lander		1972-
Guldborgvej 69	Jacob Peder Hansen	1 d (1 æ)	1924-
	Ernst Dørum		1947-
	Hans Peter B. Knudsen		1951-
	Arne Jensen		1952-
	Niels Christian Kruse		1956-
Guldborgvej 71	Peder Sigfred Jørgensen	1 e	1924-
	Verner Baach		1952-
	Laurids Anthonsen		1956-
	Egon Petersen		1977-
	Arne Svensson		1986-
Guldborgvej 73	Lars Nielsen	1 f	1924-
	Enke Nielsine Laura Nielsen		1937-
fortsættes på	Carl Johannes Petersen		1937-
næste side	Karl Høj		1947-

STATSHUSMÆND I SAKSKØBING LANDSOGN
udstykket fra Berritsgård og Ødegård

Vej og husnummer	Ejer	Matr. nr.	Skøde år
Guldborgvej 73 fortsat	Evald Boesen	1 f	1950-
	Svend Reuss		1960-
	Ernst Rosenkilde		1986-
Guldborgvej 130	Rasmus Fritz Hansen	1 k	1924-
	Georg Jensen		1953-
	Tommy Ptak		1989-
Guldborgvej 132	Chr. Andreas Jensen	1 l	1924-
	Christian Nicolai Olsen		1939-
	Preben Vendelbo Petersen		1965-
	Jette og Tommy Ptak		1985-
Guldborgvej 138	Laurits Hansen Drejer	1 m	1924-
	Rudolf Petersen		1947-
Guldborgvej 142	Emil Christian Larsen	1 n	1924-
	Fr. August Lindhardt Christiansen		1947-
	Kaj Ottosen		1949-
	Ib Ibsen		1969-
Guldborgvej 144	Johan Christian Vendelbo Petersen	1 o	1924-
	Eskild Petersen	(1 ad)	1957-
Guldborgvej 148	Karl Rasmussen	1 p	1924-
	Johannes Østergård	(1 aa)	1946-
	Pia og Hugo Starcke		1983-
Guldborgvej 152	Kristian Johannes Jensen	1 q	1924-
	Aage Kramer		1959-
	Ernst Rosenkilde		1971-
Guldborgvej 154	Hans Oluf Jensen	1 r	1924-
	Verner Jensen		1948-

Kort
 over
 en del af de til rådighed for Staten stående arealer
 af
 Matr. nr. 1^A og 1^H af
 Berritsgård Hovedgård i Tårs Sogn
 og af Matr. nr. 1
 Ødegården i Pakskøbing Landsogn

53 Husnummer

Opmålt og inddelt i parceller 1922-1923 af
 J. A. Hoff, Landinspektør.

Kopieret og reduceret 1989 af
 N. V. Steenstrup.

B E R R I T S G Å R D :

Forpagtere
Ridefogeder
"Hollændere"
Schæfere

S K O V E N S F O L K

Skovridere
Skovfogeder
Skovløbere

som de fremgår af Tårs kirkebøger

FORPAGTERE PÅ BERRITSGÅRD

Husbond / hustru / børn

Claus Mohr, levede 2den halvdel af 1600-tallet

h. Margrethe Bartram

Børn: Anna Margrethe f. før 1686, Hans 1687,
Else Margrethe 1689. En 4-årig søn omkom ved
en skoldningsulykke i en saltmadskedel.

Niels Wisbye f.1763. Han var først forvalter, dernæst gårdfæster
i Vignæs. Forpagter på Berritsgård 1822-1835.

Se opstillingen RIDEFOGEDER PÅ BERRITSGÅRD.

Søren Munch

h. 1807 Else Bruun, husjomfru på Berritsgård

Anders Nielsen nævnes i Tårs kbg som forpagter, da hans
datter 12/7 1807 blev gift med forpagter Hans
Christian Grønnegård på Ejegod ved Nykøbing F.

Christian Fibiger f.1787, d.1859

h. Anna Marie Aasen

Børn: Vilhelmine 1828, Agnes Eleonora 1830, Anna 1833,
Helena Maria 1837, Carl Christian 1838, Johanne 1840

Johannes Theodor Suhr

h. Julie Margrethe Jørgensen f. 1841

Anmærkning i kirkebogen: " Hun var den første kirkegangsmoder
i Tårs, som ikke forlangte at blive indladt". (Sognepræsten)

Børn: Johannes 1862, Laurids 1863, Oluf Bernt 1865

Jens Georg Jessen f.1820, nævnes som forpagter i FT 1870, 1880, 1890

h. Christiane Ulrikka Bossen f.1825

Peter Ferdinand Kock, Vemmetofte, f.1867, d.1898

h. Johanne Jessen, adoptivdatter af fornævnte G. Jessen

Niels Peter Johannessen f.1848, d.1924

h. Anna Klara Møller

RIDEFOGEDER PÅ BERRITSGÅRD

Husbond / hustru / børn	Fødselsår og dødsår
Laurids Erichsen, ridefoged og kirkeværg, boede på Fauerstedgård. Han blev begravet i kirken. h. Johanne ..... Datter: Dorothea Malene 1686	1634-1686
Oluf Madsen Hiort. Han blev i 1702 viet i Tårs kirke til Mademoiselle Ulrica Eleonora Cloppenburg. På dette tidspunkt var han blevet skovrider over Lollands Nørre herred.	
Hans Christensen, nævnes som ridefoged i Tårs kbg 1701 Christen Hansen, nævnes i Tårs kbg 1706 h. N.N.	
Jens Jacobsen, nævnes i Tårs kbg 1714 Christian Schiørring, nævnes som ridefoged i Tårs kbg 1715 Lorentz Volchardtsen, forvalter over Berritsgård og Højbygård. Han boede på Fauerstedgård. Død før 1732 h. Sibylla ....., begravet i kirken	1658-1732
Hans Bramsen	1717-1747
Peder Jeppesen Lek	1727-1751
.....Seibech, nævnes som ridefoged i Tårs kbg 1753 Peder Jørgensen Hees, omtales i 1759 som ridefoged h. 1759 Ellen Marie Schalholm	
Mons. Feldthus, nævnes i Tårs kbg 1759	
Niels Wisbye, Berritsgård	1762-1835
1 ^o 1800 Madame Armgard Broye (2 ^o)	1747-1821
2 ^o Ane Hansdatter	1778-1846
Børn i 2 ^o : Steffen 1823, Rasmus 1828 Han var 1802-1822 fæster af matr. nr. 16 Vignæs by, derefter forpagtede han Berritsgård	
Henrik Madsen, forvalter	1752-
.....Funch, forvalter h. Helene Christiane Boas Søn: Friderich 1805	1779-

GARTNERE VED BERRITSGÅRD

Husbond / hustru / børn	Fødselsår og dødsår
Hans Michelsen Urtegårdsmand, omkom ved drukning i voldgraven Jens Urtegårdsmand, Killerup h. N.N. Datter: Mette Cathrine 1695	1686- 1600-tal.
Mathis Hansen h. M.M. Barn: Thore 1698	1600-tal.
Johan Petz, boede i Fauersted h. Maren .... Barn: Cathrine 1701	
Meister Jørgen (også Georg) Bauchert (også Beichert) h. 1738 Mette Cathrine Frantzen, Fruens Pige på Berritsgård Børn: Abraham 1739, Sophia Amalia 1739	1701-1749 1714-1750
Mons. Sell nævnes som fadder i Tårs kbg 1758	
Johan Christian Boas h. Hellena Egidius Børn: Johan Erik 1782, Christoffer 1785, Poul 1786	1743-1806 1747-1797
Poul Boas, gartner, senere tillige møller ved Berritsgård ml. h. 1807 Ane Christiane Storm Børn: Johan Christopher 1811, Antoinette Dorthea 1813	1786-1825 1782-1836
Rasmus Larsen, Berritsgård	1773-1829
Nicolai Christensen h. Ane Margrethe Pedersdatter Børn: Peder 1834, Ferdinand 1844, Ludvig 1846	1836-1882
Peder Pedersen, Thorslunde h. Cecilie Marie Jensdatter Børn: Margrethe 1849, Peter Henrik 1859, Otto Ditlev 1861	1810-1886 1816-1875
Peder Alexander Pedersen h. Kristiane Thomsen	1856-1931

HOLLÆNDERI-FORPAGTERE OG HOLLÆNDERE (mejerister)

Husbond / hustru / børn	Fødselsår og dødsår
Otto Lauritzen Hollænderiforpagter h. N.N. Børn: Hans 1698, Else Kirstine 1700, Sophia 1702 Ian Hollænder, nævnes i Tårs kbg i forbindelse med dåb af sine børn. Alle børnene døde som spæde.	o.1700
Hans Jørgensen h. Malene .... Datter: Maria 1711	o.1700
Hans Christensen Hollænder nævnes som fadder i 1717 Jørgen Pettersen (tiltales Mons.) hollænderiforpagter h. Mette Christine Jensdatter Børn: Joachim 1785, Jens Ditlev 1788, Poul Christian, Sophie Erica 1796, Carolina 1799, Jørgen 1802	1700-tallet 1752- 1760-
Hollænderiforpagter ..... Hansen h. Kristine Søn: Frederik Hansen 1807	o. 1800

Efter 1807 er betegnelsen hollænderiforpagter ikke mere anvendt i Tårs kbg, hvilket antyder, at kvægholdsdriften er blevet lagt under selve forpagtningen af Berritsgård.

SCHÆFERE (der varetog fåreavlingen)

Husbond / hustru	Fødselsår og dødsår
Christian Ludvig Carl Malchau, født i Mecklenburg	1819-1882
Peder Christensen h. Maren Frederiksdatter	1830-1866
Magnus Petter Holmstrøm	1843-1895

Skovfogedboligen "Jægersborg", Kallø Skov.

S K O V E N O G D E N S F O L K

Efter at Jacob Huitfeldt til Berritsgård i 1578 havde fået lyst skoven i "quærstad", måtte hugst kun finde sted efter anvisning. I begyndelsen var det godsets ridefoged eller en betroet skytte, der varetog skovens tarv. Senere blev det fagligt uddannede skovridere, der arbejdede forst-mæssigt med skovens drift, dens genplantning og økonomi. I de sidste hundrede år har flere af slægten Rosenørn-Lehn været forstuddannet.

I 1961 var Oreby og Berritsgård skovdistrikt 1288 ha stort. Ved sidste århundredskifte var der fire skovfogeder, nu kun én, en følge af de motoriserede maskiner. Skovfogedens arbejde med tilsyn og kontrol med udskrivning af anvisninger for afhentninger er blevet stærkt reduceret, idet trævare- og papirindustrierne køber store partier.

Skovfogederne var assisteret af skovløbere. Begge funktionærgrupper boede i skovens huse, hvor de havde jordlod og gratis brænde (deputat). Skovløberne hjalp med opmåling, nummerering og forekommende skovarbejde.

SKOVRIDERE I OREBYGÅRDS OG BERRITSGÅRDS SKOVE I TÅRS SOGN

Husbond / hustru / børn	Fødselsår og dødsår
<p>Jørgen Skovrider, Killerup</p>	
<p>h. Kirsten ....., der nævnes 4/7 1700 i Tårs kbg</p>	
<p>Johannes Carlsen Splittorf</p>	1746-1814
<p>h. Maren Laursdatter, mejerske på Berritsgård</p>	1747-1802
<p>Børn: Apollonia 1779, Margarethe 1780,</p>	
<p>Laurids 1784, Birgita Fridericha 1788</p>	
<p>I F 1787 nævnes skyttedrengen Agats Wødeke, der boede i Splittorfs hus.</p>	1765-
<p>I Kallø skov ligger en jættestue, der bærer navnet Splittorfs høj.</p>	
<p>På Vignæs kirkegård står der to gravstene, som bærer følgende indskrifter:</p>	
<p>"Forstråd, Forstinspecteur Gustav Adolf Stanley Koch. f. 19 September 1817, d. 12 Mai 1895"</p>	1817-1895
<p>og over dennes søn</p>	
<p>"Poul Christian Thaaning Koch, Skovrider paa Baroniet Guldborgland i 12 Aar</p>	
<p>f. 31 Marts 1866, d. 26 Marts og begravet 31 Marts 1903. Venner fra Guldborgland og Saxkjøbing satte dette Minde".</p>	1866-1903
<p>Senere skovridere:</p>	
<p>J. Bang, skovrider 1903-1933</p>	
<p>Aage Schmidt 1933-1965</p>	
<p>.... Jensen, ca. 1965-1971</p>	
<p>Holger Vestergaard, ca. 1971-1985</p>	

SKOVFOGEDER I OREBYGÅRDS OG BERRITSGÅRDS SKOVE I TÅRS SOGN

Husbond / hustru / børn	Fødselsår og dødsår
Henning Christophersen, betegnes som skovfoged i Tårs kbg 31/7 1737, boende i Kallø	1705-1775
1 ^o N.N.	1705-1765
2 ^o 1767 Maren Gregersdatter	
Niels Hansen Winther h. Ane Madsdatter Børn: Hans Christopher 1744, Dorte Chaterina 1748 Karen 1751, Mads 1753	
Rasmus Pedersen, Berritgårds skovhus	1684-1754
Lars Christiansen Friis h. Kirsten Pedersdatter Datter: Anna Margrethe 1755	1707-1757
Erich Lorentzen, Berritsgårds skovhus h. Maria Catharina Hansdatter, d. efter 1763	-1763
Jens Andersen Pilt alt. Piltesen h. Karen Pedersdatter Børn: Johannes 1760, Maren 1763, Johanne 1766	1726-1766
Jacob Fenger	1660-1742
Peder h. M.M. Børn: Peder 1771, Anna 1772	
Hans Ringsing, Kallø Søn: Rasmus 1778	
Søren Christensen, Berritsgårds skovhus h. P.P.	1717-1801 1734-1787
Niels Bredal, Jægersborg skovfogedbolig, Kallø Skov h. Johanne Pedersdatter Børn: Frideriche 1804, Bodil Kristine 1807	
Lars Olsen h. Valborg Olesdatter Børn: Maren 1807, Ellen 1808, Dorte 1810	
..... Bruun, Berritsgård h. Trine Pedersdatter	1787-1811
Hans Bøtte nævnes 3/5 1816 i Tårs kbg	

SKOVFOGEDER I TÅRS SOGN (fortsat)

Husbond / hustru / børn	Fødselsår og dødsår
Johan Henrik Vinkelmann, Jægersborg, Kallø Skov	1761-1844
h. Abelone Hansdatter	1771-1844
Datter: Marie Cathrine 1807	
Niels Christian Jensen	
Jens Hansen, Berritsgård	
h. Birthe Marie Hansdatter	1786-1853
Ludvig Bang, Jægersborg	1831-
h. Pouline Marie Grøn	1821-
Børn: Marie Sophie 1854, Hans Ludvig 1856, Laura Henriette 1857, Vilhelm Ferdinand 1858	
Rasmus Jørgensen, Horsens	1814-1875
h. Hedevig Louise Stautz	1824-
Søn: Theodor Georg Ludvig Frederik 1867	
Hans Christian Andersen, Kogangen	
h. Marie Christine Rasmussen	1859-
Børn: Carl Marius 1887, Kristian Peder 1888, Svend Aage Emm. 1889, Karen Marie Margrethe 1891	
Niels Christensen	
1 ^o Ane Marie Pedersdatter	1836-1882
2 ^o Anna Jensdatter	
Søn i 1 ^o : Christen Axel 1879	
Datter i 2 ^o : Anna Ida Martine 1886	
Johan Henrik Selch, Branderslev	1814-1890
Christen Hansen, Jægersborg, Kallø Skov	
h. Sofie Lindhardt, Skørringe	1819-1886
Jens Christensen, Jægersborg	
h. Anna Henriette Rasmussen	1863-1923

SKOVLØBERE OG "SKOVSMÆND"

Husbond / hustru /børn	Fødselsår og dødsår
Thur Aagesen. Indføring i Tårs kbg 24/7 1687: "Begrafuet en Skousmand fra Skaane, som hafde ført med sig en Attest fra Skaane Skrefuen paa Svensk".	
Jeppe Pedersen Skovsmand, som ifølge Tårs kbg 18/2 1705 "var Anders Skovløbers hustrus fader og var til huse hos hannem, begrafuet, som var en ældgammel mand".	2.halvdel af 1600-tallet
Jens Skovløber, der nævnes i Tårs kbg 17/6 1703	
Anders Nielsen, Kogangens skovhus	1649-1715
Henrik Hansen h. Kirsten Andersdatter Søn: Hans 1725	
Andreas Christiansen, Fuglehaven (Folehaven) h. Anna Cathrine Christensdatter Børn: Lars 1829, Maren Kristine 1833	1780-1835 1792-1840
Hans Larsen, Rørbæk, skovløber i Folehaven 1 ^o Anna Cathrine Christensdatter, forannævntes enke (2 ^o) 2 ^o 1841 Johanne Marie Andreasdatter, Radsted Børn: Ellen Margrethe 1842, Maren Andrea 1845, Ane Kirstine 1847, Lars 1843	1810- 1792-1840 1814-
Morten Andersen, vistnok Tranevadhuset 1 ^o Marie Andersdatter 2 ^o Johanne Larsdatter Barn i 1 ^o : Anders 1828 Børn i 2 ^o : Peder 1831, Jørgen 1838, Frederik 1840	1801-1882 -1829 1798-1857
Hans Rasmussen (Tysk)	1805-1887
Hans Olsen	1835-1912
Rasmus Poulsen, d. ca.1906	-1906
Poul Rasmussen, Kallø skovløberhus h. Birthe Rasmussen	1835-1920
Niels Rasmussen, f. i Soesmarke	1837-1919
Carl Frederik Petersen, Folehaven	1884-1928
Christen Jensen, Maribo h. Johanne Olsson, Sverige	1862-1951 1868-1941

En middelalder-smed i færd med at smede halvsko til en trækokse.

I hele den periode, bogen omhandler, har Tårs sogn haft alle slags håndværkere og har været næsten selvforsynende med alle arter bygningsmateriel, mark- og haveredskaber og husholdningsartikler. Fra smeden kom vognbeslag og leer, heste- og oksesko, bødkeren leverede spande og kar, væver og skrædder det nødvendige tøj.

S O G N E T S H Å N D V È R K E R E
O G E R H V E R V S D R I V E N D E

Bødkere	Skræddere
Fiskere	Slagtere
Gartnere	Smede
Hjulmagere	Snedkere
Jordemødre	Teglbrændere
Malermestre	Tækkemænd
Murermestre	Tømrere
Møllere	Uddelere
Skomagere	Vævere

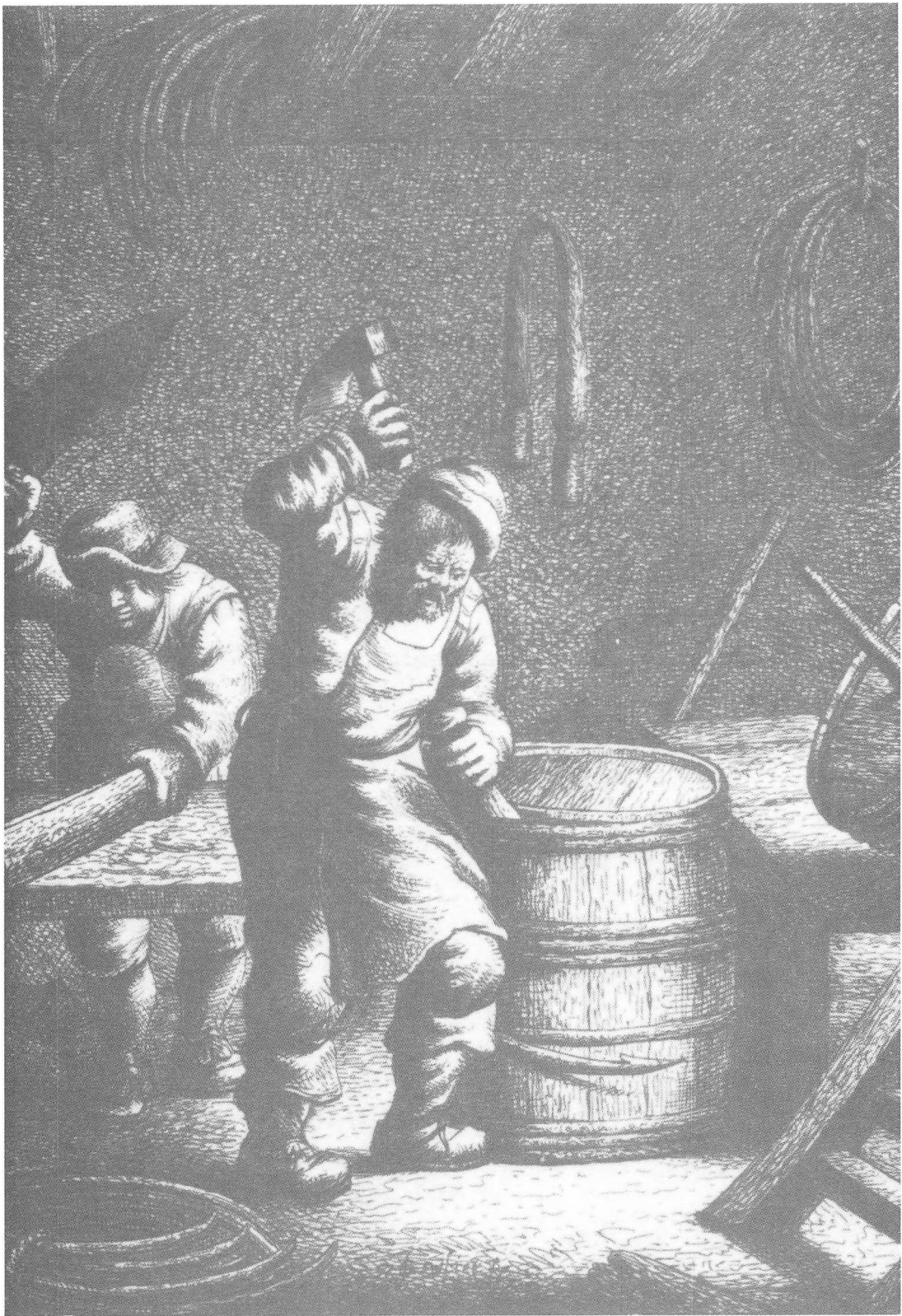
Det kan undre, at der i 1700- og 1800-tallet fandtes så mange bærere af navnet Bødker, men det er et udtryk for, hvor vigtigt dette håndværk var dengang. Nutidsmennesket tænker næppe derpå. Hvis man i vore dage blev bedt om at nævne den største opfindelse til alle tider, ville svaret let blive hjulet eller jernbanen eller flyvemaskinen, eventuelt en af flere andre opfindelser, der kunne tænkes at opfylde en sådan distinktion. Kun få ville tænke på den ydmyge tønde, og dog har denne genstand i tusinder af år været den ganske forudsætning for transporten af faste og flydende varer, og for den mellemfolkelige handel. I et ørige som Danmark har den haft enorm betydning. Vi kan blot tænke på Berritsgård-forpagteren Mohrs smakke, "der foer mellem Oreby havn og København med sine saltkødstønder og smørdritler". Hvorfor var tøndens så vigtig? Jo, tøndens var med sin dobbelthvælvede konstruktion uhyre stærk, og den lod sig trille eller kantrulle ved omladning. Det var vigtige egenskaber i de tider, hvor al kraft var afhængig af mandens muskler. Havde man ikke haft tøndens, ville varerne være blevet nær produktionsstedet og være produceret i et mindre omfang. Byttehandel havde kun kunnet foregå i begrænset målestok. Al samfundsudvikling ville være foregået langsommere.

Gravmalerier i Ægypten viser, at tøndens har været anvendt 2700 år før vor tidsregning. Den er også nævnt i Det gamle Testamente. Vi kender historien om Diogenes, der levede i et stort kasseret vinfad. Boccaccio (1313-1375) fortæller om bødkerkonen Peronella i Neapel, der holdt stævne med mestersvenden i et stort vinfad. En bødkers uddannelsestid var syv år, og der krævedes fint håndelag for at kunne udføre vin- eller vandtætte fade. I mange århundreder var bødkeren den vigtigste leverandør af husgeråd. Når et ungt par i middelalderen, ja helt ned i forrige århundrede, ville stifte bo, gik de til bødkeren for at købe spande, kar, bøtter, kander og krus.

Bødkeren betjente sig af meget specialværktøj såsom cirkelsav, rundhøvl, en bredbladet økse, hvis hoved var udformet således, at han undgik at blive ramt af hårde splinter. Han havde borsving, der kunne betjenes med én hånd. På bødkerbænken kunne man med fødderne fastholde arbejdssemnet.

BØDKERE

Husbond/hustru/børn	Fødselsår og dødsår
Anders Nielsen, tidligere skovløber i Kallø Birks skov	1649-1715
Rasmus Bødker, Tuderød, nævnes 1686 i Tårs kbg	
1° Maren Christensdatter	1653-1686
2° 1686 N.N.	
Niels Bødker, nævnt i Tårs kbg 18/5 1702	
h. Margrethe Jørgensdatter	
Laurids Marquordsen Bødker, Berritsgård skovhus	-1707
h. Mette Jensdatter	1638-1701
Peder Pedersen, boede hos fornævnte Laurids Bødker. Han trolovede jomfru Anna Nielsdatter i sin læretid og måtte derfor indhente attest fra amtsforvalter Henrich Suhr, inden han kunne indgå ægteskab med hende	
1° Anna Nielsdatter, Kallø	1668-1701
2° Anna Hansdatter	
Peder Olsen, bødker og husmand uden jord, Killerup	1740-1817
1° Johannes Sørens datter	1735-1799
2° 1799 Anna Hansdatter	1769-
Børn i 2°: Ole 1800, Johanne 1806	
Albert Jørgensen	1755-
h. 1815 Birte Jørgensdatter	1775-
Niels Pedersen, Tårs	
1° 1797 Maren Peitersdatter	1770-1800
2° 1801 Ane Jørgensdatter	
Anders Sørensen	1766-1822
Morten Madsen, Kallø	1794-1832
h. 1822 Dorthe Bonnesdatter	1793-
Børn: Sophia 1823, Mads 1825	
Rasmus Simonsen, Tårs	1808-
h. Ellen Christiansdatter	1821-
Jørgen Nielsen	1836-1915
h. Dorthe Margrethe Hansen	1838-
Børn: Hans Frederik 1860, Karl Julius 1863	
Peter Christian Nielsen	1855-1932
h. Karen Nielsine Rasmussen	1857-1925

Et bødkerværksted i det 17. århundrede.

FISKERE, se under HUSMÆND, side 155.

GARTNERE, GRAVERE, KIRKEGÅRDSGARTNERE

Husbond/hustru	Fødselsår og dødsår
Christian Petersen, graver	1862-1939
h. Johanne Marie Jensen	1863-1930
Johannes Christensen, Horslunde, graver	1893-1959
h. Jensine Rasmine Petersen, forgængers datter	1892-1941
Carl Alfred Hansen, graver og gartner	1904-1983
h. Astrid Kamilla Nielsen	
Lilian Andersen, graver, se tillige Matr. Nr. 31, side 166	1937-
h. Kaj Andersen, malermester	1920-
Kjeld Holm	
h. Thyra Jørgensen	
Bjarne Andersen, handelsgartneriet "Elkjær"	
h. Hanne Elkjær	

HJULMAGERE, KARETMAGERE

Husbond/hustru/børn	Fødselsår og dødsår
Christen Rasmussen, Tuderød	
h. ca. 1720 Ane Henriksdatter	
Niels Rasmussen, Kallø	
h. Anna Knudsdatter	
Børn: Peder 1724, Rasmus 1726, Malene 1731	
Jens Johansen, Killerup	1722 1792
h. Esther Cathrina	
Børn: Sidsel Maria 1760, Maren 1768, Søren 1777	
Peder Kristensen, Kallø	1743-1807
h. Mette Jørgensdatter	1744-1811
Anders Jensen, Killerup	
h. 1708 Bodil Hansdatter (2 ^o)	
Rasmus Jeppesen	1813-1874
h. Karen Knudsdatter, Nr. Kirkeby sogn	1819-1901
Hans Christian Jeppe Rasmussen	1850-1915
h. Oline Marie Christensen	1858-1939
Døtre: Bolette og Johanne	

JORDEMØDRE

Jordemoder er betegnelsen for den fagligt uddannede fødselshjælperke. Ordet hentyder formentligt til den kvinde, der efter fødslen, som fandt sted i knælende stilling, løftede den nyfødte op fra jorden. Hun er en tidlig kendt kvinde i vor kulturkreds. Man ved således, at en kvinde i den græske oldtid, Aspasia, skrev om sit fag. De første jordemoderbøger blev udgivet i Würzburg i 1480. Den danske kirkeordinans fra 1537 har et afsnit om, hvorledes jordemoderen skal foretage dåb af barnet, hvis det viser svaghedstegn. Den første danske lærebog for jordemødre er Henrik Smids "Den fjerde urtegård" fra 1557. I medicinalforordningen af 1672 blev det bestemt, at lægerne skulle sørge for landets undervisning og instruktion af jordemødre. - I 1759 oprettedes Fødselsstiftelsen i København og nogle år senere blev der i tilknytning til denne etableret en jordemoderskole. Ved Medicinalreformen fra 1914 ordnedes jordemoder-væsenet som et system af distrikts- og reservejordemødreembeder.

JORDEMØDRE I TÅRS SOGN

Jordemoder / husbond	Fødselsår og dødsår
Cathrine Marquorsdatter	1621-1702
Mette, nævnes bl. a. i 1689 h. Knud Jacobsen, Killerup	1653-1723
Giertrud, nævnes bl. a. 15/3 1699 i Tå kbg h. Peder Aagaard	
Kirsten, nævnes 4/3 1703 og 13/6 1712 og 27/8 1713 i Tå kbg h. Morten Hansen	
Caren Jydes	1644-1719
Anne Larsdatter. Ægteparrets datter Mariana døbt 1725 h. Niels Christensen	-1733
Kirsten h. Lars Rasmussen i Kogangshuset	1685-1745
Maren Kathrine Hansdatter h. 1701 Simon Pedersen, Berritsgårds mølle	
Bodil Pedersdatter h. Borchers Jensen, skrædder	1820-

MALERMESTRE

Husbond/hustru	Fødselsår og dødsår
Anders Nielsen, ugift	1824-1897
Niels Mortensen	1847-1902
Jens Carl Andersen	1895-1978
h. 1918 Ellen Andrea Rasmussen	1900-1972
Hans Georg Nielsen	1895-1970
h. Anna Elisabeth Rasmussen	1900-1967
Kaj Andersen, malermester, se matr. nr. 31, Kallø	1920-
h. Lilian Petersen	1937-

MURERMESTRE

Husbond/hustru	Fødselsår og dødsår
Johan Pedersen nævnes som murer i Tårs kbg 19/1 1718, Ki Johan Michel Kleinert	1700-tal.
h. Karen Mathisdatter Børn: Anna Rusina 1745, Daniel 1747, Karen 1750	
Rasmus Madsen Grubbe, husmand og Murer, Kallø	1744-1802
1 ^o Maria (Maren) Hansdatter	1742-1797
2 ^o Kirsten Rasmusdatter Børn: Johannes 1777, Peder 1780, Jørgen 1782	
Frederik Christian Bjørn	
h. Karen Trine Jensen	1824-
Barn: Hansine Edvardine Theodora 1857	
Jens Johansen,	1793-1843
h. Malene Pedersdatter	1799-
Jørgen Carlsen, Tårs, husmand og murer	1798-1869
h. Gjertrud Christensdatter	1804-
Rasmus Hansen, murer og teglbrænder	1829-1902
h. Maren Nielsdatter	1825-1901
Niels Nielsen	1851-1936
Otto Nielsen, født i Vignæs	1865-1944
h. Bodil Marie Nielsen	1869-1947
Henrik Frederik August Pedersen	1897-1974
h. Agnes Asta Madsen	1902-1967

At grutte eller male korn til mel har alle dage været en vigtig funktion i husholdningen og samfundet. Nu og da pløjes tusindårige gruttesten op af jorden. Senere tog man roterende kværnstene i brug, skubbet af mennesker eller trukket af okser. Berritsgård har nok haft kværnstene, så længe den har eksisteret, det vil sige fra 1300-tallet, men i 1545 fik gårdens daværende ejer, Christopher Huitfeldt, i et sognevidne de jordegne bønder og menige sognemænds tilladelse til at opstille en vandmølle i Styllingebækken, der må være identisk med det vandløb, der kommer fra Rørmosen. I en artikel i Lolland-Falsters historiske Samfunds Årbog for 1940 nævner Niels Kjeldsen, tidligere lærer i Kallø, at navnene Vandmøllekrogen på matr. nr. 18 i Kallø og Vandmøllemarken på matr. nr. 9 i Tårs by er mindelser om denne vandmølle. Endvidere anfører han, at man endnu (1940) dybt i mudderet støder på nedrammede egepæle, der stedfæster møllens beliggenhed. Med det ringe vandspejlsfald fra Rørmosen til møllen har denne dog ikke kunnet præstere større arbejde, og den er hurtigt blevet afløst af en stubmølle.

Næste gang, man hører om en mølle i sognet, er i 1687, da Christen Olesen fremlagde en købekontrakt indgået med Niels Christophersen og Anders Hansen, begge af Kallø, der med deres underskrifter bekræftede, at de med "velberedt sind, hu og vilje og med deris kjære hustruers sambtøcke" har solgt og afhændet til ærlig og velagt mand Christen Olesen med samt dennes kendte arvinger den mølle, som står norden for Kallø med "ald sin tilhørende beredning" for 39 Sletdaler. Det har været en stubmølle, som lå ved den gamle kirkevej, der fra Kaløgråvej snoede sig op gennem Odden skov til Vignæs kirke.

En senere ejer af Kallø mølle var Jens Jensen, efter hvis død 1746 Grev Christian Christopher Holck til Orebygård købte møllen og flyttede den til Lærkedalen. Poul Lehn byggede senere en hollandsk mølle på banken nær ved havnen, hvor han havde ladet opføre et stort kornmagasin. I 1894 blev denne mølle solgt til møller Christian Hjortenbergs, der nedtog, flyttede og genopstillede den på den gamle mølleplads i Kallø. Her stod den i trekvart århundrede. Fotografiet af et maleri fra 1922, malet af Henry Eddy, U.S.A., viser hvor smukt møllen har stået i landskabet.

Kallø mølle, som den så ud i sommeren 1922.
Maleri af Henry Eddy. Privateje i U.S.A.

S O G N E V I D N E O M V A N D M Ø L L E

I S T Y L L I N G E B Æ K K E N

Wij efftherschrefne Laurids Claussen capellan tijl øster Torsse kyrke, Hans Krogh i Orby, Rasmus Perssen ij Bramstofth giøre witterligt for alle met thette worth obffne breff nuværende och kommende schulle at aar effther Guds byrd M D X L V søndaghen nesth effther Jacobi Apostoli war skjicket for oss och menighe Sognemends som then dagh tijlstedes war Erligh oc welbyrdigh mandt Christoffer Huitfeldt tijl Berritzgaard lydeligh adspurgte Jordegne Bønder och menighe Sognemendt ij fornefnte Sogn, om thet war thennem icke emodt at handh lodh sette en Wandmølle ij Eskær Wenge Wraa aff thet wandh, som løffuer af Styllingebeck thennem alle tijl hijelp och gaffn. Ther tijl swarede fornefnte Jordegne Bønder och menighe Sognemendt at thet war thennem icke emodh och gafue the alle samtycke tijl, at hand motthe ladhe samme mølle setthe, naar hand wylle. Ther paa bedte Christoffer eth uwildigt Sogne widne af tolv dannemendt, som er først Nis Lassen i Callo, Nis Ulsen, Jørgen Jørgensen, Matthis Olsen i Fauerstedh, Niels Nielsen i Torsse, Michel Jørgensen, Jørgen Hansen, Hans Boessen ibidem, Hans Hafmodt aff Todheruudt, Henricgh Perssen, Mats Jacobsen ibidem och Ieppe Andersen aff Rørbech, huilcke fornefnte tolv dannemendht vedginghe och willighen ighien kann winde paa theris godhe troe, siel och sanndhed alle ord och artikler, som forskrewet staar, at saa gick och foer ij alle modhe thet hørdhe wij och forskrewer och winter wij fremdelis meth wor indsegle nedhen paa thethe wort obne breff.

Datum ut supra.

(26. juli 1545).

MØLLEEJERE, MØLLEFESTERE OG MØLLERSVENDE I KALLØ

Kaløgråvej 20

Mølle ejer / møllefæster / møllersvend / hustru / børn	Fødselsår og dødsår
Peder Andersen, møller, nævnes ved sin død i Tårs kirkebog	-1699
Niels Christophersen ejede 3/4 af møllen indtil 1687	1639-1707
h. Margrethe N.datter	1652-1713
Børn: Anna 1686, Birte 1689, Christopher 1693	
Anders Hansen ejede 1/4 af møllen indtil 1687, da han og Christophersen solgte den til efternævnte C. Olesen	
Christen Olesen, mølle ejer	1649-1718
1 ^o Kirsten Pedersdatter	1642-1702
2 ^o 1702 Lisbeth Rasmusdatter	
Laurs Laursen, møllersvend	
h. 1712 Elisabeth Mogensdatter	1670-1750
Søn: Laurids 1713	
Hans Pedersen	1700-tal.
h. Maren Rasmusdatter	1644-1712
Palle Mortensen	1697-1737
Peder Jensen	1683-1753
Jens Jensen Skals, mølle ejer	1692-1746
Efter Jens Jensens død købte Christopher Holck til Orebygård møllen	
Jens Pedersen	
h. Karen Hansdatter	1743-1801
Johan Peitersen	1700-tal.
h. N.N.	1704-1764
Ole Mathisen, møllefæster	1740-1790
h. Cathrine Jacobsdatter (2 ^o)	1731-1802
Børn: Mathis 1765, Erik 1773	
Jacob Madsen, møllersvend, søn af fornævnte Cathrine Jacobsdatter i hendes første ægteskab	
Anders Nielsen, død 1850 som fhv. møller	1761-1850
Erik Olsen, søn af ovennævnte Ole Mathisen, møllefæster	1773-
1 ^o 1796 Abelone Johannesdatter Splittorf	1779-1804
2 ^o Gjertrud Larsdatter	
Børn i 1 ^o : Kirsten 1798, Abelone 1800, Catharina	
Børn i 2 ^o : Ole 1804, Maren, Karen, Lars 1813, Jacob	

Møllerhuset i Kallø, Matr. nr. 26.

fortsat:

Mølle ejer/ møllerfæster/ møllersvend/ hustru/ børn	Fødselsår og dødsår
Johan Rasmussen	1780-1841
Jørgen Larsen, født i Radsted, husmand og møllefæster h. Maren Carlsdatter	1800-1855 1813-
Rasmus Johansen, møllersvend h. 1783 Sophia Madsdatter	
Christian Nicolin Hjortenbergs, møllefæster, ejer fra 1894 h. Elisabeth Andersdatter, født i Utterslev	1815-1895 1818-1886
Børn: Christiane Henriette 1849, Cathrine Marie 1852, Bolette Cathrine 1856, Henrik Christian 1858. Christian Hjortenbergs købte i 1894 Oreby mølle til nedtagning, flytning og genopstilling i Kallø	
Henrik Christian Hjortenbergs, mølle ejer h. Caroline Føste f.1875, d.1960	1858-1933 1875-1960

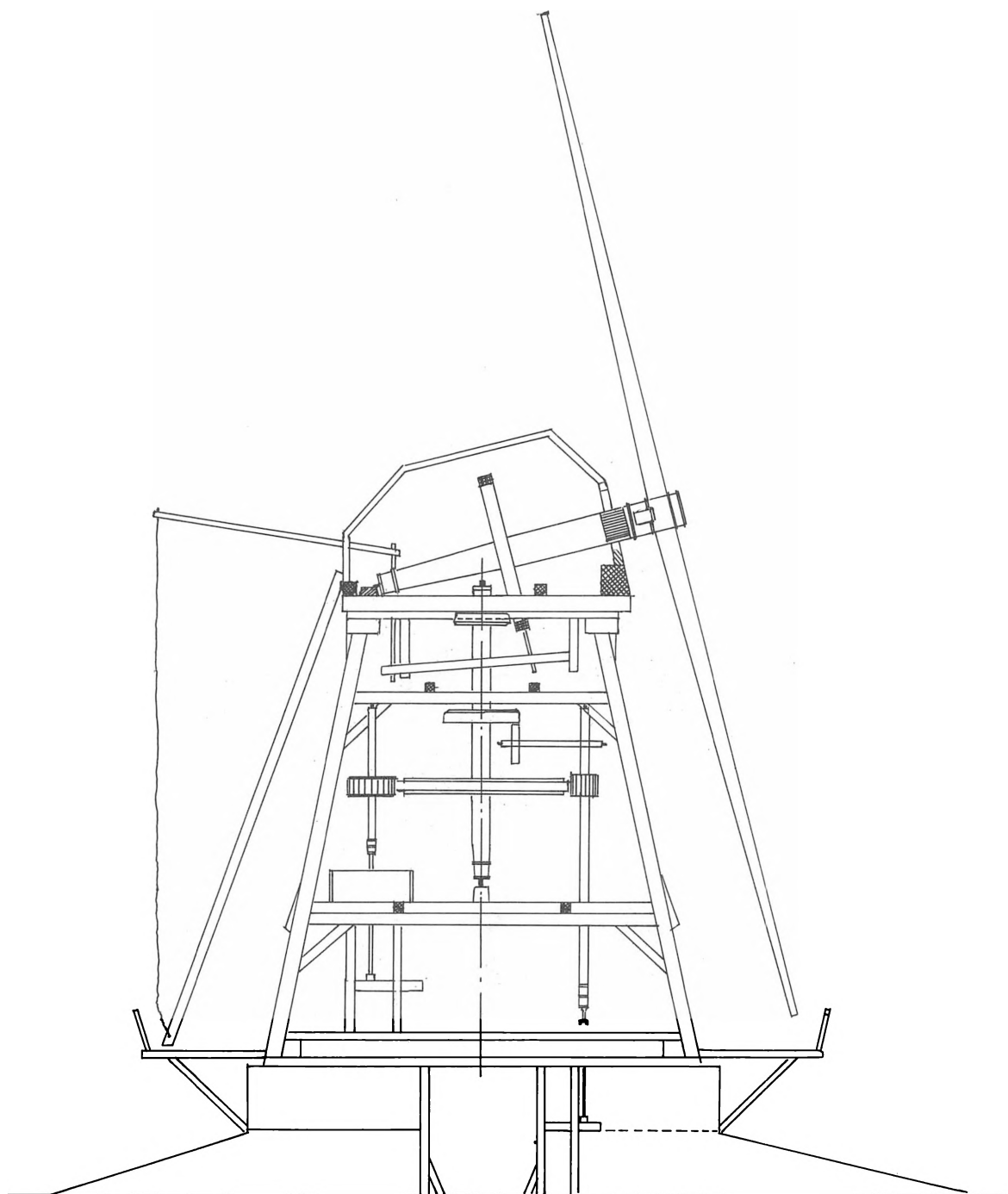
K I L L E R U P M Ø L L E

På Møllebanken i Killerup stod Berritsgård eller Killerup mølle indtil 1892, da den nedbrændte. Den var opført på resterne af en jættestue. Den 18/4 1846 havde Christian 8. givet møllens ejer Anders Larsen bevilling til at indrette Killerup stubmølle med skalkværn og brækkværn. Originalunderlaget til den på næste side viste tegning er ikke dateret, men det skønnes at være fra tidspunktet for nyindretningen.

M Ø L L E G Å R D E N

Til møllen hørte Møllegården, der lå modsat møllen i vejkrydset. I 1688-Matriklen stod Hans Christensen Møller for møllens og gårdens drift. Ifølge Matriklen hørte nedenstående agerskifter og agre til bedriften:

Agerskifte	Ager nr.	Kvadratalen
Mølvad	7	8756
"	10	2422
"	21	3782
"	32	7080
"	34	7400
Øglekern	7-8	7450
"	20-21	3510
Hulte	5	1600
"	10	2100
"	23	7226
Mellemskifte	10	2640
"	12	5535
"	17	5148
"	20	3417
"	37	2625
"	39	1575
Jegstøcker	9	2251
Møllens toft	6 og 9	6646
" "	28	2940
<hr/>		
Ialt		84103 Kv. Al. = 6 Td. Ld.
<hr/>		

Tværsnit af Killerup (Berritsgård) Mølle omkr. 1850.
Møllen nedbrændte i 1892 og blev ikke genopført.

MØLLEEJERE, MØLLEFÆSTER OG MØLLERSVENDE I KILLERUP

Mølle ejer / møllefæster / møllersvend / hustru / børn	Fødselsår og dødsår
Albrecht Michelsen, møller ved Berritsgårds mølle i Killerup trolovet 1697 m. Margrethe Rasmusdatter Børn: Michael 1698, Bodil 1701, Maren 1712	1670-1714
Simon Pedersen, møller ved Berritsgårds mølle h. 1701 Maren Kathrine Hansdatter, jordemoder Børn: Christian Ulrich 1702, Sophia 1706	
Daniel Madsen Møller, møller ved Berritsgårds mølle h. Lucia Rasmusdatter Børn: Margrethe 1709, Mads 1714, Maren 1717	1700-tallet
Michel Madsen h. Anna Pedersdatter Datter: Sophia 1724	1700-tallet
Hans Hansen, fæster af Berritsgårds mølle h. 1727 Malene Lauridsdatter Dahlager (2 ^o)	" "
Peder Jensen, møllefæster, h. Anna Dorthé Gotfredsdatter Datter: Anna Cathrine 1731	" "
Daniel Hansen Mengel, møllefæster h. 1736 Bodil Maria Pedersdatter Børn: Cathrina Maria 1737, Abraham 1740	" "
Lars Henriksen h. 1744 Kirsten Hansdatter	" "
Jacob Larsen, møllefæster h. 1761 Maren Pedersdatter. Hun giftede sig efter Jacob Larsens død med ladefoged Lars Hansen, Berrits- gård, som derpå blev møllefæster. Maren Pedersdatter døde fire uger efter sit bryllup nr.2.	1730-1800 1739-1800
Lars Hansen, møllefæster 1 ^o N.N.	1741-1813
2 ^o Maren Pedersdatter, forgængers enke, død samme år	1739-1800
3 ^o Karen Jacobsdatter. Hun var formentlig datter af Jacob Frandsen i Tårs. Hvis denne oplysning er rigtig, har Lars Hansen stået fadder til hende ved hendes dåb i Tårs kirke 10/11 1776	
Conrad Bruun, møllersvend, nævnes i Tårs kbg 10/9 1816	

MØLLEEJERE, MØLLEFÆSTER OG MØLLERSVENDE I KILLERUP

Mølle ejer/ møllefæster/ møllersvend/hustru/børn	Fødselsår og dødsår
Morten Jensen, møllefæster 1 ^o Maren Christensdatter 2 ^o 1757 Johanne Gabrielsdatter	1717-1757
Peder Jørgensen, møllefæster h. 1813 Karen Jacobsdatter, enke efter møllefæster Lars Hansen d. ældre	1777-1817
Lars Hansen d. yngre h. Birthe Andersdatter	1799-1842
Carl Christian Aarbye, født i Frejlev, møllersvend, senere møllefæster h. Birthe Andersdatter, forgængers enke Børn: Jørgen Valdemar 1843, Caroline Marie 1845, Anna Ida 1849	1810- 1808-
Anders Larsen, mølle ejer h. 1854 Gjertrud Frandsdatter Søn: Frands Peter 1856	1823-1866 1826-1890
Frands Peter Larsen Mølborg, forgængers søn, mølle ejer indtil møllen nedbrændte o. 1892, derefter gartner h. Julie Kathrine Hansen, Blans	1856-1940 1866-1951

POTTEMAGERE

Pottemager	Fødselsår og dødsår
På strandarealet ved Kaløgrå stod tidligere en ovn til brænding af lertøj. Ovnene tilhørte fæsterne af Pottemagergården, Kaløgråvej 24.	
Jørgen Christiansen, druknede i 1805 under ålefangst	-1805
Hans Christensen, forgængers svigersøn	1778-1832
Jørgen Hansen, forgængers søn	1809-1877
Mads Jørgensen under hvem produktionen ophørte o. 1900	1836-1906
Se iøvrigt BARONIET GULDBORGLANDS FÆSTEGÅRDE, s.148.	

SKOMAGERE

Husbond/hustru/børn	Fødselsår og dødsår
Christen Hansen Skomager, nævnes i Tårs kbg 1689	1626-1693
Peder Rasmussen, Kallø h. Anna	
Niels Skomager, Kallø h. Maren Bay	-1688
Anders Jensen Skomager, nævnes i Tårs kbg 1693 og 1701	
Jørgen Sørensen, Kallø h. N.N.	1679-1735 -1737
Jørgen Hansen, Kallø 1 ^o Anna Jørgensdatter 2 ^o Ellen Sørensdatte (2 ^o) Datter: Anna Cathrina 1738 i 1 ^o	1697-1743
Morten Christophersen } nævnes ikke i FT 1787 h. M.M } Søn: William 1785)	1700-tal.
Jens Hansen h. Bente Marie Hansdatter Søn: Hans Jørgen 1813	
Niels Jørgensen h. Dorthe Nielsdatter, Døllefjelde	1828-1900 1828-1899
Hans Andersen, Kallø h. Ane Margrethe Jensdatter	1842-
Rasmus Andersen, Kallø 1 ^o Karen Rasmussen 2 ^o Johanne Nielsdatter Børn: Rudolf Georg 1873, Margrethe Sofie 1873 Hans Jørgen 1874, Albert Edvard 1876, Martin 1879	1839-1924 1838-1888 1846-1929
Hans Andersen Suhr, født i Nagelsti 1 ^o O.O. 2 ^o Karen Sophie Jochumsen Børn i 2 ^o : Laurids 1884, Anna 1886, Bertha 1890	1855-1942 1859-1932
Ole Rasmussen, Kallø h. Gjertrud Rasmusdatter (2 ^o)	1816-1872 1826-1900
Laurids Hansen, Tårs, se HUSMÆND UDEN MARKLØD, side s.179	

SKRÆDDERE

Husbond / hustru / børn	Fødselsår og dødsår
Hans Sørensen, Kallø	1652-1712
h. Maren Madsdatter	1659-1723
Børn: Mads 1687, Morten 1689, Søren 1691, Niels 1693 Anna 1696, Karen 1699, Sidsel 1701	
Morten Rasmussen, Kallø	-1712
Jørgen Skrædder, Killerup	
h. Kirsten, der nævnes i Tårs kbg 1705	
Christopher Nielsen	
Datter: Karen 1708	
Rasmus Nielsen, Tårs	
1 ^o Maren Nielsdatter	1645-1709
2 ^o 1712 Karen Pedersdatter	
3 ^o Margrethe Jensdatter	1680-1739
Børn i 2 ^o : Karen 1712, Peder 1716	
Søren Hansen, Kallø, levede i 1. halvdel af 1700-tallet	1700-tallet
h. Inger Jensdatter	
Søn: Hans 1736	
Jacob Jørgensen, Killerup, levede i begyndelsen af 1700-tal.	1700-tallet
h. Anna Nielsdatter	-1733
Peder Hemmingsen, Kallø, nævnes i Tårs kbg 1753	
Niels Hansen, Kallø	1693-1749
Anders Hansen, Kallø	1727-1767
1 ^o Maria eller Maren Nielsdatter	1724-1764
2 ^o 1764 Cathrine Pedersdatter	
Børn i 1 ^o : Sidsel 1755, Niels 1761, Hans Oluf 1764	
Børn i 2 ^o : Laurids 1765, Morten 1766	
Niels Forbus, Kallø	1737-
h. Anna Marie Sivertsdatter	1737-
Børn: Ellen Sofie 1772, Judith 1781	
Christen Rasmussen, Tårs	1744-
h. Abel Pedersdatter	1768-
Anders Pedersen, Kallø	1775-
h. Kristine Hansdatter	1774-
Søren, Tårs	1744-1777

SKRÆDDERE (fortsat)

Husbond/hustru/børn	Fødselsår og dødsår
Jeppe Rasmussen, Kallø	1749-
1 ^o Zidsel	1736-1786
2 ^o 1786 Gjertrud Mogensdatter	1761-1813
Barn i 1 ^o : Maren 1783	
Børn i 2 ^o : Sidsel 1793, Hans 1797	
Hans Hansen Hvid	
h. Abelone Nielsdatter	
Børn: Gjertrud Kirstine 1823, Karen Marie 1827	
Borcher Jensen, flyttede til Killerup fra Stokkemarke	1700-tallet
h. Bodil Pedersdatter, jordemoder	1820-
Jens Larsen Schultz, Tårs	1828-1903
h. 1855 Ane Rasmusdatter	1834-1898
Christian Ditlev Trap, Kallø	1828-1885
h. Johanne Cathrine Dodt ^o	1835-1908
Simon Larsen	1848-1917
h. Ellen Christensdatter	1841-1919
Karl Julius Goldbech	1857-1917
Rasmus Nielsen, se HUSMÆND UDEN JORDLOD, side 181	
Anders Jørgen Rasmussen, ugift	1878-1965

SLAGTERE

Husbond/hustru/børn	Fødselsår og dødsår
Mads Mortensen, husmand og slagter, blev 101 år	1825-1926
h. Johanne Christensdatter	
Johan Madsen, parcellist og slagter	1861-1941
1 ^o Bertha	
2 ^o Margrethe Olsen	1863-1932
Børn i 2 ^o : Bertha, Aage, Laurits, Ella	
Hans Peter Hermann Hansen, f. i Sakskøbing	1876-1955
h. Laura Augusta Jensen, Guldborg F	1880-1966
Børn: Verner 1899, Aage 1900, Erna 1902, Esther 1903, Ruth 1906, Svend 1909, Leo, Kaj	

SMEDE I TÅRS BY

Bysmed / smedesvend / hustru / børn	Fødselsår og dødsår
Rasmus Smed nævnes som bysmed i 1688-matriklen	17. årh.
Mathis Smed	1616-1694
h. Maria	1616-1700
Jens Mathisen Smed, formentlig fornævntes søn	1660-1727
1 ^o 1694 Karen Rasmusdatter	1665-1718
2 ^o 1718 Margrethe Jensdatter	
Børn i 1 ^o : Mathis 1695, Birte 1696, Søren 1699	
Niels Olufsen	1700-1742
h. Anna Christine Thomasdatter	
Christen Nielsen	
1 ^o Kirstine Johansdatter	1697-1747
2 ^o 1747 Anna Rasmusdatter (2 ^o)	
Hans Poulsen	
h. 1743 Gyrvel Poulsdatter	
Jacob Henrichsen, bysmed	
1 ^o Mette Marie Rasmusdatter	-1756
2 ^o Birte Rasmusdatter	1722-1768
Barn i 1 ^o : Henrik 1753	
Børn i 2 ^o : Hans 1758, Claus 1761	
Peder Nielsen	1738-1781
h. Karen Jensdatter	
Børn: Niels 1771, Jens 1773, Rasmus 1776, Kirsten 1778	
Mads Hansen, bysmed	1743-1818
h. Mette Larsdatter	1740-
Børn: Giertrud 1775, Hans 1778, Mads 1783	
Mads Madsen, bysmed og dyrlæge, fornævntes søn	1783-1831
h. Maren Hansdatter	1804-1876
Søn: Mads 1830	
Jørgen Larsen, Købelev, bysmed	1801-1878
h. 1831 Maren Hansdatter, forgængers enke	1804-1876
Børn: Mads 1830, Lars 1837, Niels 1840 o.fl.	
Mads Madsen d. yngre, bysmed, søn af ovennævnte Mads Madsen	1830-1915
1 ^o Johanne Rasmusdatter, Soesmarke	1836-1873
2 ^o Ane Marie Selch, datter af Johan Selch	1849-1913
Børn i 2 ^o : Johan Frederik 1875, Hans Jørgen 1877	

SMEDE I TÅRS BY (fortsat)

Bysmed/smedesvend/hustru	Fødselsår og dødsår
Hans Jørgen Otto Madsen, smedemester	1877-1951
h. Maren Christine Olsen Holm	1883-1928
Fritz Selch, smedesvend og medhjælper	1869-
h. Maren Cecilie Rasmussen	1867-1936
Alvin Charles Madsen, smedemester, søn af H.J.Otto Madsen	1912-1980
h. Ellen Margrethe Rask	1919-1970

SMEDE I KALLØ BY

Bysmed/smedesvend/hustru/børn	Fødselsår og dødsår
Søren Thomasen, bysmed	1612-1698
h. Anna	1614-
Hans Hansen, bysmed	1645-1692
h. Barabra	
Rasmus Simonsen, bysmed	1600-tallet
Søren Hansen, nævnes som bysmed i Tårs kbg 1695	1670-1736
1 ^o Anna Hansdatter	1665-1695
2 ^o 1695 Bodil Nielsdatter, dtr. af Niels Bødker, Tuderød	1678-1736
Børn i 2 ^o : Hans 1698, Poul 1701, Niels 1702, Knud 1705, Maren 1708, Anna 1711, Jørgen 1714	
Hans Sørensen, fornævntes søn	1698-1741
1 ^o 1730 Maren Michelsdatter	1703-1732
2 ^o 1733 Anna Hansdatter	1690-1750
Hans Rasmussen	
h. Margrethe Larsdatter	
Børn: Sidsel 1747, Hans 1750	
Augustinus Michelse Kruckow, bysmed	1725-
1 ^o Maren Nielsdatter	1725-1754
2 ^o 1754 Anna Jørgensdatter	
Børn i 1 ^o : Michael Anton 1751, Niels 1753	
Børn i 2 ^o : Maren 1755, Christian 1761	
Oluf Rasmussen, bysmed	1727-1803
1 ^o N.N.	
2 ^o Maren Christensdatter	
Peter Madsen, smedesvend	1763-

SMEDE I KALLØ BY (fortsat)

Bysmed/smedesvend/hustru	Fødselsår og dødsår
Jeppe Mortensen, smedesvend, senere bysmed	1764-1830
1 ^o Cathrine Hedvig, datter af fornævnte Oluf Rasmussen	1771-1807
2 ^o Birte Hansdatter	
Carl Jochumsen, bysmed fra ca. 1830	1807-
h. Marie Sørensen	1799-
Ole Laurids Nielsen Heida, smedesvend	1803-
h. Ane Nielsdatter	1807-
Hans Peder Nielsen	
h. Kirsten Jensen, jordemoder	
Hans Peter Rasmussen, Hjelm	1820-1900
h. Else Marie Marcussen	1824-1912
Christian Rasmussen, ugift	1856-1916
Hans Peter Lolle	1886-1941
h. Ane Johanne Sofie Pedersen	1889-1965
Erik Harms Rasmussen, Kaløgråvej 6	
h. Lis Grethe Christensen	1942-1984

SMEDE PÅ BERRITSGÅRD OG I KILLERUP

Smedemester/hustru/børn	Fødselsår og dødsår
Jørgen Sørensen Holst fra Højlund, Berritsgård	-1716
Niels Olufsen	-1742
h. Anna Christine Thomasdatter	
Børn: Malene 1727, Else Marie 1732, Maren 1734	
Claus Larsen	
h. 1718 Anna Jørgensdatter	
Hans Christian Flade	
h. Anna Kathrine Hedvig Hansdatter	1843-
Mads Peter Hansen, Hunseby, smedemester i Killerup	1849-1925
h. Hanne Christine Hansen	1846-1942
Jørgen Christian Jørgensen, Alstrup, smed på Berritsgård	1879-1953
h. Anna Elisabeth Clasen	1879-1956
Karl Strange, smedemester i Killerup	1894-1986
h. Sofie	1893-1986

SNEDKERE

Husbond/hustru/børn	Fødselsår og dødsår
Oluf Hansen, nævnes i Tårs kbg i 1687	
Valentin Gerner, Tårs	1657-1723
1 ^o Bodil Michelsdatter	1663-1719
2 ^o Malene Larsdatter, hun blev gift 2 ^o i 1727 med Hans Hansen, Berritsgård mølle Børn: Jonas 1692, Anna Maria 1694, Simon 1696, Karen 1699, Sophia 1701, Anna Sophia 1703	
Johan Lindhardt, Kallø	1700-tallet
h. Anna Maria Hansdatter	
Søn: Hans 1762	
Laurids Pedersen, Tårs	1700-tallet
h. Sidsel Pedersdatter	1748-
Børn: Peder 1777, Jens 1791	
Niels Olsen, Kallø	
1 ^o Maren Jørgensdatter	1747-1792
2 ^o 1793 Margrethe Rasmusdatter	
Christian Bülow, født i Fuglse	1779-1872
h. Marie Sophie Hansdatter Bruun	1778-1847
Børn: Carl Frederik 1813, Johan Carl 1813, Henrik 1816 Antoni 1819, Christian 1823	
Henrik Bülow, Berritsgård, senere gmd., matr.6, Killerup	1817-1891
h. Ane Jacobsdatter	1825-1884
Claus Pedersen, Killerup	
h. Karen Sophie Madsdatter	1846-1875
Søn: Laurids Valdemar 1870	
Lars Hansen	1814-1878
Ole Larsen, død før 1845	
h. Ellen Andersdatter	1781-1845
Hans Peter Andersen Holm, Kallø, født i Vignæs	1886-1947
h. Anna Kristine Jørgensen	1887-1964
Verner Kristian Klausen, Radsted	1915-1954
h. Ella Margrethe Holm	
Laurids Harald Hansen, snedkersvend, f. i Slemminge	1891-1978
h. Anna Marie Nielsen	-1964

T E G L B R Æ N D E R E

I nærheden af Eremitagen fandtes der lerformationer, der var egnet til teglværksdrift. Hvor tidligt man har udnyttet leret på dette sted til fremstilling af mur- og tagsten kan ikke siges. Af større byggearbejder på egnen har der været kirkerne, Berritsgård og Orebygård. I årene 1578-1584 fremstillede Per Teglblænder 367000 sten til Oreby slot. På dette tidspunkt har den benyttede teglovn været både primitiv og lille. Med 300 arbejdsdage om året i seks år er der gennemsnitligt produceret et par hundrede sten om dagen. Det har været muligt. Det omkring 1912 nedlagte Berritsgård Teglværk har leveret stenene til Guldborglands 156 fæstegårde og lige så mange fæstehuse. Den røde stærke sten i umalet bindingsværk har føjet Guldborgland sammen til en smuk bygningsfamilie.

Teglblænder / hustru	Fødselsår og dødsår
Per Teglblænder d. yngre, må ikke forveksles med den i ovenstående tekst nævnte Per Teglblænder h. N.N.	1600- tallet 1621-1690
Lars Teglblænder, 2den halvdel af 1700-tallet Hartmann, gør i 1853 status over sten på lager Carl Christiansen Rugh	1827-1864
h. Johanne Pedersdatter	1828-1866
Frederik Vilhelm Föste født i Lippe Detwold	1836-1895
1 ^o Johanne Pedersdatter, forgængers enke	1828-1866
2 ^o Karen Marie Selch	1838-1906
Otto Christiansen, blev ca. 1912 bestyrer af Krungerup Teglv. h. Dagmar Henriksen	1876- 1886-

Teglbrændere og pårørende ved Berritsgård Teglværk, ca. 1910.

Tredie række fra venstre: Niels Peter Olsen (med skovl), Teglværkshuset, Niels Jyde, ved Forsamlingshuset, Mads Nielsen, Gl. Killerup, Henrik Kepp, Tårsvej, Rasmus Jensen Spurre, ved Forsamlingshuset, Christian Petersen, Tårsvej, Rasmus Knudsen, Gl. Killerup.

Anden række: Hans Christian Jensen, Teglværkshuset, Henrik Nielsen, Teglværkshuset, Christian Larsen, Teglværkshuset, Johan Jensen, Kallø.

Første række: Grethe Nielsen (Henrik Nielsens kone), Elisabeth Jensen (Hans Christian Jensens kone), Margrethe Jyde (Niels Jydes kone), Maren Larsen (Christian Larsens kone), Karen Marie Olsen (Niels P. Olsens kone), teglværksbestyrer Christiansen, Eremitagen.

De to småpiger er teglværksbestyrerens døtre og drengen til venstre vistnok hans søn. Manden med hestene: Christian Rasmussen.

TEGLBRÆNDERE

Teglbrænder/hustru	Fødselsår og dødsår
Lars Bertelsen	1744-1788
Hans Rasmussen	1773-1843
1 ^o Kirsten Jørgensdatter	1776-1812
2 ^o Maren Jørgensdatter	
Mads Rasmussen	1789-1838
h. Ingeborg Hansdatter, Berritsgård	1788-1835
Jens Johansen, Berritsgård	1793-1843
Niels Rasmussen	1783-1851
h. Grethe Jensdatter, født i Slemminge	1809-
Rasmus Hansen	1814-1885
1 ^o Gjertrud Nielsdatter	1819-1862
2 ^o Maren Jørgensdatter	1814-1868
Niels Hansen	
h. Bodil Kirstine Poulsdatter, Soesmarke	1822-1882
Johan Jensen	
h. Birthe Christiansdatter (2 ^o)	1842-1909
Christian Nielsen, teglværkshuset	
h. Ellen Margrethe Hansdatter	1842-1873
Henrik Nielsen, død før 1929	
h. Margrethe Henriksdatter	1855-1929
Christian Clausen	1847-1891

TRÆSKOMAGERE

Træskomager/hustru	Fødselsår og dødsår
Poul Rasmussen	
h. Anna Hansdatter	-1723
Niels Hansen, død før 1895	1803-
1 ^o Maren Margrethe Nielsdatter	1803-1856
2 ^o Ellen Larsdatter	1823-1895
Hans Peder Hansen	1870-
h. Kristine Christensen	1876-
Rasmus Andersen, født i Vignæs	1863-1932
h. Sofie Louise Mortensen	

TÆKKEMÆND

Husbond / hustru	Fødselsår og dødsår
Jeppe Christensen	1811-
Lars Nielsen, Radsted, boende i Killerup h. Karen Nielsine Christensdatter	1839- 1837-1922
Hans Hansen h. Johanne Margrethe Hansdatter	1843-1899
Rasmus Hansen Hjelm, boende i Tårs Skovby 1 ^o Gjertrud Hansdatter 2 ^o Rasmine Olsen	1839-1908
Jørgen Henrik Rasmussen, forgængers søn, Tårs Skovby h. Karen Rasmussen	1879-1963 1881-1957
Marius Petersen Møller, Kallø h. 1911 Hanna Marie Jensen	1886-1970 1891-1968

TØMRERE

Husbond / hustru / børn	Fødselsår og dødsår
Lars Tømmermand	1702-1776
Michel, tømrersvend	1753-
Hans Rasmussen, tømrersvend h. Johanne Jørgensdatter	1774- 1797-
Jørgen Pedersen, tømrersvend, Berritsgård h. Maren Marie Jensdatter, Soesmarke Søn: Peder Alexander 1856 (senere gartner på Be)	1828-1899
Peder Hansen h. Ane Marie Nielsdatter Søn: Hans Peder 1863	1834-1910 1838-1908
Hans Christensen Skaaning, d. efter 1845 h. Kirsten Larsdatter Børn: Christian 1844, Ane Margrethe 1845	
Lars Rasmussen, tømrersvend h. Ane Magdalene Pedersdatter Børn: Tvillingerne Maren og Rasmus 1862	1840-

TØMRERE (fortsat)

Husbond/hustru/børn	Fødselsår og dødsår
Rasmus Rasmussen, Kallø	1835-1889
h. Dorthea Cathrine Pedersen	1845-1918
Børn: Anne Rasmine 1868, Hans Peter 1870, Maren Margrethe 1873, Niels Christian 1875 Cecilie Bolette 1878, Frederik Ludvig 1883	
Lars Hansen, Tårs	1814-1878
h. Karen Rasmusdatter	1819-1895
Børn: Karen 1847, Frederikke 1857	
Hans Hansen, Kallø	1833-1887
Steffen Pedersen, Kallø	1840-1918
h. Johanne Margrethe Rasmusdatter	1848-1931
Børn: Peder 1874, Giertrud 1875, Petrea Caroline 1877, Maren Marie 1882, Niels Peter 1884, Emma Johanne 1889	
Rasmus Jørgensen, nævnes ikke i FT 1880	
h. Johanne Emilie Pedersen	1849-
Søn: Jørgen Peder 1874	
Rasmus Nielsen Winter, Hjelm	1856-1929
h. Barbara Cathrine Hansen	1864-1913
Børn: Frederik 1893, Otto 1895, Agnes 1898, Johanne Margrethe 1899, Jens 1902, Karl 1904	
Anders Hansen (Kok)	1844-1898
h. Sidsel Sørensdatter	1846-

UDDELERE (Brugsforeninger)

Husbond/hustru	Fødselsår og dødsår
Rasmus Peder Nielsen, Tårs Brugsforening	1861-1913
h. Caroline Marie Pedersen, V. Tirsted	1863-1950
Anders Mortensen, Kalø Brugsforening	1863-1944
h. Margrethe Rasmussen, Thoreby	1869-1959
Carl Laurids Eriksen, Tårs Brugsforening	1898-1984
1 ^o Helga Nielsen, Frejlev	1896-1957
2 ^o Karen Gerda Jørgine Jørgensen	1917-1971

VÆVERE

Husbond/hustru/børn	Fødselsår og dødsår
Hans Michelsen	1610-1686
Peder Christensen h. Anne Lauridsdatter	1638-1710
Morten Hansen, Tuderød h. Kirsten	1638-1712
Andreas Væver, Berritsgård h. Margrethe Michelsdatter. I Tårs kbg er ved døds- faldet anført: "Hun blev begravet i egekiste efter seddel fra amtsstuen".	1652-1722
Peder Rasmussen Pech 1 ^o Birte Rasmusdatter	1653-1692
2 ^o N.N., trolovet og viet udensogns	
3 ^o 1719 Maren Christensdatter Børn i 2 ^o : Hans 1693, Bente 1695	1700-1731
Fridrich Conrad, Kalvehavehuset, Berritsgård, fri jord i kgd.	-1735
Jens Laursen, Berritsgård h. M.M. Børn: Christian Ulrich 1711, Sophie 1712, Anders 1714	1652-1722
Jens (eller Hans) Olufsen, Tårs h. 1694 Bodil Christensdatter	1672-1703
Niels Pedersen Væver h. Else	1668-1742 1675-1741
Niels Andersen Væver	
Hans Willemsen 1 ^o P.P. 2 ^o 1744 Kirsten Rasmusdatter Børn: Anna 1745, Karen 1749	1689-1749
Johan Gottfrid Stiebor h. Ane Kristine Nielsdatter Børn: Hans Christian 1743, Flemming 1746	
Hans Hansen	1699-1725
Hans Eriksen, Kalvehavehuset, Berritsgård h. Kirsten Laursdatter	1698-1738
Johan Jensen, Killerup h. 1796 Ane Marie Hansdatter	

VÆVERE (fortsat)

Husbond/hustru/børn	Fødselsår og dødsår
Ole Nissen, boede i sine sidste år i "Skyttehuset", Kallø	1730-1811
1 ^o Johanne Larsdatter	1743-1787
2 ^o Margrethe Pedersdatter	1753-1834
Børn i 2 ^o : Johanne 1788, Peder 1798, Rasmus 1801	
Hans Larsen, Tårs	1797-1849
1 ^o Kirsten Hansdatter	
2 ^o 1834 Birte Jørgensdatter	1790-1855
Børn i 1 ^o : Lars 1821, Peder 1830	
Johan Hansen, Tårs	1832-1891
h. 1796 Ane Henriksdatter, Majbølle	1823-1899
Børn: Henrik Peder 1860, Thrine Henriette 1861	
Peder Larsen Møller, Tårs, død før 1801	1739-
1 ^o M.M.	-1785
2 ^o 1786 Maren Hansdatter	1751-
Børn i 2 ^o : Lars 1786, Hans 1789	
Jørgen Johansen, Kallø	1744-
h. Margrethe Pedersdatter	1773-
Børn: Anna 1797, Peder 1800, Anna Margrethe 1803	
Rasmus Jørgensen, Killerup, nævnes i FT 1834, 1845 og 1850	1804-
h. Kirsten Nielsdatter, " i " " " " "	1798-
Børn: Sidsel 1826, Karen 1835	
Hans Christophersen, Tårs, fraflyttet	1818-
h. Ane Hansdatter	
Hans Johansen, Tårs	1807-1880
h. Maren Nielsdatter	1809-1882
Ludvig Vilhelm Theodor Hansen, Tårs, født i Sakskøbing	1817-1897
h. Karen Hansen, f.i Vignæs	1821-1886
Børn: Elise 1851, Ane 1855, Thrine 1861, Antoinette	
Jens Jørgensen, Killerup	1809-
h. Maren Christensdatter	1801-
Niels Hansen, Tårs, Degnealléen 22	1836-1910
Han var tillige melhandler.	
h. Dorthe Rasmusdatter	1842-1922
Børn: Hanne 1867, Anna Emilie 1869, Otto 1887	

ORDFORKLARING

Dagsværk, hoveri	Solskifte, fordeling af agrene i rækkefølge fra øst til vest
Forte, bygade med led for begge ender. Her blev kvæget malket om sommeren	Spæn(d)dag, hoveridag med anvendelse af hesteforspand
Grot, 1 grot = 4 daler	Svarre = svorre, dreje i forbindelse med drejebænk
Mark eller Vang var delt i åse eller agerskifter, der normalt svarede til antallet af gårde i ejerlavet	Tjener, fæster med pligt til hoveri
Målsgård, gård, der var lagt under kongens fadebur	Ut supra, som ovenfor anført, især om dato
	Vulgo, i folkemunde kaldet
	Ympet abild, podet æbletræ

FORKORTELSER

B Berritsgård	H Hartkornsliste, H 11 står for
Ka Kallø	Tårs sogns hartkornsliste 1911
Ki Killerup	HE husejer
O Oreby	HF husfæster
Saksk. lds., Sakskøbing landsogn	HL huslejer
So eller Smk, Soesmarke	h hustru, gift med, står også for
Tå Tårs	hudbond, hvis konen er ejer
Vi Vignæs	1 ^o første ægteskab, gift 1. gang
Forg.s = forgængers	2 ^o andet ægteskab, gift 2. gang
FP forpagter	1 Tønde (Td) à 8 Skæpper (Skp) à
FT folketælling	4 Fjerdingskar (Fjk) à 3 Album (Alb)
FT 01 for FT 1901	I, II, III og IV (eks. III-137) står for fæsteprotokollerne G b 1-2-3-4.

NB

De i tabellerne anførte fødselsår er i mange tilfælde bestemt ud fra aldersopgivelser i folketællingslister og i kirkebøger. De kan derfor afvige indtil flere år fra de virkelige fødselsår.

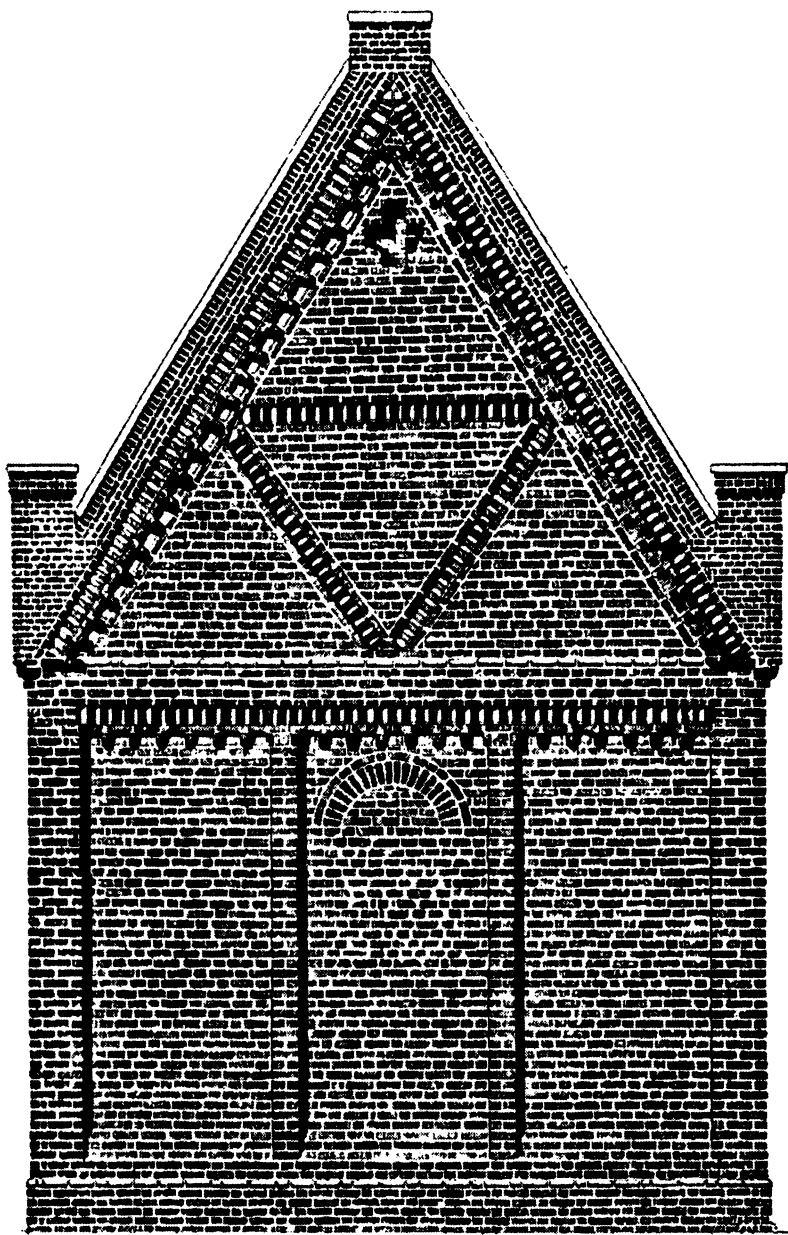
REFERENCER

Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Møn

Oreby-Berritzgård Arkivfond

Adkomstdokumenter	Bb 1
Jordebøger 1698-1852	C 1
Kopibøger vedrørende Berritzgård gods	C 2-3
Bygningssager vedrørende hovedgårdene 1780-1792	Da 1
Sager angående veje 1730-1913	Db 1
Breve fra Abraham Lehn til hans forvaltere 1747-1757	Ee 2
Fæsteprotokoller Berritzgård gods 1702-1847	Gb 1-2
" Orebygård gods 1727-1847	Gb 3
" for baroniet Guldborgland 1848-19..	Gb 4
Fæstesager 1729-1826	Gb 5
Fæstebreve for gårde i Kalø 1771-1891	Gb 9
" " " " Killerup 1758-1893	Gb 10
" " " " Tårs 1761-1883	Gb 15
Fæstebreve, lejekontrakter 1844-1914	Gb 17
Hoveriprotokol for Berritzgård gods 1800-1842	Gc 1
" " Oreby gods 1800-1839	Gc 2
Hoverisager 1731-1852	Gc 3
Udskiftnings- og hegnssager 1770-1880	Gd 1
Magelæg af fæstegods 1820-1827	Ge 1
Bortsalg af gårde	Gf 1-3
Retsbetjentarkivet	
Realregistre:	
Tårs	
Kirkebøgerne for Tårs sogn	
Folketællingslister 1787-1901	

Tårs sogns hartkornsliste for 1911

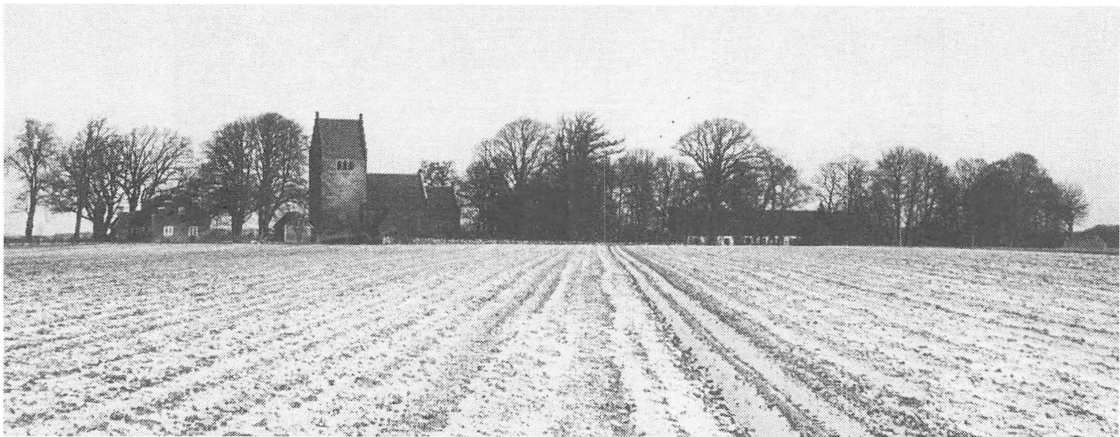
Tårs kirkes korgavl, opført ca. 1230.

Nationalmuseet: Danmarks Kirker, Maribo Amt,
2. halvbind, side 951. Opmålt af Jørgen Buchardt-Larsen 1942.

*De sank igen i støvet,
men mindets lange vind
går gennem sommerløvet
til skyggelandet ind.
Den hvisker til hver stormand,
hvert navnløst borgerpar,
at vi, som løfted arven,
har husket, hvem de var.*

Hans Hartvig Seedorf Pedersen

Vidner fra svundne tider.

Kirkens kor og skib fra ca. 1230, tårnet 1668, præstegården 1664, hospitalet 1848. Marken i forgrunden, matr. nr. 1 Tårs by siden 1771, har båret præsteembedet i 700 år. Foto Kaare Steenstrup.